

Manipulus curatoru[m] libellus

<https://hdl.handle.net/1874/461548>

Reuerendo in xpo
patri ac dño dño
raymūdo diuina
pudentia sancte
valentie sedis epi
scopo Suorum deuotoꝝ mīm? qui
do d mōte rothberij cū deuota et
humili recōmēdatione se totū
suis obsequiis mācipatū. fons
sapientie dei verbū disposicōne
mirabili cuncta ordinans et di
sponens militantē ecclesiā or
dinauit et disposuit ad instar
ecclesie triūphātis Quod figu
ratiue ostensum fuit legislatori
moysi qñ pceptū fuit sibi edi
ficare tabernaculū in deserto iux
exemplar qd sibi in monte fue
rat demonstratū Tabernaculū
enī in hui? mūdi deserto astru
ctū est sancta mater ecclesia ad
instar supne iherusalem ordi
nata Cui? quidē militantis ec
clesie fundamenta in montibz
sanctis ppheta rememorās p
mōtes platos supiores aplis
succēdētes insinuat qui ad mo
dū spiritūū supreme ierarchie
medios infēiores videlicet pre
latos illūmant pficiūt atq pur
gāt vt sic mediū a supioribz il
luminati sciētijs pfecti virtuti
bz ac erroribz expurgati infē
riores seculares scz et laycos si
mili modo illuminēt pficiāt et
expurgēt qd facere nequeūt n
fuerit dīna ibuti doctrina Hec
ergo attenta et vigili meditati

one p̄pensans sequēs opuscu
lū de instructione neophitorū
curatoꝝ xpo sui rudi quidē stilo
sed vtili nō curās de verboꝝ or
nati sed de aiay modo et p
fectu Qd quidem opusculū ad
vos q̄ estis scē eccie luminaē p
clay q̄ lucetis velut lucerna lu
cēs i firmamēto ecclesie militā
tis Qui radio diuine sapientie
exēploq; vite sanctissime ac sar
culo correctionis caritatiue sibi
dicos vros illūnatis perficitis
et purgatis duxi hūiliter desti
nandū vt lima correctionis ve
stre politū pdeat in publicum
quod sine illa p̄dire non audet
Duscipiat is igit reuerende p̄
ac dñe cū affectu beniuolo pre
sens opusculū qd offert hūili
tas comitatur affectio ac cari
tas persuadet. Correctumq; a
emendatum si vestre dominati
oni videtur communicare curatis
neophitis vt qui nesciunt ad
discant et qui sciunt scire gau
deant et ad maiora ascendant
Vestram reuerendā psonā con
seruet deus et dirigat in agen
dis eccle sue sancte cui me hu
militer recōmendo

¶ Datum Turolij anno domini
Millesimotricentesimotriciesi
mo

¶ Incipit prologus in librum q
dicatur manipulus curatorum

Omnia scdm qd dicit pro
pheta malachias imo
dn̄s p malachia labia
sacerdotis custodiūt sciēciam
et legē requirēt de ore eius. **A**n
gelus em̄ dn̄i exercitū est. **I**d
circo ne sacerdotibz legis euan
gelice attingat illud qd dn̄s cui
dā sacerdoti legis moysae per
oreā pphetā dminat dicens.
qz tu sciēciā repulisti ⁊ ego re
pellā te ne sacerdotio fugaris
michi. dignū duxi aliqua ad i
structionē neophitorz sacerdo
tū maxie curatoz scribē p que
possint se in execuōe sui officij
dirigere ac deo debite mstrare.
Nemo autē de p̄sūp̄cōis te.
meritate me iudicet qz ego pec
cator ignorans et inscius p̄su
mā sacros sacerdotes qui sacre
legis p̄fessores sūt instruere.
Cōfilius em̄ de illi? adiutorio
qui ora mutorz apit ⁊ linguas
infanciū facit disertis similis
puo camiculo q̄ latratu suo ma
gnos leporaios incitat ad cur
rendū tēptabo aliqua breuiter
scribē vt dō nē magis p̄uētis
et periciozibz materiā alioz
et subtilioz et magis vtilia cō
scribendi. **C**ōfido em̄ qz ille qui
dedit azine balaā loquelā mic
hi sue rōnali creature infundet
sciēciā. **N**ec erubescāt honora
biles sacerdotes a me eoz fui
tore mūmo in aliquibz edoceri.
Sed cōsiderent illud verbū do

ctozis eximij augustini qd po
nit in decretis. Ego iā senex et
sexaginta ānoz etatis nō eru
bescerē a puero amiculo edoceri.
Licet em̄ vt dicit Seneca vere
cūdosū sit senes addiscē tamen
magis verecūdosū est eos igno
rare. **Q**m̄ quilibet at si vult de
bite suū officiū exequi debet sci
re ea que ad officiū spectāt. **O**f
ficiū at sacerdotū maxie curato
rū cōsistit in quatuor f̄m̄ qua
tuor etimologias istius noīs
sacerdos que habent a dama
sceno: qz sacerdotes sūt missa
rū celebratores. **I**deo dicit sacer
dos q̄si sacra dos. **S**acramēto
rum ministratores ideo dicitur
sacerdos quasi sacra dans. **C**ō
fessionum auditores ideo dicitur
sacerdos q̄i sac̄ dux. **P**lebis
doctores ideo dicitur sacerdos
quasi sacra docens. **E**rgo p̄pter
primū debent habere tantum
de sciēciā qz sciant recte et di
stincte legere et cōgrue p̄nūci
are et accentuare ⁊ ad min⁹ ḡ
maticaliter intelligere ea que i
misce officio atinent. **P**ropter
scdm debent tātum habē de sci
enciā qz sciant numerum sacra
mentozum ⁊ que sit debita for
ma et debita materia cuiuslibz
sacramenti et modum ea debi
te ministrandi potissime de sa
cramentis que ad eos spectant.
Et propter terciū debent ha
bere tantum de sciēciā qz sciāt

discernē inter leprā et leprā id
est peccatū et peccatū et iponere
penitētiās salutare. **P**ropt
q̄rtū debēt tūc hrē de sciētia q̄
sciāt ad min⁹ pplū in articulis
et in alijs rudimētis fidei infoz
mare. **O**missio aut p̄mo qz il
lud spectat ad ḡmaticā et satis
suppono qz s̄a ep̄i nullū ad sac
doctū ordīnē pmouēt nisi suffi
ciēt fuit i ḡmaticalibz infozma
tus et qz etiā de hoc agef qn̄ di
cēt de sacramento eucharistie.
De tribz alijs in hoc libello est
agēdū. quē libellū volui vocari
mampulū curatoz ex eo qz sac
dotes potissime curati dūt istū
libellū portare in manibz vt vi
deāt ea que circa suū officiū sūt
agenda. **E**xpliat plogus

Incipit libellus q̄ dz mambu
lus curatoz qui hz tres ptes
Duidif ergo p̄is opu
culū i tres ptes in qz
p̄ma agit de sacmētis
et de hijs q̄ p̄tinent ad sacramē
toz am̄istrationē. **E**t in sc̄da
de penitētijs et hijs q̄ p̄tinet
ad c̄fessionū audienciā et p̄ma
rū impositōz. **E**t i t̄cia de fidei ar
ticulis et de hijs que p̄tinet ad
populi informationem

Incipit p̄ma ps hui⁹ libelli
Quantū ad p̄mā ptē p̄o
videbūf aliqua de sac
mētis in gnālī. **S**c̄do
de quolibet eoz in sp̄ali. **E**t p̄o
de baptisino. **S**c̄do de c̄firma

tione. **T**ercio de sacramento eu
charistie. **Q**uarto de sacramen
to penitentie. **Q**uinto de sacmē
to ordinis. **S**exto de sacramēto
extreme v̄ctionis. **S**eptio de
sacramento m̄rimoni

De sacramētis tractatus p̄mus
Quantū ad sacramēta in
generalī. **P**rimo viden
dū est d̄ eoz institucōe
Sc̄do de eoz efficacia et v̄tute
Tercio de eoz nūo et distinctiōe

De institucōe sacramētoz. **ca. i.**
Etiendū at qz oīa sac
mēta noue legis fuerūt
immediate instituta a cr̄i
sto qd̄ pb̄ at doctores sic. **Q**uia
illi⁹ ē sacramēta alic⁹ legis insti
tuere cui⁹ est legē dare et con
dere. **S**ed x̄ps fuit immediate
additor statutoz et dator noue
legis vt diffuse pbat aplūs in
ep̄la ad galathas et h̄c ab y
saia dicēte. **D**ñs rex n̄r dñs le
gifer n̄r ip̄se veniet et saluabit
nos. **g**o ad solū x̄pm p̄tinuit i
stituere legis noue sacramēta
Dñ sacramētū baptisimī insti
tuit qn̄ baptisimū a iob̄e in ior
dane suscepit. tunc em̄ vt dicit
Ueda tactu sue mūdissime car
nis vim regeneratiuā contulit a
q̄s. **L**icet at p̄c sacramētū baptis
mī instituit tñ null⁹ ad suscepti
onē baptisimī fuit obligat⁹ vsqz
qz p̄ resurrectionē qn̄ in die ascē
sionis dixit aplīs et alijs disci
pulis. **E**untes in vniuersum

mūdū p̄dicare euāgelīū omni
creature. **Q**ui crediderit et bap
tizatus fuerit saluus erit. **Q**ui
vero nō crediderit dēpnabitur
Sacramentū at̄ cōfirmacōis in
stituit qñ ip̄osuit man⁹ sup ca
pita puulorū et aplis p̄hiben
tib⁹ dixit **S**imite puulos veniē
ad me. **L**icet aliqui doctores di
cāt q̄ sacriū cōfirmacōis insti
tuit in die pentecostes qñ misit
visibiliter sp̄m sc̄m sup ap̄los
p̄mū tamē reputo veri⁹. **S**ac
ramētū eucaristie instituit in die
cene qñ p̄ cōmestione agni pa
schalis panē et vinū in suum
corpus et sanguinē sua ineffa
bili potēcia ouertit dicēs apo
stolis **A**ccipite et cōmedite: h̄
est corpus meū. **E**t sūpto cali
ce dixit: bibite ex hoc oēs. **H**ic
est calix sanguinis mei. **S**acra
mentū at̄ penitēcie instituit qñ
exordiū sue saluberrime p̄dica
ciōis assumpsit dicēs **P**eni
tenciā agite appropinquabit ei
regnū celorū. **Q**uāt pccā essent
cōfiteāda sacerdotib⁹ figuratiue
instituit qñ decē lepros⁹ ab ip̄o
mūdatis p̄cepit dicēs **I**te ostē
dite vos sacerdotib⁹. **L**icet ei te
ste p̄pheta ezechiele qui dicit i
p̄sona dei. quacūq; hora inge
muerit pccōr oīm iniquitatū e
ius nō recordabor q̄uis pccā
in cōtricioe dimittant. tñ pecca
ta sūt sacerdotib⁹ nichilomin⁹
cōfiteāda si possibilitas occurrit

Sacramētum ordinis instituit
qñ in die cene p̄ q̄ dīcunt a
postolos. dixit eis **H**oc facite
in meā cōmemoracionē. tūc ei
s̄m doctores omēs aplōs in p̄
sbyteros ordinauit. **S**acramen
tum at̄ extreme vinctiōis insti
tuit qñ aplōs misit vngē et sa
nare infirmos. **N**ō illud q̄ di
cūt aliqui doctores q̄ sc̄ beat⁹
iacob⁹ instituit istud sacramē
tum qñ in canonica sua dixit.
Infirmas q̄s ex vob⁹ inducat p̄
sbyteros ecclē et orēt sup eū vn
gentes eū oleo scō. salua eorū
reuerencia nō reputo vñ p̄p̄t
rōez supius in p̄ncipio hui⁹ ca
pituli dictā. **C**redo em̄ q̄ illud
dictū beati iacobi nō fuit insti
tutio sacri. s̄ ei⁹ p̄mulgacō. **V**n
beatus iacob⁹ nō fuit institu
tor hui⁹ sacramenti s̄ solū pro
mulgator. **D**e sacramento ei
matrimonij qñ fuit institutum
et vñ fuerit institutū a xp̄o in
carnato est dubiū cū matrimo
niū fuerit in statu innoēcie et
in tpe ante incarnationē sicut
et post incarnationē. et iō ad
hui⁹ dubij solucionē sciēdū q̄
matrimonij potest trib⁹ mo
dis cōsiderari. **U**no° put ē in of
ficio nē. **A**lio° put ē remediū
carnalis cōcupie. **T**ercio mo
do prout est signū alicuius rei
sancte. cōiunctionis scilicet cri
sti et ecclēsie quam significat
coniunctio animorū viri et

uxoris et coniunctione nature hu-
mane et diuine in persona filij dei
quā significat coniunctio corporum.

Matrimonium primo et secundo
modis consideratum non est sacramen-
tum prout loquimur hic de sacramen-
to matrimonij. Tercio modo

consideratum est sacramentum. et sic
fuit institutum a christo quā in utero
virginis voluit naturā mānam na-
ture diuine unire in unitatem
sui suppositi seu persone quam

unionē significat matrimonium
Sicut enim in actu matrimonia-
li vir et uxor sunt duo in carne
vna: sic due nature scilicet diuina
et humana sunt in vna persona
videlicet in persona filij dei Et istud

sufficiat de institutione sacramentorum.
¶ De efficacia et virtute sacramen-

torum. Capitulum secundum

De efficacia et virtute sa-
cramentorum Sciendum quod
virtus sacramentorum in ge-
nerali quod postea dicetur de virtute
cuiuslibet in speciali consistit in du-
obus scilicet in auferendo culpā et in
conferendo gratiā. Omne enim sacra-
mentum noue legis nisi sit obex-
id est impedimentum ex parte recipi-
entis auferit culpā si inuenit eā
et confert vel auget gratiā. et per
hoc dicuntur sacramenta noue legis
a sacramentis antiquae legis quod
sacramenta veteris legis sacra-
mento circumcisionis excepto in
quantum erat ex parte operis operati
nullā virtutē habebant quantum

ad ablutionē culpe et collatio-
nē gratie sed totā virtutē et effica-
ciā suā habebant ex parte operis
operantis Sacramenta autem no-
ue legis non solum habent effica-
ciā ex parte operis operantis immo
etiā ex parte operis operati. Opus
operans vocatur deuotio suscipien-
tis sacramentum Opus operatum
vocatur actus exterior cum sacramen-
tum sic opus operatum in baptis-
mo est aspergio vel immergio aque
et prolatio verborum Et quod sacra-
menta noue legis quantum est ex parte
operis operati conferunt gratiā et sunt
causa gratie patet per diffinitionē sa-
cramenti positā a magistro sententiarum in
quarto libro que talis est Sacramen-
tum est inuisibilis gratie visibilis
foris ut eius similitudinē gerat et cā
existat. Dicitur autem sint causa gratie sicut
causa sine qua: vel sicut causa propter quā
indiget maioris considerationis quam
pertineat ad propriū opusculū Et est
alia virtus sacramentorum noue le-
gis quod quidam eorum imprimunt caracte-
rē in suscipientibus ea scilicet baptis-
mus sacramentum confirmationis
et sacramentum ordinis Et est ca-
racter quedam pars spiritalis per
quā suscipiens sacramentum potest alii
quod facere vel recipere quod non poterat an-
te sic baptizatus potest recipere alia
sacramenta ecclesie quod non potest non bapti-
zatus Et ordinatus potest exercere offi-
cium sui ordinis quod non potest facere non or-
dinatus Et confiteri tenet audaciter
confiteri fidem christi tempore persecutionis

fi xi ad qđ nō tenet nō confir-
matus nisi forte ipse in specia-
li requireret de fide. **A**lia autē
sacramenta scz eucaristia peni-
tencia extrema vntio ⁊ matri-
moniū nō impmūt caracterem
possūt em multociens iterari.
sicut hō p̄t multociens dicare
et multociens cōfiteri et multo-
ciēs inungi et mortua vna vx-
ore cū alia contrahē. **D**ed sacramē-
ta que impmūt caracterē nō de-
bent nec p̄nt iterari sicut nullū
debet bis baptizari vel cōfirma-
ri vel ordinari. **E**t rō est qz vir-
tus semp manet scz **C**aracter q̄
est indebilis. **E**t istud sufficiat
de v̄tute sacramentoz in ḡnali.

**¶ De nūo ⁊ distinctione sacra-
mentozum Capitulū terciū**

Quantū ad nūm sacramē-
toz sciendū qz sacramē-
ta sūt septē scz baptis-
mus cōfirmacō eucaristia peni-
tencia extrema vntio ordo ma-
trimoniū. **D**istinctio at ⁊ suffici-
ēcia istoz sacramētoz dat a q̄
bus dā doctoribz talis. **D**icit ē
in vita corpali sic suo mō debz
esse in vita spūali. **I**n vita autē
corpali sic videm? qz p̄mo ge-
nerat homo scdo auget tercio
nutrit quarto venit ad tantā p-
fectionē v̄tutis qz p̄t sibi filēm
ḡnare. ⁊ sic gen? humanū mlti-
plicat. **E**t qz sātas hominis
p̄t impediri p infirmitatē ideo
quinto indigz medicina dupli-

ci. vna cō infirmitatē. alia cō-
tra reliquias infirmitatis. ⁊ sic
in vita corpali sūt qnqz necia
scz **G**ñacio augmentū nutrime-
tū multiplicacō et medicina.
Sic in vita spūali qualis ē vi-
ta fidelū viuenciū in fide et v-
mitate ecclē sūt qnqz scz spūal-
gñacio que fit in baptismo p
quē homo regnat xpo. **S**pūa-
le augmentū qđ fit in cōfirma-
cōne in qua grā baptismatis
auget. **S**pūale nutrimentum
qđ dat in eucaristia que est ci-
bus aīe. **E**t qz fideles indigēt
multiplicari spūaliter ⁊ corpo-
raliter quātū ad multiplicacōz
spūalem accipit sacramentū or-
dimis p quod ministri ecclē
multiplicat. **Q**uantū ad mul-
tiplicationem corporalem ac-
cipitur sacramentum matrimo-
niū quod ordinatur ad multi-
plicationem corporalem fide-
lium. **S**piritualis medicina cō-
tra spirituales infirmitates ē
duplex. **U**na est contra spiritu-
alem infirmitatem que est pec-
catum et est sacramentum pe-
nitencie. **A**lia est spūalis medi-
cina contra reliquias peccatoz
et est extrema vntio. **E**t sic pa-
tet numerus et sufficiēcia sep-
tem sacramentozum. **E**t ista su-
fficiant de sacramentis in gene-
rali.

**¶ Tractatus secundus prime p-
tis de baptismo**

Nunc dicendū est de sac-
ramētis in spāli. Et pmo
de baptismo: cū q cōfi-
derāda sūt octo. Primo qd est
baptism? Secdo de materia e?
Tercio de forma. Quarto de
mistro baptismi. Quinto de su-
scipientibz baptismū. Sexto de
ritu baptismi. Septimo de effe-
ctu baptismi. Octauo de anex-
is baptismi.

¶ Quid est baptism? ca. i.

Baptism? ē ablutio ex-
terior corporis cū pscripta
ta id ē taxata forma v-
bi facta ita q illa ablucō ma-
terialis q fit exteri? in corpore
ē signū ablucōis spūalis: quā
deus fecit interi? in mēte.

¶ De materia baptismi ca. ii.

Materia baptismi ē sim-
plex aqua elemētāris.
¶ Qd aut aq sit materia
baptismi ppria patet ex insti-
tucōe xpī q instituit baptismū
fieri in aqua. Si at instituisset
baptismū fieri in vino vel i ali-
quo alio liquore vinū vel ille a-
lius liquor esset ppria materia
baptismi. Alique tñ congruentie
assignant a doctoribz qre xps
instituit magis baptismū fieri
in aq q aliq alio liquore. Qua-
rū vna est q sacramētū maxie
necitatis dz hrē materiā maxi-
me cōm ne ppter defectū ma-
terie aliqs impediret a susceptio-
ne baptismi. Sz baptism? ē sa-

cramentū maxime necitatis qz
sine baptismo null? pōt saluari.
¶ Nō baptism? dz hrē maxie
cōm. ¶ Talis at materia est aq
q inuenit in qlibet terra. Et d fa-
cili pōt haberi. Ideo null? pōt se
excusare a suscepōne baptismi
ppter defectū vel caristiā ma-
terie ei? sicut pōt se excusare si
materia baptismi esset vinū vel
oleū vel lac vel aliqs alius liqr
priosus qui nō inuenit in omi-
terris nec pōt ita de facili a qli-
bet haberi. ¶ Alia congruentia qz
re aqua ē ppria materia baptis-
mi assignat a doctoribz talis.
¶ Qz pprietates aq maxie cōue-
niūt cū baptismo. Est em aqua
mūdificatiua sordū refrigeras-
tiua estuantū. pūia id est lu-
cida oculis inuentū. Silē bap-
tismus mūd at sordes aīe. Ideo
vocat baptism? Nā baptism?
grece idē est qd locio līe unde
baptizare idē est quōd lauare.
¶ Baptism? etiā refrigerat estū
carnalis concupiscentie. Illuminat
oculos mentis respectu noticie
diuine. Arguūt ergo doctores
sic. Illud ē ppria materia baptis-
mi cui? pprietates maxime cō-
ueniūt baptismo sed vt statim
dictū est pprietates aque max-
ime cōueniūt baptismo ergo a-
qua est materia ppria baptis-
mi. ¶ Vtrum aut aqua sit benedi-
cta vel nō nichil facit ad bap-
tismū qz ita pōt fieri baptismus

in aqua nō benedicta sicut i be-
nedicta **S**ed aqua baptismal'
in ecclia bñdicif ppter solēpmi-
tatē et maiorē reuerenciā circa
baptismū **S**z nūqd in aqua
rosacea vel i aqua ardente vel i
aqs alijs distillatis p̄t fieri ba-
ptismus si aq̄ elemental̄is iue-
niri nō poss̄ **D**icēdū q̄ nō qz ta-
les aq̄ nō sūt p̄prie aq̄ h̄ bñō-
res illoz corpm a q̄bz distillā-
tur **I**n lixiuio at̄ m̄si aq̄ poss̄et
inueniri poss̄ fieri baptismus cū
lixiviū nichil aliud sit q̄ aqua
colata p̄ cineres **E**t ppter eā-
dē rōez dicūt quidā doctores q̄
in vrina ppter defectū aq̄ pos-
set baptizari qd̄ tñ nō credo eē
verum: qz vrina nō est aq̄ sed
humor resolutus a cibis come-
stis et idē dico de saliuā **S**z nō
ne in brodio carniū p̄t fieri ba-
ptismus **D**icēdū q̄ aut tanta
resolucio est facta in brodio il-
lo q̄ definit ibi species aque et
est alia species de nouo genera-
ta et tūc ibi nō potest fieri bap-
tismus **A**ut nō est tanta reso-
lucio facta et tūc fieri poss̄et in
tali brodio baptismus **Q**uādo
autē est tanta resolucio facta l̄
nō p̄t p̄endi in spissitudine **S**i
em̄ sit spissitudo tāta illius bro-
dij quāta est in m̄cto vel aliq̄
tulū minor nō credo q̄ poss̄ in
illo brodio baptizari **S**i at̄ nō
sit ibi tāta spissitudo q̄ brodiū
sit p̄igue tūc credo q̄ i illo bro-

dio poss̄et fieri baptismus. **E**t
idem dico de luto **S**ed si aqua
exprimeret̄ de luto in aqua il-
la exp̄ssa poss̄ fieri baptismus?
Si m̄x etiam liquefieret in illa
aqua liquefacta poss̄et fieri ba-
ptismus **S**olet autem ab aliq̄
bus talis fieri questio. **S**i esset
vnus puer baptizandus iuxta
vnum puteū et ille qui deberet
eum baptizare non haberet cū
quo extraheret aquam de pu-
teo nec poss̄et aliunde aquam
habere et puer esset in pericu-
lo mortis: nūquid debet eum
in puteum proicere dicendo.
Baptizo te in nomine patris
et filij et cetera **D**icēdū q̄ nō
Nam scdm̄ q̄ dicat apostolus
Non sūt faciēda mala vt ez
ueniant bona **L**icet ergo istud
bonum euēnir̄et q̄ anima isti-
us pueri saluaretur tamen ille
qui proiceret eum faceret illud
malum q̄ peccaret mortaliter
et sic quātū in se esset dampna-
ret animam suam **E**t quilibet
secundū ordinē caritatis plus
debet diligere animā suā q̄ a-
nimā cuiuscūqz alterius. **E**t si
dicat q̄ talis p̄t cōfiteri de illo
peccato et sic non dampnaret
animā suā **D**icēdū q̄ istud ē
fatiū dicere qz nullus est certus
de vita sua vn̄ iste nō est certus
si statim postq̄ p̄iceret puez vel
etiā in actu p̄iectionis morere-
tur. **U**nde habere talem spem ē

pprie temptare deū. qz certū est
q talis si piciat puerū pecca-
bit mōlīter. In certū ē at si de-
dabit sibi spaciū cōfitendi. qua-
re faciendū ē s^m cōfiliū bti au-
gustini dicentis Tene certū et
dimitte incertū. Notādū at q
si aq sit calida l frigida nichil
facit ad baptisimū. S; semp vi-
tādū est periculū baptizandi.

De forma baptisimi ca. iij.

O circa formā baptisimi
sciendū ē q alia forma
vtūf greci in baptizā-
do et alia forma vtūf lti. Nā
greci vtūf tali forma. **B**ap-
tizet suus xpi. **N** in noīe pa-
tris ac latini at vtūf tali for-
ma. baptizo te in noīe patris
et filij et spiritus sancti. q̄uis
ex vtrāq; forma sequatur bap-
tismus. nā greci ita bñ baptiza-
ti sūt sic latini qd pz. qz qñ re-
deunt ad vnitatē ecclīe romāe
nō rebaptizant. tñ forma lati-
noz conuenientior ē q̄ forē grecorū
qd pz ex duob. p^o qz illa forē
baptisimi conuenientior ē q̄ magis
concordat cū vbis x̄i institutis ba-
ptismū. s; xps instituit baptis-
mū dixit aplis vt recitat bñs
matheus i euā^o suo. **T**e doce-
te omnes gentes baptizantes eas i
noīe p̄is ac. **E**t cū istis verbis
magis concordat istud verbū
baptizo q̄ hoc verbum bapti-
set. qz hoc verbū baptiso est a-
ctiuū. hoc verbū baptiset ē pa-

ssi^m. et illd p̄cipiū baptizantes
dñdit a vbo actio nō passiuo
g^o conuenientior ē forma ltiōz q̄
dñt baptizo q̄ grecorū q̄ dñt bap-
tiset. Scdo p̄t idē patē sic. **I**lla
forma ē conuenientior forma ba-
ptisimi in q̄ et p quā mag^o exp̄-
mūt ea q̄ sūt nccia i baptismo
sed talis ē forma latinorū per
cōparationē ad formā grecorū
qz i baptismo ē necessari^o act^o
dei cōferētis efficacitā baptisimi
et istud tāgīf in vtrāq; forma
cū dicat. **I**n noīe patris et filij
ac. **E**st ibi etiam necessaria p̄soā
suscipiētis baptismū et ista exp̄-
mūt in forma grecorū cū dñt suus
xpi. **N**. **I**n forma latinorū ex-
primūt cū dicitur te. **E**st etiā ibi
necessaria p̄soā mīstri baptisan-
tis q̄ nō exp̄mūt ad mīn^o ex-
p̄licite in forma grecorū. **I**n for-
ma autem latinorum exp̄mūt
exp̄licite per hoc quod dicitur
baptizo. **Q**uare conuenientior
est forma latinorum q̄ grecorū.
Veri etiā simile est q̄ for-
ma qua vtitur romana ecclīa
que omnium ecclesiārum caput
est et magistra sit conuenientior
quacūq; alia. **E**xtra de baptis-
mo et eius effectū. c. maiores
Est ergo debita forma baptis-
mi. baptizo te in nomine pa-
tris et filij et spiritus sancti. **Q**
autem nominetur persona ba-
ptizanda vel q̄ ponatur ibi e^o
et amen dicendo petre l maria

ego baptiso te in noie patris et filij. et non sunt de eencia forme quoniam si ipse possit fieri baptis- mus? tunc dicitur poni in forma propter maiorem expressiorem. non est vero necessarium quod ponatur. **I**sta autem forte potest perferri in latine vel in quo cumque alio ydeomate. **U**t autem possit aliquid mutari circa istam formam. **S**ciendum quod ille qui aliquid mutaret circa istam formam a intendet mutare ritum ecclesie. et sic non esset baptismus? **A**ut intendet facere illud quod facit ecclesia. **S**ed si ex quodam ignorancia seu inadvertentia aliquid circa ipsam formam immutaret tunc circa hoc sciendum quod talis mutatio potest fieri quatuor modis. **U**nomodo mutatio totaliter verba ipsius forme et non fit baptismus? ex tali forte sicut si diceret sic baptiso te in noie patris genitoris et geniti et predeces ab utroque. **N**ec enim ex diuino usu loquendi genitor significat patrem et genitus significat filium et predeces ab utroque spiritum sanctum tunc proprie loquendo in diuinis genitor genitus et predeces expressius significat actus notionales personarum que ipsas personas. **I**n forte autem baptismi debet fieri mencio expressa de personis. **A**liomodo potest fieri mutatio circa formam baptismi transponendo verba ipsius forme: sic si diceret sic baptiso te in noie filij patris et spiritus sancti. vel quolibet aliter transponendo et tunc cum ma-

neat idem sensus verborum ex tali mutatione non impedit baptismus? **A**liomodo potest fieri mutatio circa ipsam formam baptismi addendo aliquid ad ipsam formam et tunc talis additio: a corrumpit sensum forme verborum sic mutabat forte arrius dicendo sic baptiso te in noie patris maioris et filij minoris et spiritus sancti. **T**alis enim additio corrumpit sensum verborum forme cum tollat equalitatem personarum. **A**ut talis additio non corrumpit sensum verborum si non obstat talis additio manet sensus verborum et tunc si ille qui addit aliquid intendat mutare formam nichil facit cum non baptiset in fide ecclesie. **S**i autem non intendat mutare formam ecclesie sed ex quadam fatia de uocacione addit ibi aliquid. sic dicendo baptiso te in noie patris et filij et spiritus sancti et beate virginis vel beata virgo adiuuet te vel aliquid aliud tale. talis additio non impedit baptismum. **A**liomodo potest immutari forma baptismi diminuendo aliquid de ea et tunc si diminuatur deo integra quedamque fit illa de omnibus istis baptiso te in nomine patris et nichil fit quia omnia ista verba sunt de eencia forme. **S**i autem non diminuatur deo integra sed pars deorum: tunc autem talis diminutio fit in principio deorum sic de ista deo patris vel quacumque alia subtrahatur prima littera vel prima sillaba talis diminutio impedit

baptismū cū tollit sensū vborū
Si aut fiat talis diminutio de fi-
ne dōis sicut de ista dōe pa-
tris remoueat s. vel aliqd tale
talis nō ipedit baptismū cum
maneat idē sensus vborū sicut
narrat in decretis in tractatu de

cō. d. iij. **R**etulerūt. q. quidā
sacerdos ignarus lingue latīe
baptizabat sub ista forma. ba-
ptizo te in noīe pēias ac **E**t dī
papa in decreto illo q. vere ba-
ptizabat **A**lio° pōt fieri muta-
tio cū ipam formā baptismi i
terrūpēdo verba ipi? forme et
tūc si sit tāta interruptio q. ipe-
diat intēcionē baptizātis sic si
de mane dicēt. ego baptizo te
et postea iret ad expediendū
negocia sua et qn rediret dicēt
in noīe patris et filij ac nichil
facēt **S**i aut nō sit tāta interrū-
ptio q. mutet intēcōz baptizā-
tis sicut si dicēt baptizo te i no-
mie pēis et hoc dicto dicat stā-
tibz. tacete. vel orate deū vel ali-
qd tlē. ex h nō ipedit baptismū

De ministro baptismi ca. iij

Minister baptismi ē du-
plex **U**n? ex casū nece-
ssitatis et iste ē sacerdos

Ad solū em sacerdotē ex casū
necitatis ptinet baptizāē **C**ui?
rō que assignat a doctoribz est
ista **I**lle est pprī? et ordinari?
minister sacramtorū qui hz ptatē
sup corp? xpi verū sed solus sa-
cerdos habet ptatē sup cor.

pus xpi vey ideo solus sacerdos
est pprīus et ordinari? minister
sacramtorū **Q**uāt ad illū ptine-
at dispensacō sacrorū qui habz
ptatē sup corp? xpi vey. p-
bat sic **Q**uia ad illū ptinet or-
dinatio corporis xpi mystici qd ē
ecclīa id ē congregatio fidelū q
habet ptatē sup corp? x vey. h
dispensacō sacrorū ptinet ad or-
dinacōz corporis x mystici. ergo
dispensare sacramta ptinet ad
illū qui habet ptatē sup corp?
xpi vey **S**ed talis est sol? sacer-
dos: qz ad solū sacerdotē ptinē
dispensare sacramta. **A**lius est
minister baptismi in casu necita-
tis. et iste pōt esse tā vir q muli-
er. tā fidelis q infidelis **H**oc ei
interest inter baptismū et alia
sacramēta q minister baptismi
pōt esse alius q sacerdos n
autem minister aliorum sacra-
mentorum **E**t ratio istius ē qā
baptismū est sacramentū max-
ime necessitatis non autem a-
lia sacramta. qz sine baptismo
non pōt esse salus. nullus
enim sine baptismo saluari po-
tēst. sine autem alijs sacramen-
tis saluantur multi. **A**rguunt
ergo doctores sic. **I**llud sacra-
mentum quod est tante nece-
ssitatis quod sine eius sumpti-
one nullus saluari pōtēst debz
habere ministrum ita comunē
q propter defectum ministri
nullus excusetur a sūpcōe eius

sed sacramentū baptismi est tā-
te necessitatis q̄ sine sup̄coe bap-
tismi nullus saluari p̄t dicente
xp̄o saluatore nr̄o in iob̄e. **N**i
si quis renatus fuerit ex aq̄ et
sp̄uscō: nō p̄t introire in r̄gnū
dei. **I**deo sacramentū baptismi
debet hr̄e mīstrū ita cōem q̄ ne
mo p̄pter defectū mīstrī excu-
set a sup̄coe baptismi. **E**t idcir-
co in casu necessitatis tā vir q̄ mu-
lier fidelis vel infidelis sic iude-
us pagan⁹ bēticus baptizare
p̄t. dūmō baptiset in aq̄ et de-
bite p̄ferat v̄ba forme baptis-
mi et hēat intencionē faciendi
illud qd̄ facit eccl̄a licet infidelis
credat illud nichil valē. **I**ta tñ
q̄ semp̄ deferendū est ceteris pa-
rib⁹ digniori. **U**nde infidelis i p̄-
sencia fidelis nō debet baptisāe.
Mulier etiā in p̄sencia viri non
debet baptizare nō p̄motus ec-
ad sacros ord̄es nō d̄z bap-
tizare in p̄sencia p̄moti. laicus in
p̄sencia clerici tonsurati nō d̄z ba-
ptizare. **E**t rō istoz est: qz ille q̄
baptizat. baptizat in p̄sōā xp̄i
et rep̄ntat ei⁹ p̄sōā. q̄ p̄fecti⁹
rep̄ntat p̄ fidelē q̄ p̄ infidelē
p̄ virū q̄ p̄ mulierē p̄ p̄motū
q̄ p̄ nō p̄motū p̄ tonsuratū q̄
p̄ nō tonsuratū. **S**ciendū tñ q̄
in illo qui baptizat requirit̄ in-
tencio baptisandi sc̄z faciēdi il-
lud qd̄ intendit seu facit eccl̄a
aliter nō est baptism⁹ q̄ntūcū-
q̄ alia necessaia sint ibi. **N**ūc

āt nō requirit̄ q̄ sit talis intē-
cio q̄ baptisans intēdat bap-
tismū valē baptizando ad vitā
eternā ymo cū intencōe d̄traia
sc̄z cū intencōe q̄ baptismus nō
valet. solū q̄ baptisans inten-
dat facere illud qd̄ facit eccl̄a
qd̄cūq̄ sit illd̄ valet baptism⁹.
Sed nūq̄d si aliq̄s minim⁹ vel
quicūq̄ ludēdo aspergat aquā
sup̄ aliq̄s nō baptizatos dicen-
do. **I**n noīe p̄ris ac̄. tales eēnt
baptizati. **D**icendū q̄ talis ā in-
tēdit baptizare intēdēdo facē
qd̄ facit eccl̄a. licet de h̄ faciat
trufas et derisōes suas et tūc
talis q̄uis grauit̄ peccet faci-
ēdo irreuerēciā sacro tñ vere cō-
fert baptismū. **S**i āt nō inten-
dit facere qd̄ facit eccl̄a nichil
facit. **N**ūquid etiā in casu necē-
tatis aliquis p̄t baptizare seip-
sū. **D**icendū q̄ iste casus ponit̄
i qd̄ā decretali debitū ē de ba-
ptismo ⁊ ei⁹ effcū vbi narrat̄ d̄
quodā iudeo qui p̄pter iudeo-
rū metū nō erat ausus vocāe a-
liquē fidelem sed accipiēs aquā
dixit. **B**aptizo me i noīe p̄ris
ac̄. **A**d hui⁹ euīdēciā videndū
est q̄ triplex est baptismus sci-
licet fluminis flammis et san-
guinis. **F**luminis est quādo q̄s
baptizat in aqua et istd̄ ē sacra-
mentū eccl̄ie et de isto loqui-
mur hic et loquēdo de tali bap-
tismo nullus p̄t baptizare seip-
sum. **E**t ratio redditur a papa

in illa decretali. qz baptifinus
est quedā gñatio spūalis. Et iō
fiut nullus p̄t seipm generare
corp̄aliter dicēte b̄tō auguſti
no in libro de trinitate. nullus
genuit seipsū. ita nullus p̄t se
generare baptizando videlicz se
ipsū. Et ē ali? baptifin? scz bap
tifinus flām̄is qñ spūs mūd̄at
et abluit aīaz alicui? inuisibili
ē a peccō. Et tali baptifino p̄t a
liqs baptizare seipsū. disponē
do scz se ad graciā. et ideo non
baptizatus adultus habendo
deuocōz ad baptifinū et essen
do in p̄posito qz si brēt oportū
mitatē suscipet sacramentū ba
ptifini. si moriatur in tali p̄posi
to saluatur. Nec est contra hoc ver
bū sup̄allegatū nisi q̄s renat?
q̄z qz hoc intelligendū est ex a
q̄ in puulis i re. sed in adultis
vel in re vel in voto. Et licet iste
nō sit renatus ex aq̄ in re. ē tñ
renatus in voto. Est alius bap
tifin? scz baptifinus sanguinis
qñ scz aliqs nō baptizatus sus
tinet mortē p̄ fide xp̄i et talis
baptifinus p̄ficiat ad salutē dū
tñ habeat baptifin? aque i vo
to si ille qui sustinet sit adult?
fiut b̄etur in legenda b̄tē ka
therine de illis rethoribz q̄ ad
eius p̄dicacōz dūsi fuerūt q̄s i
peratoz fecit oburi. Si āt nō sit
adultus nō requirit tale votū
sed sufficit ad salutē mors to
lerata p̄ xp̄o fiut fuit de inno

centibz. et de tali baptifino nul
lus p̄t se baptizare. qz nulli li
citū est interficē seipsū p̄ qua
cūqz cā. Nec est contra h̄ de sam
psonē et rafa q̄ interfecē seipsōs
qz vt d̄t ieromim? factum eoz
nō est trahēdū ad cōsequēciā. qz
p̄uilegia paucorū n̄ faciūt legē
cōm. Nūq̄d etiā in mīstro bap
tifini requirit bonitas vitē qz scz
sit sine mortali peccō. Dicēdū qz
illa q̄stio intelligenda ē de sac
dote q̄ vt d̄m̄ ē ē prop̄? mīster
baptifini. Ad h̄? solucōz d̄d̄m qz
q̄ntū ad effectū baptifini. nihil
facit bonitas vel malicia mīstri
qz siue sit bon? siue mal? cōferit
vt dictū ē de baptifino. S; quā
tū ad mīstrū vtz peccet in bap
tizādo vel nō. Dicēdū qz sacdos
ā baptizat in cāu necitatis sine
solēpnitate aliq̄ sic facēt vna
vetula et tūc nō peccat mortali
ter si baptizet ex̄ns in peccato
mortali. Aut baptizat ex̄ casū
necitatis et cū solēpnitate et tūc
peccat mortaliē si baptizet exi
stēs in peccō mōzli. qz facit irre
uerentiā sacramento. Verū ē qz
dñs durandus quōdā epūs a
miciē qui fuit doctor sacri pa
laciū d̄t in q̄rto suo. qz quomo
do cūqz sacerdos ex̄ns in peccō
mōzli baptizet peccat mortaliē
Et vtz ei? opio sit v̄a nescio tñ
scio qz satis ē dura. Sciendū eti
ā qz mīster baptifini d̄z ēē vn?
Et rō affigē d̄t a doctoribz qz

baptizās baptizat i psona xpi
qui ē vna psona et idcirco pso
na baptizās dī esse vna. **U**nde
plures nō pūt baptizare vnū.
Et si dicat. vnus p̄t baptizare
plures dicēdo baptizo vos in
noīe patris ac ergo fili modo
plures pūt baptizare vnū di
cēdo. **N**os baptizamus te in
noīe patris et filij ac. **D**icendū
q̄ nō est filie qz qñ dī. **B**apti
zo vos idē ē ac si diceret. **B**ap
tizo te et te: qz nichil mutat in
forma. **Q**ñ at dī baptizamus
te idē est ac si diceret. **E**go et tu
baptizam? te: qz dī ē int̄ nos
et vos: qz nos idē est qd̄ ego et
tu vos at idē ē qd̄ te et te. **I**deo
dicēdo vos nichil mutat i for
ma sed dicēdo nos mutatur.
Solet at poni ab aliquibz tal
casus. **P**onat q̄ sint hic duo q̄
rū vnus sit mutus et ali? mā
cus et sit ibi vnus puer bapti
zand? et mutus aspergat eum
aq̄ et mācus pferat vba. **Q**ue
rit vtrū talis sit baptizatus.
Dicendū q̄ a isti baptizant in
forma grecorū vel latinorū. **S**i
baptizāt in forma latinorū tūc
dicūt aliqui doctores q̄ iste pu
er nō sit baptizatus qz vt dictū
est sup̄ baptizās in q̄cūqz for
ma baptizet baptizat in psona
xpi vt dixit **I**ohes baptista di
cēs de xpo qui me misit bapti
zare ipse michi dixit sup̄ quem
videris spm̄ descēdentē b̄ est q̄

baptizat. **P**ersona at xpi ē vna
q̄re oī q̄ ille q̄ baptizat sit vn?
i q̄cūqz psona baptizet. **A**lij at
doctores dicūt q̄ si baptizēt in
forma grecorū q̄ ē baptizatus
qz vt dicūt licet ille qui bapti
zet baptiset in psona xpi cui?
psona ē vna baptizat tñ in no
mīe trinitatis in q̄ psone sunt
plures qz nō otariat baptis
mo s̄m̄ formā grecorū si bapti
santes sūt plures. **Q**ue istarū
opinionū sit vera nescio. s̄ meo
iudicio papa ē cōsulēdus sup̄
hoc. **S**i at baptizāt i forma la
tinorū dicūt dīter quasi oēs do
ctores q̄ nō baptisant p̄p̄ rō
sup̄factā de nos et vos. que est
rō scī thome de aquino in vlti
ma pte sūme. **A**ssignatur talis
rō a m̄grō herueo q̄ in sacra
mento maxime veritatis nichil
dī esse falsitatis. **S**ed baptism?
est sacramentū m̄xime veritatis
ergo in baptismo nō dī ē ali
qd̄ falsitatis. **S**i isti vterent̄
for̄ latinorū s̄q̄ for̄ q̄ vti? ecclē
sia et sibi adherētes ess̄ in ba
ptismo talis falsitas qz mācus
in dicēdo ego baptizo te. i. ab
luo te in nomine patris ac mē
tiretur quia ipse non baptizat
id est abluīt ymo hoc facit mu
tus quare baptismus talis nul
lus est. **H**ac autē racionē cōnā
tur soluere dicentes q̄ iste mā
cus non diceret. **E**go baptizo
te sed diceret nos baptizam? te

et sic nō diceret falsū ymo vñ
qz ista oratio nos baptizant?
te vera est per synodichē. **S**icut
si essent duo scriptores qui scri-
pissent vnū librū ita qz vnus
scripserit vnā medietatē et ali-
aliā medietatē vñ? possz dicere
vere nos scripsimus istū librū
A fili cū mutis i baptismota
li aspergat siue infundat aquā
et mancus pferat verba vterqz
pōt dicere vere nos baptizant?
Hoc āt nichil valz qā ad h q
aliqua ppositio p synodichen
verificetur de duobz. requirit
qz fecerint actū eiusdē rōis. qz
si fecissent actus diuersaz rōm
vna ppositio nō possz verificari
de eis. sicut si vnus rasisset per
gamentū de q essz factz liber et a
lius scripisset libz. ista pposi-
tio nos scripsim? istū librum
nullo mō possz verificari de eis
quare cū infundē aquā et pro-
ferre verba sint actz diuersarū
rationū nullo mō pōt verificari
de istis nos baptizā? **Et** bec
sufficiāt de ministro baptismi.

De recipiētibz baptismū. ca. v
Baptismū debent recipē
oīes tā viri qz mulie-
resqz sine baptismo l-
m re vel in voto vt dcm est sup
nullus pōt saluari. **S**ed aliter
est de adultis et aliter de puu-
lis. qz in adultis q suscipit ba-
ptismū requirit intētio ppria
suscipiendi illud. quod offert ec-

clesia. in puulo sufficit fides et
intētio eoz qui eū offerunt ad
baptismū. **S**ed nūquid pōt a-
liquis in ventre matris bapti-
zari sicut si sit vna mulier pre-
gnās de viro et sit in periculo
mortis nūquid i vtre ei? debet
baptizari. **D**icendū qz nō. cui?
rō assignat a doctoribz talis.
Quia ille q suscipit baptismū
debet subici manibz ministroz
ecclesie et aspergi vel immergi in aq
sed ista nō pōt fieri cū existen-
tē in vtero matris. quāe exis-
in vtero matris nō pōt baptizari
Sed ponat q aliqua ps pue-
ri appeat ex. nūquid talis puer
si timeat de piculo ita qz nō pōt
expectari qz totaliter nascatur
pōt baptizari. **D**icendū ē q ista
ps q appet ex a ē caput a aliq
alia ps corpis. **S**i illa ps que
appet est caput tūc caput dz a-
spergi aq dicēdo baptizo te et
et est vere baptizatus. et si na-
scat postea nō dz āplius bap-
tizari. **E**t rō est. qz caput ē pñ-
cipalis ps corpis et i eo vigēt
oēs sensus corpis. **S**i āt illa ps
que appet ē alia q caput. tūc
dicūt aliq doctores q illa pars
dz aspergi aq et baptizari et vere
ē baptizatus nec si nascat dz ā-
plius baptizari. **E**t rō ē qz bap-
tism? fit ppē aīaz nō ppē corp?
aīa āt qtu ad essenciā suā ē i q
libet pte corpis tota et iō qūqz
ps corpis sit baptizata totū ē

baptizati. **A**lij v̄o dicūt q̄ tal
ps que ap̄ et debet aspergi aq̄
et baptizari s̄ si puer nascatur
postea d̄z baptizari s̄b ista for
ma. si tu es baptizatus ego nō
te baptizo s̄ si nō es baptizat⁹
ego baptizo te in noīe p̄ris ac̄
Quis istoz verius dicat nescio
sed credo q̄ istud vltim⁹ ē securi
us. **S**ed nūq̄d si aliq̄s fuisset
sc̄ificatus in vtero m̄no debet
baptizari. **D**icendū q̄ sic. non
quidē p̄pter culpā quam bz s̄
vt scriberet in nūo fidelū in su
scep̄ōe caracteris baptismalis
et vt implēt p̄ceptū xp̄i de su
scep̄ōe baptismi. **S**z nūquid
filij iudeoz puuli sūt baptizan
di inuitis p̄ntib⁹. **D**icendū q̄ a
liqui doctores sicut ioh̄es sco
tus et dñs durādus ep̄us ami
ciē et sui sequaces dicūt q̄ sic
Dicūt em̄ q̄ p̄ncipes et dñi ter
raz in q̄bz h̄itant iudei possūt
eis auferre filios et eis inuitis
eos facē baptisari cū iudei sint
serui eoz s̄m̄ leges: filij suorū
sūt res dñoz quoz sūt suicia
les ita q̄ dñi possūt eos vendē
et ip̄ignorare. **A**rguūt ergo sic
Naius est aliquē posse obli
gare et tradē seruituti alicuius
dñi tp̄alis q̄ seruituti dei cui o
mis homo de iure nāli tenet s̄
uire. s̄ dñi terraz in quib⁹ ha
bitāt iudei p̄nt vendē filios iu
deoz et tradere in seruos alteri
dño eis inuitis. ergo possunt

eos eis inuitis tradere seruituti
xp̄i. qd̄ fit p̄ suscep̄ōe baptis
mi. **A**lij v̄o doctores sicut sc̄us
thomas de aquino et sui sequa
ces dicūt q̄ filij iudeoz puuli
nō sūt inuitis p̄ntib⁹ baptisandi
et hoc p̄pter piculū qd̄ posset
at̄igē qz q̄ndo isti puuli q̄ in
tis p̄ntib⁹ essent baptisati eēnt
adulti cū p̄les nāliter sequaf
p̄rem ip̄si forte abnegarēt ba
ptismū et redirēt ad iudaismū
Veri etiā filē est q̄ si iudeoz p̄
uuli essent inuitis p̄ntib⁹ bap
tisandi xp̄ianissimi ip̄atores et
reges qui p̄cēsserūt et fuerūt tā
ti zelatores fidei iudeozū filios
fecissent baptisari et etiā sūm
pōtīfices inducerēt reges et p̄n
cipes in quoz terris habitant
iudei ad hoc faciendū. **Q**uis i
stoz verius dicat lector iudicō
reliquo. **S**ed nūquid furiosi
et amentes debent baptisari.
Dicendū q̄ isti furiosi aut fue
runt furiosi a natiuitate ita q̄
nūq̄ habuerūt raciois vsū
aut amiserūt ipsum p̄pter ali
quā causam. **S**i fuerūt furiosi
a natiuitate nō sūt baptisandi.
Qz vt dictū est i adulto qui de
bet baptisari requirit fides et i
tencio suscipiendi illud qd̄ con
fert ecclia. **S**ed tales nō possūt
habere fidem nec intencionem
cū ponant nūq̄ habuisse vsū
raciois. **E**rgo tales nō possunt
suscipe baptismum. **S**i autem

nō fuerūt furiosi a natiuitate h̄
habuerūt aliquociēs lucida it̄
ualla et tūc sc̄z in tpe quo h̄nt
vsū rōis vel tpe quo habebāt
lucida interualla habuerūt fide
et deuotionē ad baptismū et
petiuerūt ipsū tūc debēt bapti
zari quāq̄ sint in furia. Si autē
in tpe quo habebāt lucida iter
ualla l̄ vsū rōis nō hēbāt fidē
nec deuocōē ad baptismū nec
petebāt ipsū nō dnt baptizari.
Et idē dico de demoniacis qz si
antēq̄ essent demoniaci habebāt
fidē et deuocōē ad baptismū
et petebāt debent baptizari.
Si aut nō habebāt nō debent
baptizari. Simile iudiciū est de
frenetico. Utrū autē aliquis
dormiēs debeat baptizari. Dicē
dū qz si potest excitari nō debet
baptizari in sompno sed si nō
potest excitari tūc distinguēdū
est sicut sup̄ qz aut tpe vigilie
habuit deuocōē ad baptismū
et petiuit ipsū tūc debet bapti
zari aut nō habuit fidē nec deuocōē
ad baptismū et tūc non
debet dormiēs baptizari. Sed
quid si sit vnū monstrū qd̄ ha
beat corpa diuicta debet bapti
zari vt vna psona vel vt due.
Dico qz cū baptismus fiat pp̄
ter aīas nō ppter corpus quā
tūc essent duo corpa si solū
esset vna aīa debet baptizari vt
vna psona. Sed si essent due a
mine d̄z baptizari vt due. Sed

quō scies vtz sit vna aīa l̄ due
dico qz si sint duo corda sūt due
aīe si est vnū cor est vna aīa et
ideo si sint duo pectora et duo
capita supponendū est esse du
as aīas. si autē esset vnū pectus
et vnū caput quācūqz alia mē
bra eēnt duplicata esset vna aīa

De ritu baptismi ca. vi.

Baptismus fit duobus
modis vno mō in mer
gendo in aqua. Alio
in aspergendo aquā. Quis aut
fiat melius. Dicēdū qz si non ti
meas de periculo vel ppter de
bilitatē baptizantis vel pueri l̄
aliquid aliud. melius fit i mer
gendo q̄ aspergendo cuius ratio
assignatur qz baptismus signi
ficat sepulturam cristi. Unde di
cit apostolus Consepulti estis
cristo per baptismum. Sed me
lius figuratur sepultura quādo
fit mergendo q̄ quando fit as
pergendo. Sciendū autē qz v
nusquisqz debet seruare ritū ec
clesie sue nec debet ipsū mutare.
Utrū autem requiratur trina i
mersio vel aspergio vel sufficiat
vna. Dicēdū qz sufficit vna s̄
ceteris paribz melius fit p tri
nam: qz baptismus daf in no
mine totius trinitatis: qz trini
tas meli⁹ representat p trinam
merfionem vel per asperfionez
q̄ per vnam. Ita tamē qz vba
non finiuntur antēq̄ oēs tres
sint cōplete. In hoc autem qz

fiat vna vel trina quilibet debz
suare ritū ecclesie sue vt dictū
est supra de alio.

De effectu baptismi
Capitulū septimū.

Effectus baptismi est de
lere oēz culpā tā origi-
nalē q̄ actualē et confer-
re grām et apire ianuā celestis
regni in q̄ differt a circūcisiōe
qz licet añ passionē xp̄i circūci-
siō deleter culpā originalē et cō-
ferret grām tñ ianuā regni ce-
lestis apire nō poterat et ista ē
sīma bede q̄ d̄t in omelia de cir-
cūcisiōe dñi. **S**cire d̄z fraterni-
tas vīa q̄ idē salutifere curacio-
nis remediū olim circūcisiō in
lege cōn originalis pcc̄i vuln? agebat
qd̄ nūc tpe ruelate grē baptismi
agē cōsuevit ex̄cepto q̄ ianuā regni
celestis apire nō poterat. **S**cīdū āt q̄
baptis-
mus aliē opas ista in puulis
et aliter in adultis qz in puul
nichil requirit a pte ipsoz. **S**i
in adultis requirit a pte eoz
q̄ nō ponāt obicē id ē q̄ nō hē
ant cōtrariā disp̄ōez sc̄z q̄ nō ac-
cedāt fictē ad baptismū sed ac-
cedant cum debita deuociōe.
Non solum autem baptismi
confert grāciā ymo confert
omnibz ipsū suscipientibz tam
puulis q̄ adultis q̄ nō ponūt
obicē om̄s v̄tutes tā theologi-
cas q̄ morales et si nō q̄ntū ad
v̄sū ad minus q̄ntū ad habitū

Et ista est sīma cōsilij ḡn̄alis et
habes in cōstitutōibz dñi Cle-
mētis q̄ntū ē d̄ sūma trinitate
et fide catholica c. fidei catholi-
ce. **E**st etiā ali? effectus baptis-
mi qz p̄ ipsū cōtrahit cognatio
spūalis que impedit matrimo-
niū cōtrahendū et dirimit iam
cōtractū. de hoc tamē dicit ifra
q̄ndo agef de matrimonio. **P**er
baptismū etiā imp̄mis caracter
vt dictū est sup̄. **E**t ideo baptis-
mus nō debet iterari ymo p̄ea
illius qui iteraret sc̄dm leges ē
decapitacio. **C**. ne sanctū bap-
tisma iteret. l. ij. sc̄dm canones
vero est q̄ nō posset ad sacros
ordines p̄moueri.

De annexis baptismi
Capitulū octauū.

Baptismus quando fit
cum debita solempni-
tate p̄cedunt catheci-
smus et exorcismus. **E**t est ca-
thecismus idem per quod instru-
itur baptizandus in fide et me-
rito fidei. **U**nde a baptizando
petit sacerdos. **Q**uid petis ab ec-
clesia? et ipse si est adultus re-
spondet fidem. **S**i autem sit p-
uulus. respondent patrum in-
persona eius et tunc sacerdos
petit. fides quid tibi prestabit
et ille respondet vitam eternā
et tunc dicit sacerdos hec est vi-
ta eterna et cetera. **E**t in isto ca-
thecismo facit tria sacerdos
baptizando. **P**rimo mittit

10

digitū in aures ei? et ponit de
salua in ore eius et figt q̄ ba-
ptizandus d̄z hr̄e aures aptas
ad audiendū v̄ba dei et docu-
menta fidei. **P**osicio saluue in o-
re figt q̄ debet esse promptus
ad respondendū et ad loquen-
dū de fide q̄ locutio fit mediā-
te salua. **S**ecūdo facit ei cru-
cē in fronte et in pectore et fig-
nat q̄ baptizandus d̄z hr̄e aures
aperire fidē xp̄i in corde qd̄ figt
crux facta in pectore et in ore
nec d̄z erubescere cōfiteri fidem
xp̄i qd̄ signat crux facta in frō-
te q̄z in fronte statim apparet
verēdicia q̄z s̄m q̄ dicit aplūs
ad romanos. **C**orde credis ad
iusticiā. **O**re aut̄ cōfessio fit ad
salutē. **T**ercio ponit ei de sa-
le in ore et signat q̄ iux̄ doctri-
nam apli oīs s̄mo ei? debz esse
sale diuine sapientie conditus.
Exorcism? est idē qd̄ adiuracō
q̄z adiurat demō vt recedat de
aīa baptizandi et det locū spiri-
tui sancto aduenienti. **F**acit
tūa sacerdos baptizando q̄z p̄-
mo facit ei crucē cū pollice i frō-
te et figt q̄ baptizandus cōfig-
nat vt fit templū siue habita-
culū spūs sancti. **S**ecūdo fa-
cit ei crucē de sputo ad aures et
ad nares et ad os et signat q̄
baptizandus d̄z hr̄e aures cor-
dis clausas ne audiat suggesti-
ones dyaboli et debet habere
os clausum ne loquatur verba

mala et debet sic viuē vt fit se-
cūdum doctrinam apostoli bo-
n? odor xp̄i in vitam. **D**el istud
signat q̄ talis debet emittere fu-
mū deuote oracōis p̄ quā effu-
gat demoniū iux̄ verbū rapha-
elis i thobia dicentis. sum? ei?
et fugat omē genus demonio-
rū. **E**t ista fiūt cū sputo id ē vir-
tute xp̄i que signat p̄ sputum.
Pā scdm q̄ dicit glosa sup̄ il-
lud verbū iobis. lutū fecit ex
sputo sicut sputū mittit ab inte-
rioribz cordis. ita filius dei gi-
gnit ex substantia dei patris.
Tercio facit ei crucē d̄ oleo ex-
orizato in pectore et in scapu-
lis et signat q̄ baptizandus d̄z
esse fortis ad luctandum cōtra
dyabolum et ad portandum
onera penitentie et ista fiūt me-
diante oleo diuine gratie. **P**o?
baptismū autē sacerdos facit
tria baptizato. **Q**z primo iun-
git eū crilinate et signat vincti-
onem gratie spūs sancti quā su-
scipit in baptismo. **S**ecūdo tradit
ei vestem albā et signat inno-
centiā baptismalem. **T**ercio tra-
dit ei cereū accensū et signat lu-
men fidei qd̄ dat in baptismo.
Sciendum autem q̄ ista non
sunt de essencia baptismi quia
sine istis potest dai baptism?
in casu necessitatis sed in tali ca-
su si baptizatus superuixerit de-
bet portari ad ecclesiam et ibi
debet cathexari et exorizari.

propter ritum ecclesie seruandum. **N**on
autem dicitur baptizari iterum si sit certum
quod sit recte baptizatus sed si non est
certum quod sit recte baptizatus dicitur
baptizari sub ista forma. Si
es baptizatus ego non te bapti-
zo. sed si non es baptizatus ego
baptizo te in nomine patris et fi-
lij et spiritus sancti. Et hec suffi-
ciunt de baptismo.

Tractatus tercius prime partis de Confirmatione

Quia ad spirituale generatio-
nem sequitur augmentum spiritua-
le ideo postquam de spirituali
generatione que fit in baptismo di-
ctum est. restat dicendum de spiritua-
li augmento quod fit in confirma-
tione. Circa quam consideranda sunt
septem. Primo quod est confirmatio
Secundo de materia Tercio de
forma Quarto de ministro Qui-
to de suscipientibus confirmationem
Sexto de ritu eius. Septimo de
eius effectu.

Quid est confirmatio ca. i.

Confirmatio potest sic noti-
ficari Confirmatio est con-
signatio facta cum cris-
mate in fronte baptisati ab episcopo
cum certa forma verborum ad au-
dacter confitendum nomen christi.

De materia confirmationis ca. ii.

Materia sacramenti confir-
mationis ut patet ex
dicta diffinitione est cris-
ma in quo quidem crismate sunt
duo scilicet Oleum oliuay et balsa-

mus. Et ratio quare ista duo sunt
materia huius sacramenti est in-
stitutio christi qui instituit ista duo
esse materiam huius sacramenti.
Licet enim non inueniamus in euan-
gelijis quod christus istud instituerit
tamen beatus petrus qui fuit vi-
carius christi et pastor et rector vni-
uersalis ecclesie docuit et predicauit
et promulgauit christum institu-
isse. et licet ista promulgatio non
inueniatur in canonicis id est in e-
pistolis beati petri tamen dominus
papa huius in secretis ecclesie roma-
ne et potest haberi ex obseruanda
vniuersali totius ecclesie a tempore bea-
ti petri usque nunc. que quidem ob-
seruancia preeminet auctoritati
cuius cuiusque cum vniuersalis ecclesia re-
gatur a spiritu sancto et errare non
possit. Et si queratur quare euange-
liste non posuerunt in euangelijis
formas sacramentorum. Ad
hoc respondet beatus dyonysius in
libro de ecclesiastica ierarchia di-
cens quod euangeliste noluerunt hoc
facere ne materie et forme sacra-
mentorum venirent in derisionem iu-
delicorum quod secundum quod dicit saluator mar-
garite non sunt ponende ante por-
cos. Deius autem est de baptismo
quia baptismus est sacramentum maxime
necessitatis quod sine baptismo nul-
lus potest esse saluus. Et ideo oportuit quod
fuerit et materia eius esset omnibus nota et ideo
circa euangeliste posuerunt eam ex-
presse in euangelijis. Affigit autem a docto-
ribus talis ratio quare crisma est

ppria materia huius sacramenti
quod in crismate ut dictum est sunt
duo scilicet oleum oliuorum et balsamum
et proprietates istorum maxime con-
ueniunt huic sacramento quod oleum
oliuorum est nutrimentum splendo-
ris et ideo potest in lampade ut
lumen possit ibi durare et idcirco
oleum est signum maioris noticie
luminis fidei quam debet habere per
alios confirmatus quod ipse tenetur
expresse se obicere persecutoribus
fidei et confiteri fide etiam absque hoc
quod requiratur. Unde de confirma-
to dicit in psalmo. Inueni dauid
seruum meum in baptismi suscepti-
one: oleo sancto meo unxi eum in
confirmatione. Balsamus autem
ratione sue fragrantie designat odo-
rem bone fame et opinionis quam
debet esse in confirmato. unde in
ecclesiastico. Sicut cynamomum
et balsamum aromatisans odo-
rem dedit. Arguit ergo docto-
res sic. Illud est propria materia
sacramenti cuius proprietates maxime
conueniunt effectui sacramen-
ti confirmationis. sed sic est de pro-
prietatibus olei oliuorum et balsa-
mi ergo ista sunt materia propria
sacramenti confirmationis. Sed
endum autem quod ista debent esse pri-
mo sanctificata siue benedicta
ab episcopo antequam sint propria ma-
teria istius sacramenti. et ratio
assignatur a verabili doctore secun-
dum thomam de aquino in quarto. quod
in illis sacramentis que Christus

recepit in corpore suo non requiri-
tur sanctificatio materie eorum
quod ipse tactu sui sacratissimi cor-
poris sanctificauit ea et ideo quia
Christus fuit baptisatus non requi-
ritur de necessitate sacramenti quod
aqua prius benedicatur antequam
sit materia baptismi. quod ut dicit
Heda Christus tactu sue mundissi-
me carnis vim regeneratiuam con-
tulit aquis quod etiam Christus suscep-
it sacramentum eucaristie in se-
ipso non requiritur quod panis et vi-
num prius benedicantur antequam sint
materia sacramenti eucaristie. hoc
in illis sacramentis que Christus
non suscepit in seipso requiritur
quod precedat materie sanctificatio
et ideo quod Christus non recepit sacra-
mentum confirmationis in seipso.
Ideo in confirmatione requiritur
materie consecratio. Et idem de sacra-
mento ordinis et sacramento ex-
treme unctionis. Alia ratio
assignatur ab eodem doctore in vl-
tima parte summe. quod in illis sacra-
mentis in quibus requiritur mini-
ster specialiter consecratus requi-
ritur materia specialiter consecra-
ta ut sic materia sacramenti con-
firmationis se habeat ad ministrum
sacramenti. Sed in sacramento
confirmationis requiritur minister
specialiter consecratus videlicet epi-
scopus. quare in sacramento con-
firmationis requiritur materia
specialiter consecrata. In alia ma-
teria non potest fieri hoc sacramentum

De forma confirmationis
Capitulum tercium

Forma istius sacri sunt
verba que episcopus dicit quando facit
crucem in fronte confirmandi
cum crismate que verba sunt ista. **C**on-
figno te signo crucis. **C**onfirmo
te crismate salutis in nomine patris
et filii etc. **E**t quod ista forma sit conue-
niens forma huius sacramenti potest
sic probari. Illa forma est conveniens
forma huius sacri per quam et in
qua exprimitur ea que sunt necessaria
ad sacramentum confirmationis: quia
in confirmatione est necessaria perso-
na minister offerens sacramentum.
Et ista exprimitur cum dicitur. **C**onfig-
no confirmo. **E**st etiam ibi necessa-
ria persona suscipiens sacramentum
que exprimitur cum dicitur te. **E**st etiam
ibi necessaria materia sacramenti
que exprimitur cum dicitur crismate.
Est etiam ibi necessaria virtus dei
offerens efficaciam sacro que ex-
primitur cum dicitur. **I**n nomine patris etc.
Effectus autem sacramenti exprimitur
in ista forma: sed istud videbi-
tur infra quando agemus de effectu istius
sacramenti quod manifestum est quod
ista forma est conveniens forma
huius sacramenti.

De ministro confirmationis. ca. iiii.

Minister huius sacramenti
ut habetur ex de consuetu. c.
quarto est solus episcopus.

Cuius ratio assignatur a doctoribus
Sicut est in politica corporali be-
ne ordinata. Ita suo modo debet

esse in politica spirituali. **S**ed sic
est in politica corporali bene or-
dinata quod promovere aliquem
ad statum et gradum excellen-
cie super alios pertinet ad illum
qui habet curam communitatis
scilicet ad principem. quare cum
confirmatus per sacramenta con-
firmationis ponatur in statu
excellencie super alios quia con-
firmatus efficitur miles christi.

Ideo conferre sacramentum con-
firmationis pertinet ad episco-
pum: qui habet curam totius
communitatis in sua dyocesi.

Ded utrum in casu necessita-
tis alius quam episcopus possit con-
firmare.

Dicendum quod in ma-
teria istius contrariatur doctoribus
Dicunt aliqui quod papa possit com-
mittere cuique viro fidei quod minister
sacramentum confirmationis.
Et assignant talem rationem.

Ille qui tenet locum christi in ter-
ris et habet plenitudinem po-
testatis in ecclesia potest dispen-
sare in sacramento. in omnibus
illis que non fuerunt instituta
a christo. **S**ed non legitur in to-
to canone novi testamenti. quod
christus instituerit sacramentum
confirmationis dari a solo episcopo
papa que habet plenitudinem potestatis in
ecclesia et tenet locum christi in terris
potest ordinare quod sacramentum confirmationis ab
alio quam episcopo offeratur. **A**lij autem doc-
tores dicunt contrarium. **D**icunt enim quod
papa non possit committere alicui nisi

esset epus qd offerret sacramentū
confirmacionis. Et assignāt talē
rationē. Quia ī illis que sūt de
necessitate sacramēti nō potest
aliquid p papā immutari. Et
epus de necessitate sacramēti ē mi-
nister sacramenti confirmacionis.
Et ideo nō pōt p aliquē fieri qd
alius q epus offerat istud sacra-
mentū. Maior istius rōis acci-
dit ab omnibz: minorē ipsi p-
bāt sic. Qz sicut de necessitate
sacramenti ē q materia sit san-
ctificata nec aliquis possit istud
mutare. Ita de necessitate sacra-
menti est q eius minister sit sanctifi-
catus que sanctificatio fit in e-
piscopali consecratione. quare so-
lus epus de necessitate sacramen-
ti est minister huius sacramenti.
Alij autē doctores tenent viā
mediā et dicunt q dñs papa
nō pōtmittere cuiusqz fideli in-
differēter q offerret sacramentū
confirmacionis. sed omni sacer-
doti potestmittere. Et racōnē
p̄mi dicti assignāt. Qz nulli po-
testmittere q habeat ptatē sup
corp⁹ cristi mysticū ad min⁹ q
ad dispensacionē sacramento-
rū nisi habeat ptatē sup cor-
pus x̄i verū qz ptas sup corp⁹
x̄pi mysticū descendit a ptate su-
per corpus x̄pi verū. Sed sol⁹
sacerdos habet ptatē super
corpus cristi verū et ideo soli sa-
cerdoti potestmittere q habeat
ptatē sup corpus cristi mysti-

cū et hoc in dispensando sacra-
menta. sed ministrādo sacramē-
tū confirmacionis habetur ptas
sup corpus x̄i mysticū. quare so-
li sacerdoti potestmittere q sit
minister sacramenti confirmacio-
nis. Racōnē scđi dñi assignāt
ex quodā decreto in quo legis-
q gregori⁹ papa dimisit qbus-
dā sacerdotibz anglie q vnge-
rēt baptizatos in fronte cū cris-
mate. Sed in tali vntione cō-
ferret sacramentū confirmacionis
quare pz qd sacerdotibz potest
mittere a papa q cōferat huius-
modi sacramentū. Et istud vlti-
mū reputo verius.

De recipiētibz cōfir cōz. ca. v

M sacramentū confirmacio-
nis debent recipere omēs
baptizati tā viri q mu-
lieres quia secus est de militia
seculari et de militia spūali qā
militia secularē nō dñt recipere
mulieres s̄ soli viri qā muliēs
nō sūt apte ad pugnandū cor-
poraliē militia at spūales pñt
recipere indifferentē omēs tā viri
q muliēs qz sūt apti pugnare
spūaliter cōn psecutoēs fidei.
Sed militia spūalis dñt in sa-
cramento cōfirmacōis qre sac-
ramentū cōfirmacōis pñt recipere tā
viri q mulieres et h̄ ē q dicit
apls. i. x̄o ihu neqz mascul⁹ ne-
qz feia. vult dicē q q ad cristū
nō ē dñā de masculo et feia. Et
nūqd puei sūt cōfirmādi. dd^m

q̄ sic statim vt incipiūt habere
 vsū rationis q̄ tūc sūt apti ad
 cōfitendū fidem cristi. et in sac̄
 mento isto dat spūs scūs ad ro
 bur vt fides cristi audacter cō
 fiteatur. **S**ed nūquid sine pec
 cato potest aliquis obmittere
 ne vniq̄ recipiat sacramētū cō
 firmationis. **D**icendū q̄ sine
 isto sacramento p̄t saluus esse
 q̄ multi nō cōfirmati saluant̄
Sed si occurrit oportunitas su
 scipiendi istud sacramētū qui
 libet ipsū debet suscipe et si sine
 rationabili causā obmittat ip
 sū suscipere peccat mortaliter.
 nisi suscipiat ipsū. **E**t hui⁹ rō
 eē potest ista quia quilibet q̄n
 tum in se est debet se disponere
 ad suscipiendam grāciam vel e
 ius augmentum si sit capax e⁹
 p̄ quod cōfer̄ grācia: vel eius
 augmentum: sed ī sacramento
 cōfirmationis si digne suscipi
 atur cōfer̄ grācia vel augetur.
 ergo quilibet habita oportuni
 tate debz istud recipere sacramē
 tum. **E**t ideo sacerdotes habentes
 curam animarū debent am
 monē probianos suos vt q̄n
 episcopus p̄ns erit in sua pro
 chia suscipiant istud sacramen
 tum

De ritu cōfirmacōis ca. vi.

Ritus istius sacramenti
 est q̄ q̄n aliquis cōfir
 maf inungitur p̄ mo
 dū crucis ab episcopo in fron

te cū crismate sub forma verbo
 rū supraposita. **C**onfigno te cū
Et iste ritus est duemēs. **C**ui⁹
 ratio est q̄ in ritu sacramēti de
 bet significari virtus et effcūs
 sacramenti. **M**odo effectus isti
 us sacramenti est q̄ p̄ ipsū da
 tur spūs scūs ad robur audac
 ter cōfitendū fidem cristi. **E**t p̄
 ipsū cōfirmatus efficitur pu
 gil cristi. **E**t ista signant̄ in ritu
 istius sacramenti. **N**am p̄ vn
 ctionem significat̄ q̄ cōfirma
 tus in cōfirmatione efficit̄ pu
 gil xp̄i. **N**ā antiquitus pugiles
 inungebant̄. **P**er alia signat̄.
 q̄ cōfirmatus debet audacter
 cōfiteri fidem cristi. **N**am a cō
 fessione fidei possz aliquis im
 pediri propter duo scilicet pp
 ter verecundiam vel propter ti
 morem. **P**ropter primū fit cō
 firmatio crux cum crismate in
 fronte vt nō erubescat cōfiteri
 fidem cristi quia in fronte pri
 mo apparet verecundia q̄ quā
 do homo verecundat̄ frons in
 cipit erubescere. **I**deo cōtra ru
 borem verecūdie inungit̄ frōs
Sed cōtra timorē fit etiā crux
 in frōte q̄ q̄n homo timet inci
 pit frōs et tota facies pallefcē
Et ideo cōtra timorem cōfirma
 tus munitur signo crucis. **A**la
 pa autē que dat cōfirmato nō
 est de ncitate sacramēti s̄ solū
 p̄pter memoriam.

De effcū cōfirmacōis ca. vii.

Sacris h² sacramenti ē vt dictū ē sup^r qz in eo datur spūs scūs ad robur ad audacter cōfitemdū fidē xpī vnde n̄ fit obex id ē impedimētū ex pte suscipiētis in isto sacramento daf noua grā vel antiq̄ auget. Est etiā alius effect² istius sacramenti qz p ipsū si digne suscipiat pccā oblita et mortalia et venialia dimittunt^r. Per istud etiā sacramentū imprimi^r character vt dcm̄ ē sup^r ideo istud sacramentū nō p̄t nec debz bis suscipi ymo q̄ scienter bis suscipiet meret^r s^m leges decapitari vt dictū ē sup^r de baptismo.

Nota autē qz character cōfirmatōis p̄supponit characterē baptismi qz nullus potest suscipere istud sacramentū nisi fuerit baptizatus. Per istud etiā sacramentū contrahit^r cognatio spūalis sicut p baptismū q̄ ipedit matrimonium. De hoc tamē dicitur infra qn̄ age^r de m̄rimonijs. Et hec de sacramento cōfir^mōis sufficiant.

Tractatus qrtus p̄me ptis de sacramento eucharistie

Postq̄ dictū est de grā cōe spūali que fit i baptismō et augmētō spirituali qd̄ fit in cōfirmacione. Dicendū ē de spūali nutrimento qd̄ daf in sacramento eucharistie. circa que cōsiderāda sūt tria. Primo quid ē eucharistia. De

cūdo de ministro misse q̄s et q̄lis debeat esse. Tercio de materia sacramenti misse que et qualis debet esse. Quarto de forma.

Quinto de loco in quo debet celebrari missa. Sexto de tpe quo debet celebrari missa. Septimo quociens in die debet celebrari missa. Octauo de vestibz quibz debent indui sacerdotes in missa. Nono cui debet dari sacrificiū misse. Decimo de ritu misse. Undecimo d̄ defectibz qui p̄nt occurrere in missa.

¶ Quid est eucharistia.

Capitulū primū

Eucharistia potest sic notificari. Eucharistia est sacramentum corporis et sanguinis xpī cōtentoz sub speciebz panis et vini v̄tute v̄borū a sacerdote platoy. Et dicit^r ab eu qd̄ ē bonū et caris ḡdia quia in eo cōtinet ille qui ē fons gracie scilicet xp̄us de c̄ plenitudine omnes accepim² grāciam pro grācia vt dicitur iobis primo.

De ministro eucharistie

Capitulū 2^m

Minister sacramenti eucharistie et minister q̄ debet et potest celebrare missam est sacerdos rite et legitime ordinatus sine mortali peccato existens et cui non est p̄hibitu celebrare missam. Dico qui potest et debet quia

multi pñt qui nō dñt celebrare
missam sic sacerdotes hētia ex
cōicati vel scismatici vel degrada
ti nō debent celebrare tñ pñt. si
celebrēt veraciter officiūt corp⁹
xpī peccāt tñ mortaliter in di
cendo missam. **E**t nō solū ipse
celebrans ymo omēs qui audi
ūt missam eorū. si sint notorij
tales et audientes sciāt. **D**ico
rite et legitime ordinatus i sa
cerdotē pñt celebrare missam. ¶
Sciendū tñ est aliquē nō rite
et nō legitime ordinarī pñt esse
duob⁹ modis. **U**nomō q⁹ in or
dinacōe sua omittat aliqd qd
sit de eēncia ordīs vel ordinaci
onis sicut q⁹ nō ordinet ab e
piscopo. **V**el q⁹ qñ ordinat nō
invganf eius manus. vel q⁹
nō tradat sibi calix vel q⁹ ordi
nās nō dicat verba debita et sta
tuta vel nō habeat intencōz or
dinandi et talis nullo mō de
bet celebrare qz talis nō est sa
cerdos. **A**liomō q⁹ in ordīacō
ne sua seruatis oībz que sūt de
eēncia ordīs siue ordinacōis
obmittat aliqd eorū que sūt de
solempnitate ordīs vel ordīa
ciōis et talis bene pñt celebraē
tamē credo q⁹ nō debeat potissi
me si ex negligencia fuerit ali
qd tale omīssū qd sit de eēncia
ordīs siue ordinacōis. et qd
sit de solempnitate determinare
nō est pñtis speculacōis: quia
istud scire magis spectat ad e

piscopū q⁹ ad simplicē sacerdo
tē. **D**ico etiā sine peccato mōali
existēs qz nullus in peccō mor
tali existens dñ celebrare missā.
Notandū tñ q⁹ aliquē eē i pec
cato mortali pñt duob⁹ modis
eē. **U**nomō q⁹ sit i peccato mor
tali notorio. **A**liomō q⁹ sit in pec
cato mortali occulto. **S**i pmo
mō q⁹ sit notorie hereticus vel
scismaticus vel excōicatus et for
nicarius nō solū ipse peccat in
celebrando vt dictū est ymo o
nes qui audiūt missam eius.
Et ratio est qz ista quatuor cri
mīa maxime epugnāt hūc sa
cramento. **N**ā in hō sacro ē secre
tū fidei. **I**deo repellūt hētia. **V**i
cūlū caritatis. **I**deo repellūt scis
matici et excōicati. **E**t ē etiā vas
gracie vñ vocat eucaristia. **I**deo
repellunt simoniaci qui graciā
emūt et vendunt. **E**t etiā ele
uans hominem ad statum spi
ritualem. **I**deo repelluntur no
torij fornicarij qui omīno sūt
carnales. et dicuntur notorij
fornicarij non propter suspici
onem vel aliqua sui signa pro
babilia sed qui sunt secundum
ordinem iuris condemnati d
tali crimine vel sponte in iudi
cio confessi vel canonicē conui
cti. vel propter euidentiam fa
cti. **E**t voco euidentiam facti qñ
do factum est ita notorium q⁹
non indiget testibus cum nul
la possit tergiversacione celari

Si sit in peccato occulto tunc sciendū q̄ aliquē esse in peccato mortali occulto potest eē tri-
bus modis. **U**nomō qz iā cōmit-
tit actu vel scit se cōmisisse tpe p-
teito aliqd peccatū mortale de
quo nō dolz nec pemitet nec cō-
terit. **E**t talis sic celebrans non
solū peccat mōlitter ymo mor-
talissime. **E**t de tali dicit aplūs
Qui manducat et bibit indi-
gne iudiciū scz iudiciū mortis e-
terne sibi manducat et bibit.
Aliomō aliquis p̄t eē in pec-
cato mortali qz scz cōmisit ali-
quod peccatū mortale qd non
fuit cōfessus tamen nō recolit
de illo peccato. et tūc aut talis
diligenter examinat cōscienciam
suā anteq̄ poneret se ad cele-
brationē et nullo potuit recor-
dari de illo peccato et est in p-
posito q̄ si recordaret cōfiterē-
tur illud peccatū et faceret pe-
nitenciā de ipso et in gñali cōte-
rit de omibz peccatis oblitis et
iste nō solū nō peccat i celebrā-
do ymo v̄tute sacramenti missē
meret remiā et absolucionez et
absoluit de illo peccato et ita i-
telligit illud eximij doctoiz **au-**
gustini. **Q**ui sacramentū istud vi-
uificat mortuos id ē illos qui
isto modo existentes in pecca-
to mortali celebrant tamē si po-
stea talis recordet de illo pec-
cō tenet ipsū cōfiteri. **E**t ideo qui-
libet tenet anteq̄ ponat se ad

celebrandū diligenter exami-
nare cōscienciā suā si sit in pec-
cato mortali vel nō. **E**t ita pre-
cepit beatus paulus dicēs. p-
bet id est examinet seipsū ho-
mo: et sic de pane illo edat et
de calice bibat. **S**i autē aliq̄s
existēs i peccato mortali de q̄
nō recordat exponat se ad ce-
lebrandū anteq̄ examinauerit
aliquomō cōscienciā suā. **C**redo
q̄ peccat quia est trāsgressor p-
cepti apostolici iā dicti scz illi?
p̄bet seipsū homo et. **T**ercio
aliq̄s potest eē in peccato mor-
tali scilicet quia recordatur se
determinate aliquod peccatū
mortale cōmisisse et tūc aut iste
habet iam in p̄senti copiā cō-
fessoris aut nō habet. **S**i habe-
at copiā cōfessoris tenet ante-
q̄ celebret cōfiteri et nisi cōfi-
teat peccat mortali. **N**ec suf-
ficit sibi cōfessio generalis que
fit in principio missē. quia illa
cōfessio extendit se solū ad pe-
ccata venialia et nō ad mortā-
lia et maxime ad illa de quibz
homo recordatur. **S**i autē tal-
is non habeat copiā cōfessoris a-
iminet sibi necessitas celebra-
di puta quia est curatus et est
dies dominica vel aliqua dies
solempnis et populus sibi cō-
missus vult audire missam et
erit scandalum in populo si i-
ste non celebret. **N**el foz sit a-
liquis parrochianus suus est

infirmus periculose. et requirit istum ut det sibi corpus cruciatum: et iste non habet hostiam consecratam quam det sibi. **¶** vel imminet sibi aliqua alia necessitas legitima celebrandi sicut sunt nuptie vel aliquid tale. **¶**

In istis casibus iste tenetur contreri et penitere de peccato suo et esse in proposito ipsum confiteri quando habebit oportunitatem et dicat missam suam in nomine domini quia Christus qui est summus sacerdos absolvet eum et confiteatur postea quando habet copiam confessorum. **S**i autem isti qui sic ut dictum est existit in peccato mortali non imminet necessitas aliqua legitima celebrandi nullo modo ponet se ad celebrandum: quia absque dubio si celebraret mortalissime peccaret. **¶** Sed pone aliquis accepit pecuniam ab aliquo ut dicat missam nunquid talis sacerdos habet necessitatem legitimam celebrandi. Ita quod possit celebrare: existens in peccato mortali absque hoc quod confiteatur quando non habeat copiam confessoris. **D**ico salvo meliori iudicio quantum michi videtur quod nullus sacerdos debet per dicendo missam accipere pecuniam: ita quod sit intentio sua quod missam equiparet precio pecunie. **T**amen secundum quod dicit apostolus **S**i spiritualia vobis ser-

minamus et cetera non est prohibitum quin sacerdos pro sustentatione vite sue non pro precio missae recipiat pecuniam ab eo pro quo dicit missam et michi me quando sacerdos non habet sufficientes redditus pro sustentatione vite. **S**ed nunquid talis receptio pecunie est necessitas legitima celebrandi excusans istum ut dicat missam in peccato mortali absque hoc quod confiteatur si non habet copiam confessoris. **D**ico salvo meliori iudicio. **A**ut iste sacerdos est obligatus ratione beneficii sibi collati per superiorem vel per illum qui habet ius patronatus in illo beneficio ad dicendum qualibet die missam sicut sunt illi qui habent vicarias perpetuas in aliqua ecclesia. **E**t de tali idem videtur dicendum sicut supra dixi de curato cui necessitas celebrandi imminet: scilicet quod contreretur et peniteat de peccato suo: et sit in proposito confitendi et celebret in nomine domini et confiteatur postea. **A**ut iste sacerdos recipit pecuniam pro dicenda aliqua missa singulari sicut sunt multi qui recipiunt pecuniam pro missis rogatis sicut pro una missa vel pro pluribus pro defunctis. **V**el de spiritu sancto: vel de beata virgine: vel de corpore christi vel de infirmis et sic de alijs. **E**t de isto dico quod nullo modo

existens in peccato mortali an
teq̃ cōfiteat debet exponē se ad
dicendū missā qz peccat mor
taliter in dicendo nec ex nō i ta
li statu debet recipe pecuniā p
dicenda missa statim ymo debz
se excusare dicendo amice ego
nō sū bene dispositus p nunc
ad dicendū missam. Sed quā
do deus volz qz ego ero bene di
spositus libenter faciā qd pec
tis interim peas michi. Et si a
lius instanter petat qz statū di
cat missam si recipit pecuniā re
stituatur eā statim a nullo modo
exponat se ad celebrandū. Dixi
etiam supra describendo quis a
qualis debet eē mīster misse cui
nō est p̃hibitum celebrare. qd
dixi ppter aliquos religiosos
quibz s̃m̃ statuta sue religionis
inhibetur qz non celebrent qz
diu sūt in aliquibz penitentijs
pro quibzdam peccatis prebe
ritis. S; nūquid angelus po
test eē mīster sacramenti isti
us id ē nūquid angelus potest
cōsecrare. Dicendū qz nō. qz nō
est susceptibilis caracteris sacer
dotalis. Cuius ratio est. quia ca
racter sacerdotalis p̃supponit
caracterem baptismalem. Unde
nullus potest ordinari in sac
dotem nisi sit baptizatus. Ar
guūt ergo doctores sic. Nullus
potest accipere caracterem sac
dotalē nisi sit baptizatus. S;
āgelus nō p̃t baptizari ac p h

nō p̃t i sacerdotē ordinari. Et
si dicat qz licz āgelus nō sit res
corpea tñ p̃t assumē corpus:
et si pōt i illo baptizari sic aīa
rōlis nō ē res corpea et tñ ba
ptizaf i corpe. Dicendū qz nō ē
filē qz aliē ṽm̃f aīa corpi: aliē
angelus. qz anima ṽmitur cor
pori vt forma materie: ange
lus autem non ṽmitur sic s; so
lum vt motor mobili et ideo a
nima baptizato corpore bapti
zatur nō autem angelus q̃a a
nima a corpus faciunt ṽnum
suppositū. nō sic angelus cum
corpus quesitum assumit. Et
ideo s̃m̃ p̃bm̃ in p̃hemio me
thaph. Actiones sūt supposi
torum aīa baptizato corpore
baptizatur. non autem angelus
et sic p̃ dñs aīa p̃t suscipere cara
cterē sacerdotalem nō at ange
lus quare angelus cōsecrare nō
p̃t. S; qd si angelus p̃ntaret v
nā hostiā dicēdo eā eē cōsecratā
nūqd illa hostia dz adorari. Di
cendū qz si āgelus malus p̃ntaret
eā nō esset adorāda nisi cōstaret
pro certo qz esset rite cōsecrata.
Et si āgelus bonus p̃ntaret eā
esset adorāda. Et rō est qz an ge
lus malus teste saluatore men
dax ē a pater mendacis et sem
per nititur decipere homines.
q̃re nunq̃ debet sibi credi. An
gelus autem bonus est semper
verax a veritatis alumpn? a sp̃
nititur ad hominū saluaciones

et ideo semper debet sibi credi.
Perū quia vt dicit apostolus.
Angelus malus semper trans-
figurat se in angelum lucis. sp
hostia ab angelo presentata ē
adoranda sub cōdicionē scilicet
si est rite consecrata nisi cōstaret
p certo qd eēt angelus bonus.

De materia eucharistie.

Capitulū terciū

Materia sacramenti mis-
e est duplex scilicet pa-
nis et vini. Et ratio qd
re ista duo sunt materia huius
sacramenti est. Quia istud sac-
mentū ordinatur ad spiritua-
lem nutritionem. **P**ūc autē si-
cut nutritio corporalis cōsistit in
cibo et in potu corporalibus et
panis habet maxime rationē
cibi et vinū habet rationē po-
tus. Ita nutritio spiritalis cō-
sistit i cibo et potu spūalibus. Et
ideo in isto sacramento datur
corpus cristi sub specie panis
in cibum et sanguis cristi sub
specie vini in potū. Et sic dicit ip-
semet cristus **Iohānis vi.** **U**bi
sic dicit Caro mea vere est cibo
et sanguis meus vere est potus.
Sciendum autem qd panis qd
est materia huius sacramenti ē pa-
nis de tritico et aqua elementa-
li cōfectus. **D**ico panis quia in
pasta non possit cōfici corpus
xpi. **D**ico etiam de tritico quia
in alio pane sicut in pane de si-
ligine vel de ordeo vel de alio qd

cumq; grano nisi de tritico non
possit celebrari missa. **D**ico etiam
aqua elementalī cōfectus qd
posito casu qd panis esset de tritico
si esset cōfectus cum alia a-
qua vel cum alio liquore sicut
cum vino. vel cum lacte et cum
aqua rosacea et sic de alijs et v-
niuersaliter nisi esset cōfectus
cum aqua simplici ex tali pane
non posset cōfici corpus xpi.
Sciendum etiam qd ex precep-
to et vsu romane ecclesie que
disponente domino omniū ec-
clesiarū mater est et magistra.
et ideo omnes ecclesie sibi tam-
q; matri et magistre debent in
omnibus obedire. **P**anis de quo
cōficitur corpus cristi. debet eē
azim? nō fermentatus. Et ideo
qui celebraret in pane fermentato
mortaliter peccaret et gra-
uiter esset puniendus. **N**otan-
dum etiam qd vinū quod ē ma-
teria huius sacramenti debet eē
vinum de vite quia in alio vi-
no sicut in vino malorum gra-
natorum vel mororum vel po-
morū vel in quocumq; alio vi-
no nisi in vino de vite non po-
test celebrari. **N**otandum e-
tiam qd in aceto vel in agresta
non potest consecrari. Et intel-
ligo de aceto quod est omni-
no acetum: quia in vino ali-
quantulum aceto so posset bñ
consecrari licet non deberet qui
posset habere aliud vinum. Et

ratio est quia nō sūt eiusdē spe
dei cū vino cū habeant contrari-
as virtutes. **I**n musto etiā po-
tē consecrari. tñ credo qd meli⁹ eēt
qd expectet qd sit bene defecatu
cū mustū ratiōe sue limositatis
vix posset bene euelli quin ali-
quid de eo remaneat in vase. **R**
Ratio quare ista duo scz pa-
nis de tritico ⁊ vinū de vite sūt
magis materia istius sacramē-
ti qd aliqua alia duo ē ista po-
tissima qz xp̄us instituit istud
sacramentū in ista materia ce-
lebrari. **S**i em̄ in alia materia i-
stituit illa materia esset p̄pria
materia istius sacramenti. **S**ed
cōgruenter xp̄us in ista mate-
ria magis instituit istud sacra-
mentū celebrari qd in alia quia
effectus corpales panis et vi-
ni maxime spūaliter cōueniūt
huius sacramēto. **P**anis em̄ h̄z
corpali ter cōfortare. **I**uxta il-
lud psalmi. **P**anis cor hominis
confirmat. **V**inū etiā habet le-
tificare. **I**uxta illud ei⁹ dem. **V**i-
nū letificat cor hominis. **E**t istud
sacramentū digne sumentē spi-
ritualiter cōfortat ne ī via hu-
ius mundi deficiat. **I**deo vocat
viaticum id est viatores cōfor-
tas et letificas. **E**t ideo vocatur
eucharistia ab eo qd est bonū
et caris quod est gracia qd bo-
na gracia que sumentem letifi-
cat. **S**icut em̄ panis ex multis
graminis cōficiatur ⁊ vinū ex mul-

tis racemis cōfluit sic in p̄cepti-
one corporis et sanguinis xp̄i
fideles ad inuicem spūaliter v-
munt. **N**ō vōt dīo a cō qd ē fil⁹ et
vino qd fil⁹ vino p̄pter qd xp̄s
cōpauit se grano frumētī dīcēs
Io xvi Nisi granū frumētī ca-
dens in terrā mortuū fuerit nō
compauit se etiam viti dīcēs
Ego sū vitis vera ⁊ ideo cōgrue
sacramentū corporis et sang-
uinis xp̄i in vino de vite et in
pane de tritico celebratur. **I**ntē-
dendū etiā qd licet aqua non
sit de essencia materie istius sa-
cramenti tamen debet admiscei
vino in calice sed in modica q̄-
titate quia aqua significat po-
pulū. **I**ux illud **I**heremie. **A**q̄
multe ppli multi. **N**ō mixtio aq̄
cū vino ī calice figt vni⁹ spūa-
le ⁊ et ppli qd fit v̄tute istū? sac-
ramētī. **S**z nūqd sacerdos possit
in quacūqz q̄ntitate de ista mā-
terā consecrāre. **D**icūt aliq̄ doctores qd
nō. s̄ solū q̄ntū sufficet sibi ⁊ po-
pulo sibi cōmissio qz rō ē qz cū
istud sacram̄ ordinat ad vsū fi-
deliū sacerdos n̄ p̄t pl⁹ consecrāre n̄
q̄ntū sufficit ad vsū fideiū. **A**lii
doctores dicūt qd nō ē determīa-
ta q̄ntitas vltra quā sacerdos nō
possit consecrāre. cū ei ī fōr consecra-
tis ponat istud p̄nom̄ demon-
stratiuū hoc. oꝝ qd mā consecran-
da obiciatur oculis sacerdotis
vnde dicūt qd sacerdos ex n̄s in
altari nō posset consecrāre totū

panē qui est in platea vel totū
vinū quod est in cellario sed to-
tū panem et totū vinū qđ sibi
offerit in quātaūq; quātitate
est; poss; consecrare. Et ratio ē qā
si p̄ma opinio est; vera sequi ere-
tur q; sacerdos existens in des-
to nō poss; tot hostias consecrare
quot poss; existens in vna ma-
gna ciuitate. Nec etiā sacerdos
simplex poss; tot consecrare quot
curatus que oīa sūt absq; racō-
ne dicta. Et respondēt ad racō-
alioꝝ et dicūt q; dīa est inter i-
stud sacramentū et alia sacra-
ta. Nā eēcia alioꝝ sacramen-
toꝝ cōsistit in dispensatione et
vsu materie sicut eēcia baptis-
mi cōsistit in asperzione aq; et
placōe vboꝝ et ita de alijs sac-
mentis. De eēcia sacramenti
eucharistie cōsistit in cōsecratione
materie et nō in vsu eius quia
posito casu q; nūq; hostia cōse-
crata sumeret adhuc verū est; sac-
mentū. Et ideo licet sacerdos nō
debeat cōsecrare nisi tot hostias
quot et populo suo sūt necessa-
rie tñ si cōsecraret mille milia o-
nes essent cōsecrate. Solet etiā
ab aliquib; circa istā materiā
talis questio moueri. Si essent
hic xij. hostie cōsecrande et sac-
dos nō crederet eē nisi xij. nū-
quid oīes xij. eēnt cōsecrate.
Ad hoc respondet dñs beñga-
rius archiep̄us cōpostellanus
mgē in theologia in quodā q̄t

libeto suo et dicit q; a iste sacer-
dos intendit cōsecrare oīes ho-
stias que sūt añ se quotq; sint
tñ nō credit q; sint n̄ xij. et tūc
dicit q; oīes sūt cōsecrate. Aut
intendit precise cōsecrare xij. et
nō pluēs et nō determinat q; sūt
ille xij. et tūc dicit q; nulla ē cō-
secrata q; cū quolibet sit cōsecra-
bilis ita vna sicut alia et sacer-
dos nō determinet se magis ad
istā q; ad aliā. qua rōe tu dice-
res q; ista nō est; cōsecrata eadē
rōe ego dicā q; nec illa et sic po-
terit dici de qualibet quāe neu-
tra erit cōsecrata. Unde qñdo sa-
cerdos habet cōsecrare plures
hostias nō debet se determinare
ad certum numerū sed deb; ha-
bere intencionem vt cōsecret q̄c
qđ est ante se. Et ista sufficiāt
de materia eucharistie.

De forma eucharistie.

Capitulū quartū

Omniū sacramentoꝝ for-
me cōsistūt in vbis cer-
tis et determinatis. Et iō
for sacramenti eucharistie in aliq; b;
vbis limitatis cōsistit. Ad sci-
endū at in q; b; vbis cōsistit for
eucharistie istius sacramenti. Scien-
dū q; in missa sūt quedā verba
que sūt de solempnitate tñ. Et
quedā sūt de ncitate. Verba q;
sūt de solempnitate sunt illa que
solū faciūt ad ornātū et ad quē-
dam decorem misse sicut sūt p̄
se et aliqui versus q; dicūt infra

Gloria in excelsis. et infra **S**ā
ctus. et infra **A**gnus dei **E**t ista
nil faciunt ad essenciam misse
ymo credo q̄ quādo deberet fi
eri sermo deberent dimitti tota
liter vel ad minus abbreviari
q̄ plus proficit sermo q̄ talia
carmina cū ista mulceant au
res corpis: sermo medeat lāg
uoribz cordis **V**erba que sunt
de necessitate sūt illa que dire
cte sūt de officio misse **S**ciē
dū ē autē q̄ duplex est necessi
tas quia quedā ē necessitas p̄
cepti et quedā est necitas sacra
menti. **I**n missa ergo quedam
verba sūt de necessitate sacramen
ti quedam de necessitate p̄cepti et
sūt illa v̄ba que a beato petro
apostolo et ab alijs sūmis pō
tificibz successoribz suis fuerūt
instituta dici in missa **D**e ne
cessitate vero sacramenti sūt il
la que xp̄us in cena ptulit q̄
sacramentū istud instituit. **E**t ē
differenciā inter ista verba q̄a
si quis dimitteret illa v̄ba que
sūt tantū de necessitate p̄cepti et
diceret illa que sunt de necessitate
sacramenti et haberet intencōz
dsacrandi dsacrarēt vere tamen
mortalissime peccaret et esset ḡ
uissie puniendus **S**i diceret
omnia illa verba que sūt de ne
cessitate p̄cepti et dimitteret
illa que sūt de necessitate sacramē
ti quātūcūqz intenderet dsacraē
nullo modo tamē dsacrarēt **C**ū

ergo et s̄m p̄bm forma sit que
dat eē rei et sine qua res eē nō
potest manifestū ē q̄ illa sola
verba que sūt de necessitate sacra
menti sūt forma huius sacramē
ti **I**sta autē verba q̄ntū ad for
mam cōsecracōis corpis sūt
hec. hoc ē em corpus meum.
Sciendū autē q̄ em non ē de
necessitate sacramenti quia pos
to q̄ aliquis sacerdos cū inten
tione dsacrandi pferret ista ver
ba hoc est corp⁹ meū et nō di
cēt em vere dsacrarēt **V**ty aut
oporteat q̄ pcedāt aliq̄ v̄ba
que sint de integritate forme.
Notādū q̄ m̄gr J̄ohes scot⁹
in q̄rto suo dicit q̄ oīa v̄ba ab
illo loco. q̄ p̄die ac̄ inclusiue
vsqz ad illū locū fili mō ac̄ ex
clusiue sūt oīa necia ad formā
dsacracōis corpis et rō sua ē q̄
sacerdos cōsecrans pferet v̄ba
dsacracōis in psona x̄. oꝝ g⁹ q̄
v̄ba dsacracōis pcedāt aliq̄ ver
ba p q̄ demōstret q̄ sacerdos
loq̄tur in psona x̄ **I**lla at̄ sūt il
la v̄ba qui p̄die ac̄ g⁹ de neci
tate optet q̄ illa v̄ba pcedāt.
et istud declāt ipse p tale ex^m.
Si aliq̄s dicēt dico ihm xp̄m
mistrū fuisse arcūciōis iertū
esset vty illud v̄bū fuisse dictū a
b̄tō paulo. s̄ si ipse dicēt pau
lus dixit dico ihm xp̄m ac̄ tūc
esset cūctis audientibz certū q̄ il
lud v̄bū fuisse dictum a beato
paulo **S**imilit̄ i pposito ad h̄

q̄ denotetur q̄ sacerdos dicat
verba ista scilicet hoc est corp̄
c̄ in persona cristi oportet q̄
precedat aliqua verba per que
detur intelligi q̄ cristus dixit il
la verba. **H**oc est corpus c̄.
Ista autē verba sūt. **Q**ui p̄die c̄.
Alij autē doctores dicūt vt di
ctum est q̄ duplex est nc̄itas
scilicet nc̄itas sacramenti et ne
cessitas precepti. **D**icūt ergo q̄
de necessitate sacramenti sūt tā
tum ista quatuor verba. **H**oc ē
corpus meum: q̄ cū istis qua
tuor verbis fieret cōsecratio si sa
cerdos diceret ea cum intencōe
cōsecrandi. **V**ia autē alia sunt
de nc̄itate precepti tantū: q̄ si
scienter obmittēt aliqd̄ eorum
mortaliter peccaret nichiloī?
cōsecraret. **E**t respondet ad rōez
suā q̄n̄ dicit q̄ sacerdos cōsecrās
loquīs in p̄sona xp̄i. et ideo o
portet q̄ dicat aliqua verba p̄
que denotetur q̄ loquitur in p̄
sona cristi. **D**ico q̄ istud de nc̄i
tate sacramenti nō requirit. s̄
sufficit intencio sacerdotis intē
dentis loqui ī persona cristi. et
p̄pterea ista verba. **H**oc ē cor
pus c̄ satis ostendūt q̄ sacer
dos nō loquitur in p̄sona pro
pria: q̄ nullus credit q̄ sacer
dos velit dicere q̄ illud sit suū
corpus p̄priū sed loquit in p̄
sona cristi cui? illud est corp̄?
Dicendū est ergo q̄ forma
cōsecrationis corp̄is xp̄i p̄scise

consistit in hijs verbis hoc est c̄
De hoc autem quid demonstrat
hoc p̄nomen demonstratiuū hoc
cū dicit hoc est c̄ est maḡ du
bitacio. **A**d hoc autē dixerunt
aliqui doctores q̄ istud p̄no
mē h̄ demonstrat corpus cristi.
Alij dixerūt substāciā panis. s̄
istud salua reuerencia dicendū
nō est verū. **E**t arguo sic contra
eos sc̄dm̄ sentēciā oīm̄ doctor
et sc̄dm̄ veritatē. **V**erba sacram
talia efficiūt illud qd̄ significāt
sed verba predicta sc̄z h̄ est cor
pus meū nō efficiūt q̄ corpus
xp̄i sit corpus xp̄i: quia ante
q̄ verba illa p̄ferrent corpus
cristi erat corp̄? xp̄i. **N**ec etiam
efficiūt q̄ panis sit corpus cri
sti: q̄ ista est falsa. **P**anis est
corp̄? xp̄i. **E**rgo istud p̄nomē
hoc nō demonstrat corp̄? xp̄i nec
subāz panis. **E**t p̄pter hoc di
cūt alij q̄ istud p̄nomē h̄ nich
il demonstrat q̄ dicit recitatie
a sacerdote. **E**t ideo hoc p̄nomē
hoc nō tenet demonstratiue sed
materialiter tantū. **S**i istud ni
chil est dictū q̄ nō tollit diffi
cultatē q̄ licet ista v̄ba dicāt
mō recitatio a sacerdote cōsecrā
te tñ xp̄c̄ cōsecrās in die cene nō
dixit ista v̄ba recitatie. et ideo
q̄n̄ dixit ista verba istud p̄no
men hoc aliquid demonstrabat.
Et ideo quero qd̄ demonstrabat
tūc et remanet eadē difficultas
que p̄us. **E**t ideo dicunt aliqui

q̄ istud p̄nomen hoc nichil de
terminatū demonstrat sed mō
strat aliquid indeterminatum
Unde q̄ndo dicitur hoc est corp⁹
meū est sensus hoc qd̄ cōtinet
sub istis sp̄eb⁹ quicqd̄ sit illud
est corpus meū. **E**t si obiciatur
q̄ illud qd̄ cōtinet sub illis spe
cieb⁹ p̄ toto tēpore quo dicitur
verba est panis qz corp⁹ cristī
nō incipit ibi esse nisi post pla
cionē vltīe sillabe scz um ergo
si q̄n d̄r sic hoc ē. sit sensus q̄
illud qd̄ cōtinet sub illis speci
eb⁹ sit corp⁹ xpī erit sensus q̄
panis erit corpus xpī qd̄ ē fal
sū. **D**icendū q̄ ista p̄positio h̄
est ac̄ sicut et quolibet alia do
nec tota p̄feratur nō est p̄fecta
nec p̄fectū sensū ḡnat in aīmo
auditoris. **E**t idcirco nō est in
dicandū de eius veritate quous
qz sit tota plata. **C**ōstat autē
p̄m̄ fide q̄ illud qd̄ cōtinet sub
illis specieb⁹ post placionē vl
tīe sillabe est corpus xpī. **E**t iō
verū dicit q̄ illud p̄nomē hoc
demonstrat illud qd̄ cōtinet sub
illis specieb⁹ quodcūqz sit illud
Et ista sufficiāt de forma cōse
cracōis corp⁹ xpī. **C**irca
formā cōsecracōis sanguinis
sciendū q̄ in quib⁹ verbis cō
stat forma cōsecracōis sang
uinis est duplex opinio. **P**rimo
sanctus thomas de aquino et
sui sequaces dicūt q̄ forma cō
secracōis cōsistit in hijs v̄bis

Hic est calix sanguinis mei no
ui et eterni testamenti mīsteriū
fidei qui p̄ vobis et p̄ multis ef
fundetur in remissionem pecca
torum. **I**ta q̄ omnia ista sunt
de essēcia forme et qui aliqd̄
istorum verborum dimitteret
nichil faceret. **E**t rō sua ē ista
quia de essēcia et integritate
alicui⁹ p̄pōsicōis nō solū sūt
subiectū et p̄dicatū sed etiā ea
que sūt determinacōes subiecti
et p̄dicati. **S**ed ista verba noui
et eterni testamēti ac̄ vsqz pec
catorū sūt determinacōes istū
p̄dicati sanguinis mei quare o
mnia sūt de essēcia et integritate
istius p̄pōsicōis hic est ca
lix et cetera. quare omnia sunt
de essēcia forme. **M**agister
autem benedictus de Gandaui
et sui sequaces dicūt q̄ in istis
verbis tantū hic est calix sang
uinis mei consistit forma cōse
cracōis et istis dictis statim
est ibi sanguis cristī. **A**lia au
tem verba que sequuntur scilicet
et noui et eterni testamenti et
cetera non sūt secundum istos
de essēcia forme de necessitate
sacramenti sed solum de ne
cessitate precepti. **U**nde qui di
mitteret aliqd̄ istorū v̄borū no
ui et eterni testamēti ac̄ licz pecca
ret tñ nichiloī⁹ cōsecraret. **E**t rō
istorū ē ista qz p̄ fōis sacramen
tales nō ip̄ortat de nēcitate sa
cramēti n̄ illud qd̄ efficiūt. **S**ed

essencia sanguinis cristi in isto sacramento directe et explicitè significatur per ista verba precise hic est calix sanguinis mei. **Q**uare in istis verbis precise consistit forma consecrationis sanguinis. **Q**ue istarum opinionum sit verior fateor me ne scire. **P**rimam tamē reputo securiorem. et ad eam confirmādam adducit frater bernardus de gānato quidā electus clara montensis baccalarius in theologia in correctorio suo contra magistrum eutichum talia duo ponēs signa. **P**rimū quia sacerdos in missa non ostendit populo sanguinem adorandum quousq; compleuerit omnia verba predicta scz hic est calix sanguinis mei vsq; in remissione peccatorum. et statim dictis his verbis eleuat calicem ostendēs sanguinem cristi esse populo adorandum in signū q; tūc est completa cōsecratio sanguinis et nō ante. **S**ecūndum signū est q; beatus ambrosius qui est vnus de quatuor doctoribus principalibus ecclesie in missali suo scripsit omnia verba predicta aureis literis. ergo de intentione beati ambrosij fuit q; omnia verba sūt de cōsecratione sanguinis. **J**udicio autē meo paruo istud videtur esse de intentione illius decretalis de celebratione missarum. **C**um marthe. **C**asus em

decretalis est iste. **Q**uidam em episcopus attendens et videns q; in nullo euāgeliorum inuenitur q; aliquis euāgelistarum posuerit ista verba. misterium fidei. mirabatur quis fuerit tāte audacie q; ausus fuerit verbis sacramentalibus interponē verba ista et super hoc cōsultat dominū papam. **E**t cōstat q; intentio sua erat q; illud esset de integritate forme aliter questio sua esset nulla. quia eodem modo posset querere de quolibet verbo totius canonis. **E**t papa nō reprehendit eum de questione illa ymo cōmendat. ergo videtur q; omnia verba illa sūt de integritate forme. **E**t q; quid sit de veritate istarum opinionum cōsulo tamen cuiusq; celebranti q; dicat omnia sibi vno cōtextu et cum actuali intentione quāta poterit cōsecrādi. **O**sciendum autem q; ista verba istius forme tāgūt quatuor beneficia que recepimus a passione cristi. cuius passionis istud sacramentū est rememorative scdm verbū apli p̄ma ad cor. dicentis. **Q**uociēscūq; manducabitis panem hūc et calicē bibetis mortem domini annūciabitis. **P**rimus effectus siue primum beneficium passionis cristi est q; per ipsam sumus a potestate dyaboli liberati. et istud tāgit in forma sacramēti

cū dicitur **C**alix sanguinis **S**ic
filij israel fuerūt de ptāte et s
uitute pharaonis p sanguine
agni paschalis liberati **I**ta po
pulus fidelis est a ptāte demo
nis liberatus p sanguinē cristi
p^m qd dñites btūs iohānes in
apo. dicens de xpo **R**edemisti
nos deus in sanguine tuo **B**e
nēdus effectus siue 2^m benefi
ciū qd rēpim⁹ p passionē xpi
est qd p ipam sum⁹ celestis glo
rie heredes facti. **E**t istud tāgi
tur in forma ista cū dicitur. **N**o
uū et eterni testamēti **S**icut em
pater cōdens testamētū filios
heredes instituit sic xps nouū
testamētū ordinās fideles he
redes glorie paradisi **E**t istd sac
ramētū fuit in sua passione cō
firmatū qz testamētū morte
testatois dñfirmat **E**t hoc ē qd
dicit btūs paul⁹ in epistola ad
hebr⁹os dicens de x^o. noui testa
menti mediator ē vt morte in
ueniente re promissionē capiāt
qui vōti sūt supne hēditatis **¶**
Sciendum autem qd lex euan
gelica dicitur nouum et eternū
testamētum ad differentiam
legis moysayce que fuit testa
mētum vetus et transitorium
Et dicitur nouū. qz noua pmittit
videlicet bona celestia que nū
q legūt pmissa in veteri testa
mento: sed solū bona tpalia.
et ideo qz bona tpalia tñsitoria
sūt ideo testamētū vetus fuit

transitorium. **S**ed quia bona
celestia eterna sunt ideo testa
mētum nouum vocatur eter
num. **D**icitur etiam nouū qd
fuit nouo modo institutum. lex
enim moysayce fuit instituta
cum sanguine animalis secun
dū qd legitur et recitat aposto
lus in epistola ad hebreos di
cens **¶** postq moyses scripse
rat legem in libro et legerat co
ram omni populo asperxit li
brum et populum sanguine.
dicens **H**ic ē sanguis testamē
ti **S**ed lex euangelica fuit insti
tuta mediante sanguine cristi
secundum qd ait idē cristus di
cens. **H**ic calix nouum testa
mētum ē in meo sanguine et
istam racionē tangit apostolus
ad hebreos dicens **N**on enim
per sanguinem hircorum aut
vitulorum sed per proprium san
guinem introiuit semel in san
cta eterna redemptione inuen
ta et ideo noui testamēti me
dior ē. **¶** **T**ercius effectus si
ue terciū beneficium quod p
passionem cristi recepimus est
qd per ipsam sumus de fide ca
tholica informati et istud tan
gitur in forma istius sacramē
ti cum dicitur **M**ysterium fidei
Sicut enim secundum qd di
cit beatus ambrosius in libro
qui vocatur **E**xameron sang
uis extractus de sub ala dextra
columbe valet ad illuminādū

oculos corporales. ita sanguis
cristi qui exiit d latere dextro
eius pendentis in cruce valet
ad illuminandos anime oculi
los ad credendum ea que sunt
fidei. Et in huius figuram velu
templi quod occultabat ea que
erant infra sancta sanctoru fu
it in passione cristi scissum. in
signum q ea que erant oculi
tata et velata sub vmbra legis
et prophetarum erant manife
stata et reuerata. **¶** Quartus ef
fectus siue quartum beneficiu
quod per passionem cristi sus
cipim? est q per ipsam sum?
a peccatis emundati. Et hoc ta
gitur in forma ista cum dicitur
in remissionem peccatorum. Et
de hoc loquitur beatus iohan
nes in apocalipsi dicens. **V**iler
it nos: et lauit nos a peccatis
nostris in sanguine suo. **E**x hijs
pabet q forma consecrationis
corporis cristi consistit prescise
in hijs verbis. **H**oc est corpus
meum. **F**orma vero consecra
tionis sanguinis consistit in istis v
bis. **H**ic est calix sanguinis mei no
ui et eterui testamenti etc. vsq
ibi in remissionem peccatoru.
Et si aliq querat vel dubitet
quare in forma sanguinis no
dicitur. **H**ic est sanguis meus
sicut in forma corporis dicitur
hoc est corpus meum. **P**otest
dici q causa huius e ista. **H**oc
em sacramentum ordinatur ad

usum fidelium qui usus est spi
ritualis et sacramentalis pot?
quantum ad sanguinem. et qz
homines magis abhorrent bi
bere sanguinem q comedere car
nes. **I**deo ad remouendu hor
rorem non dicitur in forma co
secrationis sanguinis. **H**ic est
sanguis meus sicut dicitur hoc
est corpus meum sed dicitur.
Hic est calix sanguinis mei. et
est ibi quedam figura qua gra
matici vocant metonymia.
quando scz continens ponit pro
contento sicut quando dicitur bi
batis istud vas vini: quia non
est sensus q homo bibat vas:
sed q bibat vinu. sic quando di
citur. hic est calix sanguinis mei
non est sensus q virtute verbo
ru sit ibi calix: quia antea erat
ibi sed q sit ibi sanguis cristi.
Si aliquis etia dubitaret quare
in forma consecra
tionis corporis
no dicitur hoc est corpus meum
quod p vobis tradetur sicut di
cit in forma consecra
tionis sanguinis
qui p vobis effundetur cum ita
bene corpus fuerit traditu pro
nob sicut sanguis effusus. **A**d
h dicendu q istud sacramentu
e memoratiu passiois et mor
tis xpi. **I**ta dicit apls ad cor.
xy. Quociescuqz sumetis pane
huc et calice bibetis mortem dni
annuntiabitis donec veniat dies
scz iudicii. **C**ristus etia istud sa
cramentu instituens dixit. hoc

facite quocienscūq; sumitis in
meā cōmemorationē hoc est in
memoriā mee passiōis. **P**as-
sio autē et mors xpī melius re-
p̄sentat p effusione sanguinis
q̄ p traditionē corp̄is ideo dici-
tur in forma cōsecrationis san-
guinis qui p vobis effūdet et
nō dicit in forma cōsecrationis
corp̄is qd̄ p vobis tradetur. ¶
Notandū etiā p̄liet ex v̄tute
v̄borū forme cōsecrationis cor-
p̄is sub specie panis sit tantū
corp̄ xpī et ex v̄tute v̄borū cōse-
cracionis sanguinis sub specie
vini sit tñ sanguis. tamen ex
quadā naturali cōmūtācia s̄b
vtraq; specie est totus xp̄us ve-
rus deus et verus homo ita di-
c̄t in p̄sa de corp̄e cristi vbi di-
c̄t sic **C**aro d̄bus sanguis po-
tus manet tñ cristus totus s̄b
vtraq; specie

De loco vbi debet dici missa
Capitū q̄ntū

Quēstio oīm p̄borū s̄ma
q̄ mirabilis est influē-
cia loci p̄prij. et reue-
ra mirabilis. **I**ntātū est em̄ mi-
rabilis q̄ rem mutat et alterat
a sua natura sicut narrat **A**ri-
stotiles in libro de plātis de po-
m̄is p̄ficiis ductis a p̄sia vbi p̄-
m̄itus inuenta fuerūt. **N**ā illa
que nascūt ibi cōmesta interfū-
ciūt. ea autē que nascūt apud
nos sūt ad comedendū suavia
et iocūda. **E**x quo patet mani-

festē quātū facit locus ad mu-
tacionem rei **E**t p̄pter hoc fuit
p̄ceptū filiis israhel in libro
nūorū ne offerrēt sacrificiū n̄ in
loco quē dñs elegiss̄. **S**i ergo
sacrificiū israheliticū qd̄ de car-
nibz hircorū et vitulorū et agno-
rū fiebat nō debet offerri nisi in
loco sancto et mūdo q̄ntoma-
gis sacrificiū catholicū in quo
cristus verus deus et verus ho-
mo offert nō debet offerri nisi
in loco mūdo et sancto. **U**nde
locus in quo regulariter missa
debet celebrari est ecclesia et ita
dicit **A**ug⁹. **E**xtra ecclesiā nō ē
locus michi sacrificij veri **E**t di-
co ēgulariter quia in aliquibz
casibz potest missa celebrari ex-
tra ecclesiā. ¶ **N**otandū autem
q̄ quo ad nūc ecclesia potest ac-
cipi duobz modis quia ecclesia
vn o° idē est qd̄ cōgregacio fide-
liū qui cōgregant̄ fide et carita-
te. et ita accepit augu⁹ ecclesiā
qñ dicit q̄ extra ecclesiā. id est
extra fidem ecclesie nō est locus
michi sacrificij. ¶ **A**liom o° ec-
clesia idē est qd̄ ista dom⁹ ma-
terialis in qua dicunt̄ hore et
misse. **E**t extra ecclesiā sic dictā
in aliq̄bz casibz missa celebrari
p̄t sicut ī honesto exercitū l̄ qñ
ad aliquā festiuitatem vel ad-
uocationem aliqui⁹ sancti l̄ ob
sequiū alui⁹ defuncti vel prop-
ter aliquā missam nouā l̄ ad
aliquid tale conuenit multitudo

magna populi et ecclesia est p
ua ita q nō potest ibi recipi po
pulus. potest in cimiterio vel i
aliqua platea honesta et mū
da erigi altare et debet ibi de cē
ter aptari ne puluis vel flatus
venti vel aliquid aliud possit ibi
aliquod offendiculū inferre.

De licencia autē dio celsam pōt
ppter aliquā necessitatē missa
celebrari in domo alicui? in a
liqua camera ad hoc apta. Ita
tamen q semp celebret sup al
tare portatile id est sup aliquā
tabulā lapideā alicui stipiti an
nexā benedictā ab epō et ista
tabula dī esse integra: qz si esset
fracta nō dī ibi celebrari missa
nec etiā si esset a stipite amota
pmo peccaret qui ibi celebraēt

Ista etiā tabula debet eē lapide
a et nō de aliqua alia materal
ia **E**t ratio huius est vna: qā
cristus qui imolaf ibi vocaf pe
tra **U**nde dicit aplūs **P**etra aut
erat cristus **A**lia causa est: qā
sepulchrū cristi qd representat
altare fuit excisū in petra vt di
cūt euangeliste. et ppter istaz
eandē rōem corpalia debent eē
linea et nō de aliqua alia ma
teria qz cristus in monumen
to fuit inuolutus i sindone mū
da id est in lino cādidissimo et
corpalia fignt ista lintheami
na quibz cristus mortu? fuit in
uolutus **C**alix etiā nō debet eē
de vitro qz de facili possit frangi

nec de ligno qz lignū porosū ē
et in poris posset sanguis sub
intrare nec de cupro vel aurical
co: quia inducūt fastidiū et es
set periculū de vomitu **P**otest
autē fieri de auro vel argento
vel stāno **S**ciendū autē qndo
altare est benedictum non o
portet q ibi sit tabula talis **N**
Notandū vero. q altare siue
sit in ecclesia siue extra ecclesiaz
semp debet erigi versus orientē
ita q ille qui dicit missam ha
beat faciē ad orientē **E**t rō est
vna: quia cristus vocaf oriēs
luce. i. **D**isitauit nos oriens ex
alto **E**t de cristo cantat ecclesia
Oriens splendor lucis eterne.
qā **A**lia causa est quia secundū
q dicit pbi ps orientalis ē dex
tera ps celi. scdm autē q dicit
cristus in matheo **D**eus statu
et i iudicio bonos a dextris **U**
ergo in iudicio meream? poni
a dextris debemus orare vsus
orientē qz pncipalior oīm ora
tionū est missa **I**deo ille q dicit
missam dī brē faciē ad orientē.
Quātū aut eccia in qua dicit missa
sit cōsecrata vel nī nichil facit ad
missam. licet quātū ad solēpmi
tatē misse semp si possibile ē dī
dici in ecclesia cōsecrata. et sit
multū honorificū et vtile eccle
siam esse cōsecratā. qz cū aliq
causa orationis intrat eccliam
cōsecratam remittūt sibi peccat
a reialia **S**ciendū etiā q i mari

nūq̃ debet celebrari missa p̃p̃t
p̃ciulū effusiois sanguinis. In
ecclesia ei sanguinis vel semis
effusione polluta nō debet cele-
brari et si aliquis ibi celebraret
grauiter peccaret nō tamen ex
hoc efficires irregularis sic fu-
it declaratū p̃ dñm bonifacium
octauū extra de sen. ex. et inter-
dicti. c. is qui in ecclia li. vi. Si
etiam ecclesia esset p̃dicto mo-
do polluta nō posset i cimiterio
sibi cōtiguū celebrari qz qñ ecclā
ē polluta cimiteriū sibi cōtiguū
reputat filit pollutū. nō at ecō-
ūso. i. si cimiteriū sit pollutū qz
ecclā cōtigua sit polluta. cū p̃nci-
pale trahat ānerū n̄ ānerū p̃n-
cipale vt d̄z ex. de cōsecratione
ecclesie vel altaris. c. si ecclesiā.
li. vi. Unde in cimiterio ānero
siue cōtiguū ecclesie pollute nō
debet aliquis celebrare nec de-
bet ibi aliquis etiā sepeliri. Se-
cus esset si cimiteriū nō esset cō-
tiguū ecclie. qz posito qz ecclā
esset polluta cimiteriū non sibi
cōtiguū nō esset pollutū vt p̄ i
c. p̄allegato. **T**empe etiā iter-
dicti nō debet dici alta voce nec
ianuis aptis missa: nec etiā a-
lie hore in ecclia nisi in quatuor
festiuitatibz scz in die natalis do-
mini in die resurrectionis et in
die penthecostes et in die assū-
pcionis dñe nostre. **D**e autem
ecclia defraudez suicijs debitis
q̄ ne diuinū officiū negligatur

et ne fideiū deuocio minuatur
et in deuocio fideiū augeatur.
tempore cuiuscūqz interdicti ia-
nuis clausis ex cōmunicatis et
interdictis exclusis cāpamis ec-
nō pulsatis debet missa et totū
diuinū officiū tā diurnū qm
nocturnū dici submissa voce in
ecclia ita qz nō possit audiri ab
hijs qui sūt extra. **I**sta oīa ha-
bentur. extra de sen. ex. et inter-
dicti. c. alma mater. li. vi. **E**t q̄
cōtrariū fecerit est irregularis
et ineligibilis nec etiā ipse p̄t
eligere nec p̄t absolui nisi i ca-
su mortis nisi p̄ sedem aposto-
licam vt habetur ex. de sen. ex.
c. hijs qui i ecclesia. li. vi. **A**liq̄
etiam ex cōmunicato presente
nullus debet celebrare nec in ec-
clesia nec alibi alioquin pecca-
ret mortaliter et vltra hoc esset
suspensus ab ingressu ecclesie
nec posset absolui nisi ab illo q̄
tulit sententiam ex cōmunicaci-
onis vt dicitur ex. de p̄uilegijs
c. episcopoz li. vi. **E**t nō cōtē-
pnat istud q̄a qui sic suspēsus
celebraret esset irregularis: vt
habetur expresse ex. de sen. ex.
c. is cui li. vi.

¶ De tempe quo d̄z dici missa
Capitulū sextū

Et dicit sapiens salo-
mon omnia tēpus ha-
bent et hoc rationabili-
ter. res em̄ penes varietatē tē-
p̄m maximā acq̄rūt imutacōz

quod euidentissime apparet in lactuca que cum tempore sue iuuentutis frigide et humide sit nature. feruorisque sanguinis et colere extinctiua: ex quo frondescit in humorem conuertitur calidum et amarum quo obest colericis siue calefactis. Ex qua re liqui de apparet quantum res penes mutationem temporum mutetur et alterentur. quod satis pulchre fuit figuratum. **Erodi. c. xvi.** Vbi legitur quod manna collectum tempore debito erat habens omne delectamentum et omnem saporem suauitatis. quando autem colligebatur tempore non debito sed sabbato computruebat. et vmbro scatuiebat. **Manna** istud erat figura corporis christi sicut dicitur in historia corporis christi ubi dicitur. **Huius sacramenti** figura precessit quando pluit dominus manna patribus in deserto. Sicut ergo manna non debebat colligi nisi tempore debito ita istud sacrosanctum sacrificium non debet offerri nisi tempore debito et statuto. **¶** Sciendum ergo quod missa debet celebrari de die et non de nocte nisi in festo natiuitatis in quo missa celebratur media nocte quia illa hora fuit natus christus. de hoc tamen magis dicitur infra. Antiquitus etiam in vigilia resurrectionis dicebatur missa de nocte. Unde in oratione misse dicitur adhuc. qui hanc

sacratissimam noctem. **¶** **R**atio quare missa celebratur de die et non de nocte est una: quia in missa rememoratur passio christi que fuit facta de die et non de nocte. **¶** **A**lia ratio est quia per noctem significatur status peccati. per diem significatur status gratie ut dicit glossa super illud verbum ad romanos. **A**biiciamus opera tenebrarum id est peccati et induamur arma lucis. id est virtutis que sunt arma gratie. **¶** Ad significandum ergo quod ille dies missam dicitur esse in statu gratie et sine peccato dicitur missa de die et non de nocte. **¶** **Q**ua autem hora diei dici debet missa. **¶** Notandum quod tres sunt principales in quibus debet dici missa. scilicet tertia sexta et nona. **¶** Et in istis tribus horis magis quam in alijs debet dici missa. **¶** **R**atio enim est. ut frequenter dictum est missa dicitur in memoriam passionis christi. **¶** **C**ristus autem in hijs tribus horis fuit passus et crucifixus. **¶** **H**ora autem tertia fuit crucifixus linguis iudeorum et latina pylati quia hora tertia clamabant iudei. crucifige eum. et illa hora pylatus adiudicauit fieri petitionem ipsorum. **¶** **H**ora sexta fuit eleuatus in cruce. **¶** **V**nde dicitur in iob. **¶** **E**rat autem hora sexta et crucifixerunt eum. **¶** **H**ora autem nona emisit spiritum. **¶** **U**nde dicitur in matheo. **¶** **E**t circa horam nonam exclamauit voce magna dicens

et sequit̃. emisit sp̃m. Et istud i-
telligo de missa que dicit̃ solē-
pniter in ecclesia quia misse p-
ticularēs possunt dici a puncto
aurore vsq; ad sextā et in die-
bus ieiuniorū vsq; ad nonam.
Post nonam autem nō debet
celebrari missa nisi forsitā i di-
ebus ieiuniorum et ratione or-
dinum. ¶ Incidentaliter ē au-
tem notandū q; nō solū missa
verum etiā om̃es alie hore ca-
nonicę dicunt̃ in memoriā pa-
ssiois xp̃i. ¶ Matut̃ie dicit̃ in
memoriā quia xp̃us hora ma-
tutinali captus et vinctus fuit
et multiplicat̃ delusus. et debet
dici matut̃ia media nocte iuxta
illud psalmi. Media nocte sur-
gebam ad cōfitendū tibi super
iudicia iustificacionis tue. Pri-
ma dicit̃ in memoriā q; illa ho-
ra xp̃us in domo caph̃be liga-
tus ad columpnā fuit gravissi-
me flagellat̃? ita q; s̃m qd̃ p̃di-
cerat ysaias ppheta a planta
pedis vsq; ad verticem nō erat
in eo sanitas. Tercia dicit̃ in
memoriā q; illa hora xp̃us du-
ctus ad pylatum fuit crucifi-
xus linguis iudeorū clamancū
et dicentiū. Tolle tolle crucifi-
ge eū. Et tūc fuit impletum il-
lud psalmi. Aperuerūt super
me os suū sicut leo rapiens et
rugiens. Sexta dicit̃ in memo-
riā q; illa hora xp̃s spoliatus
et illusus a militib; fuit claua-

tus in cruce. Et tūc fuit imple-
tum illud psalmi. Dederūt ma-
nus meas et pedes meos. No-
na dicit̃ in memoriā q; illa ho-
ra cristus felle et aceto potat̃
expiravit dicens. pater in ma-
nus tuas ac̃. Tūc fuit impletū
illud psalmi. Dederūt in escam
meam fel et in siti potauerunt
me a ceto. Vespere dicunt̃ in
memoriā q; illa hora cristus
datus a pylato nobili decurio-
ni ioseph fuit de cruce depofi-
tus. Cōpletorium dicit̃ in me-
moriā q; illa hora cristus a
sua matre tristissima et alijs
sanctis mulieribus lamētatus
et aromatibus conditus fuit
positus in sepulchro. Et sic bo-
num esset et congruum q; que-
libet istarum septem horarum
diceretur in hora sua de termi-
nata. Iuxta illud psalmi. Sep-
cies in die laudem dixi tibi. Ve-
rum quia propter familiaris
rei occupationem vel propter
humanam fragilitatem neq̃t
istud seruari seruetur tamen il-
lud quod ordinatum est extra
de c. mis. c. presbiter. Vbi di-
citur sic. Presbiter matutino
officio completo scilicet media
nocte mane pensum sue serui-
tutis videlicet primam terciam
sextam nonam vesp̃erāq; per-
soluat ita tamen vt horis com-
petentibus aut a se aut a sco-
laribus compleantur. Deinde

peractis horis et infirmis visitatis si voluerit exeat ad opus rurale ieiunus et dicantur omnes iste hore per modum quo precipitur. extra eodem titulo capitulo dolentes **U**bi precipitur. q̄ diuinum officium tam diurnum q̄ nocturnum dicat studiose pariter et deuote. **E**t qui scienter transgreditur illud mandatum sciat se mortaliter peccare vtpote quia est transgressor precepti ecclesie. **N**otandum autem q̄ non debet dicere missam quousq̄ dixerit matutinum. **C**ongruum etiam est q̄ prima dicatur ante missam. **A**lie etiam hore preter vespuras et completorium possunt dici etiam ante missam et post. **Q**uociens in die debet dici missa

Capitulum septimū

Sed quo dictū ē q̄ missa debet dici de die. **R**estat dicendum quociens in die debet dici missa. **E**t est sciendum q̄ sicut dicitur extra de celebratione missarum capitulo **C**onsulisti. **N**ullus debet dicere missam nisi semel in die. **V**alde enim felix est q̄ celebrat vnam digne. **E**xcipitur dies natiuitatis domini: qua die celebrantur tres. **I**ta q̄ vnus sacerdos potest in illa die celebrare tres missas vt dicitur de consedi. i. capitulo. **N**octe sancta

Et ratio quare illa die dicuntur tres. **O**na est ppter misterium q̄ p istas tres signat tres status sc̄ stat⁹ ante legē sub lege et stat⁹ gracie. **I**lla missa que cantat media nocte representat statū qui fuit ante legē. q̄ totus mūdus erat in tenebris. **U**nde in missa illa cantat illa pphēcia ysaie. **P**opulus gēcū qui ambulabat in tenebris vidit lucē magnā. **S**c̄da missa que dicitur in aurora significat statū qui fuit sub lege in quo statu incepit scire xpm p dicta legē et pphetas sed nō habebāt pfectā noticiā de eo. et ideo cantat in aurora q̄ incipit apparere lux dei sed nō bene clare. **U**n in missa illa cantat lux fulgebit. **T**ercia dicitur de clario die et significat statū gracie in quo sum⁹ et dicitur officium. **P**uer natus ē nobis. **A**lia causa est ad representandū dū tres natiuitates cristi. **P**rima dicitur ad representandū natiuitatē eternā qua nascitur ex deo patre. **U**nde dicit in introitu missę illius. **D**ñs dixit ad me filius me⁹ es tu ego hodie genui te. **E**t dicit illa missa d nocte quando est tempus obscurum ad designandum q̄ natiuitas illa est nobis occulta. **S**ecunda dicitur ad representandū natiuitatem spūalem qua nascitur in aīabus iustorū p grāciam. **U**n cantat i illa missa

Lux fulgebit hodie sup' nos.
lux scz gracie dei **T**ercia repre-
sentat natiuitatem temp'alem
qua natus est ex bñdicta ma-
ria virgine pro salute nr̃a. vnde
cantat **P**uer natus est nobis.
Verūtamen si cōsiderēs euange-
liā que dicunt in missis istis.
Prima missa representat nati-
uitatem temp'alem qua xp̃us
natus est scdm carnem ex ma-
ria virgine pro salute nostra.
vnde illud euangeliū quod di-
citur in missa scz. **E**xist edictū ac
loquit de ista natiuitate vt pz
intuenti **S**ecda dz ad repñtan-
dū natiuitatē spūalez q̃ nascit
in aīabo iustoz p grāz **D**ñ dz i
missa illd euā^m **P**astoēs ac qd
loq̃t d natiuitate filij dei spūali
Tercia epñtat natiuitatē eter-
nā q̃ nascit ex prē. vnde tūc di-
citur illud euāgelii. **I**n pñcipio
erat verbū. qd totū loq̃t de na-
tiuitate eterna filij dei **N**otā
dū etiā q̃ in die pasceues nōn
dz dici missa **E**t rō est: qz istud
sacrm̃ ē figura passiōis x̃i q̃ tali
die fuit facta et veniēte veri tate
dz cessare figura **A**lijs at die-
bus nō dz dicē sacerdos nisi vnā
missam nisi in casu necessitatis
in quo p̃t celebrare duas tantū
Et vnus casus ē si aliq̃s mori
at et sacerdos celebrauit missaz
de die p̃t dicē p defunctis. scilz
missam de requiē. dūmō fit ie-
iunus et nō fit aliq̃ sacerdos q̃

celebret. **A**lius casus est si sit
aliquis in piculo mortis et pe-
tat corpus xp̃i sibi dari et sac-
dos nō habeat hostiā cōsecratā
potest iterū celebrare dūmodo
fit vt dixi ieiunus et nō fit ali-
us patus celebrare. quia istud
semp est intelligendū **A**lius
casus ē prop̃t nēcitatē nup-
cialz scz quādo trāsit temp' nu-
pciarum et dicta missa superue-
niūt aliqui qui habent cōtrahē
potest sacerdos iterū celebrare
dūmodo fit vt dixi sup' **A**lius
casus est ppter nēcitatē pegri-
noz q̃ndo scz dicta missa super-
ueniūt pegrimi. et istū casū po-
nit raymūdus in sūma **S**z sal-
ua eius reuerencia istud videt
expresse cōtra illud capitulū ex
de c. mis. de referente. **C**asus
illius. c. ē q̃ archiep̃s seponti-
n? in die cene dñi d' antiq̃ cōsue-
tudie tenet cōficē crisma in ec-
clesia sepōtina et idē archiep̃s
ascēdit de mane de cōsuetudine
ad gargamicā eccliam vt reci-
piat ibi pegrimos ip̃ius loci et
ibi a clero et populo celebrare
cōpellit **U**nde sup hoc implora-
uit cōsiliū pape et papa respō-
dit q̃ in ecclia sepōtina in qua
tenet crisma cōficere dz tantū-
modo celebraē. **E**x quo mani-
feste apparet q̃ racione pere-
grinorum non debet transgre-
di cōstitutio de vnica missa ce-
lebranda in die **U**nde saluo

meliori iudicio magis approbo
consuetudinem que seruatur in
aliquibus ecclesiis gallicanis
quando scilicet veniunt dicta mis-
sa aliqui peregrini ad aliquam
ecclesiam si non sit ibi sacerdos
paratus dicere missam. sacer-
dos induit se sicut deberet dicere
missam et dicit eis officium de be-
ata virgine vel de spiritu sancto
vel de trinitate vel de illo sancto
pro quo fit peregrinatio. non
tamen dicit canonem nec conse-
crat et ostendit eis reliquias lo-
co eleuacionis corporis christi. **E**t
ista missa vocatur missa ficta.
Tamen si alibi seruatur illa con-
suetudo iuxta opinionem ray-
mundi non condempno eam. **A**lius
casus est propter neces-
sitatem honestatis vel utilitatis
ut si dicta missa superuenit a-
liqua magna persona que ve-
lit missam audire potest sacer-
dos iterum celebrare dumodo sit
ut dixi in ieiunio. **I**sti casus possunt
glosari super capitulum. **C**onsulimus
isti. **D**e ista necessitate nescio quid
dicam: quia non video hic tan-
tam necessitatem quod propterea de-
beat transgredi mandatum de vi-
nica missa celebranda. **P**resertim
cum magne persone non multum
temporibus nostris ita afficiantur
ad missas. **E**t illi qui afficiuntur
ducant secum proprios sacerdo-
tes. **A**lius casus est propter
necessitatem debiti sicut quando

sunt due ecclesie anere et queli-
bet est curata id est habens curam
animarum et habent redditum? ita
tenuis quod non sufficeret duobus
sacerdotibus sed unus solus sa-
cerdos habet curam utriusque in
isto casu sacerdos potest in una
die in qualibet celebrare in illis
diebus in quibus tenetur dicere pro po-
pulo suo missam vel ad ministran-
dum sacramenta vel alia officia
que requirunt missam et iste ca-
sus in multis locis contingit et
seruatur in partibus theolosis.
Et credo quod in iure non inuenitur
preceptum expressum de vinica mis-
sa tamen celebranda cum in omnibus
capitulis in quibus fit mentio de
ista materia ponatur istud verbum
sufficit quod verbum non importat vim
coactivam. **C**onsuetudo ta-
men ecclesie que preeminet cui-
cumque auctoritati habet et te-
net hoc et ideo nullus debet fa-
cere contra eam et si facit peccat
et puniri debet. **I**n quocumque au-
tem casu sacerdos celebrans plu-
res missas non debet sumere ali-
quid nec vinum nec aquam nec
aliquid aliud post sumptionem
sanguinis sed solum debet la-
uare os et cauere sibi quantum po-
test ne aliquid transgluciat quia
sacramenta a ieiunio sunt recipi-
enda et in qualibet missa cor-
pus christi recipiat et sanguinem
et in vltima recipiat ablutionem
quam contra recipit post sumptionem

sanguinis cristi et nō in alijs
vt dixi Hñc ista eē de c. mis.
c. ex pte et de cō. d. v. vt ieu
ni et vii. q. i. nichil

De vestibz quibz induit sa-
cerdos in missa ca. viii.

Omnimoda vestimenta tua
sint candida. vbu ē sapi
ētis. Quātū faciat debi
tus vsus vestimētōz ad debitā
mistracōz officij qd q̄s exercet
satis ostēdit expiēcia medicōz
Cōptū ē eī q̄ colliriū salubritē
dolorū oculōz mitigatiū tritū
ab apotecario iduto veste q̄ die
p̄cedeti indutis fuerat in āqd
immissū oculis patientem cru
ciabat. Si gō vestis indebita no
cet in confectione collirij q̄nto
magis nocet in cōsecracōe cor
poris cristi. Unde figuratiue fuit
p̄ceptum legislatori in exo
do. Isto modo facies vestes aa
ron scās. in quibus sanctifica
tus ministret michi. Unde sci
endum q̄ om̄es vestes quas i
duet sacerdos in missa debent
esse sanctificate id est benedite
ab episcopo. Notandū autē
q̄ illa vestis que primo induit
scz illa camisia parua vel super
pellicium nō est d̄ essēcia mis
se in simplice sacerdote. qd di
co propter episcopos et cano
nicos regulāes quorum talis
vestis est habitus. Sciendum
ergo q̄ cōputata illa camisia de
qua dictū est vel loco eius com

putato suppellicio septem sunt
vestes quibus induit sacerdos
in missa scz illa camisia vel loco
eius suppellicium amictum al
ba cingulum manipulus stola
casula. Et iste septem vestes fig
nant septem dona spiritus san
cti quibus debet eē sacerdos p
fusus. Unde actū p̄mo. Indu
amini v̄tute scz spūs sancti ex
alto. Vel signāt q̄ debet eē cōtra
septem peccata mōrū muni
tus et armatus. Unde apostolus.
Induite vos armatura dei vt
possitis staē aduersus insidias
dyaboli. Vel signāt septem v̄tu
tes scz tres virtutes theologi
cas et quatuor cārdinales qui
bus debet sacerdos eē adorna
tus. Unde apostolus. Induam^r
arma lucis glosa arma virtutū
qz nō est licitū indutū sacco id
est pccō aulā regis id est cristi
qui est rex regū intrare vt dici
t̄ in li. bester. Vel signāt q̄ d̄
eē sacerdos septē opibz m̄ie de
ditus. Vñ ap̄ls. Induim̄ dñm
ibm xpm cui? m̄ie nō est nūs
vt dicit̄ i ps. Vel signāt q̄ septē
petiōes orōnis dñice exaudiū
t̄ in missa in signū cui? legis in
li. bester q̄ best. iduta vestibz
ēḡ fuit ex audita ab assuero. l
signāt q̄ sacerdos digne cū istis
septē vestibz celebrās hēbit vii
dotes in paradiso quatuor ex p
te corporis et tres ex pte anime
in cui? signūz legis in genesi q̄

iacob idutus vestibus esau val-
de bonis. habuit benedictionē
patris. **H**ec significat qd p̄ ihe-
sus toto tēpore quo mūdus du-
rabit qd tempus septē diebus
voluit erit nobis p̄sens in isto
sacramento et ita p̄misit ipse q
nō mentis dicens **E**cce ego vo-
biscū sum vsq; ad cōsumacionē
seculi. **E**t vt specialius de vna
quaq; veste dicat. **S**ciendū q
illa camisia vel suppellicū fīgt
qd sacerdos debet habere mūdi-
ciam vite. **E**st enī illa camisia l
suppellicū de lino albo et mun-
do. et p̄pt hoc dī ip̄e. **L**auabo
inter innocentes man⁹ meas
et circūdabo altare tuū domīe.
Amictū qd ponitur sup caput
fīgt eleuacionē mentis ad deū
quā sacerdos debet habere pre
alijs maxime quādo dicit mis-
sam. **U**nde dicit ip̄e. **S**ursū cor-
da id est corda sint eleuata sur-
sū ad deū. **A**lba que est longa
fīgt p̄seueranciā in bono quam
debz habere sacerdos: quia qui
p̄seuerauerit vsq; in finē b̄ sal-
uus erit. **C**ingulū qd p̄hibet
vestes ne fluant p̄ teriā fīgt tī-
morem dei qui p̄hibet ne aīme
fluāt p̄ peccatū. **Q**uia vt dicit
sapiens. **Q**ui timent dñm ip̄a-
rabūt corda sua et in cōspectu
illius sanctificabūt aīas suas.
Manipulus fīgt fructum bo-
norum op̄um quē boni sacerdotes
repor̄tabūt in paradiso. **U**nde de

eis dicit p̄s. **V**ementes autē ve-
nient cū exultaciōe portantes
manipulos suos. **S**tola signi-
ficat mortificationē carnis. vñ
ponit ad modū crucis ad deno-
tandū qd sacerdos debet portāre
crucē in corpe suo et ita dicit
ap̄lūs. **M**ortificationem ihesu
xpi in corpe vestro circūferētes.
Casula que op̄it alias vestes a
p̄eminz oībz alijs significat ca-
ritatem que p̄eminet oībz vti-
tibus et que cooperit multitudi-
nem peccatorum. **I**n caritate ergo
radicati et fundati iuste viuā-
mus vt dicit apostolus. **M**ul-
te alie adaptiones possent ad-
duci. **S**ed iste quo ad nunc su-
ficiāt.

¶ Cui debet dari eucaristia.
Capitulū nonū

Quoniam nō est bonū su-
mere panē filiorum et
mittere camibus: et mar-
garite nō sūt porcis donande.
Cum in isto sacramento conti-
neat panis viuus: qui de celo
descendit cristus scilicet verus
deus et verus homo qui est illa
preciosissima margarita quā
qui inuenit homo abscondit:
et pre gaudio illius v̄ adit. et
vendit vniuersa que habet: et
em̄it eam. **I**deo istud sacramen-
tum non est dandum camibus
vel porcis peccatoribus scilicet
crudelibus et immundis. **A**d-
videndum ergo quibus debet

darī istud sacramentū videndū
est primo de modis manducā
di istud sacramentū. ¶ Sciendū
ergo q̄ istud sacramētū potest
sumi corp̄aliter et sacramenta
liter et spūaliter s̄m hoc ergo
quatuor modis sumit hoc sac̄
mentū. Quidā em̄ sumūt istud
sacramentū corp̄aliter tantū si
aut si aliquis infidelis qui non
credit in isto sacramento eē ve
racit̄ corp̄? xpi sumeret hostiā
cōsecratā sumēt hoc sacramen
tū corp̄aliter tantū qz constat
q̄ nō sumeret spūaliter tantū
cū non p̄cip̄ et fructū sacramen
ti nec etiā recip̄ et sacramentali
ter qz ille recipit istud sacramē
tū sacraliter q̄ credit in isto sac̄
mēto esse veraciter corpus xpi
s̄ iste vt dictū est nō credit. q̄re
nō recipit istud sacramentū sac̄
mentaliter sed solū corp̄aliter.
Et idem dico de mure vel de ca
ne vel de quacūq; alia bestia co
medente hostiā cōsecratā. ¶ Qui
dā recipiūt istud sacramentum
spūaliter tantū sicut fideles in
sti et sancti cū deuotione audi
entes missam vel habentes de
uotionem ad audiendā eam.
qui licet nō vident sūt tamen p
ticipes fructus istius sacramen
ti. Et sic intelligitur verbū aus
gustmi dicentis. Crede et man
ducasti: crede scilicet fide forma
ta et manducasti scz spūaliter.
Quidam comedūt siue sumūt

istud sacm̄ sacralit̄ et corp̄alit̄
fil̄ hīc sūt falsi xpiani q̄ sumūt
istud sacm̄ in pccō mōali tales
em̄ corp̄aliter sumūt qz p̄sup
ponit q̄ recipiūt species cōse
cratas et etiam sumūt sacramē
taliter quia ex quo sūt xpiani
credūt sub illis speciebus corp̄?
xpi veraciter cōtineri et sic vti
sacramento vt est sacramentū
sed nō recipiūt spūaliter quia
nō recipiūt fructū sacramenti.
Quidā em̄ recipiūt istud sacra
mentū corp̄aliter sacramentali
ter et spūaliter simul: vt illi q̄
cū fide et deuocōe existentes in
caritate et in gracia dei recipiūt
istud sacramentū qui ex p̄cep
tione eius multa bona recipiūt
in p̄nti scz grā et in futuro gl̄ et
sc̄do videndū ē q̄ requirūt ad
debitā suscepcone istius sacra
menti et sūt tria scz. Immunitas a
pccō mōali. eleuacō mentis ad
deū. mūdicia corp̄alis. De pri
mo dcm̄ ē sup̄ in. c. i. et dicit̄
aliqd̄ in isto. De 2º scz de eleua
cōe mētis d̄t sacdos ante inc̄p̄cō
nē canoīs. Versū corda q̄i di
ceret q̄ volēs sumē istud sacm̄
d̄z hr̄e cor̄ sursum eleuatur ad de
ū. De 3º scz de mūdicia corp̄a
li videt̄ q̄ tractaturi aliqd̄ sac̄
mētum man⁹ suas lauāt et iō
cū i isto sacro t̄ctet̄ ille q̄ ē scūs
scōp̄ requir̄ in sumēte mūdicia
corp̄alis. Nōndū gº q̄ immū
tas a pccō mortali de nc̄itate

requirit ad debitā sūptionem
istius sacramenti. **A**lia aut duo
requirūt de magna cōgruitate
Et ideo cū aliqua imūdia cor
poralis habeat aliquo mō secū
ānexā culpā mortālē et ebetudi
nem mentis scz pollucio que ac
cidit in sompnis. **V**idendū est
de ista pollucōe quō impedit sū
ptionē istius sacramenti. **S**cīe
dum q pollucio que accidit in
sompnis nō est peccatū de se.
sed pōt esse effectus peccati mor
talis vel venial' vel nulli' pecca
ti s'm qd cā esse pōt. vel peccatū
mortale vel veniale vel nullum
Semp g° recurrēdū ē ad cām
vnde puenit ista pollucio. **P**o
test aut ista pollucio puenire vel
ex cogitacōe pterita vel ex ebi
etate et crapula vel ex tēptacō
ne dyabolica vel ex infirmitate
vel alienacōe natūe. **P**rimis du
obz modis nō pōt esse sine pec
cato mortali vel veniali qz si co
gitatio deliberata et cū cōsensu p
cessit vel ebrietas vel crapula fu
it deliberata vel cōsuetudinaria
fuit mortale peccatū. **E**t ideo ta
lis pollucio impedit de necēss
itate sūptionē istius sacramēti. **S**i
autē cogitacō nō fuit cū cōsen
su deliberato vel ebrietas nō fu
it deliberata nec cōsuetudinaria
fuit peccatū veniale. **E**t ideo ta
lis pollucio nō impedit de necē
sitate sūptionē istius sacramē
ti sed tamen de cōgruitate impe

dit et potissime si fuit cū turpi
ymaginacōe qz ex tali ymagi
nacōe vt dīter dep'mis mens.
Sed si sit aliquid qd pponderz
sicut deuocō festiuitatis vel time
as de scādalo: nō debet dimitti
ppter hoc pceptio corporis xpi
Si aut pueniat ex illusione dy
abolica non credo q debeat di
mitti maxime si eueniat tempe
magne festiuitatis vel gūalis
dionis. **S**i autē eueniat ex na
ture infirmitate vel alleuiacōe
si dimittat ppter reuerenciā
laudabile est nisi sit aliud qd ē
formet peccm vt dictū est sup.
Et illd decretū qd dī q hō p
talem pollucōnē debet abstine
vigintiquatuor horis intelligē
dū est cū distinctione p'dicta.
Diso ergo qz modis sūis istud
sacramē et q requirūt ad debitā
sūptionē istius sacramenti. **V**i
dendū est nūc q dīnt sumē istud
sacramē. **N**ū sciēdū q istud sacramē
nō debet sumi nisi a ieiunis vt
dī vij. q. i. **N**ichil. de con. d. v
vt ieiuni. **N**otandū vero q dū
plex est ieiuniū qz qddā ē ieiū
niū nature qddā est ieiuniū ec
clie. **I**eiuniū nature soluit per
sūptionē cui' aiqz cibi vel pot'
Ieiuniū ecclie soluit p cōmesti
onem cui' aiqz sūpti in modū
cibi vna cōmestione excepta. **Q**ū
ergo dīctur. q sacramentum
eucaristie debet sumi a ieiunis
intelligitur de ieiunio nature.

quia primo debet intrare in os
et piam iste sanctissimus cibus
quod quicunque alius cibo ita quod ille
qui sumit istum cibum sacrosanctum
nichil ante sumpserit illa die
per modum cibi vel potus. **De**
tamen quia necessitas non habet
legem et infirmis non est lex po-
sita. **I**nfirmi et illi qui sunt in ne-
cessitate constituti non sunt obliga-
ti ad hoc quando quacumque hora si-
ue de die siue de nocte siue per
prandium siue ante possint quan-
do eis necesse fuerit sumere istud
sacramentum. **H**ic quid si aliquis
sacerdos vel alius qui debet co-
municare de mane lauat suum
os et forte transglutit aliquid
de aqua nunquid impeditur a per-
ceptione istius sacramenti? **R**e-
spondetur quod ante susceptionem istius sa-
cramenti decens est quod quilibet
et spiritualiter et corporaliter mun-
det se quantum potest et ideo la-
uare os ante susceptionem istius
sacramenti approbo et laudo i-
ta tamen quod caueas ne aliquid
de aqua transglutias sciens. **D**e-
runtamen si aliquid transglutias
tunc sed non in magna et notabi-
li quantitate cum transglutias cum
saliva et per modum salivae non cre-
do quod impediatur susceptionem istius
sacramenti. **R**ed pono quod a-
liquis de nocte comederit ami-
sum vel feniolum vel aliquid aliud
et aliquid de reliquiis remanserit
inter dentes et cum abluit os

transglutit aliquid de hoc quod
remansit inter dentes nunquid
impeditur a susceptione istius
sacramenti? **D**ico quod non ex quo
scienter non facit sed transglutit
in modum salivae. **I**stud etiam sa-
cramentum non debet sumi nisi ab
illo qui habet usum rationis. **V**n-
de non debet dari pueris antequam ve-
niant ad annos discretionis sicut
habes ex de per et re. **O**mnis vir
utriusque sexus quia ante istud tem-
pus nesciunt discernere inter istum
cibum et cibum corporalem et sic non
exhiberent reverentiam debitam
tanto sacramento. **E**adem etiam ratio-
ne istud sacramentum non est dan-
dum amentibus siue furiosis. **D**i-
stinguendum est tamen de istis quod tales
aut fuerunt furiosi a nativitate ita
quod nunquam habuerunt usum rationis et
credo quod talibus istud sacramentum
non debet dari quia istud sacramentum
requirit actualem devotionem in sus-
cipiente et tales non possunt habere eam.
Aut tales aliquo tempore habuerunt
usum rationis sed amiserunt ipsum
propter aliquam causam et habent aliqua
lucida intervalla tempore ergo
quo habent ista lucida intervalla
si petant cum devotione istud sa-
cramentum et velit ipsum reveren-
ter recipere debet eis dari. **I**ta
tamen quod tempore furie nullo
modo detur eis propter causas
iam dictas. **F**reneticis etiam non
debet dari istud sacramentum et
maxime si timeas de irreverentia

ad sacramentū sicut de expulsi-
one vel de aliquo alio tali. lo-
quor de freneticis quibus liga-
tus est omnino usus rationis.
Demoniacis autē si tamen cū
deuotione et reuerenciā pete-
rent credo q̄ debet dari. cū ta-
les habeant vsum rationis. et
actualem deuotionē ad sacramē-
tum. **E**t credo q̄ tantam deuo-
tionem possent hēre ad sacramē-
tum q̄ virtute illius sacramēti
a demōnio liberarent. **L**eprosus
etiā nō debet dari istud sacramē-
tum qd̄ intelligo d̄ leprosis sic
infectis q̄ nō possent corpus
domini sic tractare quin reu-
erent ipsū sicut sunt multi qui
bus ceciderūt labia et dentes et
sūt toti corrofi vsq; ad guttur.
Sicut legitur de quodā mona-
cho cisterciē. in vita sancti lo-
dovici quōdā regis frācie cui
quādo ponebat bolus in ore.
cadebat sibi bolus de ore. et tali
sic leproso nō debet dari corp⁹
cristi. **A**lteri autē leproso p̄t be-
ne dari. **S**acerdos etiā lepro-
sus non debet in p̄ncipia populi
celebrare sed si ad p̄tem et in se-
creto vellet celebrare possit et ita
intelligo illa capitula extra de
cle. egro. de r̄ctoibz et tua nos
Huguiō etiā dicit q̄ sacerdos
leprosus etiā possit celebrare a-
lijs leprosis. **D**amnatis etiā
ad mortem pro criminibz suis
nisi de gracia speciali nō datur

corpus cristi. sicut illis qui sus-
pendiuntur vel cōburuntur l̄ quo-
mōlibet aliter interficiūt. **I**llis
autem qui pro crimine heresis
cōburuntur si cum deuotione et
humilitate et reuerenciā petāt
debet dari corpus cristi. sicut
habetur extra de heretici. c. su-
per eo li. vi. **S**ed nūquid exis-
tenti in peccato mortali est cor-
pus cristi dandum. **D**icendum
est q̄ peccatum aut est notori-
um aut est occultum. **S**i est no-
torium puta quia est notorius
vsurarius vel notorius cōcubi-
narius. vel quomōlibet aliter
notorius peccator nisi desistat
et s̄m̄ statuta ecclesie condigne
peniteat non est sibi dandum
corpus cristi quātumcumq; pe-
tat ymo est sibi dicendum. **A**-
micie non est bonum sumere pa-
nem filiorum et mittere cambu-
m. **S**i autem est peccatū occultū.
Aut iste petit corpus cristi tē-
pore quo tenet cōmunicare p̄u-
ta ḡnalis cōmunionis vel quia
est infirmus et sic de alijs casibz
bus in quibz tenet quilibet cō-
municare. **A**ut petit alio tpe.
Si petat alio tpe quātūcumq; pe-
tat in publico nō tenetur sacer-
dos dare ipsū sibi sed debet ei
dicere. **A**micie mō nō est tps cōi-
cādi et ideo ego mō nō darem
tibi corpus cristi. sed expecta
tēpus statutū. **S**i autem petit
tēpore quo tenet dicere tūc aut

iste petit corpus xpi in publi-
co aut in secreto. Si petit in se-
creto non est sibi dandum ymo e-
monendus ne petat in publi-
co. Sed si talis pertinax in mali-
cia sua petat in publico sibi da-
ri corpus xpi sacerdos debet si-
bi dare ipsum quia non debet eum p-
dere. nec aliquis debet puari iure
suo quousque declaratum sit ipsum
amisisse ius illud. Et ideo cum qui-
bet prophanus? habeat ius petendi
corpus xpi a curato suo et cura-
tus sit obligatus ad dandum isto
tempore corpus xpi prophanis suis
et nullus fidelis pueat iure isto si
per peccatum mortale. nec debet puari
iure isto quisque sit notorium ipsum
peccatum mortale commisisse. Et
ideo quantumcumque sacerdos sciat
subditum suum esse in peccato
mortali nisi peccatum sit noto-
rium non debet sibi denegare cor-
pus xpi si tempore statuto et
in publico petat ipsum sibi da-
ri. Et ita legitur fecisse beatus
Bernardus Quia cum quadam
die dicaret monachos suos quod
dam. quem beatus bernardus scie-
bat esse in peccato mortali in-
ter alios accessit ad orationem. Et bea-
tus bernardus? dedit sibi corpus?
xpi dicens submissa voce. Iudi-
cet dominus inter te et me qui velit di-
cere dominus scit quod tu indigne acce-
dis et ego non possum tibi dene-
gare et ipse iudicet inter te et me
et statim ille miser recepto corpore

xpi accedit mortuus? Et ideo quilibet
caueat sibi ne indigne accedat
non enim noceret sacerdoti sed sibi-
ipso. Et sacerdotes bene facerent
si istud ex^m et filia subditis su-
is nuntiarent. Sed nunquam suspicis
de crimine debet dari istud sacra-
mentum. Dico quod triplex est suspi-
cio. quia quidam est suspicio violenta
quidam probabilis quidam levis. Su-
spicio violenta est contra quam non ad-
mittitur probatio: sicut si aliquis
inveniret cum aliquo in lecto solus
cum sola nuda? cum nuda loco et tem-
pe ad hoc statutis non etate nec
pntela nec aliquo alio obstaculo
esset violenta suspicio vel presump-
tio quod cognovisset eam ita quod non ad-
mitteretur probatio in contrarium. Pro-
babilis suspicio est illa que oritur
ex aliquibus signis probabilibus si-
cut si aliquis inveniret frequen-
ter loquens cum aliqua in locis su-
spectis esset probabilis suspicio quod
aliquid male ageretur. Levis su-
spicio est que oritur ex fama et mor-
dinata suspitione alicuius: et ista
dicitur levis. id est fatua suspicio fit si
videre aliquem bonum virum aliquam
bonam mulierem salutarem sibi
arridentem non in loco nec tempore suspe-
ctis: fatuum est et me presumere
quod male ageretur. Et de tali dicit
Salomon. Qui cito credit le-
vis est corde. Quando ergo
queritur utrum suspectis de a-
liquo crimine debeat dari cor-
pus christi. Dico quod si de aliquo

habeatur suspicio violenta de aliquo crimine notorio. q̄ tali debet denegari corpus cristi. s̄ bi gracia de aliquo habetur suspicio violenta q̄ sit notorie hereticus vel vsurarius vel du- binarius et sic de alijs. **Dico** q̄ anteq̄ sibi detur corpus cristi debet se purgaē d̄ huiusmo- di crimine. ex de pur. ca. c. iij. **Si** autem habetur de eo soluz suspicio probabilis non debet sibi denegare corpus cristi quo usq̄ esset probatum cōtra eum licet si notorie haberetur talis suspectio contra eum esset mo- nendus q̄ purgaret se anteq̄ accederet ad cōmunicandum. et si cōsentiret bene faceret. **Si** autem perseveranter instaret et negaret crimen de quo pro- babiliter presumētur contra eum. nō credo q̄ ante probaci- onem esset priuādus iure suo quod habet in petendo et acci- piendo corpus cristi presertim cum res sua agat. et si indig- ne suscipiat noceat sibi et nō a- lijs. **Tamen** credo q̄ sacer dos ad terrorem potest et debet si- bi dicere aliqua verba cōmiato- ria dicendo. **Si** digne accipis proficiat tibi in salutem corpo- ris et anime **Si** indigne inter- me et te iudicet dñs **Si** autem presumptio levis habeatur cō- tra aliquem de quocumq̄ crimi- ne propter suspicionem: cum

fit levis et fatua non debet agi cōtra eum in speciali. **In** genera- li tamen esset bonū si sacer dos diceret aliqua verba ostendēdo q̄ nullus debet presumi eē ma- lus nisi cōstet pro certo: qz mlti multa loquūt et q̄ quilibz de- bet se purgare et quo ad deum et quo ad populū ateq̄ acce- dat ad sacramentum. **Sed** nū- qd ex cōicatis debz dari istud sa- cramentū **Dico** q̄ nō q̄ diu em- sūt ex cōicati diuisi sūt a perce- ptione sacramentoz et cōione fidelium **Sed** quid si aliquis ex cōicatus est in periculo mortis et petit corpus cristi sibi dari? **Dico** q̄ iste aut est ex cōicatus a canone siue a iure vel a iudi- ce. **Si** est ex cōicatus a canone siue a iure sacer dos debet eum absoluerē si petat humiliē ab- solucionem qz in periculo mor- tis simplex sacer dos potest ab- soluere a quacumq̄ sententia ex cōicacionis lata a canone. e- tiā si absolutō esset sedi apostoli- cę reseruata **Debet** tamen in q̄- cumq̄ casu si absoluat absolui sub hac forma q̄ si domin⁹ p- stet sibi vitam q̄ statim q̄ cito cōmode poterit. vadat ad eū qui eū absoluerē potest mādā- tū illi? sup illis p̄ q̄bz ex cōica- tus fuerat humiliē receptus? **Et** nisi faciat statim relabit in eā dē sūmaz ex cōicacionis ipso iure vt habet. extra de sen. ex eos

qui li. vi. **S**i autem est excom-
municatus a iudice aut est ex-
communicatus p cōtumaciā tan-
tū aut pro aliquo delicto sicut
pro debito vel quocūq; alio ta-
li. **E**t quomodo cūq; sit debz ab-
soluti si petit humiliter absolu-
tionem. ita tamē q; det pigno-
ra vel cautionem ydoneā q; pa-
rebit et obediet mādatis eccle-
sie et satisfaciet passis iniuriā.
Et si nequit dare pignora vel
cautionem iuret: q; satisfaciet
q; cito poterit. **S**ed quid si aliq; ex-
is in peccato mortali vel ex-
communicatus existens in peri-
culo mortis mittit pro sacerdo-
te vt cōfessionem eius audiat
et det sibi corpus xpi et anteq̃
sacerdos veniat ad eū amittit
loquelam nūquid debz sibi da-
re corpus xpi. **D**ico q; si itelli-
git aliquid monendus ē: si nō
potest loqui q; ostēdat aliqua
signa cōtricionis scilz q; iūctas
manus eleuet ad deum et par-
ciat pectus et p aliqua signa o-
stendat se petere absoluconē a
peccatis et a sententia excom-
municacionis. et parentes et ami-
ci eius debent loco et vice eius
pmittere et fideiubere vel dare
pignora si pnt q; si deus p̄stet
sibi vitam presentabit se cōspe-
ctui eius q; eū absolue p̄t man-
datū eius humiliter receptur?
et sic debet absolui et cōmunica-
ri. **S**i autem nichil intelligit si

cōstet et probari potest q; fig-
na cōtricionis et penitencie p̄ces-
serunt debet absolui et cōmuni-
cari: receptis tamen prius cau-
tionibus vel pignoribus vel iu-
ramēto a parentib; vel amicis
p modū qui dictus est sup̄.

De ritu misse

ca. v.

Omnia honeste et secu-
dū ordinem fiāt: v̄bū
est apostoli informan-
tis et instruentis nos quomo-
do ordinate et honeste opa no-
stra maxime illa que ad cultū
dei pertinent faciamus inter
q; missa est principalior. **S**i
ergo in alijs nostris operibus
honeste et ordinate nos habe-
re debemus multo magis i mis-
sa. **D**icendum est ergo nunc
de ritu misse et de modo quomo-
do debet dici missa. **S**ciendū
ergo q; sacerdos armis spiritu-
alibus armatus id est sacris
vestibus de quibus supradictū
est indutus debet procedere ad
altare. **E**t quia vt dicit **S**alo-
mon. sapiens in principio ser-
monis accusator est sui. **P**ri-
mo debet accusare seipsum in
cōfessione faciendo confessio-
nem generalem que valz ad re-
missionem peccatorum remia-
lium et mortalium oblitorum.
Sed de mortalibus d quibus
recoꝛdatū debet anteq̃ iduat
se vel anteq̃ accedat ad altare
sacramentaliter confiteri. facta

confessione pcedat ad missam
Notandum quare istud sa-
cramentū vocatur missa. **S**ecundū au-
gustinū missa dicitur: quia dum
istud sacramentū cōficiatur mit-
titur celestis missus et **S**ecundū quod ex-
ponit innocencius Ille celestis
missus est magni cōsiliij ange-
lus et mittitur ad cōsecrandum
iste: et iste est sacerdos inuisibi-
lis qui principaliter cōsecrat et
cōficiat hoc sacramentum ubi iā
qz cōficiatur. **U**nde ipse est sacer-
dos et sacrificiū ut dicit **A**ug?
Aliam rationem assignat **H**u-
go dicens qz ipsa hostia vocari
potest missa quia transmissa ē
primū a patre ut esset nobiscū
Postea a nobis patri ut p no-
bis intercedat. **S**ciendū autē
qz missa in tribus linguis cele-
bratur scz **H**ebrayca greca et la-
tina. **N**am alleluia amen osan-
na sabaoth sumū de hebray-
ca kyrieleyson cristeleyson su-
mū de greca. **R**eliqua omnia
sūt latina. **D**icitur autem missa
in istis tribus linguis: quia ti-
tulus cristi in cruce pendentis
fuit scriptus hebrayce grece et
latine. **D**ividitur ergo missa in
quatuor partes scz in obsecra-
ones oraciones postulationes
gradarū actiones. **P**rima ps
protendit a pncipio vsqz ad o-
ffertoriū. **S**ecunda ps ptenditur
ab offertorio vsqz ad finē ora-
tionis dominice id est vsqz ad

finē pater noster. **T**ercia autē
ps ptendit vsqz ad cōionem.
Quarta vō ps protendit vsqz
ad finem. **P**rima ps cōtinet r-
vel xi. ptes. **N**ā pmo dicit **I**ntro-
itus et dicit introitus qz tūc p-
mo sacerdos ministraturus ad
altare debet intrare. **E**t sciendū
qz antiquitus loco introitus di-
cebatur totus vnus psalmus et
cantabatur a clero circa gradus
altaris et ideo vocabatur gradu-
ale. **S**ed **h**ieronymus? qui ex mā-
dato damasi pape ecclesiasticū
officiū pro maiori pte pter cā-
tū instituit ordinavit introitū
diuersos sedz diuersitate festo-
rū et dierū et de illo psalmo q
loco introitus cantabatur acce-
pit vnū versum. **E**t est sciendū
qz in pfectis diebus **I**ntroitus
bis canitur ad signandum qz i
cristo sūt due nature humana
scz et diuina. **I**n solempnitati-
bus vero dicitur ter ad designan-
dum tria tempora scz tempus
quod fuit ante legem tempus
sub lege et tempus gracie. **U**nde
duabo primis vicibus dicitur sub
missē: quia in pmissis duobz tē-
poribus nō apte nec clare loque-
bantur hōies de cristo. **T**ercia at
vice dicitur alte qz in tercio tem-
pore in omnē terram exiuit so-
nus euāgelij. **P**ost introitū seq-
tur. **K**yrieleyson cristeleyson
Kyrieleyson idē est qd domine
miserere. **C**risteleyson id ē xpe.

miserere. et dicitur ter propter
patre et filium et spiritum sanctum.
dicitur nouem vicibus prop-
ter nouem ordines angelorum
quibus virtute misse associari
petimus. In diebus solempni-
bus post kyrieleyson cantatur
ymnus angelicus scilicet **Glo-**
ria in excelsis deo. quem ymnus
in natiuitate cristi angeli canta-
uerunt vsq; ibi. bone volunta-
tis. Reliqua omnia laudamus
te ac que sequuntur beatus hy-
larius picta uenit. Epus apposu-
it et ad missam cantari iustitu-
it. Et debet cantari iste ymnus i
festiuitatibus apostolorum mar-
tirum et confessorum in quorum
honore dedicata est ecclesia et i
festis beate marie virginis. Et
quando in diebus profestis can-
tatur missa de beata virgine: l
de spiritu sancto vel de quocumq;
alio sancto non debet in ea ym-
nus angelicus vel simbolus de-
cantari licet in missa propria p-
facio decantetur. Et ratio est ut
dicitur ex de ce. mis. c. consilium. ut
inter commemorationem et sole-
pmitatem differentia ostendat
In sabbato autem quando can-
tatur de beata virgine. Credo
q; debet dici Gloria in excelsis
quia illa dies est specialiter de-
dicata beate virginis propter in-
ta q; non optet hic dici. Dicto p-
no angelico sacerdos conuersus
ad populum dicit Dominus vobiscum.

que saluatio sumpta e de vete-
ri testamento sc; de libro ruth
qm dixit **Domine** messoribus suis
Dominus vobiscum. Sciendum tamen est
q; episcopus loco dominus vobiscum
dicit. Pax vobis quia episcopus
representat personam christi q; qn-
do salutabat discipulos suos di-
cebat Pax vobis. Et sciendum
q; quauis in ecclesia non sit nisi
vnus semp tamen debet dicere
sacerdos Dominus vobiscum. quia
loquitur toti ecclesie. Et respō-
detur. Et cum spiritu tuo. que re-
sponsio fuit sumpta ab aposto-
lo i epistola ad titum. Post salu-
tationem et responsionem subiū-
git sacerdos. Oremus loquens
quasi iudicis in persona totius
populi. Et dicto oremus dicit orōz q
ista orō vocat collectā qz olim sa-
cerdos siue episcopus oī populo col-
lecto dicebat istā orōz: qz vō
tēpib; nostris non possumus
ita populum colligere dicim; orōz
que gñali et antiq; vōbulo rete-
to vōf collecta. Et sciendum q;
iste orōes dñt dici sibi certo nu-
mero ita q; dicat vna vel tres
vel quinq; vel septē. Qñ dicit vna
figt vnitatē eēcie q; est i trib;
personis. Qñ dicunt tres signifi-
cāt trinitatē personarū. Prā pma
significat personā patris. Secda
personā filij. Tercia personā spūs
sci. Vel dicunt tres qz christus i pa-
ssione sua cuius istud sacramen-
tū ē memoriale ter legis orasse

Primo quādo orauit q̄ transi-
ret ab eo hora passionis. **S**ecū-
do quādo dixit pater ignosce il-
lis q̄ nesciūt quid faciūt. **T**er-
cio quādo dixit **I**n manus tuas cō-
mendo sp̄m meū. **Q**uinq̄ quā-
do dicuntur signēt memoriā
quinq̄ vulnerum cristi. **S**ep-
tem dicuntur ad denotandum
q̄ sacerdos si digne dicat missā
exaudis pro omnibz septem
petitionibz que in oratione do-
minicā cōtinentur. **V**el ad signi-
dum q̄ petit septem dona spi-
ritūscā sibi et alijs pro quibus
dicat missā p̄ virtutē misse in-
fundi. **E**t vt dicit magister io.
De leth non debet dicere vltra
septē. **E**t est sciendū q̄ quā d̄z
missa pro viuis: nō debet dici
aliqua collecta pro defunctis
nec eōuerso scilicet in missa p̄
defunctis non debet dici oratio
pro viuis nisi illa d̄s sc̄z. **O**m-
nipotens sempiternus deus qui
viuoz ac. **S**i autē in missa p̄
viuis aliquo casu dicat collcā
pro mortuis nō debet dici vlti-
ma sed penultima vel antepen-
ultima q̄ finis debet respon-
dere omī p̄ncipio. **E**t dictis col-
lectis respondeat **A**mē ad cōfir-
mationem. **C**ollectis finitis di-
citur epistola et dicat ad ppli i
formationem. **E**t d̄z epistola
ab epi quod est supra et stolō
q̄d est missio quasi supra missa
quia epistole fuerūt supra mis-

se euangelio. **E**t nota q̄ nullus
d̄z dicere in missā epistolā nisi
sit subdyaconus. **N**ō melius ē
q̄ sacerdos legat eā q̄ puer q̄
iuuat eū ad missā. **E**t p̄ epi-
stolā dicat respōsoriū quod sic
nomiat. q̄ versui suo vel epi-
stole d̄z r̄spondere. **V**ersus vero
dicat a vertendo quia illi qui di-
cūt ipsum debent se vertere ad
orientē. **P**ostea dicat alleluia
cum versu suo q̄d est canticum
leticie. **U**nde tēpe ieiunioz q̄d
est tempus luctus nō debet di-
ci alleluia nec eadē rōne in mis-
sa p̄ mortuis. **I**n magnis solē
pnitatis p̄ alleluia d̄z dici se-
quencia. i. p̄sa que etiā ē canti-
cū leticie et signēt duo ista. **L**eti-
ciā glorie paradisi ad quā virtu-
te misse etiā deuenire speram⁹.
Post hoc immediate sequit̄ euā-
gelium et in p̄ncipio ille qui legit
euangelium salutat populum vt
reddat eum attentū ad audiē-
dum ip̄m. **D**icat autē euāgeli-
um ab eo q̄d est bonū et āgel⁹
nūcius quasi bonus nūci⁹ q̄z i
euāgelio nūciat xpc qui ē ma-
gmi cōsiliij angelus. **V**el quia in
eo nūciant̄ omnia que p̄tinent
ad salutem nostram. **E**t nota q̄
quādo euāgelium sumitur de p̄n-
cipio dici d̄z incipiū sc̄i euāgelij si-
cut in euā°. **L**iber gn̄acōis et in
euā° fuit in diebz herodis r̄g⁹
et i euā°. **I**n p̄ncipio erat v̄bu.
Quā at euā° nō fuit d̄ p̄ncipio

debet dici **S**equēcia sancti euāgelij. et ē sensus. verba sequēcia sūt verba sancti euāgelij. **N**otandū etiam q̄ dicto titulo euāgelij debet responderi. **G**loria tibi dñe: q̄ in euāgelio agitur de gloria dei et nostra qualiter videlicet xp̄s dyabolū vicit et nos redēmit et victor ad gloriā patris ascendit. **E**t ideo euāgelij auditores letantes ad laudē sui redēptoris exclamāt dicentes **G**loria tibi dñe: quasi dicāt. dñe gloria tua que in euāgelio predicat nobiscū sine fine p̄maneat et semp̄ crescat. **N**otandū ec̄ q̄ qñ legis euāḡ duo cerei debent accendi in signū q̄ dñs misit discipulos b̄ nos et b̄nos ante faciē suā p̄dicare euāgelij. **I**llud notādū q̄ q̄to inchoatur euāgelium tā cito tam clerus q̄ laycus tā p̄ferens q̄ audiens dñt se munire signo crucis i fronte in ore et in pectore. **I**n fronte q̄ fr̄s est locus verecundie vnde hoīnes in verecundis effr̄tes dicim? id ē sine fr̄te. **P**er h̄ ḡ q̄ fr̄ti signum crucis imponimus significamus q̄ nō erubescimus credere in xp̄m crucifixum et eū verū deum et hominē cōfiteri. **I**n hoc at̄ q̄ os et pect? signamus signat nos audacter et simpliciter cōfiteri ore et fideliter et firmiter credere xp̄m crucifixum cui? liber legis deū

et dñm nostrū esse. **S**acerdos itaq̄ vel dyaconus euāgelium laurus se figt i fronte i ore et in pectore quasi dicat nō erubescō euāgelium ipsū ore predico et corde. librū etiam signat: ac si dicat hic est liber crucifixi. **Q**uāt legif euāḡ. aucti deponūt velamina capitum p̄pter duo. **P**rimo ad ostendendū q̄ euāgelica doctrina omnia velamina legis antiquae remouit. **S**ecundo ad signandū q̄ om̄es qñ q̄ sensus debent ēē apti ad audiendū euāgelij. **E**t sciendum q̄ ille qui dicit euāgelij debet habere faciē ad aquilonez in signū q̄ virtute euāgelij debemus nos munire cōtra infidias dyaboli que veniūt ab aquilone. quia vt dicit **Jeremias** ab aquilone pandit om̄e malum. **F**inito etiā euāgelio q̄libz debet se munire signo crucis cōtra dyabolum ne rapiat sermones euāgelij de corde eius. **P**ost euāgelium immediate sequit̄ symbolū sc̄z. **C**redo in vñū. **Q**d nō debet dici nisi in dieb? solempnib? nō tamen in omnib? sed solum in illis de quib? fit mentio in simbolo. **U**nde debet dici in omnib? dieb? dominicis et i festo sancte trinitatis et in natali et in circūcisione et in epyphania in pascha in ascensione in pentecostes in festo omnium sanctorū in trāfiguratione dñi

in festis beate marie semper v-
ginis et omniū apostolorū et
sancte crucis. In alijs autem so-
lemnitatibz nō debet dici. **Di-**
cto simbolo sequitur **O**fferro-
riū quod dicitur ab offerendo
quia tūc offerimus ea que sūt
necessaria ad missam scz panem
et vinū et aquā et sacerdos of-
fert ista duo dicens. **S**uscipe
sancta trinitas q̄ et facit sig^m
crucis super panem et vinum
ad hoc vt deus ea sanctificet.
Et nota qz sacerdos benedicit
aquā et nō vinū quia aqua si-
gnificat populū qui indiget be-
nedictione dei. **V**inū significat
xp̄m qui est super omnia bene-
dictus. **E**t in hoc terminat p̄ma
ps misse que est ad populi in-
structionem et p̄parationem ad
tantū sacramētū. **S**equit̄ secū-
da ps q̄ est ad materie cōsecraci-
onem. **E**t ista habet q̄tuor par-
tes. **P**rima dicitur secreta. **S**e-
cūda prefatio. **T**ercia canon.
Quarta dominica oratio. **R**es-
cepta oblatiōe sacerdos lauat
sibi manus et rediens ad altare
inclinat se p̄funde dicens. **I**n
spiritu humilitatis q̄. ad deno-
tandum qz per mūdiciā et in-
nocēciā vite et humilitatez
et cōtricionem cordis efficiat q̄s
dignus mīster huius sacramēti
et erigens se vertit ad populū.
dicens. **O**rate fratres q̄ et ideo
illi qui audiūt debent orare p̄

eo dicendo illum psalmū exau-
diat te dominus in die tribula-
ciōis q̄ vel dicendo **D**ominus
sit in ore tuo et in cor de tuo et
suscipiat sacrificiū d̄ manibus
tuis et de ore tuo pro tua et no-
stra omniūqz salute. **T**ūc sacer-
dos dicit sub silencio secreta.
Et est sciendum qz totidem se-
crete et eodem ordine et de eis-
dem debent dici quot collecte p̄-
cesserunt ante in exordio misse
ante epistolam et nō plures ne-
qz pauciores. **D**icitur autem se-
creta quoniā secrete pronunci-
atur cum tamen olim alta vo-
ce diceret. **U**nde etiā ab omibz
laycis sciebat. **S**ecundū autē
quod narrat magister io. **B**e-
leth in sūma sua. cōtingit semel
vt quadam die pastores qui-
dam super lapidem quendam
ponerent panem et dicerent se-
cretam et verba alia. **C**anōis
super panem. qui ad verborū
illoz prolacionem in carnē
duersus ē in q̄s diuinitus acer-
ria vindicta facta fuit. **N**ā o-
nes ictu fulmīs mortui sūt. **E**t
ideo statutū fuit vt de cetero is-
ta sub silencio diceret̄ ita qz ne
sciantur a laycis. **A**lia rō ē ne
vilescāt sicut sacra scriptura tra-
dita est obscure ne vilescat. **P**o-
stea sacerdos dicit alte **P**er o-
mnia secula seculorū. et responsō
amē. **S**acerdos vero nō vertēs
se ad populū salutāt ipsū dō.

Dñs vobiscū. de qua salutacōe
et eius responsione dictū est su
pra. Et qz in isto sacramento re
quirif magna eleuacō mētis
ad deū. ideo dicit sacdos **Sur**
sū corda: qñ dicat habete cor
da sursum eleuata iuxta verbū a
postoli dicentis **Que** sursum sūt
querite. Et plūs quasi obedi
ens dicit habem? scz corda ele
uata ad dñm. Et qz p omibz
que deus nobis cōtulit grates
ei respondere debem? subiūgit
sacerdos **Gracias** agam? qñ.
Et plūs quasi cōsenties respō
det **Dignū** et iustū est. **Postea**
sequif pñfācō. et dicit pñfācō q
si pñfācō. i. ad misterii pñfācō
ita qz ibi noīant aq̄ āgeloz por
dies qñ i missa cōdī? assistē sac
doti. pñfācōi subiūgit cāt? āge
loz scz **Sāis** qñ. sabaoth. i. ex
ercitū qñ. **Osanna**. i. salua ob
secro. Et dz ter scūs ad design
dū tñitatē pñfācō qz dz p° scūs
p pñona patris scdo p pñona
filij tercio p pñona spūs sci. Et
dicit dñs deus in singulari ad
ostendēdū qz vna est essēcia i
tribz pñonis. et sumif istud de
ysaia **Ysaia** em̄ dixit se vidif
se seraphim clamātia **Sanct?**
scūs scūs qñ. **Unde** nos cantica
angeloz cantamus qz per hoc
sacrificiū homies assumi ad ā
geloz ordines nō dubitamus
Et ideo cū eis in excelsis saluai
clamam? **Post** dicit aliud ver

sus scz **Benedictus** qui vñt qñ
qui versus sumif ex euangelio
quod est liber crucifigi. Et i isto
versu significamus xpm i mū
dū remisse et ab eo saluari cla
mam? **Postea** sequif **Canō** a
incipit canon. **Te** igit. et du
rat vsqz ad pax dñi fit. Et dicit
canon qd ē nomē grecū a vult
dicē in latino **Regula**. et ideo
dicit canō id ē regula qz p bu
iusmodi vba regularit fit bu
ius sacramenti cōsecracō vel qā
celebrans in omibz regularit
se debet habere. et totū quicqd
cōtinet in isto canone. excepto
Pater noster totū dicit sub filē
cio. Et hui? causa est triplex.
Prima est qz deus nō attēdit
clamorē oris sed cordis. **Unde**
dicit beatus **bernardus**. **Non**
clamor sed amor intrat in aue
dei. **Scda** causa est ne minister
qui cū sumā deuocione et reue
rencia et recollōe mentis debet
dicere et pferre omia verba ca
nomis longo clamore deficiat
vel impediat a sua deuocione.
Tercia causa ē ne per frequē
tem et cotidianū vsū verba vie
lescant et in locis nō cōpetentibz
dicant et sic fiant in ruinā
vt sup de pastoribz dixi. **In** q
dam em̄ decreto pñbet sub a
nathemate vt nullus nisi sac
vestibz indutus et in libro a su
per altare cōsecratū pferat ver
ba canōis. Et iō qz vit pollutis

labijs ego sum et ista sacratissi-
ma verba sunt archana quod non li-
cet ea loqui homini peccatori.
De ipsis taceo hoc tamen dico quod
nulli propria auctoritate non do-
mino pape licet de eis aliquid
subtrahere vel addere. **N**otandum
tamen quod canon signatim
incipit per illam litteram. t. que an-
tiquitus fiebat per modum cru-
cis quoniam sacrificium quod vir-
tute verborum istorum perficitur est
memorativum dominice passio-
nis. **U**nde christus quando institu-
it hoc sacramentum dixit. **H**oc fa-
cite in meam commemorationem.
Et quoniam verba ista sunt efficaciam
a passione christi. unde ymago
crucifixi debet ibi depingi. **I**n
istis etiam sacratissimis verbis fit
oratio generalis pro ecclesia san-
cta catholica: et pro papa qui
est caput ecclesie et pro episcopo
et credo quod debet intelligi de epi-
scopo in cuius diebus dicitur missa
et de episcopo etiam qui ordina-
vit celebrantem. **O**ratum etiam pro
rege qui est dominus tempora-
lis. **O**ratum etiam pro omnibus or-
thodoxis. id est christianis catholi-
ce et apostolice fidei cultoribus
que verba exponunt in tertia per-
te huius operis. quando agitur de
Credo in deum. **S**ed per ista verba
excluduntur scismatici et heretici
iudei sarraceni pagani. **P**ostea
fit oratio specialis pro illis qui
obligatus est sacerdos. **E**t

credo quod sicut eis est obligatus
ex ordine caritatis ita tenetur
eos ordinare ita quod primo possit
illum cui primo est obligatus. et
sic de alijs. **I**ta tamen quod si spe-
cialiter dicit missam pro aliquo
quod virtutem sacrificij referat ad
ipsum et propter hoc non excludit
quin possit et debeat orare pro
alijs. **E**t tamen circa istam ora-
tionem advertendum quod debet esse
mentalis et non vocalis. **E**t ratio
potest assignari. quo ad nunc
duplex. **P**rima ut sacerdos
sit magis recollectus et atten-
tus quod primo aliquodens impedit
attentionem. **S**ecunda ad ostenden-
dum quod deus non attendit clamo-
rem oris sed cordis ut dictum
est. **N**otandum etiam quod nullus fi-
delis cuius memoria occurrat debet
excludi ab ista oratione primo qui-
libet cuius occurrat memoria est
deo specialiter commendandus vel
sacerdos peccaret. **N**otandum
etiam quod sacerdos antequam dicat
missam potest dicere mentaliter deo.
Domine deus ego in missa in-
tendo tibi recomendare istum
et istum. **P**ostea in missa suffi-
cit quod dicat mentaliter. **M**em-
to domine illorum quos ante
a tibi recomendavi. **P**ostea no-
minantur multi sancti et sancte
qui omnes pro christo se sacrifi-
caverunt exponendo se morti.
Et ista quo ad nunc sufficiant
quantum ad verba canonis.

Sed dicendum est aliquid de fi-
 gnis que fiunt in canone. **U**nde
 sciendum est qd secundum qd dicit do-
 minus **I**nnocentius in libro de
 missa crucis signaciones que fiunt
 in missa sunt xxv. et fiunt in sep-
 te vicibus et signant expressisse passi-
 onem xpi. **P**rima vice fiunt tres
 dicendo illa verba. **H**ec dona h
 munera etc. et signant trinam tradi-
 tionem xpi. **N**am primo fuit traditus a
 deo patri qd eum in mundum misit
 Secundo a iuda proditore qui eum
 vendidit. **T**ercio a iudeis qd eum
 pylato ad crucifigendum tradide-
 runt. **I**n secunda vice fiunt crucis qn-
 que dicendo illa verba. benedicam
 etc. et significant quinque personas qd
 fuerunt in passione xpi. videlicet
 persona xpi venditi: persona iu-
 de venditis et persone emencium qd
 fuerunt tres scilicet pontifices phari-
 sei et scribe. **I**n tertia vice fiunt
 due dicendo illud verbum. bene-
 dixit. qd verbum dicitur primo super
 panem. secundo super vinum. et fiunt i-
 ste due crucis propter conuer-
 sionem duplicis materie scilicet
 et panis et vini. **I**n quarta vi-
 ce fiunt quinque dicendo ista ver-
 ba hostiam puram hostiam sanctam
 etc. et significant quinque vulnera qd
 pertulit in cruce. **I**n quinta fiunt
 due. una super corpus et alia su-
 per sanguinem dicendo illa verba
 sacrosancti filij tui corpus etc. et
 signant vincula quibus xpus fu-
 it ligatus et flagella quibus fu-

it flagellatus. **A**dditur tertia qd
 sacerdos seipsum signat super
 illud omni benedictione quia
 christi vulnera nostri sunt medi-
 cina. vel per has tres crucis si-
 gnificatur qua christus immo-
 latur ante passionem. **M**athei
 vicesimo sexto. **I**n sexta fiunt
 tres dicendo illa verba sanctifi-
 cas vivificas et cetera. et signi-
 ficant tres crucifixiones christi.
Primo namque fuit crucifixus lin-
 guis iudeorum. secundo lingua pylati
 tercio manibus militum. **I**n septi-
 ma fiunt quinque: tres cum corpore
 super calicem et due a latere: et
 significant tres cruciatus scilicet
 passionis pro passionis et con-
 passionis: et aquam et sangui-
 nem que fluxerunt de latere
 christi. et sic fiunt in uniuerso vi-
 ginti quinque qui est numerus cubicus ad
 designandum qd quantumvis multi-
 plicat sacrificium semper est unum
 Et istud sufficiat de signis et
 per omnes de secunda parte misse qd
 est de materie misse consecratione
Sequitur tertia pars qd est ad
 sacramenti susceptionem. **E**t in
 ista parte **P**rimo sacerdos fra-
 git hostiam in tres partes qua-
 rum una significat corpus cri-
 sti mysticum id est fideles qui
 peregrinantur in mundo. **S**e-
 cunda illos qui sunt in purga-
 torio. **T**ercia illos qui sunt in
 paradiso. **E**t dicto per omnia se-
 cula seculorum et responso amen

Dicit sacerdos **P**ax dñi sit sem-
per vobiscum faciēdo tres cru-
ces cū pte hostie. et figt q per
mortem cristi fuit pax inter de-
um et hominē reformata. **E**t
dicitur agnus dei ab agnō qd
est piū: quia cristus sua pieta-
te nos redemit. **U**el dicit agn?
ab agnosco: quia solo balatu
matrem suam agnoscit. sic cri-
stus in passione matrem suam
agnovit. **E**t ideo dicitur ter ag-
nus dei quia cristus ibc in cru-
ce pendens tria agnovit scilicet
patrem suum ei obediendo. et
matrem virginē virginī com-
mendando et genus humanū
redimendo. **E**t dicitur bis mise-
rere nobis et ultimo dicitur do-
na nobis pacem ad ostenden-
dum q in mundo isto et ī pur-
gatorio indigemus misericor-
dia dei et in paradiso habebim?
pacem et requiem opulentam.
In missa pro defunctis dicitur
dona eis requiem quia missa p
eis dicitur vt veniāt ad requiē
paradisi. **P**ostea ponit vnam
partem hostie in calice et figt
vt dictū est mortuos qui sūt in
ebriati gloria paradisi. **S**cđm
illud ps. **I**nebria buntur ab vbi-
tate domus tue et torrente vo-
luptatis tue potabis eos. **P**o-
stea accepto pacis osculo scđz
quosdam ab eucaristia. scđm
alios a calice scđm alios ab al-
tari dat pacem dyacono et ille

subdyacono et sic p istos descē-
dit ad alios ad designandum
q pax dei que exupat omnem
sensum per cristum descēdit ad
platos et per prelatos ad sub-
ditos. **E**t figt etiam q omnes
qui volūt esse picipes fructus
istius sacramenti debent esse vi-
culo pacis et caritatis astricti.
Postea dicta quadam oratiōe
sacerdos recipiat istud sacramē-
tū sacratissimū sub specie pais
et vini. **L**aycis autē nō dat sub
specie vini ppter pialū effusi-
onis. **P**ost sacramenti sumpci-
onem debet aliquid recipere de
vino et abluere os nisi esset ali-
am missam illa die celebratur?
Et sic terminat tertia ps misse.
Sequit quarta ps que per-
tinet ad gratiarum actionem ī
qua. **P**rimo cātatur cōmuniō
Et dicitur a cō quod est siml
et vmo quasi simul vmo. **A**d
denotandum q virtute huius
sacramenti sumus per caritatē
vniū deo et proximo. **P**ostea
dicitur postcōmuniō id est q-
dam oratio que sic vocatur qā
dicitur post cōmunionem et de-
bent dici eodem numero et eo-
dem ordine quibz fuerunt dic-
te collecte ante epistolā et eodē
mō terminari. **P**ostea salutato
populo et responso. **E**t cū spiri-
tu tuo dicit sacerdos. **I**te missa
est. et est sensus. **I**te post me
ad xpm et sequi eū qz missa ē

hostia p nobis ad deū patrem
placandū. **¶** Vel ite ad ppria qz
missa est cōpleta. **¶** Et nota qz ite
missa est. nō debet dici nisi quā
do dicat gloria in excelsis s; de-
bet dici benedicam? dño. **¶** Et in
missa p mortuis. **¶** Requiescant
in pace. **¶** Si querat qre nō in
fine cui? libet misse dicatur. **¶** Ite
missa est. responsio. **¶** Corp? cri-
sti misticiū qd ē ecclia ē triplex.
scz qd ē in celo gloriificatū. i. scī
qui sūt in paradiso. **¶** Aliud quod
adhuc in terris ambulat id ē
fideles qui sūt in mundo isto.
¶ Aliud qd iā recessit de hoc mū-
do nō tamen adhuc est in pa-
diso id est fideles q sūt in pur-
gatorio. **¶** Licet ergo quelibet mi-
ssa totū corpus xpi misticiū re-
cipiat sicut patet p triplici ho-
stie ptiōz. tamē s; istū tripli-
cem differentiā ouenit missas
tripliciter appropriare. **¶** Quedā
eū celebrant ad honorē scōzū
et quia ipsi sūt iam corā deo iō
in talibz missis licēciaf pplūs
et dicat. **¶** Ite missa est quasi dica-
tur festinate ingredi in illā req-
uem. **¶** Quedā specialiter celebrā-
tur ad salutem uiuoz a qz nō
sumus certi de salute nostra iō
debemus esse solliciti ne p nrā
ignauā i nobis misse efficacia
euanesceat. **¶** Ideo dicat in missis
istis in fine. **¶** Omni tpe benedi-
camus dño scdm illud pphē-
te. **¶** Benedicā dñm in omni tē-

pore. **¶** Quedā dicat specialiter
ad requiē defūctoz i illis dicat
¶ Requiescant in pace. **¶** Et no-
ta qz sacerdos conuertit se qui-
quies ad populum et sepcies
eum salutat. **¶** Qz quinquies con-
uertit se ad populum signat qz
cristus quinquies apparuit in
die resurrectionis sue. **¶** Primo
marie magdalene in orto. **¶** Se-
cundo mulieribz euntibz vel re-
deuntibz de monumento. **¶** Ter-
cio beato petro sed vbi vel qua
hora nescit et ideo quādo tercō
conuertit se sacerdos nō loqui-
tur alte. **¶** Quarto appuit disci-
pulis quando intrauit ad eos
ianuis clausis et thomas non
erat cū eis. **¶** Quinto apparuit du-
obus discipulis euntibus in e-
maus. **¶** Qz autem sepcies salu-
tat populum signat qz in vir-
tute misse salutem cōsequimur
eternam in qua habemus sep-
tem doctes quatuor a parte cor-
poris et tres a parte anime. **¶**
¶ Nota etiam qz cum sacerdos i-
cipit missam in dextera pte al-
taris et p? ea vadit ad sinistā
et iterum redit ad dexteram si-
gnat qz crist? d dextera patris
venit ad sinistram mundi: et i-
terum redijt in die ascensionis
ad dexteram patris iuxta illd
¶ Iohannis. **¶** Exiui a patre et ve-
ni in mūdum iterum relinquo
mūdum et vado ad patrem.
¶ Si at querat vtrū canō debeat

dicā tarde l' cito id ē an deat fac
dos multū morā in canone di
cēdo vel nō. Dicēdū q' sacerdos
d' cū bona maturitate ⁊ cū ma
gna attēcōe dicē oīa v'ba cano
nis. Nō d' tñ ibi morari mul
tū ne mulce moriētes id ē dya
bolice tēptacōes pdāt suauita
tē vngenti id ē suauitatē hui'
sacrificij: qz volūtas hoīs mu
tabilis est ⁊ nūq' in eodē statu
pmanet. Et ideo sub figura ē di
ctū filiis isrl' q' comedēt agnū
paschale festināter. Notandū
etiam q' missa nūq' d' dicā sine
lūie. Et ista sufficiāt de ritu mis
se licet multa alia possent dici.

¶ Quomō occurrendū est defecti
b' q' pnt accidē in missa. **ca. xi**

¶ **U**bi manus piculū itē
dis ibi est plen' cōsulē
dū. Et qz in celebracōe
missē nisi debito mō fiat iminet
maximū piculū. Ideo defectus
qui pnt in celebracōe missē cōti
gere dnt sūmope precauēti. Et
si attingāt sūt vt melius pote
rit corrigendi. Potest ergo de
fectus eē in missa āte cōsecracōis
vel in ipsa cōsecracōe vel p' cōse
cracōis. Ante cōsecracōis pnt esse
defectus si nō mīstretur debita
materia puta si loco vini mimi
stret aqua. Dñ ponat q' sacer
dos vel ille qui fuit sibi in mis
sa ponit in calice aquā credēs
eē vinū albū quid d' facē sac
dos. Dicendū q' sacerdos aut p

cipit istū errorē āte cōsecracōem
aut p'. Si p'cipit āte cōsecracōis
debet aquā eicere et mīstrare vi
nū cū aqua ⁊ sic pagē mīsteriū
suū. Si āt adūtāt p' cōsecracōis
corpis aut adūtāt ante q' sūat
corpus aut p' q' sūperit cor
pus. Si āteq' sūmat corp' d'
mīstrare vinū cū aqua in calice
et reīncipe ab illo loco. Simili
mō p' q' cenatū est ⁊ ē ⁊ p' seq'
totū vsq' in finē. Si āt adūtāt
p' sūpcionem corporis d' admi
nistrare vnā hostiā nō cōsecratā
et ponē vinū cū aqua in calice
et reīncipē a p'ncipio canonis
scdm quosdā tamē credo q' su
fficēt reīncipē ab illo loco. Cō
municātes et memoriā venerā
tes et p'ficē mīsteriū suū. Et si di
cas q' forte iste n' p'cipit istū er
rorē q'usq' sūperit aquā q' loco
vini fuit posita i calice et sic nō
ē ieiun' et sic videt q' nō d' cele
brāre. In isto casu sic dico q' istū
ē tenendū p' r'gula g'rali q' qñ
cūq' sūt duo p'cepta forā? ma
gis obligat mō ārea celebracōis
missē sūt duo p'cepta. Vnū ē q'
missa dicat a ieiuno. Aliud q'
sacramentū integrū p'ficiat id
est q' celebrās semp cōsecret s'c
vtraq' specie scz panis et vini.
Constat autem q' p'ceptum
de integritate sacramenti forā
us est q' p'ceptū qd sumatur a
ieiuno cū illud respiciat essen
ciam sacramenti: istud vsum

sacramenti. quare quantūcūq;
iste sumpserit aquā et sic nō est
ieiunus nichilomin⁹ tamen de-
bet facere sicut dictū est q̄ ha-
beat sc̄z hostiam nō cōsecratam
et vinū et aquā et reincipiat a
p̄ncipio canoīs vel ab illo loco
Cōmunicantes q̄c. Et sic totū
p̄sequat̄ vsq; in finē. Sed q̄d
de illo q̄ ministravit vinū in ca-
lice et nō apposuit ibi aquam
q̄d sciendū est in h̄ casu. Dico
q̄ si sacerdos adiūit istud ante
cōsecrationem sanguinis debet
ponere aquam in calice et sic cō-
secrare. Si autē adiūit post cō-
secrationem sanguinis debet cō-
teri de negligēcia et procedē
in missa quia vinū est propria
mā hui⁹ sacri. nō aqua vt di-
ctum est supra. debet tamen ad-
misceri ex quadā cōgruitate.
Sed quid si sacerdos aduertit
venenū esse immissū in calice et
araneam vel muscam ibi cecidi-
sse nūquid debet sumere. Certe
quantū ad venenū et araneam
dico q̄ nō. ne calix vite fiat si-
bi calix mortis. Sed sanguis il-
le debz poni in aliquo vase mū-
do et apto et debet poni inter
reliquias cum aliqua scriptura
notificante ibi eē sanguinem et
q̄ nō sumat̄ ab aliquo quia
speciebus illis est admixtū ve-
nenū. et vbi sacerdos sumpse-
rit corpus debet ponere aliud
vinū in calice cum aqua et rei-

cipere ab illo loco. **S**ili modo
Si autē iā sumpserit corp⁹ debet
habē aliā hostiā vt dictum est
supra. Quantū at̄ ad muscam
dico q̄ p̄pter muscā nō debet
dimittere quin sumat nō tam
credo q̄ debeat t̄asglutire mu-
scam sed sufficit q̄ lauet et lo-
cio sumat. si autē timeat de vo-
mitu cōedat aliquid p̄hibens
vomitū et musca cōburat et ci-
mis in sacratio reseruet. Et idē
dico de aranea q̄ sc̄z debet obu-
ri et cinis in sacratio reseruati.
Sz pone q̄ qñ sacerdos eleuat
hostiā appet ibi species pueri et
carnis quid fiet tūc. Dico q̄ a
appet ita omnibz aut sacerdoti
tanti aut populo tantū. Si
appeat ita oibz a sacerdote tantū
in isto casu debent effūdi oēs
ad deū vt reuertat̄ ad spēm pais
et si fiat dz sumi finatē dz bri
alia materia et cōsecrari et sumi
Si at̄ nō appeat sacerdoti h̄ po-
pulo tantū dz sumi a sacerdote
Sz quia p̄t cōtingē q̄ calix ca-
dat et sanguis effūdat: q̄d gō
faciendū ē tūc. Dicendū q̄ qcq̄d
agendū ē in isto casu docemur
ex quodā decreto p̄ij pape in q̄
decreto dz. Si p negligēciā ali-
q̄d stillauit in terrā lingua labat̄
et tabula radat: si nō fuit tabu-
la vt nō cōsulat̄ locus radat et
igne cōsuat̄ et cinis in altare cō-
dat̄ et sacerdos xl. diebz peni-
teat. Si super altare stillauerit

calix sorbeat mister stillā et tri-
bo diebo peniteat. **S**i sup lin-
theū altaris stillauerit et ad a-
liud stilla puenerit q̄tuor die-
bo peiteat si vsq; ad terciū diē
stillauerit id est stilla puenerit
nouē diebo peiteat **S**i vsq; ad
quartū xx. dies peniteat et lin-
theamina que tetigeit stilla tri-
bo vicib; mister abluat. calice
supposito et aqua ablucōis su-
mas vel in aliquo vase iuxta al-
tare odaf. **S**i quis p ebrietatē
eucaristiā euomueit si laicus ē
xl. dies peniteat **C**lerici l. mo-
nach; dyacom; vel p̄sbiteri lxx.
dies peniteāt **E**p̄us cc. **S**i vō
infirmittatis causa euomuerint
septē diebo peniteāt **I**sta ha-
bens de cō. d. ij. c. si p negli. et c.
Si quis p ebrietatē. et materia
illius vomitus dz accipi et obu-
ri et cineres iuxta altare reco-di
Que p̄na debet esse ista **D**icūt
aliqui q; omib; diebo illius pe-
nitencie dz ieiunare in pane et
aqua et cessare a cōione. **A**lij
dicūt q; sufficit q; faciat aquā
abstinenciā vel dicat aliq; orō-
nes **S**ed pone aliquis sacerdos
induit se ad missam et postqm
iā p̄cessit in missa recolit se ali-
quod peccatū mortale dimisisse
de quo nō fuit cōfessus **N**el reco-
lit se excoīcatū fuisse quid faciet
iste sacerdos si procedat videt
peccare mortaliter q; iudiciū
sibi māducat et bibit. **S**i autē

ex toto dimittit magnū scan-
dalū in populo generat **D**icūt
quidam. q; talis sacerdos non
debet dicē verba cōsecracōis sed
simpliciē hostiā debet sumere. **S**i
istud nō est verum p̄mo est er-
roneū q; faciendo sic videretur
grauiter peccare. quia talis vi-
detur deū illudere faciendo irre-
uerenciā sacramento et populū
decipit quē facit ydolatriā. et
ita ei se astringit **I**ta habet ex
de cele. missay. c. de homine **E**t
ideo dico q; si iste nō possit di-
mittere missam absq; scandalo
lo q; doleat et peniteat et con-
teratur de peccato suo **D**oleat
etiā q; ita tarde penitet et pro-
ponat confiteri q̄m̄to poterit
habere oportunitatem et conse-
cret in nomine domini q; i isto
casu sūmus sacerdos absoluit
eū **E**t licet quidam dicāt simile
eē in sententia excoīcacōis **T**a-
men credo q; si sacerdos in isto
casu nō p̄cessit ad cōsecracōnez
debet dimittere fingendo seipsū
infirmū et habere aliquā legi-
timam necessitatem et si n̄ potest
dimittere doleat et proponat
se absolui facere et credo q; q̄n-
tū ad illum p̄ctum est absolu-
tus a sūmo sacerdote et hoc q̄n-
tū ad culpam **U**trū autē sit ab-
solutus quātum ad penā irre-
gularitatis nō determino quo
ad nūc. **S**ed pone q; sacerdos
habet conscienciā q; omisit

aliquid de verbis canonis nū-
quid debet ea repetere. **D**ico q
aut habet cōsciēciā p̄babilem
et quasi certā aut habet cōscien-
ciā leuē et scrupulosam. **S**i ha-
bet cōsciēciā certā vel multū p̄-
babilē q̄ dimisit aliquid de ver-
bis canonis debet repetē potiss-
sime si habeat talē cōsciēciā de
verbis cōsecracōis: qz nō intel-
ligit iteratū qd̄ dubitat supple-
p̄babiliter vel nescit esse factū
vt d̄r de cō. d. nij. cū nulla. ex
de p̄sbitero nō bap. c. remiens
Debet tamē vt credo sacerdos
h̄rē istā intēciōnē: si dixi ista
verba nō intēdo ea repetē cū i-
tencōe cōsecrādi sed si nō dixi nē
dico ea. ar. ex de bap. et eius e-
ffectu c. ij. **P**ropter at̄ leuem et
scrupulosam cōsciēciā nō d̄nt
iterari huiusmodi v̄ba. **E**t ideo
sacerdos multū debet eē atten-
tus et recollectus q̄n dicit hec
verba. **S**ed pono sacerdos q̄n
dicit missam faciendo signa cū
hostia forte p̄pter frigus vel
p̄pter iadūtenciā vel aliqd̄ a-
liud cadit hostia in sanguinem
quid d̄r f̄ciē. **D**ico q̄ d̄r eā dimit-
tere ibi ne extrahat eā inde: s̄
sumat cū sanguine qz signa et
fractiones q̄ fiūt cū hostia ma-
gis fiūt in significacōnē q̄ sint
de essēda missē. **P**one eē q̄
p̄pter frigus sanguis cōgelat
in calice tūc sacerdos t̄m d̄r ex-
alare in calice q̄ liquefiat tamē

credo q̄ tūc est q̄ calix iuol-
ueret p̄amis calidis et si nō p̄-
ficet q̄ poneret in aqua fer-
uenti cauēdo t̄m ne aqua intra-
ret. **S**i pone sacerdos q̄n dicit
missam moris aut p̄uitis ali-
qua infirmitate ita q̄ nō p̄t fi-
mire missam quid faciendū est
in isto casu. **D**ico q̄ circa istā
materiā est vna regula ḡn̄alis
sc̄z q̄ semp ille q̄ d̄t missam d̄r
sumē et p̄ficere istud sacramē-
tū si possibile sit et si nō potest
aliq̄ d̄r sumē et p̄ficē loco eius.
In casu ergo p̄posito. dico q̄
sacerdos aut moris vel impedi-
tur ante incēp̄cōz canonis aut
p̄. **S**i atē nō ē curandū. **S**i p̄.
aut atē cōsecracōz aut post. **S**i
atē. alius sacerdos d̄r se iduere
et ic̄pe vbi ip̄e dimisit. **S**ed si
moriat̄ vel impediatur p̄ cōsecra-
ciōnē alius sacerdos debet sup-
plere qd̄ remanet supplendū et
suscipere sacramentum. **S**ed
ponatur q̄ moritur vel impe-
ditur postq̄ sumpsit corpus et
anteq̄ sumat sanguinē. **I**n i-
sto casu dico q̄ alius sacerdos
debet sumē sanguinē et cōplere
officiū missē. **S**i pone q̄ mus
vel alia bestia sumit species cō-
secratas. **D**ico q̄ si possent ex-
trahi ille species ab illo anima-
li deberet aperiri et species ille
reuerenter poni in sacratio: et
animal comburi et cineres in-
tra altare recondi. **S**ed pone

aliquis sacerdos p tantū tēp?
referuauit illas species q sunt
iā putrefacte vel corrupte quid
d3 fieri de istis speciebo **D**ico q
istud in hac materia habendū
est p regula gñali q tandiu
manet sub istis speciebo corp?
et sanguis cristi qm diu manet
substācia panis et vini et tā ci-
to sub istis speciebo definit esse
corpus et sanguis xpi qm cito
definit eē substācia panis et vi-
ni **E**t ideo si ille species venerūt
ad tantā corrupcōz q substan-
cia panis et vini nō manet sub
eis iā nō ē ibi corpus et sang-
uis xpi et ideo nō dnt sumi sic
cōsecrate **S**ed sacerdos p q su-
mit in missa corp? xpi sumat e-
as reuerēter sed nō vt cōsecras
Si āt nō venerūt ad tantā cor-
ruptionē qn sub eis p s3 ma-
nere et manēt substācia panis
et vini deberēt sumi vt cōsecrate
S3 quid si ex illis spēbo corrup-
tis sint gnati vermes qd d3 fieri
ex illis vermibo **D**ico q dnt cō-
buri et cineres intra altare reco-
di et sacerdos ex cui? negligē-
cia acciderit d3 grauitē puniri
Et ideo sacerdos d3 cauē ne mi-
nis longo tpe refuet eucaristi-
am nec q refuet eā in loco mi-
nis būido **I**ta q ille spēs pos-
sent de facili corrūpi **H**ec cir-
ca sacramentū eucaristie et eius
mysteriū et ornāmēta pstrinxi
breuiter vt simplices in aliqui

bo certitudinē inuenirēt et in a-
lijs qui longū tractatū exigunt
daref eis occasio dubitādi cogi-
tandi et interrogādi

Cōtinuacio ad subsequēda

Ordinē in hui? libelli
pncipio positū psequē-
do dicto de sacramētis
que pducūt p mouēt et cōsuāt
hoīez in eē spūali que sūt bap-
tism? cōfirmacio et eucaristie sa-
cramentū **D**icendū est nūc d3 sa-
cramētis que si ceciderit hō fa-
ciūt vt resurgat et ista sūt pīna
que sanat hoīez a peccato et sa-
cramentū extreme vncionis q
sanat reliquias peccatorū **V**erū
qz in scda pticula hui? opuscu-
li agif de cōfessionū audientia
et penitēciarū imposicōe **I**deo
tractatus de sacramento penitē-
cie vsqz tūc differatū ne opor-
teat sepe reiterare eadem: quia
etiam dignius debet precedere
minus dignū **S**acramentū au-
tem ordinis est dignius sacra-
mento extreme vncionis ideo
pmo dicendū est de sacramēto
ordinis q de sacramento extre-
me vncionis

Tractatus quintus p me p-
tis de sacramēto ordinis.

Ordinē de iure et regu-
lariter ad solos epōs
pōnet qui vncionum sacramē-
ta que eos teste beato iohanne
de omnibus edocet receperunt

ideo circa materiā sacramēti or-
dinis pauca dicaz. **C**ū sanctos
et verabiles ep̄os sic habeo tā
q̄ pr̄es et dños et habere desi-
dere in magistros. **D**erū qz sa-
cerdotibz omnibz tota eoz po-
testas in collatione ordinū tri-
buit ideo aliqua de sacramēto
ordinis expedit eos scire q̄ sub
breui cōpendio cōprehendam.
Et hec quo ad nūc ad q̄nqz po-
ssunt reduci de quibz p ordinē
est agendū. **P**rimo quid est or-
do. **S**ecundo quot sūt ordines. **T**er-
cio in quo ordine imp̄mit car-
acter. **Q**uarto quo actu imp̄mit
caracter cuiuslibet ordis. **Q**uin-
to que requirūt in suscipiente
ordines.

Quid est ordo

a. i.

Ordo ab hugōe de san-
cto victore describitur sic.
Ordo est signaculū in
quo et p quod spūalis pt̄as seu
officiū tribuit ordinato. **E**t po-
nitur ibi potestas quo ad ordi-
nes p̄p̄e dictos s̄z officii ibi po-
nitur quo ad ordines cōmuni-
ter dictos.

Quot sūt ordines

a. ii.

Nūo ordinū diuersificantur
doctores canoniste et theologi.
Doctores aut canoniste dicūt
q̄ sūt nouē ordines scz. **P**sal-
mistatus hostiatus? lectoratus
exorcistatus acolitus? subdya-
conatus dyaconatus p̄sbitera-
tus et ep̄atus. **E**t forte rō que

mouet doctores canonistas est
qm̄ cū in quolibet ordine tribu-
at spūalis potestas vel officiū
vbi est spūalis potestas vel of-
ficiū ibi est spūalis ordo. **S**ed
in ep̄atu tribuit spūalis pt̄as
et in psalmistatu spūale officiū
ideo ep̄atus est spūalis ordo et
etiā psalmistatus. **E**t ergo mi-
litans eccl̄a cōrūdeat trium-
phātī sicut in triūphanti eccl̄a
sūt nouē ordines angelorum
ita in militanti sūt nouē ordi-
nes ministroy et est satis apta
cōgruēcia. **D**octores v̄o the-
ologi multi et quamplures ex
eis tenent q̄ nō sūt nisi septem
quia ponūt q̄ psalmistatus n̄
est ordo nec etiā ep̄atus vt sic
septiformi gracie spiritus san-
cti respondeant septem ordines.
Quicquid sit de hoc satis puto
q̄ psalmistatus non ē ordo si-
cut nec prima tonsura de qua
magis videretur cum psalmi-
status conferatur ab simplicia
sacerdote. **P**rima autem ton-
sura ordinariē ab episcopo cō-
fertur. **U**nde vt dicūt doctores
prima tonsura non est ordo s̄z
dispositio ad ordines: disposi-
tio inq̄ nō necitatis s̄z cōgruen-
cie. **D**e ep̄atu vtrum sit specia-
lis ordo dubito et ideo istud di-
mitto determinacioni maiory.
Thomas autem i quarto suo
dicīt q̄ ordo dicītur tripliciter.
Unomodo ordo ē nomē officij

et sic psalmistatus est ordo. Aliomō ē nomē dignitatis et sic ep̄atus est ordo. Aliomō ē nomē cui? dā spūalis pt̄tis et sic nō sūt nisi septē ordines tantū. Et isto mō pnt dōrdari iuā et opimiones doctoꝝ. Numerus autē et sufficiēcia istoz septē ordinū sic p̄t cōiter haberi a doctoꝝ. Om̄s ordo ideo dicit̄ ordo qz ordinat̄ ad corpus xp̄i. put in sacramēto eucaristie cōtinet̄ et s̄m q magis de p̄pinq̄ accedit. Adhuc s̄m hoc dignior vel maior dicit̄ ordo p̄otest gō ordinari aliquis ordo ad corpus xp̄i vel ad ipsū cōsecrandū et sic est p̄sbyteratus cui? ē corpus xp̄i cōsecrare. Vel ad ipsum cōsecratū populo dispensandū. et sic est dyaconatus cui? atiq̄tus erat sanguinē xp̄i populo dispensare. Unde dicit̄ b̄tus laurencius beato Sixto. Nūq̄d de genere ac. Vel ordinat̄ ad materiā de qua cōficiat̄ p̄sbytero p̄sentandū vel p̄parandū et sic est subdyaconatus cui? est hostiā et calicē cū vino et aq̄ p̄pare. Vel ad hui? modi materiā ad altare asportandū et sic est acolitus cuius est p̄cidē cū hostia et vr̄ceolos cū vino et aq̄ ad altare asportare. Vel ordinat̄ ad diabolu ne hoīem a sumpciōne istius sacramenti impediāt ef̄fugādū et sic est exorcista cui? est demonē adiurare. Vel ordia

tur ad dignos admittendū et indignos excludendū: et sic est hostiarius cui? est hostiū ecclie custodire ne indigni intrent. Vel ordinat̄ ad ea que de xp̄o i veteri testamento dēa erant p̄ponendū et sic est lector cuius est prophetias veteris testamenti in missa legere. Et sic habet̄ sufficiēcia septē ordinū cōiter dōꝝ. Hoz ordinū qdā vocāt̄ m̄iores scz lectoratus hostiarius exorcistatus et acolitus et isti dicuntur non sacri. Alij autē tres scilicet subdyaconatus dyaconatus et p̄sbyteratus vocantur maiores et sacri. ¶ Si in quolibet ordine imp̄mitur caracter. ca. iii.

Quoniam scdm̄ quod dictū est supra cum ageretur de sacramentis in generali caracter sit quedam spiritalis potestas per quā recipiens sacramentum imp̄mens caracterem potest facere vel recipere aliquid quod nō potest ille qui nō recepit huiusmodi sacramentū. Et recipiēs quēlibet ordinē p̄t facere aliquid spirituale quod nō potest ille q̄ caret ordine illo sicut p̄sbyter p̄t cōsecrare quod nō p̄t facere nō p̄sbyter. Ideo in quolibet ordine imp̄mit̄ caracter. Et si dicas q nō ordiatus p̄t facere ea q sūt ordinis sicut non acolitus p̄t portare hostiā et vr̄ceolos ad

altare. nō valz qz s^m qd d^r cōi-
ter illud possu? qd de iure pos-
sumus. null? aut p^t de iure ea
que sūt ordinis nisi sit ordina-
tis. **N**otādū tñ qz characteres
omniū ordinum presupponūt
characterem baptismi. **C**ū em ba-
ptismus sit ianua et fundamē-
tum omniū sacramentorum et
s^m aplm. vbi fundamentū deē
superedificari nō potest. nullus
nisi sit baptizatus p^t eē capax
alicui? sacramenti extra de p^s.
nō bap. c. veniens. **S**ed num-
quid character alicui? ordinis p^r-
supponit characterē alterius or-
dis. i. vtz ille qui nō est subdi-
aconus potest ordinari in dya-
conū vel nō dyaconus in p^rbi-
terū. **D**ico qz de necessitate ca-
racter vni? ordinis nō presup-
ponit characterem alteri? ordi-
nis. **U**nde nō subdyaconus potest
ordinari in dyaconū et nō dy-
aconus in sacerdotē licet nō de-
beat ymo de rigore iuris debet
deponi si ex malicia vel ignorā-
cia aliquē ordinē p^rtermisit. **S**z
ex negligēcia epī iposita ei pe-
nitencia p^r eo qz sic ignoranter
vel negligenter mediū ordinē
p^rtermisit ad ordinem p^rtermis-
sum p^t promoueri interim ab
superioris ordinis executione
suspensus. **G**regorius **O**rdina-
te ad ordines est accedendum
nā casū appetit qui ad sūmū lo-
cū fastigia postpositis gradibz

querit ascensū. d. xlviii. sic oli-
extra de de. p. sal. pmo. c. vii.
c. **N**ūquid character ordi-
nis p^rsupponit tonsurā vel caractere?
cōfirmacōis: licz hug^o dicit qz
nullus nisi habeat p^riam ton-
surā p^t ordinari in sacerdotem
ar. xl. d. sic. **T**amē doctores cō-
muniter dicūt qz character ordi-
nis nō p^rsupponit de necessita-
te p^riam tonsurā nec cōfirmacō-
is ymo nō tonsuratus vel nō cōfir-
matus posset ordinari licet nō
debeat fieri. dcm est ei supra qz
tonsura est dispositio ad ordi-
nes cōgruencie tñ nō autē ne-
cessitatis. **N**otādū tamē se-
cundum illos qui ponūt qz e-
piscopatus est ordo qz character
ordinis ep^ralis p^rsupponit cara-
cterē sacerdotale. qz nō. **S**acer-
dos nullo mō p^t eē ep^s et istd
videt sentire illud c. ex de cele-
pla. c. ex l^ris. **O**rdo em sacer-
dotal ē qz sbale fundamētū ordi-
nis episcopalis

In quo actu imp^rmis character i
quolibet ordine. **c. a. iii.**

Ubi qz in q^rlibet ordie i
p^rmis character vidēdū ē
in q^r actu imp^rmis cara-
cter in q^rlibet ordie. **E**t ē sciēdū
qz cū in sacro ordi character sit
res a sacm^o o^r qz ad imp^rssionē
characteris cōcurrāt duo q^r requi-
rūt in oī sacro scz aliqd sensibi-
le signū qd ē m^a sacri a aliq^r v^r
ba det^rmiata q^r sūt fōe sacri. **I**n

actu ergo in quo imprimis character in sacramento ordinis optatur quod sint ista duo et ista sunt traditio alicuius sacramenti deputati ad executionem illius ordinis et prolatio aliquorum verborum. In ordine ergo sacerdotum imprimis character secundum thomam in traditione calicis cum pane et vino et prolatione verborum que tunc dicit episcopus scilicet accipe partem consecrandi etc. Alij dicunt quod in unctione manuum imprimis sibi character. Primum tamen reputo verius. In diacono imprimis character in traditione libri euangeliorum cum verbis ad hoc deputatis. Subdiacono imprimis character in traditione calicis tamen sine pane et vino. Acolito imprimitur character ut dicunt quidam in traditione candelabri. Thomas dicit quod in traditione vireoli. Et istud reputo verius quia vireolus directius respicit eucharistiam quam candelabrum. Exorciste imprimis in traditione libri exorcismorum. Lectori in traditione libri lectionis prophetarum. Hostiariis in traditione clauium ecclesie ita tamen quod in quolibet ordine dicantur simul cum traditione instrumenti verba ad hoc deputata quod sine verbis nichil fieret. Credo etiam quod non sufficit quod episcopus porrigat huiusmodi instrumenta immo oportet quod or-

dinandus corporaliter tangat ea cum istud videantur sonare verba forme quam profert episcopus dum porrigit huiusmodi instrumenta. Unde dicit Accipe. Et ideo aduertat circa hoc diligenter quilibet ordinandus. ¶ Que requiruntur in suscipiente ordines.

Capitulum quintum

Quomodo secundum philosophum. Actus actiuorum non sunt nisi in paciente dispositi. Ideo ut ordines digne recipiantur. Sciendum quod ad hoc quod ordines rite legitime et digne recipiantur in generali requiruntur quatuor. Primum est sexus debitus scilicet quod sit masculus. Unde mulier non potest ordinari nec potest recipere characterem alicuius ordinis clericalis ut dicit Ambrosius super epistolam ad thymotheum. et habetur dicitur xxiiij. Mulier et xxxij. q. i. mulierem extra de sen. ex. de moralibus. Ratio autem quare mulier non potest recipere characterem alicuius ordinis est. Quia christus qui fuit institutor sacri ordinis non promouit aliquam mulierem ad aliquem sacrum ordinem. Licet ergo beatissima virgo maria dignior et excellentior fuerit apostolis vniuersis non tamen illi sed istis dominus clauis regni celorum commisit. extra. de. pe. et. re. noua. Et si

forte in aliquo capitulo iuveni
atur mulier vocari dyacomissa
vel presbitera intelligendū est
q̄ illa vocatur dyacomissa super
quā fundebatur aliqua bene-
dictio ratione cuius cōsequeba-
tur aliquod beneficiū spiritua-
le forte legendi omeliā ī ma-
tutinis v̄l aliq̄d aliud quod nō
liceat alijs in omalibz. **P**resbi-
tera aut̄ appellabatur qz sc̄dm
morem primitiue ecclie erat vx-
or p̄sbyteri vel aliqua vidua d̄
rebus ecclie curam habens ad
instar matris familias vocat̄
p̄sbitera. **E**t ita exponēda sūt
omnia capitula que loquunt̄
de materia ista. **S**ecūdu qd̄ re-
quir̄t̄ est etas legitima cū qd̄
sciēdum licet doctores canonū
faciant multas arēgas cū ma-
teriā istam tamen videm̄ oau-
lata fide nostris tēporibz ad
ordines p̄moueri pueros īber-
bes p̄mo videmus aliquos ad
dignitates et p̄sonatus et etiā
ad episcopatū ad cardinalatū
infra tēpus taxatū ad subdya-
conatus suscepcone p̄motos
quod quia ex dispensacione fit
sedis apostolice que spiritu scō
dirigitur nō debet ab aliquo re-
probari. istud tamen regulati-
ter est tenendū q̄ nisi in fauo-
rem religionis fiat nullus de-
bet p̄moueri ad ordinē subdy-
aconatus nisi cōpleuerit xx. an-
nū nec ad ordinem sacerdotij n̄

attigerit xxv. annū. **C**redo aut̄
q̄ dñm ep̄i si necesse fuerit p̄nt
in hoc dispensare et dispensant
cotidie put̄ exigit ecclie nece-
ssitas que in omnibz istis debz
attendi. **T**erciū quod requiri-
tur est morū honestas. **C**ū em̄
potz dignitatū vel ordinū in
famibz et suspectis patere nō
debeat vt lxxx. d. dictū. extra
de iure iur. relatum. sup̄ omnia
requiritur in promouendo ad
ordines seu ad ecclesiasticas di-
gnitates q̄ sit bone fame et ho-
nesti i moribz et vita. **E**t cuius
addicionis fit ⁊ quos mores de-
beat promouēdus ad sacros
ordines habere ostendit ap̄ls
in epistola ad thimothēū et in
epistola ad titum ita dicēs. **Q**z
episcopum sine crimine eē vni-
us vxoris virum sobriū pru-
dentem pudicum ornatum ho-
spitalem doctore non violentū
non percussorem s̄ modestū n̄
litigiosum non cupidum. nec
neophitum. domui sue bene-
prepositum. **E**t licet ista aucto-
ritas videatur intelligi de ep̄i-
scopo tamen secundum augu-
stinum et ambrosium extendē-
da est ad alios ordinandos. d̄
octogesima quarta. **C**ognosca-
mus. **N**otandum etiam q̄
de singulis condicionibus po-
sitis ī auctoritate p̄dicta multa
essent dicenda tamen qz requi-
rerent magnū tractatum quasi

ſupſicialiter ptranſeūdo pauca
dicā. Dicit ergo pmo ſine crimi
ne q nō eſt intelligendū de oīs
crimine cū nemo ſine crimine vi
uat vt dicit ibero? **R**es pene
otra naturā eſt vt aliquis ſine
peccato ſit. **E**t ideo intelligendū
eſt de crimine enormi ſiue medi
ocri vulgato et notorio. **E**t no
ta q exiis in peccato mortali q
cūqz ſiue maſteſto ſiue oculi
to peccat mortaliter recipiendo
ordines ſacros ſic in recipiēdo
alia ſacramenta d. xl. multi d.
xcv. illud xi. q. iiij. **A**udi. **E**t iō
debet quilibz cōfiteri anteqz re
cipiat ſacros ordines. **S**ecūdo
dicit vni? vxoris virū. **E**t iſtud
intelligendū eſt negatiue. id ē
nō pluriū. d. lxxxij. **P**oſuiſti.
Quia ſi intelligereſ affirmati
ue ſequereſ q virgines et qui
nullā habuiſſent vxorē nō po
ſſent pmoueri qd eſt absurdū.
Et loquitur aplūs ſcdm morē
primatiue eccleſie in qua licitū
erat ordinatis: habere vnam
vxorem dummodo habuiſſet
eam virginem modo autē nō
eſt licitū cū votum caſtitaſis ſa
cris ordinibz ſit annexum. **D**e
bigamis quare nō promouen
tur et quid eſt bigamia et quot
modis contrahitur quo ad nūc
taceo qā excederet metbas hu
ius tractatus. **A**lie condicioes
ſcilicet ſobriū prudentem et ce
tere ſatis ſunt note. et ideo de

eis nichil dico. **N**otandum
autem q de diuerſis capitulis
de corpore decretorum et decre
talium colligūtur alie condia
ones que nō debent eſſe in or
dinando videlicet q nō ſit ſolē
pniter penitens. **N**on curialis
nō ſeruus ſeu ad radicima ob
ligatus. nō corpore viciatus.
nō de preſbitero vel alias illi
me natus. nō adultus in egrit
tudine baptizatus nō pegrin
vel ignotus. nō minoris etatis.
De quolibet iſtorum proſequi
exigeret maiorem tractatū q
preſens opusculum expoſtū
let. **Q**uartū quod requiritur
eſt picia litterarū. **U**nde ordinā
dus et promouendus ad regi
men ammarū debet habē noti
ciā et piciam ſacre ſcripturē ad
animas informādas. **E**t prop
ter hoc ſtatutū eſt vt i eccleſiis
metropolitans teneant docto
res theologie et q clerici exeū
tes pūnciā ad audiendū the
ologiā papiāt integra ſtipēdia
ſua et ſi nō ſufficiūt eis. eccleſia
debet eis neceſſaria miniſtrare
extra de magiſtris qz nōnulli.
Debet etiā habere piciam ſcri
pturarū ſeculariū et hoc ad eru
dicionē vt poſſit diſcernere ve
rum a falſo et per eas habere
aditum ad theologiam. **I**deo
ſtatutum eſt vt teneant mgti
arcū liberalium in ſingulis ec
cleſiis cathedralibus et in alijs

quarū possunt sufficere facultates: qui earūdem ecclesiarū clericos et alios scholares pauperes gratis instruāt. propter quod aliquod appetens beneficium magistro in ecclesia assignetur ex. c. p. allegato. Et intelligo de sciencijs triualibz scz Grammatica loyca rethorica. et maxime de grammatica qz quadruiuales sciēcie scz Arismetrica geometria musica astronomia. parū aut nichil faciūt ad sciēcias pietatis. vt ait **Jeronymus** xxxvii. d. Si quis grammaticā de hoc scz quā sciēciā debent sacerdotes hrē require supra i pbemio huius libri. Et licet multa alia circa māj sacramēti ordinis possent dici ista tamē sufficiāt ad hoc qd p̄sens libellus exposulat

Tractatus sextus p̄ine partis de extrema unctione

Dunc de sacramento extreme unctionis dicendum est Circa qd cōsideranda sūt septem. Primo que est eius materia Secdo que est eius forma Tercio q̄s ē ei? mīster Quarto q̄s est eius effect? Quinto quibz d̄z dari. Sexto in quibz p̄tibz corp̄is debet fieri Septio vtz debet iterari

De materia h̄s sacri ca. i.

Materia sacramenti extreme unctionis est oleū oliuay ab ep̄o be-

nedictū. Et rō q̄re oleū oliuay est mā hui? sacramenti ē institutio xpi q̄ instituit istud sacramētū fieri in oleo qn̄ aplōs mīsit oleo vngere infirmos et sanare eos Et huic cōcordat promulgatio bti iacobi qui d̄t Infirmas q̄s ex vobis inducat p̄sbiteros ecclie et orēt sup eum vngētes eū oleo scō Et est sciēdū qz qn̄ in scriptur̄ iueni? simpliciter oleū. intelligi debet de oleo oliuay: qz illud est simpliciter oleū. alia at nō. sed fuerūt inuenta vel p̄pter defectū istū? sicut oleū nucū et oleū limi. et filia Vel p̄pter aliquā medicinā sic oleū amigdalay vel oleū latex et filia. Nō at cōgruēcie q̄re t̄le oleū ē mā h̄s sacri ē. qz p̄petas h̄s olei maxie ouenit effectui hui? sacri Est em̄ oleū mitigatiuū doloris ideo ponit in vulneribz sauciati. vt dicit in luca Sed effectus istius sacri ē mitigāe doloēs et spūalē et corp̄alē vt dicit infra qn̄ agēs d̄ effcū sacri q̄re oleū oliuarū ē p̄pe mā h̄s sacri Nōndū at qz ad h̄ qz oleū oliuay sit p̄pria et oueniēs mā h̄s sacri o? qz sit p̄ ab ep̄o bñdcm et istud inuit bti iacobi qn̄ d̄t vngentes eū oleo scō. i. sc̄ificato. Nō istū? q̄re scz o? qz sit sc̄ificatū posita ē sup in tractatu de cōfirmatione c. ij. vide eā ibi

De fōe sacri extreme unctionis. ij.

Forma istius sacramē
ti sūt v̄ba que dicit sac
dos qñ inungit infirm

scz ista **P**er istā scāz vñctionē
a suā pñssimā mīaz indulgeat
tibi deus quicqd deliquisti p vi
sū p auditū ac **I**te q i ista for
ma tangit virtus istius sacramē
ti **D**e qua virtute dices infra qñ
dices de ei? effectu **E**t sciēdū q
dīa est inter formas aliorū sac
mentorū et istius. qz forme al
iorū sacramentorū sūt indicati
ue vt patet discurrendo p sin
gulas. sed forma istius sacra
menti est optatiua vt patet in
spicienti. **N**otandū autē q in
missali ambrosiano inuenitur
ista forma **I**ngo oculos tuos
vel aures tuas ac et p istā scāz
vñctionē ac de hoc autē nō est
curandū sed forma qua vñtur
romana ecclia est obīuāda **S**i
āt aliq̄s querat. qre in forma
istius sacramenti magis vñtur
romana ecclia v̄bo optatiuo q̄
in alijs formis **D**icēdū q istd
ē qz vt dī infra istud sacramē nō
dī dari nisi p̄p̄inquis mortī q̄
iā sūt in recessū optat sal? ita
ecclia in forma ista optat salu
tē recedētibz ex hac vita.

De mīstro extreme vñctionis
Capitulū terciū

Mīster h? sacri ē p̄sbi
ter et nō ali? **V**n null?
mī sit p̄sbyter p̄t mī
strare istud sacramē **E**t istud p̄t

ex inducta auctē bñ iacobi **I**n
firmat q̄s in vob inducat p̄sbi
teros ecclie ac **R**acio qre sol?
p̄sbit ē mīster h? sacri ē qz ille
q hz dispensatē sacramēta corpis
xp̄i mīstrat: oī qz hēat p̄tatem
sup corpus xp̄i verū. **H** iste ē so
lus p̄sbit. qre sol? p̄sbit hz mī
strare sacramēta **N**ec est istā de
baptismo qz baptism? ē sacramē
maxime nēcitatīs **I**deo optz qz
hēat mīstrū maxime p̄m̄ **D**ide
de hoc supra de baptismo c. iij
Otrū aut opteat qz sint pluēs
p̄sbyteri vel sufficiat vn? videt
ex auctē allegata qz sint pluēs
qz dicit p̄sbtros in pluāli **T**ho
mas in quarto suo videt dicē:
qz si nō possint haberi pluēs
sufficit vn? cū mīstris **I**ta tam
qz semp vnus dī mūgere et dī
cere verba **E**t si anteq̄ p̄fecerit
moriat vel aliter impediat ali
us debet p̄ficere illud quod re
manet perficiendū

De effectu sacramenti extre
me vñctionis **Ca. iij.**

Effectus istius sacri est
iste. sic em̄ ē in infirmi
tate corporali: ita suo
modo debet esse in infirmitate
spirituali **I**n infirmitate autē
corporali sic est qz posito qz a
liquis sit curatus ab infirmita
te adhuc remanet in eo que
dam debilitas corporalis pro
ueniēs ex pristina infirmitate
Ideo indiget duplici medicina

vna que fit egritudinis sanati-
ua. Et alia que fit debilitatis. q
remanet repatiua. Sic e spua-
liter. Infirmitas spūalis e pec-
catū. Unde ps in psona peccato-
ris. Misere mei dñe qm infir-
mus sū. **M**edicina sanatiua isti-
us infirmitatis est penitencia.
Sed postq homo sanatus est
ab ista infirmitate adhuc re-
manet in eo quedam debilitas
spūalis et cōtra istā debilitatez
ordiat istud sacramtū. Est et a-
li? effus qz p ipsū vialia pec-
cata et oblita mortalia remit-
tūt et gracia habita auget vel
noua ofert. Est etiā alius effe-
ctus qz si sit expediens anime
suscipiētis sanitas corp alis si-
bi restituit virtute istius sacri-
pban? oīa ista p auctoritatē
inductā. **I**nfirmat quis ex vo-
bis inducat psbitoros ecclesie
et oret sup eū vngētes eū oleo
sancto et alleviabit eū dñs a lā-
guoribz suis et si in peccatis sit
dimittent ei.

Quibo dz dari extrema vntio
Capitulū quintū

S pdicta auctoritate
colligit q istud sacrm
nō debet dari nisi infir-
mis qz dicit. **I**nfirmat quis ex
vobis. **N**ō at debet dai quibus-
cūqz infirmis sed solū illis qui
sūt in piculo et sūt ppinq mor-
ti q cū deuocōe añ peccerāt istd
sacramētū posito etiā q sint fre-

netici. **C**ū em istud sacramētū
fit sacramētū exēciū nō debet
dari nisi exētibz vel illis q sūt
pati ad exitū ab hac vita.

In quibz partibz corpis dz ho-
mo mungi. **Capitulū vi.**

O dia purgata materia
medicina dz applicai p-
ticule paciēti. **I**deo ma-
teria peccati purgata p penitē-
ciā istud sacramētū quod est
medicina vt dictū est cōtra debi-
litate derelictā ex peccato debet
applicari mēbris que sūt orga-
na sensuū per quos morbo pec-
cati in animā intrat. **U**nde in sa-
cramento isto debent mungi o-
culi aures os et nares manus
et pedes et renes. **I**ta q ad o-
culos dicat. **P**er istā vntionē
et suā piissimā misericordiā in-
dulgeat tibi deus quicquid de-
liquisti per visu. ad aures per
auditum. ad os per gustū. ad
nares per odoratū. ad manus
per tactū ad pedes per gressu
ad renes per ardore libidinis
premittendo in singulis. per i-
stam vntionē. **S**ed quid si
et de ceco a natiuitate qui non
peccauit per visu vel etiā de sur-
do a natiuitate qui nō peccauit
per auditū vel de claudo qui nō
peccauit per gressum dz in vn-
gi i istis mbris. **D**ico q sic. qz
licet cecus nō peccauerit viden-
do tamē peccauit forte inordi-
nate visu appetēdo. **E**t idē dico

de surdo et de claudo **E**sto. etiā
q̄ aliquis nō habeat oculos l̄
alia membra in quibz sit vñctō
debet tamen inungi in locis de
cū vicinis p̄pter rationez iam
dictam

Utrū extrema vñctō dz iterari
Capitulū septimū.

Om̄ in isto sacramento
nō imp̄mitur caracter
maīfestū est q̄ istō sa-
cramentū iterari potest. cū ho-
mo possit multociens ad mor-
tem infirmari **U**tz aut̄ in eadē
infirmirate possit multociēs in-
vngi **D**ico q̄ infirmitatū que-
dā sūt brevis terminacōnis si-
cut sinocha vel sinochus l̄ cau-
son et sic de alijs et in talibus
infirmiratibz nō debet istud sa-
cramentū iterari. tamen si recī-
diuaret aliquis cū recīdiuū sit
alia infirmitas a p̄ma poss̄ ite-
rato inungi **A**lie sūt infirmira-
tes diuturne sicut p̄t̄is febris
ethica. et sic de alijs que durāt
p̄ ānū vel plus et sic cū in tali-
bz infirmitatibus possit homo
multociens venire ad punctū
mortis in talibz p̄t̄ istud sacra-
mentū iterari. **I**sta ē sententia
thome in quarto suo **D**icit tam̄
q̄ si inueiat s̄m̄a alicui? docto-
ris in stratiū nō cōdemnat eā
Illud autē qd̄ dicunt quidā q̄
ille qui fuit inunctus si curetur
nō dz postea se balneare est q̄
dā fatuitas qz seq̄ret q̄ ep̄s c?

caput fuit inunctū crismate n̄
deberet lauare caput. cū ei? vñ-
ctio sit dignior ista. tamē quā-
do infirmus inungit̄ dz eē ibi
aliq̄s minister qui cum stupa
abstergat locū vñctōis et p̄ ea
stupa illa debet comburi

Cōtinuacō ad subsequēcia vi-
delicet. **T**ractatus vij. p̄me p̄-
tis de sponsalibz

Exposito cū dei adiuto-
rio tractatu de sacramē-
tis que generant rege-
rant nutriūt p̄mouent et repa-
rāt hominē in vita speciali. **N**e-
stat tractandū de sacramēto qd̄
hominē producat et generat in
esse et vita corpali sc̄z de sacra-
mento matrimonij **Q**uia vero
libellus iste inuentus est p̄p̄e
simplices qui nō sūt multū in
iure p̄ucti: allegacioqz mul-
torū iurū que tam de iure ca-
nomico q̄ ciuili in ista materia
plusq̄ in alijs p̄cedētibz addu-
cūt simplicibz et min⁹ p̄uctis
cōfusionē iducat **I**darco ab h̄
modi allegacionibz q̄ntū pote-
ro abstinēbo cū simplices h̄
mōi allegacōes nec legere nec
intelligē scirēt **Q**m̄ at̄ p̄m p̄b̄m
sicut disposicō p̄cedit formam
sic et sp̄salia p̄cedūt matrimo-
niū **I**ō p̄mo de sponsalibz est a-
gendū. **C**irca que cōsideranda
sūt quinqz **P**rimo quid sūt sp̄s-
alia et vnde dicantur **S**ecūdo
qualiter cōtrahant. **T**ercio q̄

etate debent contrahi Quarto q̄s
si effectus sponsalium Quinto i
quibus casibus dissoluantur

Quid sūt sponsalia ca. i.

Sponsalia sūt futurarū
nuptiarū pmissio. Et
q̄ diffinitio ē que dmu-
nis est canonistis et legistis p̄
q̄ sponsalia p̄cedūt nuptias
sicut p̄sens p̄cedit futurū Dicitur
autē sp̄salia a sp̄deo des-
cendere qd̄ idem ē qd̄ p̄mitto p̄mittis

Quot modis contrahunt sp̄salia

Capitulum secundum

Contrahunt sponsalia
quatuor modis Uno
nuda pmissione sicut
quādo dicit accipiam te in vxore
et accipiam te in virū Aliomō
datis rebus sponsalicijs sc̄q̄ pe-
cunia vel aliquibus alijs rebus
Aliomō anuli subarratione et
istud vulgariter dicit despon-
sacio. sed p̄prie subarratio nū-
cupat. Aliomō interueniente
iuramento: ita tamen q̄ semp̄
sint verba d̄ futuro vt dictū est
quia si essent verba d̄ p̄nti iam
nō essent sponsalia sed sacra-
mentum

Qua etate possunt contrahi sp̄salia

Capitulum tertium

Omnia p̄ septemū. i.
etatem septem annorū
tam pueri q̄ puellae in-
cipiūt iam habere discrecionē
que requirit in sponsalibus con-
trahendis ideo p̄ septemū pos-
sunt contrahi sponsalia Si vero

ante septemū ipsi vel p̄ntes eo-
rū noīe eorū contrahant sponsa-
lia nichil agūt nisi cū venerint
ad septemū incipiant eis pla-
cere q̄ si conueniret ad septemū
incipiāt eis placere ex tūc valēt
Ita q̄ licet sponsus nō cognos-
cat ipsam corporaliter et sangui-
neā tamen eius nō poterit ha-
bere in vxore nec eōuerso. Et
nota q̄ etas apta contrahēdi ma-
trimoniū in puella est duode-
cim annorū In puero r̄ij. et si a-
te contrahant nō est matrimoni-
um sed sponsalia tantū nisi fu-
erint ita etati nubili p̄p̄inqui
q̄ possint carnaliter cōmisceri
cum tunc etatē videat malicia
supplere

Quis sit effectus sponsalium
Capitulum quartum

Sponsalia contrahunt du-
obus modis: quia q̄q̄
contrahunt sub cōdicōe
q̄q̄ pure. Si contrahant sub
cōdicōe apposita: hoc p̄t esse
multis modis. quoniam cōdicō
apposita est possibilis aut ipo-
ssibilis aut necessaria Si sit in-
possibilis puta quia dicit contra-
ham tecū si tetigeris digito ce-
lū. aut si sit necessaria puta q̄a
dixit contraham tecū si sol oria-
cras debent haberi p̄ nō adie-
ctis id nō appositis Si autē cō-
dicō sit possibilis aut ē hone-
sta et inhonesta Si sit honesta
puta q̄ dixit contrahā tecū si p̄

meus voluerit vel si dederis cē-
tū marcas nō tenz matrimo-
niū nisi addicio sit impleta. Et si
si in cōtrahendo spōsalia fuerit
appositū iuramentū. et istud in-
tellige nisi carnalis copula fue-
rit subsequuta iter eos. qz tūc dē-
verū esse matrimoniū iter eos
qz vident a addicōe apposita re-
cessisse. Si vero addicō sit inhōne-
sta et sit cōtra naturā et substā-
ciam matrimoniū puta qz dix-
it cōtraham tecum si procrees
tibi venena sterilitatis vel p pe-
cunia adulterandā te tradas.
¶ Vel donec inueniā aliā pulchri-
orem. Ista addicio viciat cōtrac-
tū ita q nō sunt sponsalia nec
matrimoniū. Si vero addicio sit
inhōnesta sed nō sit cōtra natu-
ram matrimoniū. Puta qā dix-
it cōtraham tecum si hōiem in-
terfeceris vel si furtū feceris et si
milia pro nō adiectis debēt ha-
beri et est abicienda et tenent
sponsalia. **¶** Notandū tamen
q licet dictū sit q sponsalia po-
ssunt cōtrahi sub addicione pro-
missee pecunie nō tamen pōt p-
mittere pecunia i modū pene. Et
si pmissa fuerit nō tenet pene
pmissio nec debet peti. Et si di-
cas sic nisi cōtraxero tecū ē da-
bo centū marcas nō valet ad-
dicio pene cū libera debent esse
diugia ff. de vbo obli. c. de spō-
sa. velut. Si autē cōtrahā spō-
salia pure id est sine cōdicione

et sint ambo apti ad cōtrahen-
dū matrimoniū si in sponsali-
bus interuenit iuramentū com-
pellendi sunt p ex cōdicionem
cōsummare matrimoniū nisi for-
te timeatur de vxoricio vel a
liquo periculo. Sed si alter eo-
rum cōtraxerit cum alio per v-
ba de presenti iūgetur ei peni-
tencia de periurio et fide menti-
ta et absoluet ab ex cōdicatione.
Si autē nō interuenit iurame-
tum monendi sūt cōsummare ma-
trimoniū nō cogendi qz inuite
nupcie malos cōsueuerūt habe-
re proventus. Si aut neuter est
in etate nubili tenētur expecta-
re donec pueniant ad annos e-
tatis legitimos ad matrimoni-
um cōtrahendū. Et idem dico
si vnus est in etate legitima. et
alter nō: qz ille qui est in etate
nubili tenet aliū expectare v-
si se mutuo absoluerint pote-
runt iudicio ecclesie separari.

¶ In qbo casibz soluūt spōsalia
Capitulum quintum

Sed quo spōsalia semel
contracta ligant semp
Ita q si cōtrahat p
modum sponsalia cum alia et
nō est processum ad carnalem
copulam compellendus est re-
dire ad primam. Si vero cog-
nouit carnaliter secundam. cū
iam matrimoniū dicat. debet
remanē cū scda et nō redire ad
pmā. **¶** Soluūt aut spōsalia

in octo casibus. **P**rimus est si al-
ter eorum vult transire ad religi-
onem quod potest facere altero inui-
to etiam si fuerit matrimonium
per verba de presenti tractum dum
modo non fuerit per carnalem co-
pula consummatum et ille qui rema-
net in seculo remanet absolutus
a vinculo sponsalium et hoc quando
alter fuit professus in religione
illa. **S**ecundus est quando sponsus non in-
uenit quia transfert se ad aliam
regionem: recepta tamen prius
penitentia de peccato vel fide non
seruata si per eam steterit quo mi-
nus matrimonium fuit consumma-
tum. **T**ercius si alter eorum post
tracta sponsalia incurrit lepra
vel palissim aut oculos aut pe-
de aut manum amittit: seu aliquid
ei turpius euenit. **Q**uartus si
supueniat affinitas puta quia
sponsus cognouit sanguine-
am sponse vel e converso. et ad hoc
probandum sufficit sola fama. **Q**uintus
si inutuo se absoluerit
Quidam tamen non recipiunt istum
casum. unde dicunt quod illa decre-
talis extra de sponso. **N**on est de-
cretalis vel loquitur de promissione
ne compatiua. **S**extus si alter
eorum fuerit fornicatus. **S**ep-
timus quando sponsus de facto cum
alia vel sponsa cum alio contra-
hit per verba de presenti vel per ver-
ba de futuro et sequitur carna-
lis copula tunc solummodo prima
sponsalia propter maius vinculum

supueniens sed debet agere pe-
nitentiam de fide vel de promif-
sione mentita. **O**ctauus quan-
do minor venit ad etatem legi-
timam et petit absolui a vincu-
lo sponsalium et dare sibi licen-
tiam nubendi alio. **E**t nota quod
omnes isti casus preter primum
quando scilicet vult transire ad
religionem intelligendi sunt de
sponsalijs de futuro que pro-
prie dicuntur sponsalia. **N**ota
etiam quod in duobus casibus
de predictis ipso iure solvuntur
sponsalia scilicet quando intrat
religionem vel quando contra-
hit matrimonium cum altero
vel cum altera. **I**n ceteris vero
casibus soluenda sunt per iu-
diciu ecclesie

Incipit septimus tractatus pri-
me partis de matrimonio

Post tractatum de spon-
salijs. **D**icendum est
de matrimonio. **C**irca
hoc consideranda sunt octo. **P**ri-
mo quid est matrimonium et unde
dicatur. **S**ecundo qualiter con-
trahatur matrimonium. **T**ercio
quando et ubi et quibus verbis fuit
matrimonium institutum. **Q**uar-
to que fuit causa institutionis
matrimonij. **Q**uinto qui possunt
contrahere matrimonium. **S**exto
quot modis dicitur matrimonium.
Septimo quot sunt bona ma-
trimonij. **O**ctavo que impedi-
unt matrimonium.

Quid est matrimoniū

Capitulū primū

Matrimoniū a doctorib^{us} diffinitur sic **M**atrimoniū est viri et mulieris coniunctio indiuiduam vite consuetudinem retinens **N**ō dicitur viri et mulierū vel viroꝝ et mulieris. quia nō vnus vir plures mulieres nec vna mulier plures viros habere potest **D**icit indiuiduam vite et cetera **H**oc est q^d neuter absq^{ue} consensu alterius potest continentiam profiteri vel orationi vacare et q^d inter eos dum viuūt vinculum permanet coniugale. **A**liiter diffinitur sic **M**atrimoniū est viri et feie coniunctio consortiū cōis vite diuini et humani iuris cōicatio **D**icit matrimoniū de mater matris et munio munis. **U**nde matrimoniū quasi matris munū id est officium quod dat mulieribus esse matres **D**el ideo magis denominatur a matre q^{uam} a patre quia ei^{us} officiū magis app^{et}et in matre. q^{uam} officiū viri.

Quomodo contrahit m^{atrimoniu}m

Capitulū scdm.

Contrahitur consensu contrahitur matrimoniū: qui si solus desit. cetera etiā cū ipso coniū frustatur **E**x quo ei vir per verba de presenti cōsentit maritali affectu in mulierē et mulier in virū: siue verbis cō

suetis dicit **A**ccipio te in meaz et illa respōdet **A**ccipio te i meū **D**el sic. volo te de cetero habē in vxorem et illa respōdet **D**olo te habere in virū vel quibus cūq^{ue} verbis vel signis exprimitur cōsensus statim est matrimoniū **E**t dico signis quia surdus et mutus possunt contrahē matrimoniū. **P**erumtamen si loq^{ue} possunt contrahentes verba sūt necessaria quantū ad ecclesiā cōsensū mutuū continencia vel exprimencia

Ubi et quando fuit institutū matrimoniū

Capitulū terciū

In paradiso terrestri fuit matrimoniū institutū et etiam ante peccatū **Q**uibus autem verbis fuit institutum **D**icit aliqui q^d illis **E**scite et multiplicamini et replete terrā. **S**ed nō credo istud esse verū: fuerūt enī vba illa potius benedictio nubentiū **U**nde dico q^d vbi ade prophetico ore prolatis fuit institutū quando dixit hoc nūc os ex osibus meis et caro de carne mea a ppter h^{oc} dimittet hō patrem et matrem et adhaerebit vxori sue et erūt duo in carne vna. **V**ide de hoc sup^{er} de sacramentis in generali. c. i.

Que fuit causa institutōis matrimonij

Capitulū quartū

O De sunt principales cau-
se matrimonij licet sint
secundarie. Principalis
causa et prima est suspicio sobri-
lis et propter hanc causam in-
stituit deus matrimonium in pa-
radiso ante peccatum inter pri-
mos parentes quibus dixit. Cre-
scite et multiplicamini. Secunda
causa est evitatio fornicationis
et ista causa habet locum post pec-
catum. Unde de ista dicit apostolus
propter fornicationem unus-
quisque uxorem suam habeat et v-
naqueque suum virum. Cause se-
cundarie sunt multe scilicet pacis re-
formatio pulchritudo uxoris
et diuicie et similia. Ita tamen
quod intentio principalis illorum
qui contrahunt non ferat ad ista sed
ad prima duo.

Qui possunt contrahere matrimonium
Capitulum quintum.

Omnis homo qui potest
consentire in conjugalem
affectum et carnalem co-
pulam exercere nisi expresse pro-
hibeat potest contrahere matri-
monium. Dico quod consentire potest
quomodo licet puer infra etatem
legitimam constitutus hoc est infra
xii. annos et puella infra duo-
decim dicat apta verba ad ma-
trimonium contrahendum tamen quod
consentire non potest nullum est matri-
monium. Similiter ille qui insa-
nus est vel furiosus: dicat illa
verba non contrahit: quod consentire

non potest et verum est quod diu est in
furore constitutus quomodo si ali-
quo modo habeat lucida interval-
la et aliquo modo rediit ad sanam
mentem nubere potest et testari et
omnia que alij possunt. potest et
ipse. ut de codicillis nec codi-
cillos vii. q. i. quibus triste dixi
carnalem copulam exercere et ideo
ille qui caret utroque testiculo
est frigidus naturaliter contrahere
non potest dixi etiam nisi expresse prohi-
beatur quod edictum de matrimo-
nio contrahendo est prohibitorium
id est omnis qui non prohibet admit-
tit et contrahere potest. Prohibens
enim aliqui propter votum propter
ordinem et ita de alijs impedi-
mentis de quibus dicitur infra.

Et nota quod matrimonium contrahi
potest inter absentes per procuratorem
sicut fuit factum inter dominum regem
aragonum et dominam reginam quam non est

Quot modis dicitur matrimo-
nium Capitulum sextum.

Matrimonium dicitur mul-
tis modis. Primum matri-
monium aliud legitimum
aliud clandestinum. Matrimo-
nium legitimum est quando ab hijs qui
super feminam potestate habent uxorem pe-
tunt et a parentibus sponsas et legi-
timas dotas ac a sacerdotibus ut
mos est benedictas a parantibus au-
stoditis et solempniter accipiunt. non tamen
intelligas quando sine solempnita-
tibus istis posset esse verum matrimo-
nium sicut est in alijs sacramentis

est q̄ quedam sūt de necessitate sacramenti quedam de solēpmitate tantū. Ita et in matrimonio quedā sūt p̄tinencia ad substantiam matrimonij sicut cōsensus p̄ verba d̄ p̄senti expressus et iste solum facit matrimonium: quedā sūt ibi ad solēpmitatē et decorem sicut solēpmitates predictae sine quibz est verū et legitimū matrimonium q̄ntū ad virtutem licet nō q̄ntū ad honestatem. **C**lādestinū matrimonium est qd̄ fit sine solēpmitatibz predictis. et qui sic contrahūt exponūt se magno periculo possz em̄ alter alterz dimittere qm̄ vellz et d̄ facto cum alio vel alia contrahere et sic in adulterio manere. **U**nde talibz consulendū est in foro penitencie vt de nouo in facie ecclesie contrahāt. **I**te matrimonium aliud iniciatū aliud cōsummatū. **I**niciatū per verba de p̄nti p̄fectū siue cōsummatū p̄ carnalem copulā. **N**otandū tamen q̄ matrimonium p̄t esse p̄fectū duobz mōis. **U**no modo sanctitate. **A**liomō significacōe. **M**atrimonium ergo p̄t esse p̄fectū sanctitate āte carnalem copulā. **U**n̄ **augus.** scribens ad quandā que fil̄ cū viro suo votū emiseāt castitatis dicit sic inter cetera. **N**ō qz p̄tēpabatis a cōmixtione carnali ideo maritus tuus esse desierat ymo tāto sanctius diuges ma-

nebatis q̄nto sanctiora cōcorditer placita seruabatis. **S**z matrimonium nō est p̄fectū significacōe ante carnalem copulā cōiunctio em̄ corporz viri et vxoris significat diuicōne nature diuine et humane in p̄sona filij dei. **V**ide de hoc sup̄ de sacramētis in generali c. i. **E**t sic soluit illa questio vtrū inter beatā v̄ginē mariā et ioseph fuit p̄fectū matrimonium qz fuit p̄fectū sanctitate sed nō significacōne. **Q**uidā dicūt matrimonium iniciatū p̄ sponsalia de futuro ratū p̄ cōsensū de p̄nti cōsummatū p̄ carnalē copulā. **I**te matrimonium aliud legitimū et nō ratum. **A**liud ratū et nō legitimū. **M**atrimonium legitimū et nō ratū est inter infideles et dicit legitimū qz legali institucōe l̄ p̄uincie moribz nō extra iussione dñi contrahit sed nō est ratū matrimonium qz sine fide fit. **A**ug⁹. **N**on est ratū coniugium quod sine deo est ratū. **S**z nō legitimū est quod inter legitimas p̄sonas fideles fit sed sine legitima solēpmitate contrahitur. **R**atū et legitimū matrimonium est inter legitimas personas cū debita solēpmitate contractū.

Que sūt bona matrimonij.
Capitulū septimū.

Bona m̄tionij p̄ncipaliter sūt ēa scz fides p̄les et sacram̄. **I**n fide attēdit

ne post vinculum coniugale cum
alio vel cum alia coeat. In prole
ut amanter suscipiatur religi-
ose educatur. In sacramento ut
coniugium non separetur. Et no-
ta quod prima duo bona quando-
que sunt in matrimonio quando-
que non. Tercium vero inseparabi-
ter adheret matrimonio.
De impedimentis matrimonii
Capitulum octauum

Impedimenta matri-
monii sunt. xij. que impe-
diunt matrimonium contra-
hendum et dirimunt iam contractum. Si
tamen ipsa vel aliqua ipsorum
precedant matrimonium quomi-
am consensum coniugalem ex-
cludunt. Si vero sequantur matri-
monium nullum prestant impedi-
mentum sicut patet per ista ex-
empla. furiosus non potest con-
trahere matrimonium tamen si post
quam contraxerit efficiatur furiosus
non propter hoc soluit matri-
monium. Item qui habet utrumque
testiculum sectum non potest contra-
here matrimonium. Si vero post
contractum matrimonium sectetur
non propter hoc soluit matri-
monium. Et ita intendendum est de
alijs impedimentis. Que autem
sunt impedimenta matrimonii
hij quatuor versiculis continen-
tur. Error condicio votum cognatio
crimen. Cultus disparitas.
vis ordo ligamen honestas. Si
his affinis si forte coire nequi-

ti. Hec facienda vetant conu-
bia facta retractant. Preter ista
xij. sunt alia duo impedimenta que
impediunt et dirimunt matrimo-
nium contrahendum sed non dirimunt
iam contractum scilicet tempus fe-
riarum et interdictum ecclesie. Unde
versus Ecclesie retitum necnon tem-
pus feriarum. Impediunt fieri pro-
mittunt facta teneri. Qualiter
intelligi debeant dicendum est de
vnoquoque eorum.

De impedimento erroris
Enumeratis omnibus
impedimentis de quor-
libet eorum dicendum est. Et
primo de impedimento erroris
persone qui ex sui natura non ex
constitutione ecclesie sicut plera-
que impedimenta matrimoniam-
lem consensum excludit. quoniam
qui errat non consentit. ut ff de iu-
re omnium. si per errorem. et errantis
voluntas nulla est. ut C de iu-
re et facti igno. cum per testimonium
non idcirco. Unde si mulier vel vi-
reret in matrimonio contrahen-
do nullus est consensus qui solus
facit matrimonium. Nota tamen
quod triplex potest esse error circa per-
sonam unus ipsius persone ut si
de petro credatur quod sit Guilhel-
mus erratur circa personam.
Alius est error fortune ut si
de paupere credatur quod sit di-
ues. Alius error qualitatis
ut si de ignobili credatur quod sit
nobilis vel de corrupto quod sit

virgo **N**odo error persone im-
 pedit matrimonium ut si credes
 contrahere cum martha contrahit
 cum maria nullum est matrimo-
 nium **E**rroꝝ autem qualitatis et
 fortune non impedit matrimo-
 nium **V**erbi gratia aliquis contra-
 hit cum aliqua credens eam es-
 se virginem vel filiam regis et ta-
 men ipsa est meretrix. vel filia
 rustici tenet matrimonium: l. cre-
 dit contrahere cum diuite et con-
 trahit cum paupere. tenet etiam
 matrimonium xxix. q. i. **H**is
 ita

De impedimento conditionis

Implementum conditionis
 inductum est ab ec-
 clesia in fauorem liber-
 tatis **E**t de hoc sciendum est qd
 si mulier contrahit cum seruo scien-
 ter vel liber cum ancilla tenet ma-
 trimonium et validum est **S**i ve-
 ro libera contrahit cum seruo igno-
 rante quem credit esse liberum vel li-
 ber cum ancilla nullum est matrimo-
 nium inter eos nisi postquam vir co-
 gnouit eius conditionem esse ta-
 lem consensiat in eam verbo vel
 facto vel carnali copula **N**ota
 tamen qd error deterioris con-
 ditionis impedit et dirimit ma-
 trimonium non autem error pa-
 ris vel melioris ut si seruus co-
 ntrahit cum ancilla quam credit li-
 beram vel cum libera quam credit an-
 cillam: quia non decipitur nec ha-

bet quod obiciat ei **D**e conditione
 mibi appositis matrimonio vide su-
 pra de sponsalibus capitulo qd
 tertio quia idem iudicium est ibi et
 hic

De impedimento voti

Circa impedimentum vo-
 ti **N**ota qd intelligitur
 de voto continentie siue
 de voto castitatis. **E**t circa hoc
 est notandum qd duplex est vo-
 tum continentie **N**am quoddam est
 simplex: quoddam solempne.
Votum simplex impedit matri-
 monium contrahendum sed non diri-
 mit iam contractum **V**otum autem
 solempne impedit contrahendum
 et dirimit iam contractum **Q**d autem
 votum sit solempne licet olim fu-
 erit altitacio inter doctores ta-
 men hodie est declaratum per diuinum
Pomifacium octauum extra de vo-
 to et voti re. c. **Q**uod votum li-
 vi. ubi dicitur qd votum solemp-
 nizat quantu ad dirimendum
 matrimonium duobus modis **U**nomo
 per susceptionem sacri ordinis scilicet
 subdiaconatus diaconatus et
 presbiteratus **A**lio per professionem
 expressam et tacitam factam aliqui de
 religionibus approbatis. **P**ro-
 moti ergo ad sacros ordines et
 religiosi non possunt contrahere
 matrimonium. **N**ota penalem
 constitutionem in constitutionibus
 domini **C**lementis contra religi-
 osum contrahentes de feci scilicet qd sunt

excommunicati et irregulares nec
potest cum eis nisi per sedem a
postolicam dispensari.

De impedimento cognatio
nis carnalis.

Cognatio est triplex. quidam
est carnis quidam spiritualis quod
dam legalis. Et primo videtur
dum est de cognatione carnali quod
naturaliter precedit alias et ista
appellatur consanguinitas.

Videndum est ergo. Quid est con
sanguinitas et unde dicatur.

Quid est linea consanguinitatis
et quot sunt linee et quot sunt gra
dus et quomodo computantur
et usque ad quem gradum pro
hibeat matrimonium. Consang
uinitas est vinculum personarum
ab eodem stipite descendendum
carnali propagatione contractum
Stipitem dico illam personam
a qua aliqui duxerunt originem
sicut adam fuit stipex cayn et
seth et filiorum eius qui ex eis
descenderunt. Dicitur consanguini
tas a con et sanguinem quasi com
munem sanguinem habentes vel
de vno sanguine procedentes.

Linea est ordinata collectio personarum
consanguinitate coniunctarum ab eo
dem stipite descendendum diuer
sos gradus continens. Linee sunt
tres scilicet Ascendendum descend
dum et transversali. Prima est
ascendendum scilicet illorum de qui
bus traximus originem sicut pa
ter mater avus avia patruus

pauia abavus abavia. Secunda
est descendendum scilicet illorum qui
duxerunt originem a nobis: sicut
filius filia nepos neptis pro
nepos proneptis abnepos abne
ptis. Tercia est transversalium
siue collateralium id est illorum
a quibus non duximus originem
nec ipsi a nobis ut frater soror
filius duorum fratrum qui dicuntur
fratres patruales. Filii duarum soro
rum qui dicuntur fratres consobri
ni et eorumdem filii et nepotes usque
ad quartum gradum. Notantur ista
xxxv. q. v. primo gradu. Et nota
quod due linee descendentes faci
unt unam transversalem ut ap
paret in hoc exemplo filii duo
rum fratrum attinent sibi linea
transversali et quilibet eorum
recta linea descendit ab avo eo
rum communi qui fuit stipex com
munis a quo traxerunt originem.
Et sic de omnibus alijs est intel
ligendum. Nunc est videndum
quid est gradus: et nota quod ali
ter computant gradus canoni
ste et aliter legiste. Nam secun
dum canonicos due persone
in linea transversali faciunt v
num gradum. Secundum legi
stas quolibet persona facit v
num gradum ut puta duo fra
tres sunt in vno gradu secun
dum canonicos qui secundum legistas
sunt in secundo filii duorum fra
trum secundum canonicos sunt
in secundo qui secundum legistas

sūt in t̃cio et sic de singulis. **S**z
qz istud parū aut nichil facit
ad p̃positū ideo dimittat et vi
deamus quid est gradus. Gra
dus est habitudo distancū p̃
sonarū qua agnoscit quota ge
neracōis distācia due p̃sone in
ter se differūt. Gradus ita apu
tant in linea ascendenti. Pater
mater sūt in p̃mo gradu. Au
auia in sc̃do. Proauus p̃auia
in t̃cio. Abauus abauia i q̃r
to. In descendenti linea apu
tur sic. Filius et filia sūt in p̃
mo gradu. Neptos et neptis in
sc̃do. p̃nepos p̃neptis in t̃cio.
Abnepos abneptis in quarto.
In trāsuersali vero linea cōpu
tant sic. Duo fratres sūt in p̃
mo gradu. Filij duorū frat̃ in
sc̃do. Nepotes eorū id est duo
rū frat̃ in t̃cio. p̃nepotes i
q̃rto. Ultra quē gradū nulla cō
sanguinitas p̃tendit q̃ntū ad
ip̃edimentū vel ip̃ediendū l̃ di
rimendū inrimoniū. Licet anti
quius p̃tendēt vsqz ad septi
mū gradū. Videndū est ergo q̃
liter s̃m istam doctrinam con
sanguinitas inuenienda est et
cōputanda est inter aliquos.
Cum igitur vis scire de aliqui
bus puta bartholomeo et ber
tha quoto gradu consanguini
tatis attineant sibi: accipe ali
quem cōmunem parentem a
quo ambo traxerūt originem.
verbi grācia. Petrus generauit

iacobū et iohannem qui fue
runt fratres. ecce p̃mus gra
dus. vel si nō potes scire quis
fuit pater eorū. dicas iacobus
et iohānes fuerūt fratres. Hoc
autem dico qz semp fratres po
nendi sūt in p̃mo gradu l̃ fra
ter et soror vel due soror̃s. Pro
cede ergo in ap̃tacione sic. Ia
cobus et iohannes fuerunt fra
tres. qui vt dictū est faciūt p̃
mū gradum. Iacobus genera
uit andream. ecce sc̃dus gradus.
Andreas genuit philippū. ec
ce t̃cius gradus. philippus ge
nuit bartholomeū. ecce quar
tus gradus. De quo nūc agitur.
Modo reuertaris ad iohānes
qui fuit frater iacobi et proce
de sic. Iacobus et iohannes vt
dictum est fuerunt fratres. Io
hannes genuit thomam. tho
mas genuit bertham. de qua
nūc agitur ecce t̃cius gradus.
Vides ergo qz bartholomeus et
bertha attinent sibi ex vna p̃
te in quarto gradu. et in alia i
t̃cio et hoc loquendo vsuali
ter: quia secūndū veritatem nō
attinent sibi nisi in quarto gra
du et sic non potest esse matri
monium inter eos. Id idem fa
ciendum est de illis qui magis
vel minus vicini sunt in cōsan
ginitate dicendo. in tali gradu
et tali attinēt sibi. Et qz ita com
putandi sunt et numerande p̃
sone colligitur satis expresse

ex illis duabus decretalibus ex
de consan et affi. tua nos et ex
de testibus licet ex qdā. **S**z po
ne due psone q attinent sibi ex
vna parte in secundo vel in ter
cio gradu et ex alia parte i qn
to gradu nūq̄ poterūt contrabe
re matrimoniū inter se. **D**ico
q sic qz semp standum est re
motiori in consanguinitate pso
ne. ex de consan. et affi. c. vltio
In hoc ei casu remotior psoā ex
metam consanguinitatis consistit
vnde nō attinet sibi ex quo co
sanguinitas non est inter eos
quia sicut antiquitus omnis co
sanguinitas terminabatur in sep
timo gradu ita hodie omnis co
sanguinitas terminatur in quar
to gradu. **E**x predictis potest
patere q consanguinitas impe
dit et diminuit matrimoniū vs
q ad quartū gradum consangui
nitatis inclusive: et nō vltra.

De cognatione spūali

Uiso de cognatione car
nali. **V**idendum est de
cognatione spiritali
Vnde videndū est quid est cog
natio spūalis quot eius speci
es quomodo impedit matrimo
niū in quibz sacramentis contra
batur. **C**ognatio spiritalis ē
propinquitās proueniens ex
sacramenti datione vel ad id tē
sione. **V**erbi gracia sacerdos ba
ptizat puerū tu suscipis eum v
terqz restū est pater spiritalis

lis istius pueri et cōpater pns
tū eius. **S**pecies spiritalis co
gnationis sūt tres vna dicitur
cōpaterinitas. **E**t dicit cōpater
nitas a cō qd est simul et pat
nitas quasi simul paternitas ē
quasi dīs paternitas. **N**am v
nus cōpater semper est pater
spiritalis pueri et alter carna
lis. **A**lia dicitur paternitas et
ista attenditur inter eum qui
suscipitur et illum qui suscipit
id est int̄ puerū et patrīnū. **A**
lia dicitur fraternitas que attē
ditur inter filium tuum spiritu
alem et filios tuos carnales.
Nest at ergo videndum quid
iuris sit d̄ matrimonio talium
et primo est dicendum de con
paterinitate. **N**otandum er
go q duplex est paternitas qz
quedam est directa scilicet illa
quam ego contraho per meipsū
et ista impedit et dirimit matri
moniū vt si ego suscipio filiu
berthe mulieris et ipsa meum
nūq̄ potero eam habere i vx
orem. **E**t si accepero eam: sepa
randum est matrimoniū. **I**ta
dicitur extra de cognat. spiritali.
veniens. **A**lia dicitur cōpa
ternitas indirecta siue emergēs
scilicet illa quando vnus cōiu
gum postq̄ sūt vna caro effe
cti contrahit p actum alterius
sicut illa quam contraho p actū
vxoris mee postq̄ est a me car
nalit cognita sicut si vxor mea

filium aliorum suscipit ambo patres
tes pueri sunt compressi mei quibus
ego non suscipiam eum quomodo dicitur
cuius sibi coniuges adinuicem actiones
Et de hoc ponitur ex^m eundem
tissimum in quadam decretali extra
de cogn. spirituali. c. Martinus
ubi dicitur sic Martinus duxit ber
tham in uxorem et lotharius ta
bergam. **P**er modum lotharius
leuauit de sacro fonte filium mar
tini et berthae. **D**emum mortuus
est lotharius et berthae et reman
serunt martinus et taberga cuius
maritus suus lotharius con
termitate adquisierat per filium
martini. **Q**uerebatur utrum mar
tinus posset contrahere matrimo
nium cum dicta taberga. **E**t respon
det papa quod nullo modo. **E**t sic
patet quod conparentitas tam directa
quam indirecta impedit matrimo
nium contrahendum et dirimit iam
contractum. **N**on videndum est de pa
termitate que attenditur inter su
scipientem et illum qui suscipit id
est patrum et matrum et filio
rum et filiarum. **E**t est dicendum quod
numquam potest esse matrimonium inter
tales et si contraxerint de facto
sunt separandi. **U**ltimo viden
dum est de fraternitate spiritu
ali que attenditur inter filium
et filiam et filios et filias car
nales conparentum. **E**t licet docto
res antiqui varia dixerint cir
ca materiam istam tamen firmiter
et sine omni dubitatione est tenen

dum quod omnes filii duorum conparentum
siue ante conparentitatem ge
niti siue post possunt legitime
matrimonialiter copulari ex
cepta illa persona mediante qua
peruentum est ad conparenti
tatem. **N**am illa nunquam potest
copulari matrimonialiter ali
cui filiorum sui patris spiritualis.
Item nota quod conpater licite po
test accipere in uxorem filiam
conparentis sui nisi sit illa qua me
diante conparentes sunt effecti. **S**o
let autem dubitari utrum aliquis
possit habere duas conmatres
in uxores scilicet unam post
aliam. **A**d quod dicendum est
quod refert utrum conparentitas
precedat matrimonium vel se
quatur. si precedat licite potest
habere duas conmatres in ux
ores. **V**erbi gratia. **M**aria et
bertha sunt conmatres. **P**ostea
martinus contrahit cum maria
et eam cognoscit. ea mortua
potest contrahere cum berthae
et est causa: quia per unionem
carnis sequentem non transitur
ad unionem spiritus preceden
tem. **S**i autem conparentitas
sequatur matrimonium sup
ple per carnalem copulam con
summatum. **T**unc distingue: quia
si uxor tua suscipit filium alte
rius. tunc ista cuius filius susci
pitur efficitur conmater tua per
factum uxoris tue. et mortua
uxor tua non poteris illam habere in

uxore et eandem paternitatem
intelligas acquiri uxori per ma-
ritum. Si vero filium uxoris tue quem
de alio genuit aliqua mulier
de sacro fonte leuauerit vel ad
confirmationem coram episcopo tenuerit
illa mulier est mater uxoris
tue et non tua quia non fuit
tibi paternitas acquisita. Unde
mortua uxore tua potes eam
habere uxorem. Idem est si filius
tuus quem de alia muliere ge-
nuisti suscipias ab aliquo quia
non est acquisita paternitas
uxori tue. et in hoc casu sicut in
alio potest aliquis habere du-
as matres in uxores et ali-
quos copulatos in maritos. Et
istud potes scire per quatuor ve-
sus scilicet istos. Que michi vel
tui? natum de fonte leuauit. Hec
mea mater fieri mea non ual-
et uxore. Si qua mee natum non ex
me fonte leuauit. Hanc potest fa-
cta mee non inde retabor habere.
Notandum etiam quod laicus non
potest contrahere matrimonium
cum illa quam baptizauit. et si de fa-
cto contraxerint est matrimonium
dissoluentum. extra de cogn. spi-
rituali li. vi. Item nota quod si
prius sacerdotis vel alterius viri
qui baptizauit puellam non potest
contrahere cum dicta puella in ec-
clesia. p. alleg. nedum. Notandum etiam
quod solum per sacramentum baptis-
mi et confirmationis contrahitur
spiritualis cognatio que impedit

matrimonium contrahendum et di-
rimmit iam contractum: per catholicismum
aut licet iam contrahatur talis cognatio
que impediat contrahendum.
non tamen contrahatur talis que di-
rimmit iam contractum extra de
cogn. spirituali per catholicismum
li. vi.

**De impedimento cognationis
legalis**

Omnia cognatio legalis
que adoptio dicitur uir a
nuncupatur habetur in usu et
patrum tractatur de ea in iure ca-
nonico idem de hac supersedeo quo
ad nunc

De impedimento criminis.

Criminum quedam im-
pediunt matrimonium con-
trahendum sed non diri-
munt iam contractum sicut in-
stus uxoricidium raptus alie-
ne uxoris solempnis peniten-
cia et si quis insidiando matri-
monio proprium filium de fo-
te suscepit ut possit eam priua-
re carnali debito et copia sui.
Item homicidium presbiteri.
Omnia ista crimina et forte mul-
ta alia impediunt matrimonium
ut dixi contrahendum sed
non dirimunt iam contractum
primo si sint adulescentes et time-
atur de eorum incontinentia
ecclesia debet eis dare licentiam nubere
dicitur. Sunt autem tria crimina
que non solum impediunt ma-
trimonium contrahendum primo

dicimur iam tractum **P**rimū
est quādo aliquis adulteratur
cum aliqua coniugata et iste vel
ista machinatur in morte viri
adulterē cum effectu vel ī mor-
te vxoris viri vt siml' strahāt
in hoc casu strahere nō debent
et si contraxerint sunt separan-
di. **S**ecundum si adulter pre-
stat fidem adulterē vt ducat e-
am post mortem legitimū eius
mariti vel post mortem vxoris
viri adulteri. **T**ercium quādo
non prestat fidem de ducendo
eam sed simpliciter eam ducat
quia vt dicit Celestinus papa
Plus est ducere q̄ fidem dare
de ducendo. **E**t istum casum in-
tellige quādo primū matrimo-
niū est verum et legitimū. quo-
niā si non fuerit verum sed pu-
tabatur esse verum nullū pre-
stat impedimentū secundo ma-
trimonio. **S**i vero nullus istoz
casuū interuenerit bene potest
quis contrahere cum ea quā pol-
luit per adulteriū. **N**ota eti-
am q̄ si mulier que contrahit cū
coniugato scit eum esse coniuga-
tum nunq̄ potest eum habere
post mortem vxoris. **S**ed si
ignoret eum esse coniugatum
ymo crederet ipsum esse solu-
tum non obstante eo q̄ strax-
it cum eo. viuentē vxore legi-
tima. poterit contrahere cum
eo post mortem legitime vxor-
is

De impedimento disparis cultus

Hoc q̄ matrimoniū
fit ratum et legitimum
oportet q̄ vterq̄ con-
iugum sit fidelis. non potest con-
trahere matrimoniū cum iude
a vel sarracena vel gentili vel pa-
gana et si contraxerit de facto.
nullum est matrimoniū. **S**pō
salia tamen potest fidelis cum
infideli contrahere sub ista for-
ma q̄ infidelis cōuertatur ad
fidem. **I**nfidelis tamen potest
contrahere cum infideli dūmo-
do sint eiusdem ritus scilicet **J**u-
deus cum iudea. sarracenus cū
sarracena. **S**ed pone alter cō-
iugum cōuertitur ad fidem al-
ter remanet in infidelitate quid fi-
et de istis. **D**ico q̄ si infidelis
non vult habitare cum fide-
li vel si vult cōhabitare. non ta-
men vult cōhabitare sine con-
tumelia creatois vel absq̄ hoc
q̄ trahat eum ad infidelitatem
vel ad peccatum mortale. **I**n
istis tribus casibus cōtumelia
saluatoris soluit ius matrimo-
nij quantū ad fidelem et potest
fidelis licite contrahere nec est
differencia quantū ad hoc vtz
cōuersus fuerit iudeus vel pa-
ganus quoniam idem ius est
hodie in vtriusq̄. **S**i autem infi-
delis vult cōhabitare fide-
li sine aliquo p̄dictoz triū et si fidelis

vult habitare secū. bene facit
vt dicit aplūs in prima eplā
ad corinth. Si autē nō vlt hī
tare secum nō est cōpellendus
tū illo vel illa viuente nō pote
rit contrahere cū alio vel alia q̄
diu durat matrimoniū. **S**ed
q̄d si vnus iudeus vel pagan?
contrahit cū sanguinea sua secū
dū titum suū et auertit ad fidē
nūquid post auersionē remāe
bit tale matrimoniū. **D**ico q̄
dūmodo nō contraxerūt in gradi
bus diuina lege p̄hibitis qui
ponūt leui. xviij. qz infideles
nō artat canonias institutis et
p̄ sacramentū baptisimi nō sol
uūt coniugia sed crimina dimit
tunt. **A**tem vnus paganus
plures habens vxores cōuer
tur ad fidem nūquid retinebit
oēs q̄ quā ex eis retinebit. **D**ico
q̄ solū retinebit illam que fuit
primo eius vxor quia nulla al
ia fuit vere vxor eius. **S**i autē
alter cōiugum labat in here
sim vel infidelitatem qui man
et in fide nō potest contrahere et te
netur cōtinere quoniam licet ī
isto casu sit contumelia cātor sic
in p̄ncipio tū m̄iomū fidelit
ū ratū est. et nullo casu supueniē
te p̄t dissolui: m̄iomū at infide
liū nō ē ratū et iō dissolui legiti
me p̄t. **D**e impedim̄to violēcie
Volencia de sui natura
etiam sine constitutio
ne ecclesie impedit ma

trimoniū: quia excludit consen
sū liberum qui solus facit ma
trimoniū. nam vbi metus vel
coactio interuenerit nō potest
consensus locum habere. **S**ed qz
magna est differēcia int̄ vim
et vim et metū et metū. **I**deo vi
dendū est quid sit vis siue co
actio et quid metus et que vio
lencia excuset et quis metus.
Vis siue violencia est maioris
rei impetus qui repelli nō po
test. **M**etus est instantis et fu
turi periculi euētus trepidacō
Vis siue coactio vel violencia
pro eodem accipio. alia leuis
alia violenta. **L**euis nō exclu
dit consensum matrimoniale.
Sed violenta excludit. **V**i o
lenta coactio est cum quis rapi
tur trahit vi vinctus ducit vel
ligat. **E**t metus ali? cadit in cō
stātē virū ali? nō. **I**lle q̄ cadit ī
cōstātē virū excusat et excludit
cōsensū m̄iomiale. **Q**uis aut sit
metus q̄ cadit in constantē vi
rum. **D**icendum q̄ metus mor
tis cruciatus corporis seruitu
tis stupri et de hoc sunt versus
Excusare metus hos posse pu
ta qz pauescis: stupri siue sta
t? vberis atqz necis. **N**on dū e
tiam q̄ iste metus posset cade
re in vna persona et non cade
deret in rege quia non est vere
simile hominem clare dignita
tis in vrbe timuisse vel q̄ ex me
tu parui militis timeat semp

semper q̄ metus causa non est
verisimile. Verumptamē si per
apertissimas probationes de
metu hereret repellitur presū-
ptio. que contra eum est vt di-
citur ibidem. Et sic iudex secon-
dum diuersitatem personarū
et locorum iudicabit. qualis
sit metus. et secundum hoc iu-
dicabit pro matrimonio vel cō-
tra. Notandum tamen q̄ qua-
lisumq̄ sit metus vel violenci-
a si mulier que allegat metum
vel violenciā steterit per annū
et dimidium cum viro vel si cō-
senserit in carnalem copulam
nō debet postea audiri si alle-
gat metum vel violenciā.

¶ De impedimento ordinis

Ordinum vt dictum ē
supra quidam sunt mi-
nores scilicet hostiari-
at⁹ exoristat⁹ lectoratus acco-
litatus et isti nō impediunt matri-
monium cōtrahendum nec diris-
mūt iam cōtractum. Alij autē
dicuntur maiores scilicet sub-
dyaconatus dyaconatus pres-
biteratus. et isti impediūt ma-
trimonium cōtrahendum et di-
rimūt iam cōtractum: quia
istis ordinibus votū solemne
est annexū

¶ De impedimento ligacōis alterius

Impedimentum scilicet
est cum quis est alliga-
tus alteri vxori adeo
semper fuit validum q̄ antea
q̄ aliqua constitutio ecclesie su-
per hoc emanaret nunq̄ alli-
gatus vxori potest vel potuit a-
liam recipere nec vniq̄ licuit
hoc absq̄ speciali dispensacio-
ne dei qui fuit institutor matri-
monij. Sicut dispensauit cum
abraham et iacob et alijs pa-
triarchis. Sed quoniam ali-
quis potest esse ligatus muli-
eri per sponsalia tantum. et a-
liquis per matrimonium. Viden-
dum est q̄d iuris sit in vtriusq̄.
Et ideo notandum. q̄ si aliq̄s
cōtraxit sponsalia cum aliqua
per verba de futuro non debet
contrahere cum alia nec illa cū
alio et si contraxit cū alia spon-
salia etiam per verba d' futuro
debet dimittere secundā et redi-
re ad primā. Si autem cōtraxe-
rit cum secundā sponsalia per
verba de presenti vel per verba
de futuro et fuerit secuta carna-
lis copula debet stare cum se-
cundā etiam si sponsalia cōtra-
cta cum primā fuerint cum iu-
ramento vallata sed debet age-
re penitentiā de periurio et
fide mentita. Si autem est ma-
trimonialiter ligatus vxori.
sed non est secuta inter eos co-
pula carnalis potest alter al-
tero inuito religionē intrare et

qui remanet cū alia vel cū alio
 cōtrahere. **S**i autē fuerit inter
 eos secuta copula carnalis nūc
 q̄ q̄dū vixerit p̄nt se dimitte
 nisi causa fornicacōis et tūc si
 se diuiserint vel recōciliēnt vel
 maneāt inupti quia scđm v̄bū
 saluatorē si alteri nupserint me
 chāntur. **S**z ponat vxor cre
 dit maritū mortuū et cōtrahit
 cum alio. **D**ico q̄ q̄dū ita cre
 dit nec ille reuertit̄ excusat ab
 adulterio et fornicacione pp̄
 ter ignoranciā facti et filij si q̄s
 ex scđo suscepit iudicant̄ legiti
 mi. **S**ed statim cum reuertitur
 primus debet recedere a secūdo
 et redire ad primū. **Q**d si non
 facit adulterat̄ et adultera iu
 dicat̄. **D**ed quid si nō reuertit̄
 tur credit eū tamen viuere q̄d
 faciet. **N**ō erigz debitū a mari
 to quē accepit reddat tamē ex
 igenti. **I**llud cōsilium datur si
 bi. extra de scđis nupc ijs domi
 nus et redēptor. **I**tem pone
 vir iuit in exercitū cōtra sarracē
 nos vel in regionem longiquā
 nō reuertitur: nescitur utrū sit
 viuus vel mortuū? quid faciet
 vxor? **D**ico q̄ quātūcūqz sit
 iuuēcula cōtrahere nō potest
 donec sit certa de morte mariti.
Sed qualiter certificabit̄. **R**e
 spondeo q̄ per iuramentum il
 lius sub quo militauit vel etia
 sociorum qui mortem eius no
 uerunt. **E**t secūdu leges ad

huc debet expectare per annū
 anteq̄ nubat: secundum cano
 nes statim post iuramentum
 prestitum cōtrahere potest. ex
 tra de secūdis nupcijs super
 illa.

De publice honestatis iu
 sticia.

Publice honestatis iu
 sticia est impedimentū
 ab ecclesia introductū
 et h̄ propter eius honestatem.
Cuius due species erant anti
 quitus nūc autem est vna tan
 tum que cōtrahitur ex despon
 sacione puta si aliquis desponsa
 uit puellam septem annorum
 licet eam nō cognoscat nullus
 tamen de cōsanguinitate ei? pote
 rit eam habere vxorem nec ip
 se aliam de cōsanguinitate ei?
Ideo dixi septem annorū: q̄a
 si ante septem sponsalia pura
 et certa id est sine cōdicionē cō
 trahantur nullius sūt momen
 ti nec aliquod prestant impedi
 mentum nisi post septemū spō
 salia approbarit. **N**ota etiā
 q̄ declaratum est hodie de iure
 nouo q̄ licet spōsalia sint nul
 la racione cōsanguinitatis vel
 affinitatis aut frānitatis aut
 religionis aut quacūqz alia
 racione dūmodo nō sint nulla
 racione etatis p̄statur impedi
 mentum publice honestatis iu
 sticie extra de spō. li. vi

De affinitate

Affinitas est primitas
personarum ex carna
li copula proueniens
omni carēs parentela. Et dixi
ex carnali copula quia tam p
fornicariam q̄ per matrimo
nialem copulam cōtrahitur af
finitas. Et licet olim essent tria
genera siue tres modi affinita
tis tamen hodie primū genus
tantum stat secundo et ter cō de
medio sublati. ¶ Nota ergo
q̄ primū genus affinitatis cō
trahitur ex persona addita con
sanguinitati per carnalem co
pulam. iuxta illam regulam
que dicit q̄ persona addita p
sone p carnis propagacōnem
mutat gradum attinencie. sed
non mutat genus. Sed perso
na addita persone per carnis
cōmixtionem mutat genus at
tinencie sed nō gradum. Unde
versus Mutat nupta genus si
generata gradum. Et vt meli
intelligatur ponatur exemplū
Ego et soror mea sumus vna
consanguinitas accipiat soror
mea maritum siue amasium
scilz petrum. Iste petrus qui
est persona addita consanguini
tati mee per carnis cōmixtio
nem mutat genus attinencie
sed non gradum: quia petrus
non est consanguineus meus
sed est michi affinis et sic mu

tat genus attinencie sed nō mu
tat gradum. Quia sicut soror
mea est consanguinea mea in
primo gradu. Ita petrus est
michi affinis in primo gradu.
Ita etiam intelligas de mari
tis vel amasijs omniū consan
guinearum mearum qz in quo
to gradu consanguinitatis ip
se attinent michi in toto gradu
affinitatis mariti vel amasij ea
rum attinent michi. Et quod
dixi de maritis consanguinea
rum mearum idem per omnia
intelligas de vxoribus consan
guineorum meorum: quia in
quoto gradu ipsi sunt michi cō
sanguinei in toto gradu ipse sūt
michi affines. Nam si aliquis
est michi consanguineus in se
cundo gradu vxor sua est michi
affinis in secundo gradu. et sic
de alijs gradibus. ¶ Idem dico
de consanguineis vxoris mee
quia in quoto gradu sunt con
sanguinei sibi in toto sunt af
fines michi et omnes consan
guinei mei sunt affines vxori
mee in illo gradu in quo sunt
michi consanguinei. Et ideo no
ta q̄ sicut consanguinitas vsq̄
qz ad quartum gradum impe
dit matrimonium contrahen
dum et dirimit iam contrac
tum. Ita affinitas vsqz ad eun
dem gradum facit hoc idem.

Notandū etiam q̄ cū gradus i
affinitate habeat ortū ex cōsan-
guinitate cū dubitat de affini-
tate aliquorū recurrēdū est ad
illam p̄sonam qua mediāte fu-
it ventū ad affinitatē et requi-
rendum ē quoto gradu distat
ab illa p̄sona de qua agis se cū
dū modū supra assignatū d̄ cō-
sanguinitate vbi dictū est quō
gradus sūt cōputandi in cōsan-
guinitate quoto gradu distāt
in cōsanguinitate tanto distāt
in affinitate. ¶ **N**otandū etiā
q̄ licet vxor cōsanguinei mei sit
affinis m̄. filius quē suscipit ex
cōsanguineo meo nō est michi
affinis sed cōsanguineus sed si
haberet filiū ex alia qui nichil
michi attinet ille filius nec est
michi affinis nec cōsanguineus
¶ **F**ilius autē cōsanguinei vxoris
mee erit m̄ affinis sicut parens
suus. sed in illo gradu q̄ si pa-
rens est in primo filius erit in
secundo et sic de alijs. ¶ **N**ota etiā
q̄ licet moriatur cōsanguineus
mediante quo cōtrahit affini-
tas p̄sona tamē que sup̄iuit
remanet michi affinis. ¶ **N**otā
dū etiam q̄ licet dictū sit q̄ af-
finitas cōtrahitur p̄ cubitū for-
nicatiū intelligendū est si fiat
ordine nature quia si aliq̄s co-
gnosceret aliquā cōtra naturā
hoc ē. si extra vas debitū aliq̄s
polluerit aliquā q̄uis tamē ta-
lis pollucō sit execrabilis et cri-

minosa et dāpnabilis nulla tñ
ex tali cōcubitu cōtrahitur affi-
nitas quia talis cōcubitus nō
facit sanguinis vel seminis mixti-
onem nec carnis vnitatem per
que cōtrahitur affinitas. ¶ **E**t idē
videtur michi dicendū si aliq̄s
inuasit claustrū pudoris alic⁹
vel posuit virgam virilem infra
membrū mulieris. nō tamen
puenit ad cōsumacōnem ope-
ris quia ex hoc nulla cōtrahit
affinitas. ¶ **I**ta dicūt raymūdus
et hostien⁹ quia cōmixtio semi-
nū requirit ad affinitatem. ¶
De impotencia coeundi.

Pter alia impedimenta matri-
monij impotencia coeundi ob-
tinet maximū locū quia cōtrari-
atur directe et ex natura sui fi-
ni matrimonij quod ordinat
ad p̄lem suscipiendam vel ad
fornicacionem vitandam et v-
triq̄ istoz cōtrariatur impoten-
cia coeundi. ¶ **Q**uia vero nō ois
impotencia coeundi hoc facit vi-
dendū est quid est ipotencia co-
eundi que eius species que impe-
dit matrimonium et que nō. ¶ **I**m-
potencia coeundi ē vidū animi
et corporis vel vtriusq̄ quo quis
impedit alteri carnaliter com-
misceri. ¶ **S**pēs istius ipotentie
sūt multe quomā alia natura-
lis alia accidentalis. ¶ **N**atural
vt frigiditas i viro artacō i mu-
liere defectus etatis in puero.
accidētal vt castracō maleficiū

quod fit per quedam malefici
a que dicuntur sortes siue fa-
cture. **I**tem naturalis impoten-
cia alia temporalis alia perpe-
tua. **N**aturalis impotencia si est
temporalis impedit matrimo-
niū per tempus quo durat sic
est defectus etatis in puero qz
q̄dū est minoris etatis nō po-
test cōtrahere matrimoniū. **V**i-
de supra de sponsalibus c. iij.
Naturalis impotencia scilicet
frigiditas in viro. si sit ppetua
impedit matrimoniū cōtrahen-
dum et dirimit iam cōtractum.
De artacione que est in muliē
dicas ita quomā si potest ei sub-
ueniri beneficio medicine vel p
assiduū vsum cū homine cōue-
nientis statuē nō impedit ma-
trimoniū cū illo a quo potest
cognosci carnaliter. **E**t nota qz
si per artacionem sepetur ab il-
lo qui eam cognoscere nō potest
et per vsum alterius cui se co-
pulauit fit facta ydonea p̄m o
separanda est a secūdo et reddē-
da primo. **S**i vero sit talis ar-
tacio qz ei subueniri nullo mo-
do possit beneficio medicine im-
pedit matrimoniū cōtrahēdū
et dirimit iam cōtractū. **S**i q̄
raz quomodo scies qz sit tēpo-
rale aut ppetuū. **D**ico qz a pri-
cipio omne maleficiū reputat
temporale sed ex quo per triē-
mum cohabitauerint dantes
studiose operam copule carna-

li si adhuc durat impedimētū
reputatur maleficiū perpetuū.
Si autem sit impotencia acci-
dentalis sicut est castracio firmi-
ter tenēdum est qz talis impo-
tencia impedit matrimoniū
cōtrahēdum et dirimit iam cō-
tractum. **D**e maleficio autem di-
stingue qz aut est temporale ā
perpetuū. si sit temporale nul-
lum prestat impedimētum ma-
trimonio. **S**i ppetuū impedit
cōtrahēdum et dirimit cōtractū.
Notandum tamē. qz id qd
dictum est de castracioe et ma-
leficio intelligendum est quā-
do pcedūt matrimoniū quia
si supueniāt matrimonio nullū
prestat impedimētū. **I**dem itel-
ligo de quolibet alio ipedimē-
to et intelligo oīa que dixi de
matrimonio fidelīū qz de matri-
moio qd est inter ifideles nich-
il ad nos. **D**e diuorcio quod
fit ppter ista impedimenta nō
dico aliquid quia istud ptinet
ad officiales seu prelatos non
autem ad curatos quibz dirigi-
tur p̄sens libellus.

De tpe feriaz

Dico d impedimētis q̄
ipediūt matrimoniū
cōtrahēdū et dimūt iā
cōtractū. **D**icēdū ē d ipedimētis
q̄ ipediūt cōtrahēdū h nō diri-
mūt iā cōtractū. **E**rgo circa tem-
pus feriaz nota qz in tēpe feri-
az possunt cōtrahi sponsalia et

etiā matrimoniū qđ solo cōsen-
su contrahit sed traductō vxoris
nuptiarū solempnitas ⁊ carna-
lis copula prohibent. Et nota qđ
tēpus feriarū est ab aduētū do-
mini vsq; ad octauas epyphā-
mie. Et a septuagesima vsq; ad
octauas pasche et tribus die-
bus ante ascensionē dñi vsq; ad
octauas pentecostes. Et de hoc
habent versus. Aspicies vete-
rem circū quasi. q̄s benedicta.
Nō licet hic licet hic. hic nō li-
cet. hic licet. h̄ nō. Aliē. A dñe
septuages vetant rogatio nup-
tū. Octaua stelle pasche pēthe
q; relaxant.

De impedimento ecclesie

Circa interdictū ecclesie
est firmit̄ tenendū istd
qđ quādo aliquis pbi
bet cōtrahere cū aliqua vel qā
forte dicat esse cōsanguinea ei?
vel affinis vel forte spōsa alte-
rius nō debet contrahē. Sed si cō-
trahāt nisi aliud impedimentū
qđ interdictū ecclie impedit po-
ssunt fil̄ manere et nō sūt sepā-
di nisi ad tēpus vt agāt peni-
tēciā qz mandatū ecclie cōtēp-
serūt. Et ita intelligendi sūt o-
nes canones qui dicūt eos esse
sepandos qz exponēdū est nō
simpliciter sed ad tēpus. Sane
vt diuersa circa matrimonium
picula euitent̄ statutū fuit ī cō-
silio gñali vt cū matrimōia fu-
erint cōtrahenda in ecclesiis a

p̄sbyteris publice pponat cō-
petenti termino p̄finito vt ista
illū qđ voluerit et valuerit legi-
timū impedimētū opponat et
ipsi p̄sbyteri nichilominus iue-
stigēt utrū aliqd̄ impedimētū
obstet. Cū autē apparuerit p-
babilis cōiectura cōn̄ matrimo-
niū contrahendū tractus p̄hibe-
at exp̄sse donec quid sit facien-
dū sup̄ eo manifestis appuerit
seu cōstiterit documentis. Si autē
prochialis sacerdos istud fa-
cere cōtempserit vel quilibet re-
gularis qui clandestino matri-
monio interfuerit per triennū
ab officio suspendit̄ grauius
puniendus si culpe q̄litas po-
stulauerit. Sed et hijs qui tali-
ter copulare p̄sūperint etiā in
gradu cōcesso cōdigna pena in-
iungat̄. Si quis autē cōn̄ m̄riomū
maliciōse impedimenta obiece-
rit p̄ter penitēciā quā debet a-
gere de pccō canonicā nō debet
effugere vlcionē. Et istud op-
time obseruat̄ in ecclesiis gal-
licanis. vbi p̄ tres dies solem-
pnes anteq̄ cōtrahat m̄rimo-
niū in ecclia publice indicat̄ qđ
si aliq̄s sciat aliqd̄ ipedimētū
q̄re m̄rio nō debeat fieri ppo-
nat illud. Et vñt bāna ī fran-
cia. Et quicūq; istis bānis p̄t-
missis contrahūt sūt excoicati. Na-
queq; tñ ecclia in suo sensu
habūdat s̄m qđ h̄z in vsu.

Explicit p̄ma ps b̄ opusculi.

Incipit scda ps hui? opusculi

Uerus ac pius samaritanus dulcis ihs qui vinu et oleu in fudit in vulneribus

sauciati a iherlm i ihericho descendētis: q̄ incideāt i latrones statu ruinaq; peccati. ei? q; medela et remediū ifigni ac mirabili pabola declarauit. **I**herusalem em̄ que visio pacis dicit inno- cencia baptismalis p̄ quā ber- sabee que puteus facietatis inē- p̄tatur id ē aīa cuiuslibet xp̄ia in baptismalis aque puteo sa- ciata vero ac pacifico salemomi pio scilicet ihu qui est pax nra faciens vtraq; vnu iuxta vbū pp̄be desponsatura in fide con- grue representat. **I**hericho vō que luna que nūq̄ in eodez sta- tu pmanet interpretat statu pec- cati quo homo stultus id ē pec- cator teste sapiente velut luna mutat euidentissime prefigu- rat. **I**herusalem ergo in ihe- richo homo descendens est pec- cator qui baptismalem inno- cēā deserens p̄ decliua et abrup- ta viciōrū plabif et descendit et sic ab inferni latromib; spolia- tur bonis suis siue domis gratu- itis et in naturalibus sauciatur. **H**ūc pietatis ac misericordie o- culis respiciens ihs cristus p̄ cuius sanacione de sūmis celo- rum ad ima mūdi descendit et in vtero intemerate v̄ginis car-

nem assumens et sauciati vul- nera in ara crucis alligans fumi- culis caritatis. vinu mortifica- tis penitencie et oleum indul- gencie lementis infundit in ip- sis. **I**n cuius rei signū sue salu- tis predicacōis exordium isto salubri ac suauissimo the- mate insigniuit. **P**enitentiam agite: appropinquabit em̄ reg- nū celorum vbi indiat penite- ciam ac patriam repromittit. **D**emū opere quod pater sibi dederat cōsumato. sauciato sc̄z homine iam sanato. ne eū abs- q; custode desereret. ipsū sauci- atū cōmendauit stabulario id est sacerdoti curato. et dedit ei duos denarios. **Q**uas scilicet clauēs ecclesie q̄ sūt discernēdi sciencia. et ligandi et soluendi potestas exhibens dixit. **C**urā illius habe. **E**t igitur sacerdo- tes curati qui non sunt multū i iure canonico vel sacra theolo- gia prouecti aliquam noticiā haberent per quā possent iter- lepram et lepram discernere et sic penitencie salutaris ministra- re medelā. **I**n secunda pte hui? operis aliqua ex diuersorū do- ctorū sentencijs et maiorū meo- rū dictis diligētī studio vt me- lius et breuius potui cōpilauī. **E**t si quādo neophiti et minus prouecti curati in foro peitencie dubitauerint istud opusculum sit eis qualecūq; introductorū.

ac directiuū. **H**oc autē nō p̄su-
mēs de viribz p̄prijs cū nulle
sint attendat sed confidens de
clemencia saluatoris qui bene-
faciens surdos facit audire et
mutos loqui. **Mar. viij.** Unde
lector. meū affectū cōsideras me-
toricata lingua non mordeas
Et si aliquavtilia inuenias ea
attribuas deo soli. **Minus** au-
tem vtilia vel prozsus inuti-
lia michi et ea fraterna caritate
corrigas et emendes.

De penitencia. **E**t primo de
solempni penitencia.

De penitencia igitur. p̄-
mo tractatur? **P**rimo
dicam aliqua de peni-
tencia in generali. **P**ostea dicā
de qualibet eius pte in speciali.
Penitencia igitur scdm ambro-
siū diffinit sic. **P**enitencia est p̄-
terita mala plangere et plāgē-
da iterū nō cōmittere. **S**cdm
augustinū diffinit sic. **P**enitē-
cia est quedā dolētis vindicta
puniens in se qd̄ dolz cōmisisse.
Et dicitur penitencia de pena
et teneo es. **U**nde penitencia q̄i
penā tenens inquātū peitens
p̄ penā quā sustinet punit i se
illicita que cōmisit. **P**robantur
ista oīa de pe. d. iij. circa p̄n^m.
Aug⁹ in libro v. in responsiōe
diffinit penitenciā ita. **P**eniten-
cia est quedā res optima et p̄-
fecta omēs defect? reuocās ad
p̄fectū. **D**erū licet a doctoribus

varie et multe fiūt distinctio-
nes de penitencia quō scz est v̄-
tus et sacramentū: mouentur
etiā multe circa hāc materiā q̄-
stiones. **O**missis omibz illis.
cū magis q̄stionē q̄ edificatio-
nē animay cōtineāt de diuisiōe
penitencie agendū est. **S**ciendū
ergo q̄ vno mō diuidit sic ge-
nus in species. **A**lio^o diuidit
sic totū in ptes. **P**rima diuisio
ē q̄ p̄mā. alia solempnis alia
publica alia priuata. **C**irca
solempnē penitenciā quatuor
sūt notanda. **P**rimo qualis sit
vel que sit eius forma. **U**nde sci-
endū est q̄ penitencia nō dici-
tur solempnis qz sit in publi-
co sed qz imponit cū solēpnita-
te quadā. **U**nde sciendū q̄ feria
quarta in capite ieiunij in die
scz cineris illi qui debent agere
istā penitenciā p̄ntant se in ec-
clesia corā episcopo et coram sa-
cerdotibus et ep̄us p̄missa ali-
qua adinonitione ostendit eis
magnitudinem et ḡuitatē ac e-
normitatē peccati sui et induz-
tos cilicio eicit eos de ecclesia
cantando illud resp̄soriū. **I**n
sudore vultus tui etc. **E**t sic sūt
extra ecclesiā vsqz ad diē iouis
cene qua die recipiūt et admit-
tūt ad ingressum ecclesie: non
tamen ad cōmunionē quousqz
sint p̄ episcopū recōaliati. **E**t
de hoc hēf plane a p̄fecte. d. l.
c. **I**n capite. **S**ecundo notāda

est ratio huius solempnitatis et
est triplex. Una est ad terrores
aliorum. Alia est ad erubescen-
ciam delinquentis. Alia est ad si-
gnificationem electionis ad de-
paradiso. Unde cum gradibus suspi-
riis debet sibi denunciare episcopus
quod sicut ad aliam propter peccatum
suum fuit eiectionis de paradiso. Ita
ipse propter peccatum suum eiectionis
de ecclesia. Et ideo sicut habet
xxxvi. q. vi. c. ultimo talis peni-
tencia non est iteranda. Et ita in-
telligitur verbum ambrosii quod
ponitur de pe. d. i. Qui dicit. quod
sicut vinum est baptismum ita
unica est penitencia. quod lo-
quitur de penitencia solempni que
non debet iterari nisi de consuetu-
dine aliqui ecclesie aliquid ali-
ud obtineret tunc enim posset sine
periculo iterari de pe. d. iii. ex per-
sona. Tercio notandum per qui-
bus criminibus et quibus personis de-
bet imponi ista penitencia. Unum
sciendum quod non debet imponi ni-
si per graui et enormi et vulgati-
ssimo crimine quod totam commo-
ueat urbem vel communitatem. Nec
debet imponi clerico nisi deposti-
to. Qui semel eam egerit non po-
test promoueri ad sacros ordines
nec ministrare in ordine suscep-
to l. d. ex penitentibus xxxvi.
d. Illustratio. Ratio autem huius prohibi-
tionis est quadruplex. Prima
est ordinis excellencia quia non
sunt digni suscipere vasa id est

ordines sacramentorum qui duc-
turi fuerunt vasa vicio. licet enim
peccatum sit deletum per penitentiam
remaneat tamen aliqua cicatrix
et aliqua irregularitas que ip-
sum impedit a susceptione ordi-
nis. Secunda est timor labendi
ex pristina consuetudine surgens
preferens enim memorandi criminis
labem non habet sacerdotii luci-
dam dignitatem. lxi. d. in sacer-
dotibus. Tercia causa est prop-
ter scandalum populi. Cum enim talis pe-
nitencia imponatur pro crimine
enormi et vulgatissimo quod
totum commouerit urbem non possit
talis sine magno scandalo mi-
nistrare. l. d. de hiis vero. Quar-
ta causa est quod non habet fronte re-
darguendi alios cum ipse conscius
sit sibi commississe se illa eadem que cor-
ripit et vel maiora xxxv. d. primum
et lx. Iudei. Dispensatur autem cum
solempniter penitentibus in mi-
noribus ordinibus propter necessita-
tem vel utilitatem ecclesie ut dicitur
l. d. placuit. Et si queratur quis
potest facere dispensacionem.
Dico quod episcopus ex quo non est ei pro-
hibitum extra de sen. ex. Super.
Et si dicas contra per illud quod
dicitur l. d. c. ex penitentibus
Vbi dicitur quod episcopus scienter or-
dinans solempniter penitentes
debet priuari potestate ordinandi.
Dico quod non obstat quia illud intelli-
gitur cum ordinat absque dispensacio-
ne vel cum inordinata et sine causa.

legitima dispensat. d. li. Si i a
liquo Solempniter etiā peni
tens nō p̄t cōtrahere matrimo
niū. Si autē cōtraxerit tenebit.
Probāt ista l. d. cōfirmandū
et xxvi. q. vi. c. vltio. ¶ Quar
to notandū. a quo p̄t imponi
solempnis penitēcia. Et est sci
endū q̄ solempnis penitēcia
nō debet imponi nisi ab episco
po vel de mandato eius a sacer
dote. Solus etiā ep̄us vel i ar
ticulo nēcessitatis de mādato ei?
sacerdos p̄t recōciliare solemp
niter penitētes. Et si bene pe
nituerint p̄nt rēciliari in octa
uis pasche et dicare et brē in
gressum ecclesie. ¶ In autē ma
nebūt sic vsq; ad vite finē. Et
hoc habet xxvi. q. vi. c. vltio.
Et quia materia ista magis tā
git reuerendos et sanctissimos
ep̄os quorū seruus et discipul?
sū q̄ simplices sacerdotes. ideo
nichil pl? dico de materia ista
¶ De publica penitencia

Publica penitencia vōf
pprie illa q̄ fit in facie
ecclesie nō tñ cū p̄dicta
solēpnitate sic qñ in iugis peg
natio p̄ mūdū cū baculo cubi
tali vel cū veste aliqua l̄ aliquo
alio tali. Et hāc vt credo posset
ip̄onere quilibet cōfessor cōfite
ti sibi: quia nō inuenio p̄hibi
tū nisi forte cōsuetudo esset in
cōtrariū vel nisi episcopus reser
uauerit sibi. Et ē sciēdū q̄ ista

penitēcia nō d̄z imponi clerico
nisi deposito nec etiāz imponi
debet layco nisi p̄ crimie graui
et manifesto. Et quia iudicare
de crimibz grauibz et manife
stis p̄tinet ad ep̄os credo et cō
sulo q̄ ille cui talis penitencia
esset imponenda esset remitten
dus ad ep̄m. Probant ista de
pe. d. vi. sacerdos. Et credo q̄
talis penitencia possit iterari to
ciēs quociens iteraret peccatū
p̄ quo est imponenda de pe. d.
iij. c. Repiuit et c. Depcies ca
dit iustus et c. Adhuc instant
perfidī

¶ De penitēcia priuata

Priuata penitēcia est
illa que singulariter et
p̄uate fit cotidie cū q̄s
peccata sua secrete confitetur sa
cerdoti. et de ista specialiter in
tendit hic. Et notandum q̄ q̄
libet perfecta penitencia habet
tres ptes scz cordis cōtriciōe
oris cōfessionē et opis satisfacti
onem. Unde iobes os aureum
perfecta penitencia cogit p̄cō
rem omia sufferre. In corde ei
est cōfessio in ore cōfessio in ope to
ta hūilitas. Hec ē fructifera pe
nitēcia de pe. d. i. p̄fecta. Quia
ei tribz modis offendit deū viz
delcāciōe cogitaciōis imprudēti a
locutiōis et supbia opis. Et s̄m
regulā medicorū. Cōtricia cōtra
rits curat tribz modis opz vt
satisficiam? scz cordis cōtriciōe

oris confessione et opis satisfacti-
one. Unde p̄nia sic p̄fecta est il-
lud felix et beatificū tridū qđ
petebāt filij israhel id est xp̄ia
in deū p̄ fidē videntes in egip-
to id est in tenebris peccatorū
existentes dum dicebāt. deus
hebreoy vocat nos vt eamus
viam triū diey. sc̄ qđ cōtricio con-
fessio et satisfactio in solitudine
hui⁹ mūdi et sacrificiū? sacri-
ficiū penitencie deo nr̄o ne for-
te accidat nobis pestis id ē cul-
pa in p̄senti et gladius id ē pe-
na in futuro. Penitēcia etiā sic
perfecta est illa scala benedī-
cū istis trib⁹ gradib⁹ quā vidit
iacob erectā a terra vsq; in celū
et dñm inixū scale et h̄ p̄pter
tria. Primo vt ascendentem p̄
eam fortiter sustineat. Secūdo
vt si forte necessariū fuerit ascē-
denti p̄ eam manū porrigat.
Tercio cum ascendens fatiga-
tus fuerit in ipsū respiciat iac-
tās totā auiā suā in eo. In p̄mo
gradu est dolor. In secūdo pu-
dor. In tercio labor. De hijs igitur
tribus partib⁹ penitencie p̄-
ordinem est dicendū et primo
de cōtricione.

Tractatus p̄mus secūde p̄tis
de cōtricioe.

Acca cōtricionē septem
p̄ ordinē sūt cōsideran-
da. Primū quid est cō-
tricio. Secūdo de quātitate cōtri-
cōnis. Tercū de eius qualita-

te. Quartū de eius duracōne et
intencōe. Quintū de quib⁹ de-
bet esse cōtricio. Sextū que sunt
cause inductiue cōtriciōis. Septi-
mū q̄s ē effectus cōtriciōis.

Quid ē cōtricio

Videndū quid est cō-
tricio. Notandū qđ cō-
triciō sūt hic ad filiū
dm̄ cōtriciōis in corporalib⁹. Vñ
sciendū qđ res dicūt corporaliter
cōteri quādo in minutas p̄tes
terit sicut species aromaticę te-
rūt i mortariolo. Unde diffe-
rencia est inter fractionē et cō-
tricionē. Nam fractio ē qñ res
frangit in magnas p̄tes. Con-
tricio quādo frangit siue terit
in mīmas p̄tes. Dolor em̄ de
peccatis dicūt cōtricio et nō fra-
ctio ad designandū qđ penitēs
nō solū debet de peccatis i gñā-
li cōfiteri p̄mo de quolibet i spe-
ciali. de hoc tamen magis dice-
tur infra quinto capitulo hui⁹
tractatus. Sed quāe magis di-
cūt cōtricio qđ dolor. Sciendū er-
go qđ s̄m qđ dicit beatus Bern-
ardus sup̄ cātica. Ideo vocat cō-
triciō et nō dolor qz sic vngētū
sanatū efficit ex multis herb-
tis in mortario. sic vngētū
cōpunctionis cōficiat ex verbis
multorum peccatorum natis
in anima peccatrice. que vt dicit
in psalmo. est terra deserta in-
uia et inaquosa: tritis in mor-
tariolo cōscience. Et licet istud

fit vere et sanctissime dictū. tñ
nō reddit rationē hui? qđ que
rit. **Q**uia scđm hoc magis di
ceret homo cōterens et pecca
tū diceret cōtritum. **E**t ideo est
sciendum qđ in cōtritione tria
sūt attendenda scilicet **P**rimo
quid est qđ cōterit. **S**ecundo a
quo cōterit. **T**ercio ad qđ cōte
rit siue ad qđ cōtricio tēminat.
Illud qđ cōterit est cor pecca
toris quod est quasi vas ficti
le repletū veneno peccati. **E**t iō
iobēl ppheta indicēsdēi au
toritate cōtricionem dicit. **C**ō
uertimī ad me in toto corde ve
stro in ieiunio et fletu et plan
ctu et scindite scđ in cōtritione
corda vestra. **I**llud a quo cor
peccatoris cōterit est duplex
mola. quarū vna est supior id
est sursum eleuās et ista est spes
venie proueniens ex cōdicionē
diuine misericordie. **A**lia ē mo
la deorsū depmēns et ista est ti
mor pene veniēs ex consideraci
ōne diuine iusticie. **E**t istas du
as molas semper debet tenere
vere penitens nec vñqđ debet
eas deserere nec debet eas dyab
olo pignori tradere. **I**n cuius
figuram dicitur in deutronoio
xxiij. c. **N**on accipias loco pi
gnoris superiorem et inferiorem
molā id est nō desperes ppter
magnitudinem et enormitatez
peccatorū. sed spera in dei mise
ricordia nec psumas: sed time

grauitatem tormentorū ex dei
iusticia. **I**llud ad quod cōtricio
tēminat ē cor peccatoris durū
vt lapis emollescat et liquefiat
vt cera quia scriptum est. **C**or
durum male habebit in nouis
simo. **E**t ideo vere cōtritus po
test dicere. **F**actum est cor meū
tamqđ cera liquefscens. **E**t de ta
li dicit ps. **C**or contritum et hu
miliatum deus nō despiciēs. **D**i
sa ergo proprietate istius no
minis cōtricio. **V**idendum est
quid est cōtricio. **E**t sciendū qđ
cōtricio a magistris diffinit sic.
Cōtricio est dolor voluntarie
p peccatis assumptus cū ppo
sito cōfitendi et satisfaciendi.
Ad euidenciā istius diffiniciōis
videndū est de singul ptiōibz po
sitis in diffiniciōe. **D**icit ergo cō
tricio est dolor. **C**ū em p^m qđ
dictū est cōtricio cōtrariis anāf
et medicina debeat esse cōtraria
infirmiati. et cōtricio sit mede
la peccati. et in peccato fuerit
delectatio optz qđ in cōtricione
fit dolor. **E**t ita dicit iapo. **Q**uā
tū glōrificauit se: et in delicijs
fuit in peccati ppetracione. tātū
date ei tormentū et luctū in cō
tricione. **E**t notandū qđ nō so
lū in cōtricione est dolor sed eti
am est gaudiū ibi. **Q**uā em pec
cator recordatur se p peccatu
offendisse creatore suū qui eū
creauit ad suam ymaginem. et
patrem suū celestem qui eū

pascit et corporaliter et spiritualiter
et redemptorem suum qui eum li-
beravit per suum proprium sanguinem
recolit etiam se amisisse per pec-
catum suum gloriam paradisi et
incurrisse penam inferni. dolo-
rem habet. Sed quando cogitat
se per istum dolorem elongari a pec-
cato et reconciliari deo gaudet.
et non immerito. Sicut enim gau-
det qui de naufragio euadit. sic
vere contritus debet gaudere dum
se videt peccati naufragium eua-
disse. Sequitur voluntarie assum-
ptus. Cum enim deo non placeant
coacta seruicia. nisi dolor contri-
tionis esset voluntarius non esset
deo acceptus nec gratus. Si enim
peccatus teste augustino adeo
est voluntarium quod si non est vo-
luntarium iam non est peccatum
sic contritio debet adeo esse volun-
taria quod si non est voluntaria. iam
non est contritio. Et ratio istorum
est quia omnis actus merito-
rius et demeritorius oportet quod
sit a voluntate elicitus vel im-
peratus alias non esset merito-
rius nec demeritorius. Requiritur
autem proposito confitendi et sa-
tisfaciendi. Vere enim contritus de-
bet esse in voluntate et in pro-
posito confitendi quando habebit o-
portunitatem alias sua contritio
esset falsa et nulla. Et ratio est:
quia cum ad perfectionem totius in-
tegralis requiratur quod omnes par-
tes eius sint simul tectum pa-

rietes et fundamentum. Ita ad
perfectionem vere penitentie re-
quiruntur quod ista tria scilicet contritio
confessio et satisfactio que sunt
partes integrales eius inquantum
est sacramentum sint simul in re
vel in voto. Et hec sufficiant de co-
ntritione quid est in se.

De quantitate contritionis
Capitulum secundum.

Quantitas contritionis me-
suratur penes quantita-
tem doloris qui essen-
tialiter est ipsa contritio: vel est
causatus a contritione. Notandum
ergo quod in contritione est duplex
dolor. Primum quod dolor dicitur duobus
modis. Nam dolor vnum est
idem quod displicentia voluntatis in
quantum scilicet voluntati displicet ali-
qua rem fore vel fuisse. Alio
idem est quod passio resultans in sen-
sualitate inquantum scilicet in parte sensi-
tiva sentit aliquis dolor ex illa
causa alicuius noximenti sicut
quando prescindit membrum vel
vulnerat corpus vel oburitur.
Loquendo de dolore primo mo-
do scilicet dolor est displicentia vo-
luntatis. talis dolor est essentia-
liter ipsa contritio et sic dolor co-
ntritionis debet esse et est maximus
si sit vera contritio. Unde dico quod
peccatum tantum debet displice-
re voluntati et rationi quod nul-
lo pacto nullo modo vel in
modo per nulla re vellet in ipsum
consentire vel consensisse. Et ratio habet e-

qz cōtriciō si sit vera cōtriciō nō
potest esse sine caritate. **A**d h
autē qz aliquis habeat carita-
tem quantumcūqz puam nece-
sse est vt diligat deū sup omia
Hoc autem est diligere deum
super omia qz p nullo damp-
no vel cōmodo vellet offendere
deum vel offendisse deum et iō
cū peccatum sit offensa dei pec-
catum tantū debet displicē vo-
luntati inforimate caritate qua-
lis est voluntas vere contriti qz
nullo modo nulla sorte p nul-
lo dampno vel cōmodo vellet ip-
sū facere l fecisse. **E**t hoc est qd
dicitur in iheremia vbi dicitur
Luctum vngenti fac tibi. vbi
dicit glosa. docet penitentem
quid facere deat. **E**t sicut nichil
dolencius morte vngenti.
Ita etiam nichil debet esse do-
lencius qz deum offendisse per
peccatum. **E**t sic dico qz loquen-
do de dolore prout dolor dicit
displicēciam voluntatis dolor
cōtriciōis est maximus ita qz
non potest esse maior. **S**i aut
loquamur de dolore prout no-
minat dolorem creatū in sensu-
alitate. sic talis dolor est effe-
ctus cōtriciōis. inqntū scz ali-
quis vere et pfecte cōtritus ex
dolore pmo scz ex displicēcia
et detestacione pccā inquantū
est offensiuū dei prumpit i fle-
tū et lacrimas ⁊ lamēta sicut le-
gis de beata maria magdalēa

et de beato petro aplo. **E**t sic
dico qz nō optet: qz in cōtriciōe
iste dolor sit maior. loquēdo de
quocūqz alio dolore. **V**idemus
em multos viros ac mulieres
vere penitētes scdm qd būa-
ritus pōt cōstare qui magis flēt
et plorāt p morte cōsanguine
orū vel amicorū vel p amissiōe
aliquius rei tpalis qz plorent
seu fleant p pccis suis. **E**t racō
est. cū em iste dolor sit in affe-
ctione sensualitatis et affectio
que est in sensualitate sequaf
expimētalē et sensualem cog-
nitiōē sed pauci imo paucissi-
mi sint qui ita hnt sensuālē seu
expimētalē cognitiōem diu-
ne deuociōis sicut habent di-
lectionis istorū corporaliū seu
tēporaliū. **E**t ideo pauci imo
paucissimi sunt qui ita sensibi-
liter doleant de pccō sicut do-
lent de aliquo dampno tēpora-
li seu corporali. **S**ed si inueniren-
tur aliqui essent multum perfe-
cti et eēnt multū laudandi. **S**ic
ergo patet qz loquēdo de dolo-
re prout dolor dicit displicēci-
am et dissensum voluntatis do-
lor cōtriciōis debet eē maxi-
id ē maior quocūqz alio do-
lore. **L**oquēdo at de dolore pro-
ut dicit passionem cōsultantem
in sensualitatem sic non est ne-
cessariū qz dolor cōtriciōis sit
maior omī alio dolore esset ta-
men multum cōgruū. **A**d qd

fit verus penitēs nūquid vellet
plus sustinere quācūq; penam
tēpalem sicut penā inferni vel
mortē vel quācūq; aliam penā
q̄ peccare vel peccasse. **D**ico q̄
nullus in mente sua debet po-
nere sibi talem questionem nec
etiā alicui alij quia istud esset
se vel aliū ponere in tēptacōem
et mens humana est multum
infirmā ex pte sensualitatis q̄
semp refugit mortem et mala
corpalia etiam quantūcumq;
fit homo pfectus. sicut patet ī
saluatore nostro ību xpo qui
ūminente hora passionis dice-
bat **T**ristis est anima mea. et
hoc quantū ad sensualitatē vsq;
q̄ ad mortem. et exponens se
ipsū dixit. spūs id est volūtas
rationis p̄mptus est supple ad
sustinendū mortem. caro autē
id est sensualitas infirmā: q̄a
refugit mortē. **Q**uare nemo de-
bz se ponē in tali p̄plexitate nec
cōfessor debet hoc interrogare
Istud autē requirit de necēta-
te in quolibet vere cōtrito et v̄
penitente: quia vbi necēssitas
foret cūctius sustineret omnem
penam q̄m offendēt deū p pec-
catū. **E**t hec de quātitate cōtrici-
onis sufficiāt

Qualis debet esse contritio
Capitulū terciū

Quē de qualitate cōtri-
cis dicēdū est. **C**ir-
ca qd sciendū ē q̄ cōtri-

cio debet habere septē adiciōes
Primo em debet esse discreta.
Unde d̄z esse cum sp̄e venie. **I**ta
q̄ vere contritus nūq̄ debet despe-
rare de venia sed debz sperare de
dei misericordia: qz pl̄ potest
deus parcere q̄ homo peccare.
Unde auḡ sup illud verbū qd
dixit cayn et ē in genesi. iij. c.
scz **M**aior ē iniquitas mea q̄
vt veniā merear. dicit. mētiris
cayn mentiris. **M**aior est dei
pietas q̄ quecūq; iniquitas. **E**t
ambro. **N**emo desperet. **J**udā
p̄ditorem nō scelus qd dimisit
sed sua desperatio fecit penitus
interire. **S**ed quia nemo scit v-
trū dignus sit amore vel odio
dei. nō debet nimis p̄sumere s̄
semp debet timere. quia inidū
sapientie timor dñi. **E**t ideo ve-
rus penitens granū id est aīaz
suā debet contere inter duas
molas timoris scz et sp̄ei vt ex
farina sic trita barutello discre-
tionis mundata aqua lacrima-
rum et cōpunctionis cōmixta
bonum panem in cibano cor-
dis igne caritatis decoctum fa-
ciat hospiti suo cristo. **I**ta q̄ in
die iudicij dicat sibi **E**surui et
dedisti michi et cetera. **S**ecun-
do debet esse amara et ita dice-
bat ille sanctus rex ezechias di-
cens **R**ecogitabo tibi omnes ā-
nos meos in amaritudine ani-
me mee. **E**t si sit talis. faciet pa-
cē inter deū et animā peccatricē

Unde idem zechias **E**cce i pa
ce amaritudo mea amarissima
Amara debet esse contritio quia
peccator delectatus fuit in co
gitacione illicita **A**marior q̄a
cōsensit **A**marissima q̄a opus
illicitū petrauit **E**t si sic fiat po
terit dicere sic contritus illud qd̄
sequit̄ **T**u autem eruiſti ani
mā meam vt nō p̄iret: proieci
ſi poſt tergū tuū omnia pec
cata mea **T**ercio debet eē la
crimosa **U**nde p̄s **L**auabo p̄ ſin
gulas noctes lectū meū: lectus
ſc̄i cōſciencie lacrimis meis ſtra
tū meum rigabo **I**ta fecit bea
tiſſima maria magdalēa que
lacrimis lauit pedes ih̄eſu. et
idō fuerūt ſibi peccata remiſſa
Quarto debet eſſe p̄meditata
Unde in auctoritate p̄allegata
Recogitabo tibi om̄es ac̄ **D**icit
plaias loquēs anime peccatri
ci **S**ume atharā atharā ſc̄i p̄e
nitēcie circū ciuitatē id ē ciuita
tē anime cogitādo et rememo
rādo ſingula peccata. mētrix
id ē anima peccatrix que pec
cādo cū dyabolo fornicata es
obliuioni tradita id ē a deo pp̄
ter p̄c̄m oblita **Q**uinto d̄z eſſe
vniūſal. i. de oīb̄ p̄c̄is **S**ex
to d̄z eē cōtinua **D**e h̄is dicit̄ i
duob̄. c. infra ſeq̄ntib̄ **S**ep
timo d̄z eē integra. i. cū p̄poſi
to cōſtitendi et ſatiſſaciendi al̄s
nō eſt cōtricio ſ̄ deriſio et de h̄
dictū ē ſupra. c. i.

De duracione contricionis.
Capitulū quartū

Nō ſciendū quantū de
beat durare cōtricio **N**o
tādū ē hic ſc̄dm quod
dictū ē ſup̄ c. ij. **I**n cōtricioe eſt
duplex dolor vnus eſt dolor q̄
idē eſt qd̄ deteſtacio ſiue diſpli
cencia volūtatis. et iſte debet ſp̄
durare q̄ diu homo viuit **N**o
tādū tñ q̄ cū p̄ceptū de cōtri
cione ſit affirmatiuū a p̄ceptū
affirmatiuū obliget ſemp ſed
nō ad ſemp. ſed p̄ loco et tēpe
p̄ceptum de cōtricione ſic obli
gat q̄ nō opt̄ q̄ ſemp homo
ſit in actu cōterendi. ſed q̄nā
q̄z occurreret ſibi memoia de pec
cato q̄ diſpliceat ſibi id eū fe
ciſſe **E**t ita intelligit̄ verbū au
guſtini libro de penitencia vbi
dicitur q̄ ſemp doleat et de do
lore gaudeat et ſequit̄. vbi do
lor finit̄ ibi deſicit penitencia.
Unde q̄n dicit̄. ſemp doleat. in
telligendū eſt ſemp q̄n occur
rit memoria de p̄c̄o **S**imiliter
q̄n dicit̄ vbi dolor finitur intel
ligendū eſt vel actu vel habitu
Et cauſa quare ſic debet durare
cōtricio ſemp eſt: quia nemo ē
certus ad min⁹ de lege cōmuni
ſi peccatū eſt ſibi p̄ cōtricionem
remiſſū q̄z nescit ſi cōtricio fuit
ſufficiens **U**n dicit̄ in eccleſiaſti
co de p̄piciatu peccatorū noli eē
ſine metu **P**oſito etiam q̄ ali
quis ſciret per reuelacionem

diuinā peccatū sibi fore dimis-
sū adhuc deberet sibi displicere
peccasse semp qñdo cūq; occur-
rat sibi memoria de peccato ali-
ter peccaret nouo modo: qz sic
culpa est velle peccare ita culpa
ē velle peccasse. Alius dolor ē in
contricione dolor scz qui redūdat
in sensualitate quādo scz homo
ex displicēcia peccati prūpit
in fletū et lacrimas. et talis do-
lor nō oportet q; semp duret.
cū pauci imo paucissimi sint q;
etiam vna hora sic possint plo-
rare peccata sua. quāto minus
toto tempe vite sue esset tamē
multe perfectionis qui semper
quādo recordat̃ de peccatis su-
is posset ea plorare. sicut legit̃
de beato petro apostolo q; sem-
p ploābat et sudariū portabat
in sinu cum quo tergebat lacri-
mas qz qñ recordabat̃ de pec-
cato quod fecerat qñ negauēat
xp̃m nō poterat lacrimas cōti-
nere. et tñ sciebat xp̃m sibi di-
misse peccatū.

De quibz debet esse contricio.
Capitulū quintū

Peccatū quoddā est ac-
tuale quoddam origi-
nale. Actuale est qd cō-
trahit̃ actu pprio inquātū scz
homo agit qd nō debet agere.
Et isto mō diffinit̃ peccatū sic
Peccatū est omne dcm̃ vel factū
vel cōcupitū cōi legem dei. Ori-
ginale peccatū est qd cōtrahit̃

homo ex origine inquātū scilicet
homo descendit ab adā s^m cō-
nem seminalē ita q; peccatū ori-
ginale formaliter nichil aliud
est q; carencia iusticie original̃
Dñ sciendū q; adā in sui crea-
cōne accepit a deo quoddā do-
nū supnāle qd donū vocat̃ ius-
ticia originalis que iusticia ita
ordinabat hōiem q; aīa hōis i
oībz obediebat deo. Ita q; in nīl
lo mouebat cōi volūtatem dei
Et corpus ita obediebat aīe q;
in nullo mouebat cōi volūtas
tē aīe vel cōi imperiū rationis
et p istud etiā donū oīa alia a-
nimalia erāt subiecta homini et
obediebāt sibi ad nutū s^m illud
ps̃. Oīa subieciisti sub pedibz e-
ius oues et boues vniūsas īsup
et pecora cāpi volucres celi et pi-
scēs maris. Istud donū accepe-
rat adā nō solū p se sed p totā
posteritatem suā. ita q; i omēs q;
descenderēt de ei⁹ semie ipse tras-
fūderet istud donū: istā scz ius-
ticiā originalē. et isto dono
p peccatū suū ipse priuauit se
et totā posteritatem suā. Ita q;
omēs qui descendūt ex eius se-
mine carent isto dono. et talis
carencia vocat̃ peccatū origi-
nāle. Ad videndū ergo de qbz d;
esse cōtricio. Primo videndū ē
vtrū homo deat cōteri de pccō o-
riginali. Et dicendū ē q; nō ē
rō ē qz solū de illo d;
homo do-
lē et cōteri qd ē actu ppo dimissū

vel quod fuit in p̄tate sua non
cōmittere. **S**ed peccatū origina
le nō fuit actu p̄prio tractum
nec fuit nec est in p̄tate alicui?
nō trahere illud. quare null?
tenet dolere vel conteri de pec
cato originali: et dico teneri de
necessitate. **C**ongruū enī est vt
adulto qui accedit ad baptis
mū displiceat peccatū origina
le nō in speciali quia fuit cōtra
ctū sed in generali in quātū sc̄
oīne quod sep̄at a deo debet di
splicere. **D**e peccato autē ac
tualī quomō debet hō cōfiteri
de eo. **N**otandū q̄ in ḡne du
plex est peccatū actuale. Nam
quoddā est mōrle quoddā ve
niale. **D**e mortali peccato tene
tur hō cōfiteri singulariter et
singillatim de quolibet ita q̄ n̄
sufficit cōfessio generalis p̄mo
quolibet verus penitēs debet di
ligenter examinare et discute
re conscienciā suā ita q̄ reco
gitet dies horas et tempora et
loca et p̄sonas et oīes circū
stancias in quibz et cū quibus
peccare potuit et peccauit. et i
ta sicut occurrit sibi memoria
de peccato quod singularit̄ et
specialiter cōteratur de quolibet.
Ita tamen q̄ licet de quolibet
peccato mortali verus penitēs
sūme debeat dolere tñ s̄m q̄ v
nū peccatū est graui? q̄ aliud
intensius debet magis cōteri de
vno peccato q̄ de alio. **S**ed qd

fiet de peccatis oblitis. **D**ico q̄
aliquis p̄t esse oblitus pecca
torū suozū duobz modis. **U**no
modo q̄ sit oblit? in speciali s̄
nō in generali id est q̄ bene re
cordatur se peccasse mortaliter
sed tñ nō recordat̄ qua specie
peccati puta si fuit fornicatus
vel furatus et sic de alijs. et tal
debet dolē et cōteri in ḡnali. **D**e
peccato in speciali tenet cōteri
de negligenciā sua per quā ve
nit in obliuionem peccati sui.
Et tenet facere qd in se est q̄
recozdet in sp̄ali de p̄ccō suo vel
recozitando vias suas vel orādo
deū q̄ ducat sibi ad memoriā.
Aliomodo potest esse aliquis
oblitus peccati: ita q̄ nō recoz
det nec in generali nec in speci
ali et adhuc tenet cōteri in ge
nerali et voco conteri in genera
li nō sub condicione cōteri id ē
dicendo vel cogitando. dolore
conteroz si peccauit. sed voco cō
teri in generali. conteri sub ex
timacione probabili. **D**ebet e
nim hoc p̄babiliter homo cre
dere q̄ in multis offendit deū
quozū nō recozdat. et si sub i
sta estimacione doleat sic si cer
tus est. cōtritus est et penitens.
Nū quilibz d̄z frequēter dicē cū
p̄s **D**elicta iuuetutis mee et ig
norādas meas ne memineris.
Quō at̄ d̄z hō conteri de p̄ccō
veniali. **N**otādū q̄ tria sūt ge
nera p̄ccōz venialiū. nā qd dā ē

veniale ex subreptione de hō nō
tenet homo cōteri in spāli nisi
de cōgruo. Quoddam est veni-
ale ex volūtate cui si cōsenciat
incidit homo in mortale. sicut
delectatio morosa in cogitacōe
de actu carnali ē peccatum veni-
ale. Sed si sit ibi cōsensus ē pec-
catum mortale. et de tali venia-
li quādo occurrit memoria de
eo debet homo penitere et dili-
genter aduertere ne sit vel fue-
rit ibi cōsensus. Quoddam ē ve-
niale quod p frequētacionē sui
auget libidinē peccandi et tan-
ta poterit eē libido peccandi q
illud quod de natura sua eāt ve-
niale ex illa libidine fiat morta-
le sicut mendacium iocōsū de
natura sua ē veniale sed toties
poterit iterari q augebit intan-
tū libidinē incēdi q ex tanta
libidine potest homo mentiri
iocōse q peccabit mortaliter.
Et de tali debet homo penitere
adūendo et precauēdo ne mlti-
plicent. de hoc tamē magis
dicetur infra quando agetur de
cōfessione peccatorū venialium qz
eo modo tenet de eis cōteri quo
tenet ea cōfiteri.

¶ Que sint causē inductiue cō-
tricionis. Capitulū sextū.

Causē inductiue contri-
cionis sūt multe. Pri-
ma et principalis est
amor dei. Illud enim quod spi-
ritualiter debet retrahere homi-

nē ne peccet et si peccauit q cor-
rigat et emendet ē amor dei. Et
iste amor gnatur sic in anima
peccatoris. Cum enim amor
sequatur cogitacionē: quia vt
dicit augu? Inuisa diligimus
incognita nequaquā quādo pec-
cator recogitat et recognoscit
dei bonitatem et iusticiam. cui
displicet omne malū. et nullo
modo relinquit aliquod malū
impunitum. et recogitat se mlti-
ta mala cōmisisse. q displicent
diuine bonitati et propter que
est dignus puniri. gūter timet.
Quando etiā vltēius cogi-
tat dei bonitatē et misericordi-
am qua patitur est oī dolenti et
peitenti remittere quācūqz cul-
pam q̄tuncūqz magnā sp erat
de vīa et sic mouet ad detestā-
dum peccatum. et iste motus
vō attricio. i. quedā cōtricio ipse
cta et ita dōs qui nūqz deficiat in-
fudit lu^m grē i aīaz peccōris. Et
illo lūme peccōr illustratus cale-
fit i amorē dī et detestacōe peccā-
ita q tior hūilis pcedit et pparat
cor peccōris ad cōtricionē. h
amor. i. feruor caritatis pficit
ipaz. Et de hō pōit ex^m aug⁹ di-
cēs q sicut in futura solutariū
seta porci pcedit et facit viā fi-
lo nō tū remanet in futura. sic
in cōtricionē pcedit tior pene et
iste tior ppat ad caritatem et a-
morem dei qui p q̄ iā est in ani-
ma repellit omē timorē. Et ita

dicat beatus iohānes in prima
canonica sua **P**erfecta caritas
foras mittit timorē scz seruilem
qui est timor pene nō autē fili
alem qui est timor offense. **S**e
cūda causa est pudor id est ve
reādia de peccatis amissis. **U**n
dicat iob **F**aces dignas cōfusio
ne agūt. **E**t nāū. mō reuelabo
pudenda tuā ī facie. **Q**n̄ ei pec
cator cogitat q̄ omīa ei? pccā
q̄ntūq; secreta a oculis sunt
deo manifesta et apta a q̄ nisi
peniteat de hīs deus ea reue
labit et manifestabit toti mū
do mouet ad cōtricionē a pemi
tenciā de peccatis. **U**nde dicat
boetius **M**agna ē nobis indi
cta necessitas pbitatis cū om
nia agam? coram oculis iudi
cis cūcta cernentis. **T**ercia cā
est detestacio vilitatis peccati.
tanta em̄ est vilitas peccati q̄ d
filio dei facit seruū dyaboli. **U**n
dicat beatus petrus **Q**ui facit
peccatum seruus est peccati. **A**
quo em̄ quis supatus est: eius
seruus est. **C**um ergo peccator
ppter peccatū sit a dyabolo su
patus ppter peccatū est suus
dyaboli effāis. **I**nducit ei pec
catū in aīa ymaginē dyaboli.
Un **anselm?** **F**ecisti me dñe ad
tuā ymaginē. et ego supduxi
horribilem ymaginē. **U**n aīa
peccatrix cōsiderās vilitatē pec
cati potest dicere verbū qd̄ dici
tur in tremis **V**ide dñe et cōfide

ra quia factus sū vilis. **Q**uar
ta causa est cōsideracio de die iu
dicij et penay inferni. **Q**n̄ em̄
peccator cōsiderat q̄ de omni fa
cto dicto cogitato cōtra legē dei
oportebit eum reddere rationē
in die iudicij. **I**uxta verbū sal
uatoris in matheo dicētis **D**e
omni verbo ocioso quod locuti
fuerint homines super terram
reddent rationem in die iudicij
mouetur ad cōtricionem et pe
nitenciā de peccatis suis. **U**n
de iheronimus loquens de die
iudicij dicat **Q**uociens illū diez
cōsidero toto corde contremisco
Idē **S**iue comedo siue bibo si
ue dormio siue aliquid aliud
facio semper videtur in auri
bus meis illa tuba terribilis in
sonare. **S**urgite mortui et remi
te ad iudicium. **Q**uando pecca
tor ista attenta mente cogitat
totus tremit in corde suo. **S**i ei
vt dicat beatus petrus **V**ix ius
tus saluabitur impius et pec
cator vbi apparebit. **E**t grego
rius **Q**uid faciet virgula deser
ti id est peccator vbi concuies
cedrus paradisi id est iustus.
Quinta causa est dolor de amīs
siōe celestis patrie. **Q**uando ei
peccator cogitat se per peccatū
suū. gloriā paradisi pdidisse
nō est mirū si dolet ymo est mi
rū quia non crepat p̄ medium.
Si em̄ plorat et dolet pro amīs
sione pecunie quanto magis

debet dolere et plorare p amif-
fione celestis glorie Et ideo di-
cebat beatus Johes in apoca.
Tene qd habes ne alius acci-
piat coronā tuā. Sexta causa ē
dolor de multiplici offensa cre-
atoris: quādo em peccator cōfi-
deat se offendisse deū qui eū cre-
avit de nichilo et insigniuit eū
sua ymagine et edemit suo san-
guine nō est mirū si doleat et pe-
niteat se de peccato Vñ dicit be-
atus Bern. Dolor de peccatis
debet esse acer qz offendim? cre-
atorem oīm Actioz qz offendi-
m? patrē nēm qui nos pascit
multipliciter et gubernat Aer-
rimus qz offendim? redēptorē
nēm qui nos liberauit suo san-
guine a vinculis peccatorz: cru-
delitate demonū et acerbitate
ibebēne Potandū tñ q licet
peccator sic vt dictū est debeat
dolere et ceteri de peccatis tamē
semp debet sperare in dño et in
pietate et misericordia sua Ita
q debet sperare de venia et gl'a
qz qui sperat in dño nō confundet
nec confusioe culpe nec pene

Quis sit effectus contritiōis c. vii

Effectus contritiōis est mul-
tiplex Prim? pñ ex vi
nois Dicit em contritiō
quasi siml ex toto tritio qd in-
telligendū est sic qz in contritiōe
totū cor peccatoris ad litteras
scindit et patit p nimia angus-
tia dolore et ira et indignacōe

que cōcepit cōtra peccata Unde
dñs p pphetā Scindite cor-
da vestra Item ps. Sacrificiū
deo spūs cōtribulatus cor contri-
tū et humiliatū deus nō despi-
cies Et s^m qd dicit bñs bern.
Contritiō mundat aīam a rea-
tu culpe. liberat a pena ibebē-
ne et ab horrenda demonū so-
cietate et a vilissima peccati ser-
uitute. restituit bona spūalia q
peccator amiserat per peccatū
Restituit etiam societatem ad
spitualement ecclesie cōmunionem
quia bonorum omnium que in
ea fiunt habet participacionē
de filio ire efficit filiū gracie. et
p cōsequēs pñcipē hereditatis
eterne ¶ Potandū at q d hoc
quō scz p solam contritiōe res-
mittit peccatū sūt varie opini-
ones. Quidā em dicūt q sicut
tribz modis offendimus deū
scilicet corde ore et opere Ita in
tribz modis necessario ē deo sa-
tisfaciendū scz contritiōe cordis
cōfessioe oris. satisfactioe ope-
ris. alias nō dimittit peccatū
Et isti fūdant intencōnem suā
per illud capitulū de pe. d. in.
perfecta. et dicūt isti q omnes
auctoritates que dicūt peccata
sola contritiōe cordis dimitti
sūt intelligende cū articulo ne-
cessitatis excludit oris cōfessio-
nem Alij dicūt q in contritiōe
dimittit peccata sub cōdiciōe
scz si cōfiteant et fūdāt isti suā

intencionem p illud qd dicitur
de pe. d. iij. c. Sane. in fine.

Tercij dicit q sola cordis con-
tritione dimittit peccatu aui-
bet adulto si vere coteris et pro-
ponit ab illis continere et confiteri
et deo satisfacere scdm iudici-
um ecclesie. et fudat istu inten-
cionem sua p illud. c. de pe. d. i.

Magna pietas dei vt ad sola
pmissioez peccata dimittat: no
du pnuciat ore et tamen deus
iam audit in corde Et hec opi-
nio est verior et tenet omum
a doctoibz Et q ista opinio sit
verior pz per exēplū lazari qm
pmo suscitauit dñs ibus xps
anteq a discipulis soluere.

Lazarus em mortuus est pecca-
tor qui est mortuus p peccatu
Iuxta verbū **E**zechielis dicentis

Aia que peccauit ipsa morie-
tur Item suscitaf a dño qñ fi-
bi remittit peccatu in contricione
et postea absoluit a discipulis
id est sacerdotibz in pfessione.

Patq etiā p ex^m de deo lepro-
sis qui in via anteq remirent
ad sacerdotes mudati sunt. **L**e-

profi sunt peccatores qui du va-
dunt ad sacerdotes. i. du in con-
tricione hnt ppositū confitēdi mu-

dant a peccatis et ita dicit ps
Dixi confitebor aduersū me in-
iusticiā meā dño: et tu remisisti

impietate peccati mei. **D**ixi. id ē
firmiter in aio pposui **N**on
du ergo q ista tria sunt fil in te

poze licet habeāt inter se ordi-
ne naturalē scz **I**ustificacio stri-
cio pccoy remissio **N**ecessē em
hēo intelligere q prius qd ha-
beat graciā qd oteraf. pcedit er-
go gracia. sequit dilectio quo-
niā qui graciā habet diligit.
sequit stricio quoniā qui dili-
git coteris. sequit peccatorum
remissio **E**t iste processus colli-
gitur extra de pe. d. i. **O**mīs q
nō diligit manet in morte **E**t
augustinus **S**ine caritate quō
quis veram cordis contricionē
habere potest. **P**atq ergo quo
modo sola contricione peccatu
dimittitur **Q**uid autē faciat
absolutio sacerdotis ad remissi-
onem peccatorum dicetur in
fra quādo agetur de confessioe
Et ista sufficiāt de contricione

Tractatus secundus secūde p-
tis de confessione

Confessionem cō-
sideranda sūt vndecim
Primo de institutione
confessionis **S**ecdo qui tenet ad
confessionem **T**ercio de tpe quo
quis tenet ad confessionē **Q**uar-
to cui est faciēda confessio **Q**ui-
to de quibus est faciēda confes-
sio **S**exto de cōdiciombz quas
debet habere confessio **S**eptio d
iteratione confessionis. **O**ctauo
quō se debet habē sacerdos ad
confitentē **N**ono de interroga-
ciombz fiēdis i confessioe **D**ecio
d ptate clauū et effai confessionis

Undecimo de sigillo confessionis

De institutione confessionis.

Capitulum primum

Ad evidenciam eorum que dicenda sunt de confessione. Notandum quod in scriptura duobus modis accipitur confessio. Unomodo confessio id est quod dei laudatio. Unde confiteri isto modo id est quod deum laudare et isto modo accipitur quando dicitur Confitemini domino id est laudate dominum quoniam bonus et cetera. Aliomodo id est quod peccatorum coram sacerdote manifestatio. Et isto modo diffinitur sic. Confessio est legitima coram sacerdote peccatorum declaratio. Et dicitur quasi simul vel ex toto vel undique confessio. Et de confessione isto modo dicta hic intendimus. Videndum est ergo quando fuit instituta: et quis fuit institutor confessionis. Quantum ad primum est sciendum quod duplex est confessio peccatorum scilicet mentalis et vocalis. Mentalis confessio peccatorum est de dictamine legis nature adiute quodammodo per fidem. Quando enim homo scit et punit se offendere et offendisse deum quem non videt nisi per radii fidei natura dicat sibi quod ab eo misericordia humiliter est petenda et hoc nunquam est nisi recognoscatur culpa quod fit per confessionem mentalem. Confessio vocalis est duplex. Quodam fit deo quodam fit homini. Loquendo ergo de confes-

sione vocali que fit deo credo quod confessio fuit de necessitate salutis statim post lapsum primi hominis et ratio que me movet ad ista est hec. Omni tempore in quo est et fuit infirmitas fuit necessaria medicina contra illam infirmitatem. Statim post lapsum primi hominis fuit infirmitas peccati non solum originalis sed etiam actualis ad minus quam ad multos gradus post lapsum primi hominis statim fuit necessaria confessio facta deo etiam vocaliter. Et istud patet ex qua danda glossa que ponitur super illud verbum. Genesim tercio. Adhuc ubi es. dicit glossa sic. Verba sunt increpantis et ad confessionem cogentis non ignorantis. Et constat quod loquens de confessione vocali fienda deo quia tunc deus non homo vocaliter loquebatur ipsi adhuc. Ergo ab illo tempore certe fuit necessaria confessio isto modo dicta. Loquendo autem de confessione vocali fienda homini. Dico quod fuit instituta in lege nova christo videlicet incarnato. Et tunc non antequam fuit unum tale confessionem institui. Et ratio que me movet ad hoc est duplex. Primum quod confessio ordinatur ad duos scilicet ad peccati deletionem et manifestationem et ad reconciliationem faciendam deo et ecclesie eius. Ex quo patet quomodo in lege nova debuit institui confessio et hoc sic. Notandum tamen quod ad evidenciam istorum que dicenda sunt quod status peccati vocatur tenebre et status gratie lux. Ita dicit apostolus loquens ephesijs postquam

60
fuerūt cōuerſi ad fidē et fuerūt
in ſtatu grē dicēſ. **E**rat ſ ali
quādo tenebre nūc autē lux in
dño. **E**t in epiſtola ad roānos
Abidam? op a tenebray gloſa
id eſt op a pccī. et induam^r ar
ma lucis. gloſa id eſt virtutis.
In ea g^o lege debuit inſtitui cō
feſſio homī faciēda in qua or
ta fuit lux vera que illūmat oēz
homīnē veniēte in hūc mūdū
Iſta eſt lex noua xpō ſcīz incar
nato. ergo in lege noua debu
it inſtitui cōfeſſio homī facien
da. **E**t ſcdo ex hoc q^d cōfeſſio
ordinat^r ad recōdiliacionē faci
endā deo et ei^us eccleſie p^r et etiā
q^d debuit inſtitui in lege noua
Ideo em cōfeſſio fit homī vt ho
mo ſit iudex et arbiter inter de
um et pccōres. **A**rbiter at talis
debet eſſe qui poſſit manū ipo
nere in vtrāq^z ptem. **N**ō ille cui
eſt faciēda cōfeſſio op^r q^d po
ſſit ponere manū in deum. cui
vult cōfiteſ. talis at eſſe nō
potuit quouſq^z deus factus ē
homo. quia tūc datus ē nobis
mediator dei et homīn^u hō xpō
i^us. **E**t hic poſtq^m corp^ualiter
aſcendit in celū reliq^t aliquos
in eccīa quos loco ſui cōſtituit
arbitros et rectores eccleſie qui
bus cōmiſit auctoritatē reconci
liādi peccatores deo et eccleſie
ſue. **E**t ideo in lege noua crīſto
ſcīz incarnato debuit inſtitui cō

feſſio. **C**ū em cōfeſſio hēat effi
caciā ab abſolucione. et abſo
lucio ex lege dicente xpō bto
petro apoſtolo et in ipſo omī
bus alijs. tibi dabo claues re
gni celoz. quoz rēmiſeritis pec
cata remittū^r eis et quoz rēti
nueritis retenta erunt: mani
fēſtū eſt q^d cōfeſſio faciēda homī
in noua lege fuit inſtituta. **P**re
ceſſit tamen in figura in lege ā
tiqua in hoc q^d ſacerdotib^u da
ta erat auctoritas diſcernendi i
ter lepram et lepram et inter p
phanū et ſanctū. ſed iſta erant
quedā corporalīa et nō ſpūalia
Et hāc figurā oſtendit xpūs i
lege noua fuiſſe impletā q^undo
leproſos mūd^uatos ad ſacerdo
tes mīttebat dicēs. **I**te oſtendi
te vos ſacerdotib^u. **D**e ſecondo
quis fuit inſtitutor cōfeſſionis
Dico q^d xpūs ipſemet. **R**atio
fuit retractata ſup^r in p^rma pte
hui^us operis quādo agebat^r de
ſacramētis in generali. **E**t intel
ligo q^d fuit inſtitutor auctori
tatiue. **E**t credo q^d btūs iacobo
minor qui fuit epūs. **H**eroso
lomitanus et p^rmi^us inter apo
ſtolos celebrāuit miſſam q^undo
dixit. **C**onfitemī alterutrū pec
cata veſtra. fuit p^rmulgator i
ſtius inſtitucionis ſicut dictū
fuit ſupra de ſacramento extre
me v^uctionis.

¶ Quis tenet ad cōfeſſionem
Capitulū ſecondū

Omnēs adulti postquam ad annos discretōnis pueruerint ita quod possint discernere bonū et malū tenentur semel in anno id est in ieiunio confiteri ex statuto concilij generalis. Et ponitur ex de pe. et re. c. Omnis utriusque sexus. Et contra transgressores illius statuti ponitur pena ibidem quod uiuentes ab ingressu ecclesie arceantur. et morientes christiana careant sepultura. Et huius sanctissimi ac saluberrimi statuti potuit esse et credo quod fuit triplex ratio. Prima fuit vniuersalis indigēcia. Omnes enim peccauerunt et egent gloria dei. Non est enim qui faciat bonum et non peccet ut dicit sapiens. Ideo quislibet debet deum glorificare confitendo se peccatorem. Qui enim se peccatorem confitetur deum glorificat ostēdens se dei gratia et misericordie indigere. Secunda ratio fuit sacre communiois reuerencia. Cum enim omnes teneantur in pascha communicare ut digne ac mūde possint accedere ad tantū sacramentū oportuit premittere remediū purgationis et locutionis peccati quod fit in confessione. Tercia ratio fuit discretio gregis domesticis ne scilicet lupi absconderentur in grege qui manducaret agnos. Ideo statutū est ut rectores ecclesiarum agnoscerent vultus

omnium suarum ne heretici sub pelle innocentie maliciā suā pallarent. Ideo omnes quicumque et cuiuscumque conditionis sint tenentur semel in anno confiteri. vel peccant mortaliter et debet pena predicta puniri. Sed pone aliquis non habet conscientiam de aliquo peccato mortali nisi solum de venialibus sed homo non tenetur venialia confiteri ergo ad minus talis non tenetur confiteri. Dico sine praiudicio et saluo meliori iudicio quod aliquis potest teneri ad confessionem propter duo vnum propter vinculum peccati. Alio modo propter vinculum precepti. Peccata venialia non tenetur quis confiteri propter vinculum peccati cum possint remitti sine confessione. tamen sunt confitenda propter preceptum quo tenetur quislibet confiteri semel in anno quando scilicet confitetur non habet nisi peccata venialia. Unde si haberet mortalia que confiteretur non teneretur de necessitate ad venialia. De hoc tamen magis late dicetur infra. Sed ulterius ponere quod aliquis est ita attentus circa diuina et non habet remorsum de aliquo peccato nec mortali nec veniali. a ergo iste tenetur confiteri aut non. si non. tunc non omnes tenentur ad confessionem. cuius contrarium dictum est. si autem tenetur et non habet conscientiam de aliquo peccato nec mortali nec veniali tenetur ad confitendum et dicendum

cōtra cōfciēciā suā et ita mētiri
qđ nephas est dicē. g^o ad mi?
talis nō tenet cōfitei. **Dico** qđ cū
sapies dicat. **Sepcies** in die ca:
dit iustus. impossibile ē vt cre
do s^m statū viatorū qđ aliquis
habens intellectū et vsū ratio:
nis transeat vnū diem et vnaz
septimanā absq; remorsu ali:
cuius peccati venialis et qđ to:
tū annū transeat hoc bēo ma:
gis p impossibile. **Nec** credo qđ
vñq; istud donū fuerit collatū
aliqui sancto nisi xpo et beate
vgini matri eius. nec istud do:
nū credo aplōs habuisse: quia
venialiter peccauerūt. vt dicit.
grego. **Et aug^o** in libro de nā
et gracia. **Si** omēs sancti et san
cte dū adhuc viuerent interro
gati essent vtrū sine peccato es
sent omēs vna voce dicerēt. **Si**
dixerimus qđ peccatū nō habe
mus ipsi nos seducim? et veri
tas in nobis nō est exēpta be
ata virgine maria de qua cū d
peccatis agis ppter honorem
filij nullam volo prozsus que
stionem habere. **Et iheronim^o**
Nes pene cōtra naturā: vt sine
peccato aliquis sit. **I**deo homo
quantumcūq; sit pfectus debet
cogitare corde et cōfiteri ore se
ēē peccatorem. **Q**uia vt dī gre
gorius. **N**onay mēciū est ibi
culpam timere vbi culpa nō ē
Vnde cōmuni lege tenet omēs
ad cōfessionem. **E**t si de? de spe

cialissima gracia daēt istud do
nū aliqui qđ nec mortaliter nec
venialiter peccat. **C**redo qđ ad
huc ne cōtempneret preceptū
ecclie talis deberet presentāē se
cōfessori suo nō qđ diceret se pec
catorē quia mētiret sed deberet
dicere. **D**ñe ego nō habeo cōfi
ciā de aliquo peccato nec mor
tali nec veniali tñ ppter prece
ptū ecclie pnto me vobis: sicut
dixi supā qđ sanctificatus in v
tero debet suscipe sacramētum
baptismi licet nō habeat pec
catū originale.

De tēpore quo tenet homo
cōfiteri **Capitulū terciū**

Hic sapientē omīa tē
pus habent. et iō nūc
videndū est de tpe quo
est cōfessio faciēda id est si est
faciēda statim cū homo pec
cauit vel potest differri vsq; ad
tempus statutum in decretali.
Omnis vtriusq; sex? vsq; ad
xl. **A**d huius ergo euendā
sciendū est qđ nos possumus
loqui de cōfessione vel quātū ad
ppositū interius vel quantum
ad verbū exterius. **S**ed pmo
mō sic dicūt cōter omēs docto
res qđ tenet pponere cōfitei qđ
tenetur pmo de peccatis cōteri
quia sine pposito cōfitendi et sa
tisfaciendi nō dimittit peccatū
in cōtricione. **E**t dico pmo cōtei
quia sicut dictum est supra sem
p quando occurrūt memoria de

peccato tenet homo dolere et confiteri de eo modo quo dictum est superius licet etiam fuerit ipsum confessus tamen ex quo semel est legitime confessus non tenet iterum confiteri. De hoc tamen magis dicitur infra quam agitur de iteratione confessionis. Sed si loquamur de confessione actuali quando scilicet homo tenetur actualiter confiteri in ista materia sentiunt doctores diuisim de. Quidam enim dicunt indistincte quod quandocumque aliquis peccauerit non tenetur confiteri ante pascha sed bene tenetur confiteri. Et fundant intentionem suam ex duobus. Primo quia preceptum de confitendo est preceptum affirmatiuum et ideo non obligat nisi pro loco et tempore determinatis. Tempus autem determinatum ab ecclesia est quadragesima. Ideo nullus ante quadragesimam tenetur confiteri nisi esset in periculo mortis. Secundo quia actus confessionis non est necessarius ad iustificacionem quia per contricionem est iustificacio et ita confessio est solum necessaria ex precepto et obligatione ecclesie et ecclesia non exigit ante pascha nisi periculum mortis immineat. ergo ante illud tempus non tenetur confiteri nisi in casu mortis. Alij dicunt quod peccator existens in peccato mortali tenetur statim quando habet discreti et ydonei sacerdotis copiam et peccati commissi memo-

riam confiteri peccatum suum. Nec obstat decretal illa. Quis vtriusque sexus quia illa decretalis non dicit quod versus tunc differatur. sed dicit quod non differatur ultra sicut ecclesia prohibet ne ultra annum quis remaneat in excommunicatione non tamen dat licentiam emanandi versus ad illam horam. Iterum cum illa decretalis non fuerit edita per negligentibus ymo contra negligentibus. Si antequam illa decretal esset edita peccator tenebatur se confiteri statim quando offerebat se oportunitas sic videtur quod teneatur post eius edicionem. Que ista opinio sit verior: fateor me nescire. Tamen dicere sicut dicit prima opinio videtur michi periculum. Dicere sicut dicit secunda videtur michi durum. Scilicet thomas de aquino in quadam questione dicit quod quilibet ponit aliquos casus in quibus aliquis existeret in peccato mortali tenetur statim confiteri. Primus est quando est in infirmitate dicitur quod qua imminet sibi periculum mortis et iste casus potest colligi ex hijs que ponuntur extra de peccato et re. Cum infirmitas corporalis. Secundus casus est quando habet facere aliquid de quo imminet sibi periculum mortis licet pro tempore illo sit sanus. sicut si habere rem transire mare vel longam viam facere vel aliquid aliud tale. Tercius est si habet aliquid facere quod existeret in peccato mortali.

nō possz facere sicut si haberet
dicere missam vel recipē vel mi-
nistrare aliquod sacramentū ec-
clesie. **Q**uartus casus ē qñdo
omisit aliquod peccatū de quo
curatus suus nō p̄t absolvere
eū et habet copīā alicui? q̄ p̄t
absolvere eū et timet q̄ tēpore
statuto nō poterit habere co-
piā: tunc tenes statim cōfiteri.
Quintus casus est qñ cōsciēcia
sua dicit sibi statim esse cōfite-
dū quia aut tenes deponere eā
aut facere scđm eā cū nō sit er-
ronea sed salubris. **O**mnes em̄
dicūt q̄ licet nō sit necessarium
statim cōfiteri est tamen mul-
tū cōgruū **I**uxta dictū sapien-
tis dicentis. **N**e tardes cōverti
ad dñm et ne differas de die in
diem: subito em̄ veniet ira illi?
et in tēpore v̄ndicte disperdet
te. **I**ta q̄ raymundus in sūma
sua ponit quinqz raciones pp̄
ter quas est multum vtile a cō-
gruū statim cōfiteri. **P**rima
est pp̄ter incertitudinem hore
mortis. **U**nde dñs in euangelio
beati lucę. **D**emēt dñs serui illi-
us in die qua nō sperat et hora
qua nescit et p̄tem eius cū infi-
delibz ponet. **I**tem diuini p̄mit-
tens sibi longam vitam. **S**tul-
te hac nocte cōpetent animam
tuā a te et ea que acruasti cu-
ius erūt. **S**cđa est quia morās
in peccato semper accumulāt
peccatū peccato et per cōsequēs

penam pene. **U**nde apostolus
ad romanos. **A**n ignoras qm̄
benignitas dei ad penitenciam
te adducit. scđm duriciā tuam
et ip̄mitens cor thesaurizas ti-
bi iram in die ire et reuelaciōis
iusti iudicij dei qui reddet vni-
uiqz secundum opera sua. **E**t
osęe dicit. **M**aledictum menda-
caciū furtum homicidiū inun-
dauerūt et sanguis sanguinez
tetigit id est peccatum adducit
peccatum. **U**nde grego. **P**ecca-
tū quod p̄ penitenciā nō dilu-
itur mox suo pondē ad aliud
trahit. **T**ercia est quia quanto
maiozem morā fecerit in pecca-
to tanto magis elongabitur a
deo et per cōsequens tanto dif-
ficilior erit cōuersio. **I**uxta illd
qđ cōter dicit. **Q**ui nō ē hodie
cras minus aptus ē. **E**t ovidi-
us. **P**incipijs obsta sero id est
tarde medicina p̄at. **C**ū mala
p̄ longas cōualuere moās. **E**t
ps. **D**omine qui elongant se a
te peribūt. **Q**uarta est quia in
magna egritudine vir p̄t ali-
quis penitere seu etiā de pecca-
tis cogitare. **U**nde iheronimus
Cū egritudine opprimeris vir
potes aliud cogitare q̄ sentis
et illuc rapis intēcio mētis vbi
est vis doloris. **M**ulta em̄ vt
dicit augustinus. occurrūt tūc
impedimenta. **N**am morbus
vrget. pena tenet. filij. vxor.
mundus. que illicite dilexit eū

ad se vocat. tene ergo certū: et
dimitte incertum et age peni-
tenciam et cōfiteri dum sanus
es et nō differas vsq; ad infir-
mitatem. **I**uxta cōsiliū sapiē-
tis dicentis **D**iuus et sanus cō-
fiteberis. **Q**uinta quia nisi pec-
cator in vita sua exaudierit do-
minū clamātē q; cōfiteat et fa-
ciat penitenciam clamabit ipse
postea ad dñm et nō exaudiet.
Exemplū de diuite epulone q;
in inferno sepultus nō est ex-
auditus etiā pro vna gutta aq;
Non est ergo differenda l̄ tar-
danda confessio sed est multū
vtilē et cōgruum q; fiat statim.
Richardus autem in quarto
suo super sentencias loquēs de
materia ista dicit q; aliter cen-
sendum est in casu isto d̄ religi-
oso. aliter de layco. **N**am reli-
giosus cum totū tempus vite
sue sit sibi tempus penitencie
habita copia sacerdotis ydonei
si peccauerit mortaliter credo
q; tenetur sine mora cōfiteri et
intelligatur sine mora sicut res-
cta ratio ordinabit. **L**aycus ra-
donabiliter potest expectare
tempus quadagesime qd̄ est
tempus penitencie. **U**nde cū il-
lud temp; sit magis oportu-
m̄ eis ad satisfaciendū et cōfiten-
dū si expectent illud racionabi-
le est iudicare q; nō peccēt dū
tamē pponāt firmiter tūc tem-
poris cōfiteri. **D**e clericis autē

iudicare nō audeo. cōsiliū autē
sanū do q; omēs qui cadūt per
mortale cōfiteant statim cū pos-
sint. **N**ō em̄ videt̄ vere cōtritus
qui tam diu vuln; peccati por-
tat occultū. **V**erba sūt **R**ichar-
di. **Q**uicquid sit de ista mate-
ria credo in casib; quos pōnit
scūs thomas de necessitate te-
net̄ quilibet statim habita op-
tunitate cōfiteri. **C**redo etiam
q; cōsiliū **R**ichardi sanū sit
et salubre et debet exequi cum
diligenciā et b̄tute.

Cui est facienda confessio
Capitulū quartū

Quomā ille cui est faciē-
da confessio sacramenta-
lis optet q; bēat cla-
ues. **V**idendū est p̄mo aliquid
de clauib; **N**otādū ergo p̄mo
q; nomen clauis trāslatū est a
corp̄alib; ad sp̄ualia. **C**laus
em̄ in corp̄alib; est instrumen-
tū ad remouendū aliqd̄ obsta-
culū qd̄ impediēbat ne possit
haberi aditus ad domū. **S**ic e-
tiam in sp̄ualib; illud qd̄ re-
mouet peccatū mortale qd̄ est
obstaclū ad ingrediendū reg-
nū celeste vocat̄ clauis. **E**t ista
clauis est triplex. **N**am quedā
est clauis auctoritatis et ista;
habet solus deus. **U**nde de ista
clauē loquebant̄ iudei dū dice-
bant. **Q**uis potest dimitte nisi
solus deus quasi dicerēt null;. **E**t
h̄ rex est auctoritatiue. **A**lia

est clavis excellencie. et hanc h3
xpc homo **E**t de hac clauē lo-
quit ysaias in psona di loqns
de xpo **D**abo clauē dauid sup
humerū eius et d3 xps homo
clauē excellēcie habere inqñ-
tū ipse per passionem suam sa-
tisfecit p peccatis nostris. et
nō solum pro nostris ymo p
to ciuis mundi et natura huma-
na vt dicit beatus ihero. et hoc
est verū quātū ad efficaciam. **D**el
dictū habere xpus homo cla-
uē excellēcie inqñtū effectū
sacramentoy p̄t dare sine sacra-
mentis **T**ercia est clavis mi-
sterij **E**t istam clauē hnt sac-
dotes et daf eis in collacōe or-
dinis sacerdotalis **E**t de ista fu-
it dictū petro **T**ibi dabo cla-
ues regni celoy. et de istis cla-
uibus loquimur hic **S**ciendū
ergo q duplex est clavis mi-
sterij vna est sciencia discernē-
di **A**lia est ptās ligandi et sol-
uendi **D**e sciencia aut discernē-
di quō est clavis et quō nō. et
si est alia clavis scdm rem a po-
tenda ligandi et soluendi ē ma-
gna diuersitas inter doctores
theologos **E**t ideo nō dico am-
plius aliquid de ista materia
cū dñs papa **I**ohes xxi. q nē
viuit loquens de clauibus i qua-
dam extrauagante sua que in-
cipit **Q**uia quozūdā mētes
faciat mencionem de ista diu-
sitate doctorū et nichil determi-

net **U**nde ex quo ipse reliquit i
determinatum temerarium est
aliquid determinare seu diffi-
nire **I**stud tamen firmiter te-
nendum est q iste clauē cui-
bet sacerdoti dant in sua ordi-
nacione. sed iste clauē nō pos-
sunt exire in actum donec sac-
dos habeat materiam in quā
agat et hoc vel per ommissionē
cure animarum sicut habent
epi vel archiepiscopi et omēs
alii habentes curam animarū
vel priuilegiū sicut habent fra-
tres predicatorum et minores.
et alij qui ex priuilegio domini
pape vel episcopoy pnt predi-
care et cōfessiones audire **E**x
hijs ergo p̄t patē cui sit sacra-
mentalī cōfessio faciēda **E**t
dico sacramentalī cōfessio ad
excludendū cōfessionē cōsiliatī-
uā vel directiuā. qñ scq peccator
cōfiteatur alicui peccatū suū vt si
bi sup eo cōsulat. et eū dirigat
nō vt eum absoluat. quia tal
cōfessio potest fieri alicuiqz bo-
no viro qui eum potest iuuare
et cōsulere vel orando vel instru-
endo **S**ed loquendo de cōfessi-
one sacramentali que fit p ab-
solutionē dico q ex dictis pa-
tent due cōclusiones. **P**rima ē
q cōfessio sacramentalis est fa-
ciēda sacerdoti et nō alij id ē
q nō debet nec potest fieri nisi
tantū habenti clauē et iste est
sol? sacerdos **E**t rō ē qz absoluō

fit virtute clauū. ita q nullus
potest absolvere in foro peni-
tencie nisi habeat clauē quod
patet quia vt dictū est clauē
ordinant ad soluendū. **I**stud
tamē melius dicitur infra quan-
do agitur de potestate clauū. **N**ul-
lus habet clauē nisi sacerdos
cū clauē dent in collatione or-
dinis sacerdotalis. ergo nō pōt
nec debz aui fieri nisi sacerdoti
Et ita dicit augu^s et ponit etiā
de pe. d. vi. **Q**ui vult confiteri
peccata sua vt inueniat grām:
querat sacerdotē. **D**e eādē cō-
clusio est q cōfessio faciendā ē
pō sacerdoti. **E**t ista conclusio
patz sic. **L**icet em vt dictū est o-
nes sacerdotes habeāt clauē
nō tñ omēs hñt materiā in q
pñt exercere vsū clauū sed so-
lū illi quibz cōmissa est cura a-
nimaz respectu illoz quoz cu-
ra eis est cōmissa. **E**t ideo solū ta-
libz cōfessio est faciendā et ta-
les sūt p̄prij sacerdotes. ergo
solū p̄prij sacerdotibz est cō-
fessio faciendā. **E**t potest aliq̄s
dicere **Q**uid ē vel quis est p̄pri-
us sacerdos. **A**liqui dicūt q p̄-
prius sacerdos est sacerdos p̄-
rochialis qui habet administrāē
sacramenta ecclesiastica. et isti
est cōfessio faciendā. **E**t videtur
dictū istoz fundari in ratione.
ista. **I**lli debet fieri cōfessio qui
habet administrare sacramen-
tū eucaristie. **A**d hoc em est da-

tū p̄ceptū de cōfitemdo in qua-
dragesima vt fideles digne ac-
cederent ad sacramentū eucari-
stie i pascha. **C**ū ergo sacerdos
prochialis sit obligatus et tene-
at ex officio suo administrare sa-
cramentū eucaristie prochialis
suis. **I**deo omēs prochialis sui
tenent sibi cōfiteri ad min^{us} in
quadragesima. **E**t ista videt^{ur} ē
intencio illius decretalis. **O**is
vtriusq̄ sexus. **E**t illud capitū-
li de pe. d. vi. **P**lacuit. **I**stō etiā
videt^{ur} de intencione sacre scrip-
ture in veteri testamēto vbi di-
cit^{ur} p̄. xxvij. **D**iligēter agno-
sce vultum pecoris tui. **S**ed vid-
tus pecoris s^{ecundum} glosam est con-
sciēcia q nō potest cognosci nisi
si per cōfessionem. ergo oportz
q ille qui habet curam cognos-
cat confessionem quod nō po-
test fieri nisi audiat eam. **H**oc
etiam idem videtur dicere scrip-
tura in nouo testamēto vbi di-
citur ad hebreos ultimo. **S**er-
ui obedite per omnia p̄positis
vestris ipsi em p̄uigilant quasi
rationem reddituri p animabz
vestris. **E**rgo si ille qui habz cu-
ram tenetur reddere rationē p
anima subditi videtur necessa-
riū q sciat statum anime sub-
diti qd nō potest fieri nisi audi-
at eius confessionem. quare o-
portet q q̄libet subditus confi-
teatur suo curato. **A**lij distin-
guunt de proprio. et dicunt q

ppriū dicitur duobus modis. **U**nomō dicitur ppriū put diuidi
tur cōn alienū. Aliomō dicitur p
priū s^m q diuidit cōn cōmune
Nodo dicitur isti q quilibet te
nes cōfiteri pprio sacerdoti s^m
q ppriū opponit alieno. **N**ō
autē s^m q opponit cō. **N**am
stat q certū est q si aliquis cō
fessus fuisse dñō pape peccata
sua vel epō vel archiepō suo fa
tū et temerariū est dicē q te
neret illa eadem peccata cōfite
ri suo procbiali curato. **C**ū er
go isti qui ex priuilegio predi
cāt et audiunt cōfessiones sint
vicarij dñi pape et epōz. cō
fessi eis nō tenent iterū cōfiteri
sacerdoti suo procbiali cum ta
les sūt quasi quidā penitencia
rij ptiulares. **E**t ideo sicut cōfessi
si penitenciaris domini pape
et epōz nō tenent iterū cōfiteri
curatis suis. ita nec cōfessi istis
Et ita est hodie determinatum
per dñm nostrū papā **I**ohēz
xvii. in quadā decretali sua ex
uagāte que incipit **D**as electio
nis. **I**stud etiā videtur eē de in
tencōe illius decretalis sup ca
thedram que ponit de sepul.
In constitutionibus domi cle
mentis c. dudum a bone mēo
rie. **U**bi dicit q fratres predica
tores et minores tantū habe
ant de potestate in cōfessionibus
audiendis quantū procbialis
sacerdos de iure noscitur habere.

sed cōfessi sacerdotibus prochia
libus nō tenent iterū cōfiteri.
ergo nec cōfessi eis. **E**t scdm istā
viam illa decretalis. **O**mnis v
triusq sexus. loquit de sacerdo
te proprio put ppriū diuidi
tur cōn cōmune. **U**nde ē sensus
cōfiteatur pprio sacerdoti id ē
nō alieno. **E**t quicqd sit de hoc
tamē si illi qui audiūt cōfessio
nes ex priuilegio dñi pape indu
cerent sibi cōfiteātes ad cōfiteā
dū semel in āno suis curatis be
ne facerent. et ad hoc inducū
tur in illa decretali dñi benedi
cti xi. qui fuit de ordine predi
catorū que incipit **I**nt cunctas
Et tenent adhuc qz licet illa
decretalis sit reuocata in qntūz
cōtrariatur decretali bonifacij
que incipit **S**up cathedrā non
tū qntūz ad alia q eqtatē cōti
nēt ē reuocata. **N**ūqz sacer
dos procbialis pōt absolue sibi
ditum suū de oī peccato. **D**icen
dū q raymūdus in sūma sua.
ponit qnq casus de quibus sac
dos procbialis nō pōt se intro
mittere nisi specialit fuerit sibi
cōmissū. **P**rimus qñ est solem
pnis pñā reponenda. **S**cdus
casus ē qñ peccatori est ānexa
ex cōmunicatio. **T**ercus ē vbi cū
q iueit irregularitatē cōtractā
Quartus ē de in cōdiariis. **I**stis
quatuor casibus hostien addit
tres. **I**ta q sit vnus casus de pub
lico peccatore sicut de publico.

blasphemo **S**extus est de inē
diarijs **S**eptim⁹ casus est si sit
cōsuetudo in episcopatu q̄ aliq̄
certa crimina ad episcopū refe
rant sicut obtinet cōsuetudo in
plurib⁹ episcopatib⁹ **D**e homi
cidij⁹. sacrilegijs. falsarijs. vi
olatorib⁹ emunitatis ecclesia
stice **S**odomitis. inēstuosis.
piuris. et alijs enormib⁹ crimi
nib⁹ que episcopi sibi retinent.
h̄m q̄ eis videtur expediens. de
quib⁹ nō potest certa regl'a da
ri **S**ed vnusquisq̄ curatus ha
beat sinodale suū cū quo se diri
gat in vita ista. **Q**uñs guilbel
mus durandi ep̄s ī reportorio
suo dicit q̄ ponere tot casus nō
est nisi auferre potestatem suā
curatis cū possint omnia de iu
re que nō sunt eis exp̄sse p̄bi
bita **N**otandū etiam q̄ **N**a
ymūdus in sūma sua poit sex
casus in quib⁹ vnus sacerdos
prochialis potest absolvere et
audire cōfessiones subditorū
aliterius sacerdotis. **P**rimus ē
cū ille extraneus deliquit ī p
rochia sua **S**ecūdus est si mu
tauit domiciliū in prochia sua
sicut est de scholaribus studentī
bus p̄suis vel alibi **T**ercius si
sit vagabūdus sicut illi paupe
res qui vadunt vagabundi p̄
mūdum. **Q**uartus quādo ali
quis habet sacerdotem impe
ritum vel maliciosum vel oīno
insufficientē et vult ire ad ma

gis peritum qui sibi melius cō
sulat potest ire ad eum petita
tamen prius licēcia et obten
ta a p̄prio sacerdote: et sacer
dos tenetur eam sibi dare **Q**u
tus casus est. si aliquis volens
facere lōgū iter vtpote ire ad
sanctū iacobū vel ad quācūq̄
aliam peregrinationem vel lo
cum petit licēciā a suo curato
q̄ possit in itinere cōfiteri quia
tūc quilibet qui potest audire
cōfessionem poterit eius cōfes
sionem audire **S**extus casus ē
quādo ē in articulo necessitatē
q̄ in isto casu poterit cōfiteri
cuiq̄ sacerdoti **I**n alijs autē
casib⁹ p̄fatis nō potest cōfiteri
nisi potenti audire cōfessionē
vel ex cōmissione cure vel ex p̄
uilegio **S**ed quid fiet de militi
b⁹ siue de nobilib⁹ vel quib⁹
cūq̄ alijs qui habent domicili
a in diuersis prochijs. et per
vnā ptem āni morantur in v
no domicilio. et p̄ aliam ptem
āni morant in alio cū confite
būtur isti **D**icendū q̄ tales de
bent cōfiteri illi curato in cuius
prochia habent p̄ncipale do
miliū vel ī cuius prochia mo
rantur p̄ maiorem ptem anni
Sed pone hic est vna mulier
fragilis et prona ad peccatum
timet d̄ curato suo qui est leuis
et lubricus q̄ si cōfiteat sibi q̄
sollicitet eam ad malum vel q̄
reuelabit cōfessionem. nūquid

confitebis ista sibi **D**ico q si time-
tur verifimiliter et pbabiliter
de istis vel de aliquo istoz debz
petere licentia a curato suo q
confiteat alteri a si potest bre
copiā superioris sicut epī permitte-
re sui vel alicui? religiosi ha-
bentis potatem audiendi confessio-
nem confiteat sibi **S**ed si ista nō
potest habere copiā istoz ali-
cuius et curatus suus ē ita ma-
liciosus q nō vult sibi dare li-
centiā confitendi alij qd faciet i-
sta persona **D**ico q si timet de
solicitatione comendet se deo o-
rando q eripiat eam a temp-
tatione et donet sibi virtutem
et constanciam resistendi et co-
fiteat in loco publico et deus
qui teste apostolo neminem p-
mittit temptari supra id qd pt
sed faciet cū temptatione pro-
uentū a adiuvabit eā. et sic nō
comovebis. **I**n casu autē vbi
timeret de reuelacione confessio-
nis credo q si timor esset ratio-
nabilis et nō levis vel fatuus
q sine licencia sua si ipse nega-
ret eam ius concedit sibi q scz
alteri habenti potestatem au-
diendi confessiones possit cofi-
teri **I**ta tamen q sit in pposi-
to q vbi haberet curatū suffici-
entem confiteretur sibi **S**icut em
ille qui contrahit matrimoniū
apponēdo addicionē inhonestā
cōn substantiā matrimoni pri-
uas iure matrimoni: vt dicat

xxii. q. iiii. inter cetera. xxxii.
q. ii. aliqui solet queri. extra de
condicionē appo. inde c. ultimo.
Ita sacerdos nō seruās ea que
sūt de substantia confessionis pe-
mo faciens cōn ea est puatus
iure qd habebat in audiendo
confessiones **C**ū igitur tenē secre-
tum sit de substantia confessionis
quātū est ex pte confessoris. sac-
dos reuelās confessionē ē puat?
iure qd habebat in audiēdo co-
fessionē **E**t ideo si timetur iuste
et rōnabilē q iste curatus reue-
laret confessionē nullus tenet
sibi confiteri **V**erū est q ista ra-
cio nō cludit nisi cōn eum qui
iam reuelauit confessionē non
cōn eum qui reuelaturus est. h
hoc facit sequens ratio **I**tem qd
pro caritate institutū est cōtra
caritatem militare nō debet **S**z
confessio instituta est pro cari-
tate quia quilibet tenetur se di-
ligē ad honorē dei eū glorificā-
do et se ei humiliādo et eū sibi
reconciliando. ergo nō tenetur
militare cōn caritatem seipsum
prodeundo et diffamādo qd fie-
ret si homo tenetur cofiteri illi
de quo iuste et rōnabilē psu-
metur q reuelaret confessionē
Vn aug? hortās ad pñas et cō-
fessionē dicit **N**ō dico vt te p-
das **S**z si aliqs confitetur sciēt
aliqui q confessionem reuelat
pderet se. ergo nō debet sibi cō-
fiteri **S**ed pone ppu? sacerdos

est hereticus vel scismaticus vel
simoniacus vel excommunicatus
nūquid debet sibi confiteri. **D**ico
sine p̄iudicio q̄ nō. et ratio est
generalis quātū ad om̄es tales.
Cū em̄ p̄icipare cū excommuni-
cato in sacramentis est peccatū
mortale et om̄es tales sint ex-
communicati de iure et confessio sac̄-
mental̄is fit sacramētum. quia
q̄ talibz confiteret̄ peccaret mō-
liter. **S**ed quātum ad hereticū
est specialis ratio: q̄ hereticus
de facili poneret sibi cōfiteñtēz
in errorem vel inducēt in despe-
rationē sicut fecerūt pharisēi iu-
de qui cōfessus fuit eis dicens.
Peccavi tradens sanguinē iu-
stū. et ip̄i loco sui consilij dixe-
rūt ei. **Q**uid ad nos tu videris.
Alterius pone dicit̄. unumiter
et declarabit̄ infra q̄ nullus de-
bet diffamare nec accusare i cō-
fessione aliū. **S**ed potest at̄tin-
gere q̄ si aliquis cōfiteat̄ cura-
to suo oportebit q̄ diffamet a-
liū. **S**icut ponat̄ aliq̄s pecca-
uit cum matre sua: que est bñ
nota curato suo vel cum filia vel
cum sorore quas etiam curatus
bene novit oportet q̄ talis ex-
primet et nominet p̄sonā in cō-
fessione dicendo. **H**abui rem cū
matre vel filia vel cum sorore et
sic cum iste sūt note vt dictum
est curato remanebūt diffama-
te apud eum. **D**icendum q̄ ta-
lis debet confiteri si habeat o-

portunitatem tali qui non ha-
beat noticiam istarum p̄sonā-
rum. **U**nde talis debet venire ad
curatum dicens. **E**go habeo ca-
sum quem non debeo dicere vo-
bis. **I**deo peto licenciam alteri
confitendi. et sacerdos tenetur
eam sibi dare. et ea habita de-
bet querere sacerdotē qui nul-
lam noticiam habeat de p̄sonā
na cum qua peccavit. **E**t s̄ulo
sacerdotibus curatis q̄ sint fa-
ciles ad tales licencias cōceden-
das: quia ex hoc prouenit du-
plex bonum. **U**num est: q̄ ip̄i
exonerantur. **A**liud est: q̄ ali-
apercius et melius ac securius
cōfitentur. **S**ed nunquid q̄ pec-
cauit cum curato suo tenetur si-
bi cōfiteri. **D**ico q̄ cum veream-
dia sit pars confessionis scilicet
magna pars satisfactionis. et
homo non tantum vereamdet̄
de illo qui est conscius sceleris
quantum de vno alio. mulier
ista non debet cōfiteri illi. nec
ipse debet eam audire ymo de-
bet sibi dicere. vade ad alium.
tamen si confiteretur sibi et ip-
se absolueret eam esset absolu-
ta. **S**acerdos autem curatus cui
cōfitebitur. **D**ico q̄ si quādo cō-
mittitur sibi cura ipse peteret li-
cenciam q̄ possit eligē confessores
vel in cōmissione cure diceret si-
bi ep̄us. **N**e ex hoc q̄ habeat
ram aliorū detrimētū aīe tue pa-
ciaris cōcedimus tibi q̄ possis;

eligere confessorē ydoneū qui te
absoluere valeat essē multū se-
curū. tenetur autē dīter q̄ in cō-
missione cure detur eis talis li-
cētia implicite vel cōmissio cure
esset eis nociua. **S** nūquid ex
hoc possunt cōfiteri simplicibz
sacerdotibus qui nō habent au-
toritatem audiendi confessio-
nem. **D**ico q̄ nō de rigore iuris
Et est duplex ratio. Una quia
iste nō est modus dandi iuris-
dictionē ei qui alias nō habet
Alia quia licet curati sint licen-
ciati q̄ possint confiteri tamē
isti non sunt licenciati q̄ pos-
sint eos audire. Tamen credo
q̄ ex quo episcopi sciunt q̄ cu-
rati confitentur istis et isti ab-
soluūt eos et non prohibent y-
mo dissimulant. vidē eis da-
re tādte potestatem audiendi
et absoluendi curatos. **N**otā-
dum q̄ si aliquis sit in pericu-
lo mortis et non posset haberi
copia sacerdotis. potest et debz
confiteri layco fideli et non ex-
cōmunicato. Ita habetur de pe-
d. i. Quē penitet de cōf. d. iiii
sanctum. Et augustinus. Tan-
ta est vis confessionis vt si ar-
ticulus necessitatis imineat et
deest sacerdos confiteatur p̄-
mio. Ita tamen q̄ talis confes-
sio nō est sacramentū cum desit
ibi illud qd̄ est formale in sac-
ramento scz p̄tās. ratione tamen
voluntatis bone quā p̄tendit i

verecundia quā incurrit absol-
uitur a deo. Et ille qui audit cō-
fessionem tenetur orare pro eo
dicendo. **M**iserear tibi ac si sci-
at vel pater n̄r. Ita tamen q̄ si
euadat periculū tenet iter cōfi-
teri illi qui p̄t eū absoluere.

De quibus est faciendā cō-
fessio. **C**apitulū quintū.

Exposito quasi sup̄fici-
aliter cui ē cōfessio faciē-
da. **N**estat videre de q̄-
bus debet fieri. Et est sciēdū q̄
debet fieri de peccatis. Ita d̄r in
ps. **D**ixi cōfitebor aduersū me
iniusticias meas. dñō. iniustici-
as dicit nō iniusticias. Et in cano-
nica iacobi. Confitemi alteru-
trū peccata v̄rā nō bona vel vir-
tutes sicut facebat phariseus
dicens. Grās tibi ago dñe qz nō
sū sicut ceteri homīes. fornicā-
tores adulteri velut etiā b̄ pub-
licanus. Ieiuno bis in sabbato
decimas de oīm bonoz meoz
q̄ possideo. d̄r g° cōfessio fieri de
pcc̄is. **N**otandū at̄ q̄ pcc̄ozū
quedā sūt venialia quedā mor-
talia. Quātū at̄ ad pcc̄a venialia
simpliciter loq̄ndo nō sūt cōfite-
da de necessitate. Cū em̄ de na-
tura sua sint venialia qd̄ etiam
ipsū nomē importat p̄nt per se
venia cōsequi siue p̄ penitēciā
interiorē h̄ndo scz cōtricionē in
generali de ipsis vel p̄ exteriorē
assumptā sicut p̄ passionē pe-
ctoris et filia. **N**on est notandū

q̄ peccata venialia multis mo-
dis remittūt. etiā absq̄ cōfessi-
one. **U**nomō p cōfessionē gene-
ralem que fit in p̄ma ⁊ in cōple-
torio et in p̄ncipio misse. **A**liomō
p benedictionem episcopalem.
Et idem credo. nō tamē assero
de benedictiōe sacerdotis que fit
in fine misse. **A**liomō p asper-
sionem aque benedictę. de cōse.
d. iij. **A**quā sale aspersam bñs
diximus vt ea cūcti aspersi san-
ctificent. **A**liomō p p̄assionē
pectōris. **A**liomō qñ quis dicit
deuote dominicā oracionē scilz
pater noster. **E**t hoc virtute il-
lius verbi dimitte nobis debita
nostra. **A**liomō vt dicūt aliqui
p ingressum ecclesie cōsecrate et
intelligo quādo ingredit̄ causa
oracionis. **A**liomō p deuotā sū-
p̄cionē alicuius sacramenti po-
tissime sacramenti eucaristie de
cōse. d. ij. **C**ū om̄e crimen. **I**n-
telligo tamen qñ dico sic vel sic
venialia dimitti intelligo qñdo
p̄sona nō habet nisi venialia :
qz si haberet mortalia nūq̄ fi-
bi remitterent̄ venialia quousq̄
qz mortalia eēnt dīmīssa. **Q**uā-
uis autē peccata venialia quā-
tū est de natura sui nō sint d̄ ne-
cessitate cōfitenda. tñ multū ē
cōgruū maxime viris p̄fectis si
aut sūt religiosi et prelati q̄ cō-
fiteant̄ qz pena eorū multū mi-
nuīt virtute clauū. **N**otan-
dū tñ q̄ in casu cōtingit q̄ bo-

mo tenet̄ cōfiteri peccatū veni-
ale et hoc p̄pter dubiū. et hoc
scz. quādo dubitat p̄babiliter
de aliquo peccato vtz fit mor-
tale vel veniale: qz si nō penite-
at sicut de mortali. disc̄imī se
exponit et ideo debet cōfiteri si
aut iacet in cōsciencia sua et iu-
dicio sacerdotis relinquat vtrū
fit mortale vel veniale et cōsulo
sacerdoti q̄ nō fit nimis p̄uius
ad iudicandū peccata mortalia
sed potest dicere esse peccatū et
inducere hoīem ad penitentiā.
Tenet̄ etiā homo cōfiteri pec-
catū veniale p̄pter ecclesiasticū
statutū. quādo scz nō h̄z remor-
sum cōsciencie de aliquo pecca-
to mortali: qz cū ex statuto ec-
clesie teneat̄ quilibet cōfiteri in
xl. talis tenet̄ cōfiteri. et cū non
habeat peccā mōrtalia optz q̄ cō-
fiteat̄ peccā venialia. **D**icit̄ tamē
aliq̄ q̄ sufficit q̄ p̄ntet se sacer-
doti dicēs. **D**ñe ego nō h̄eo cōsci-
enciā de aliq̄ peccō mōrtali tñ p̄n-
to me vob̄ vt videatis meā cōsci-
enciā. p̄mū tñ reputo securus.
Tenedū ē g° nō eē necessariū
cōfiteri peccā venialia scđm qđ tā-
lia sūt. tñ multū vtile et exp̄e-
diēs ē vt teneat̄ q̄s ad cōfiten-
dū ea de bono et equo nisi i du-
obz casibz. vel qz ligat̄ a cōscia
scz quādo dubitat vtz fit mor-
tale vel veniale. vel a cōstituciōe
ecclesiastica quādo scz nō habz
mortalia que cōfiteat̄. **Q**uātū

ad peccata mortalia **D**ico q̄ o
mnia mortalia peccata tā oculis
tā q̄ manifesta tenet quilibet
distincte et sigillatim cōfiteri et
si exiderūt a memoria sua te-
net laborare quantū poteit q̄
recozdet. **Q** autē tenet cōfitei
peccā mōalia maifesta cōfesso
ri p̄ q̄a ad hoc q̄ sacerdos ab
soluat peccatorem oportet q̄
sciat peccata vt deus cuius lo-
cum tenet. sed nō potest scire
vt deus nisi dicat in cōfessione
ergo q̄ntumcūq̄ sit manifestū
peccatū cōfessor debet sibi ip-
sū dicere in cōfessione. **U**nde sic
in foro iudiciali nō sufficit vt
iudex sciat causam vt p̄uata p-
sona pmo op̄ vt sciat eam vt
iudex. **I**ta in foro spiritali nō
sufficit q̄ cōfessor sciat peccatū
vt homo pmo oportet q̄ sciat
ipsum vt deus id est q̄ dicatur
sibi in cōfessione. **T**enetur etiā
cōfitei peccata quantūcūq̄
sint occulta. **C**uius ratio ē. **S**ic
ei medicus corporalis nō potest
dare salubre remedium nisi co-
gnoscat infirmitatem. **I**ta con-
fessor qui est medicus aīme nū-
q̄ potest imponere penitentiā
salutarem nisi cognoscat pec-
catū: nō potest at̄ cognoscere pec-
catū occultum nisi reuelet sibi
in cōfessione. oportet ergo q̄
peccatū q̄ntumcūq̄ occultum
cōfiteat. **I**ustum est em̄ vt pecca-
tor qui nō erubuit peccare i cō-

spectu dei cui nichil potest oc-
cultari nō erubescat ipsum con-
fiteri homini cōfessori. **A**pparet
ergo q̄ peccata mortalia que-
cūq̄ sint siue occulta siue mani-
festa omnia et singula distin-
cte et singillatim sint cōfitenda.
Sed nūquid circūstancie pec-
catorū sūt cōfitende. **D**icendū q̄
circūstancie peccatorū que sūt
attēdēde in cōfessioe in hoc ver-
su continent. **Q**uis q̄d vbi p̄ q̄s
quociens cur quō quādo. **Q**ui
libet attendat anime medica-
mina dādo. **Q**uis vtrū ipse pec-
cator sit masculus vel femella.
senex vel iuuenis nobilis vel ig-
nobilis liber vel seruus in officio
vel dignitate positus seu cōstitu-
tus aut p̄uatus. sane mētis vel
insanus sciēs vel ignarus solu-
tus vel coniugatus claustralis de-
ricus vel laicus cōsanguineus
affinis vel extraneus xpianus he-
reticus iudeus vel paganus. **Q**uid
vtrū cōmisit adulteriū fornicā-
cionē vel stuprū homicidiū sa-
cilegiū et similia. **I**te illud q̄d
petrauit sit enorme vel medio-
cre vel puū. **I**terū vtrum sit ma-
nifestū vel occultum. **I**terū vtrū
sit antiquū vel nouū et similia.
Obi scz in loco prophano et sa-
cro in domo dñi an alibi. **P**er
quos scilicet inter mediatores
et inter nuncios quia omēs ta-
les faciūt participes criminis et
dāpnacōis et ipse ē res p̄ peccatis

eoy **I**terū p quos id est cū qui
bo et p quibz et contra quos.
Quociens id ē quociens agno
uit adulteram vel fornicariam
et vtrum vnā vel plures. quo
ciens dixit primo verba cōtu
meliosa iniuriosa et quociens
iterauit iniurias et similia **D**ul
nus em iteratū tardius sanat
Cur scz quali temptacione vel
occasione hoc fecerit et vtrū p
uenerit ipsam temptacionē vel
occasionem vel fuerit puentus
ab ea **I**terum si sponte vel coa
ctus et qua coactione condicio
nali videlicet an absoluta **I**te
rum cupiditate an paupertate.
Iterum vtrum ludo an no
cedi animo et similia **Q**uomō
id ē de modo agendi et pacien
di qd melius actu q̄ lectioe sci
tur **Q**uādo. i. si tēpe sacro pu
ta diebz festiuis xl vel diebz ie
iunioꝝ vel alijs diebz. **I**terum
si ante acceptā penitentiā aut
post frangendo ipsam penite
ciā. **I**ste igit̄ sūt circūstancie q̄
sūt in omni peccato attendēde
quarū quedā respiciūt psonaz
peccantem sicut ista quis **Q**ue
dā respiciūt ipsū peccatū et hoc
vel quātū ad substantiā facti et
sic est **Q**uid. vel quātū ad mo
agendi et sic ē quomō vel quā
tū ad causam finalem et sic est
Cur. vel quātū ad causaz iuuā
tem et sic ē **P**er quos. vel quā
tū ad frequenciā actus. et sic ē

Quociens **Q**uedā respiciūt tē
pus et sic est **Q**uando **Q**uedā
respiciūt locū et sic ē **I**bi **H**ay
igitur circūstandarum quedā
mutant speciem peccati sic acci
pere rem alienam inuito domi
no est peccatum furti. **M**odo
isti peccato addatur ista circū
stancia vbi id ē q̄ accipiat̄ de
loco sacro: iam mutat̄ species
peccati: qz non solum est furtū
sed sacrilegiū **S**imiliter cogno
scere nō suā ē fornicatio **A**dda
tur ista circūstancia **Q**uid scilz
q̄ ista nō sit sua cōiugata ē iā
adulteriū vel q̄ sit virgo et est
stuprum vel q̄ sit consanguinea
iam est incestus vel addat̄ ista
circūstancia. **Q**uomodo. i. q̄
non cognoscatur modo debito
iā mutatur species: qz est pec
catū contra naturam **S**imiliter
inebriari de natura sua non est
peccatū mortale. **A**ddat̄ ista
circūstancia scz **Q**uociens. q̄ bz
iā in vsu q̄ inebriet se et tunc
est peccatū mortale **S**imiliter
pautere aliū iniuriōse est pecca
tū addat̄ ista circūstancia **Q**uis
id ē ille qui pautit̄ sit clericus iā
mutatur species: qz iā ē ibi ex
communicatio et ita de alijs circū
stancijs **Q**uedā vero circūstan
cie nō mutāt specie peccati tam
aggrauāt peccatū vbi grā. cog
nosce solutā nō suā ē fornicatio
mō si addat̄ ista circūstancia qn̄
id ē q̄ cognoscat̄ tpe sacro licz

nō mutet species peccati. tamē
aggrauat. **¶** Vel addat ista circū
stantia quid. id est q̄ fornicat
publice et in manifesto: certe
iam peccatū aggrauat et sic de
alijs circūstantijs. **¶** Quedā at
circūstantie alleuiāt peccatū. si
aut p̄uere clericū est peccatū.
¶ Addat ista circūstantia. **¶** Cur
id est q̄ aliquis p̄uiciat eū lu
do iam minuit peccatū. **¶** Acci
pe rem alienā ē peccatū. **¶** Adda
tur ista circūstantia. **¶** Qñ. quia
sc̄p accepit eam tēpōe nēcitat̄is
certe minuit iam peccatū et sic
de alijs. **¶** Patet ergo q̄ circūstā
tiay quedam mutāt spec̄ie pec
cati quedam aggrauāt sed nō
mutāt et quedam alleuiant.
¶ Nō de circūstantijs mutantibz
bz speciem pec̄i dicunt conuol
diter doctores q̄ sunt de neces
sitate cōfiteñde. **¶** Nū nō sufficit
dicere in cōfessione accēpi rē ali
enā ymo si accepta fuerit de lo
co sacro optet q̄ exprimat̄ di
cēdo. **¶** Accēpi istud de ecclia vel
de tali loco. **¶** Nō etiam sufficit
dicere peccaui cū muliere ymo
optet q̄ exprimat̄ an erat cōiu
gata vel virgo vel cōsanguinea
vel religiosa et ita de alijs. **¶** De
circūstantijs autē aggrauanti
bz sed nō mutantibz peccatū ē
diuersitas inter doctores. **¶** Nā
quidā dicunt q̄ tenentur cōfi
teri de necessitate. **¶** Alij dicūt q̄
nō de necessitate. est tamē mul

tū cōgruū et vtile q̄ cōfiteant̄
et hoc maxime viris p̄itis et in
telligentibus. **¶** Et credo q̄ cōfes
sores debent interrogare de hu
iusmoī circūstācijs. et potissi
me simplices. **¶** De hoc tñ ma
gis dicet̄ infra. **¶** De circūstācijs
autem alleuiantibus dicūt do
ctores q̄ nō debent cōfiteri nisi
forte interrogaret̄ de eis. **¶** Ex
dictis ergo patet quō peccata
tā venialia q̄ mortalia sūt cō
fitenda. **¶** Que aut sūt pec̄a mor
talia dicet̄ aliquāliter infra qñ
agetur de interrogacōibz fideis
in cōfessione qz si ponet̄ hic o
porteret iterū ponere ibi.

¶ De cōdicōibz q̄s d̄z h̄rē cōfessio
Capitulū sextū.

¶ Sciēdū q̄lis d̄z eē cō
fessio. **¶** Notandū q̄ da
uid p̄p̄ba in 2º p̄s p̄
mitēciali poit̄ sūmarie cōdicōes
cōfessōis dicēs. **¶** Dixi cōfitebor
adūsū me iusticias meas dñō
et remisisti impietate pec̄i mei.
¶ Ubi inuit q̄ cōfessio d̄z eē p̄rio
p̄meditata. **¶** Iō dixit dixi. i. in
corde meo disposui. **¶** Secūdo d̄z eē
apta nō palliata. **¶** Iō d̄t cōfite
bor. i. nō palliabo. **¶** Tercō d̄z eē
accusatoria. **¶** Iō d̄t adūsū me. i.
cōñ me nō excusando nec defen
dēdo me. **¶** Quarto debet eē ve
racida. **¶** Ideo dixit iusticias. i.
peccata de quibz homo vēam
das. **¶** Quinto debet eē p̄pria. **¶** Iō
dixit meas et nō aliēas. **¶** Sexto

debet esse meritoria. **N**ā sequi
tur. tu remisisti impietate pec-
cati mei. **E**t autē magis pti-
culariter pcedamus. **N**otan-
dū qd cōfessio ad hoc qd pficiat
debet habere xvi. addiciones q̄
cōtinent in hīs versibus. **S**it
simplex humilis cōfessio pura
fidelis. **A**tq; frequēs nuda di-
screta libens verecūda. **I**ntegra
secreta. lacrimabilis. acceleāta
Fortis et accusans. et sit parere
pata. **D**icit ergo sit simplex.
Simplex dicit qd sit sine plica.
Vnde cōfessio debet esse sine pli-
ca alicuius falsitatis ita qd non
taceat verū nec admisceat fal-
sū etiam humilitatis causa. **N**ū
aug? **S**i humilitatis causa mē-
tis si nō eras peccator ante q̄
mentireris: menciendo efficēis
Vnde cōfiteus nō debet celare
qd fecit nec dicere qd nō fecit s̄
simpliciter et de plano narrare
peccata sua: quia vt dicit sapi-
ens **Q**ui ambulat simpliciter
ambulat cōfidenter. **S**cda cō-
dicio est qd sit humilis talis fu-
it cōfessio istius publicani d̄ q̄
dicit xp̄us in luca qd nō aude-
bat oculos ī celū leuare s̄ pau-
ciebat pectus suū dicens **D**eus
ppicius esto michi peccatori.
Et ideo recessit iustificatus. **T**ercia
dicit beatus petrus **H**umilia-
mini sub potenti manu dei. vt
vos exaltet in tēpe visitacōnis
Quia vt dicit **iob** **H**umilē spi-

ritu suscipiet gloria. **T**ercia
addicio est qd sit pura vt nō fiat
ppter ypocrisim vel ppter va-
nam gloriam sed fiat pure pp-
ter deū et nō fiat timore serui
id ē timore pene inferni sed ti-
more filiali id ē timore offēse
diuine sicut dictū est sup de cō-
tricione. **F**iat etiam sine omni
fictione qz talis cōfessio est cō-
fessio lupi d̄ quo fabulose nar-
ratur qd semel cōfitebat et con-
fessor dixit sibi **P**acis signa fa-
cis aīn tamen estimo primum
quasi diceret. licet pādas cōtri-
cionē et penitentiā in facie ma-
liciam tamen retines in animo
Quarta addicio est vt sit fide-
lis: scz tā cōfiteus qd cōfessor sint
in fide catholica: et fiat s̄m doc-
trinā ecclesie nō s̄dm doctrinā
hereticorū ita etiā qd fiat sub spe
remie ne fiat sicut cōfessio **Iu-**
de proditoris qui postq̄m fuit
optime cōfessus dicens **P**eccavi
tradens sanguinem iustum.
desperauit de remia et abiens la-
queo se suspendit. **P**robantur
ista de pe. d. i. **Q**uem penitet
et d. vi. **Q**ui vult **Q**uinta cō-
dicio est qd sit frequēs qd du-
pliciter intelligendū est vno
si frequenter ceciderit p pecca-
tū mortale frequēter resurgat
p penitentiā et de h̄ bētur de pe-
d. ij. **R**epiuit. **S**epcies in die
cadi iustus. et caplo adhuc ī
stāt pfidi **A**liomō vt etiā eadē

Deus enim summe bonus opus i-
pfectionis non nouit aut totum
hominem sanat aut nichil. vsus
de hoc **S**uma dei pietas reman-
et non dimidiabit. Aut nichil aut
totum te penitente dabit. **Au-**
gustinus Caueas ne verecun-
dia ductus diuidas confessionem
¶ **Undecima** additio est quod sit se-
creta tam ex parte confitentis quam
ex parte confessoris. Ex parte confite-
tis ut non predicet peccata sua
in platea ne alij scandalisent
in peccato suo. et ne sit de illis
qui gloriantur cum male fecerint.
Quomodo autem debet esse secreta
ex parte confessoris dicitur infra quoniam
agetur de sigillo confessionis.

¶ **Duodecima** additio est quod sit la-
crimabilis. Hoc dicit ibi emias
Per diem et noctem non des requiem tibi
neque taceant pupille oculi tui
Iohannes crisostomus. Lacrimae
lauant delictum quod pudor est con-
fiteri. Et in veritate magnum sig-
num contritionis sunt lacrimae po-
tissime in homine adulto. Nam in
puulo vel muliere non est mul-
tum curandum de lacrimis. Nam
de muliere dicit **Quintus.** Ut
flerent oculos erudiere suos.

¶ **Tercia decima** additio est quod sit
accelerata id est festina. Et de ista
additione require supra capitu-
lo quoniam est confessio facienda. ¶ **Quarta**
decima additio est quod sit for-
tis exemplo beate marie mag-
dalene quae adeo fuit fortis in

penitendo propter amarum interius
compunctionem quod nullo pudore ob-
stante publice fuit confessus tur-
pitudinem suorum peccatorum. Sic
peccator debet esse fortis in pe-
nitendo et confitendo quod pro nulla re-
trahatur a confessione peccatorum
quod scriptum est fortis ut mors di-
lectio. ¶ **Quinta decima** additio
est quod sit accusatoria quod dicat se
commisisse peccatum ex propria mali-
cia accusando se fortiter non pre-
tendens excusationes in peccatis.
Sicut fecerunt primi patres. **Non sapiens**
Iustus in principio accu-
sator est sui venit amicus eius
et inuestigabit eum. Iste ami-
cus est deus et nisi peccator mor-
taletur se coram isto amico id est co-
tra sacerdotem dei vicario in futu-
ro habebit multos accusatores
scilicet deum propriam conscientiam dyabolum
peccatum. et etiam totum mundum quod
ut dicit sapiens Pugnabit or-
bis terrarum contra insensatos. Si
autem mortem acquireret se deus tunc ex-
cusabit eum. ¶ **Sexta decima** additio
est quod sit parata id est quod sit obe-
diens. **Augustinus.** Ponat se penitens
omnino in potestate iudicis et in iudi-
cio sacerdotis nichil resistens sibi
ut omnia eo iubente patiens sit fa-
cere pro recipienda vita aie quam
quod faciet pro euitanda corporis
morte et hoc cum desiderio quia
vitam paupat infinitam cum gaudio
enim debet facere immortalis futu-
rus quam faceret pro diffenda morte

moriturus. Raymūdus in sū
ma sua addit alias duas adi
dones. Prima q̄ fit pp̄ia sc̄z
vt seipsū accuset et nō aliū. Un
de Deus vitā meā annūciāu
itibi. Vitā inq̄ meā nō alie
nā. vel si crimen vel peccatum
alterius pderet nō esset crimis
illius corrector sed p̄ditor vel
detractor. Unde nullus debet no
minare aliū in cōfessione nec sa
cerdos debet interrogare de no
mine. Fallit autē istud ubi cir
cūstancia facti est talis q̄ aliē
nō potest cōfiteri peccatū pu
ta si cognovit matrem filiā vel
sororē. Quid autē a quō fit faci
endū in isto facto. dcm̄ est sup̄
c. Cui est facienda cōfessio. Se
cūda additio quā addit raymū
dus est q̄ fit morosa. et nō di
cās peccata in transcurso sicut
cāpsores cōputant nummos.
sed cū maturitate et mora a de
liberacione vt ex hoc attendas
deuocio et maior habeas cōtri
ctio et verecūdia. Confiteas et
go penitens iuxta formā pre
dictam et habita cōmissiōe pec
catorū habebit p̄mia beatorū.

De iteratione confessionis.
Capitulū septimū

Licet vt dictū est supra
multū sit vtile a fructu
osū frequentē cōfiteri.
aliquā tamen est necessarium
Notandū ergo q̄ doctores po
nūt aliquos casus in quibz de

necessitate salutis cōfessio ē ite
randa. **P**rimus est pp̄ter enor
mitatem sceleris sicut qñ aliq̄s
habet aliquem casū de quo con
fessor suus nō potest eum ab
soluere a remittit eum ad sup̄i
orem tūc debet cōfessionem quā
inferiori fecerat iterare superiori
vt scias que penitencia est ei i
ponenda. nisi forte sup̄ior cō
mitteret vias suas quantū ad
illū casū inferiori. **P**robatur
iste casus xxxij. q. ij. c. latorē
eē de pe. et re. significauit. **S**e
cūdus casus est pp̄ter ignorā
ciā cōfessoris. Si em̄ cōfessor su
fit impitius et nescit sibi impo
nere penitenciā p̄ peccatis cō
fessis debet eum remittere ad cō
fessorem p̄itū qui ei sciat impo
nere penitenciam salutarē et i
ste tenet peccata p̄mo cōfessa i
terū cōfiteri illi. **U**nde aug. **S**a
cerdotem quere qui sciat te li
gare et soluere. **T**ercius casus
est p̄ cōtemptu satisfacionis
vt qñ quis fuit cōfessus de pec
catis suis et cōtemptit facē pe
nitenciā sibi impositam et exci
dit a memoria que fuit illa pe
nitencia tenet iterū cōfiteri il
la eadem peccata si recordatur
d̄ eis. **P**robatur iste casus de pe.
d. iij. **S**i aplūs. **D**istinguendū
est tamen in isto casu quia aut
iste confitetur eidem confessori
qui p̄mo fuerat cōfessus aut a
lij. **S**i cōfiteat eidem cōfessori et

ille confessor recordatur de peccatis sibi primo confessis non tenetur nisi velit iterum confiteri illa sibi. sed sufficit dicere. ego domine fui confessus vobis alias et vos recordamini de quibus et sciatis quod ego contempsi facere penitentiam quam michi imposuistis. et non recordor que fuit. Et ideo venio ad vos: ut michi illam vel aliam imponatis. Si autem non recordatur credo quod tenetur sibi iterum confiteri. Et idem dico si confiteatur alteri. Quartus casus est propter maliciam fictionis quando scilicet aliquis scienter retinet aliquod peccatum mortale in confessione et tunc illud quod retinuit et omnia alia iterum debet confiteri. Et ratio est quia confessio prima non fuit facta in caritate cum ipse remanet in peccato mortali. ergo impossibile fuit alia peccata dimitti. ergo si non fuerunt dimissa debent iterum confiteri. Augustinus. Scio dominum inimicum omni criminoso. quomodo ergo qui peccata reservat de alijs recipet remissionem. de pe. d. iij. Sunt plures. Nota tamen distinctionem positam in causa precedenti. quod si confiteatur eidem sacerdoti sufficit quod dicat quando fui vobis confessus retinui maliciose peccatum. et hoc si confessor recordetur de alijs peccatis. sed si non recordetur tenetur iterum omnia confiteri. Et idem dico si confiteatur alij. Et quod in istis quatuor

casibus sit de necessitate confessio iterum a recordatur omnes doctores. Sunt autem alij casus in quibus doctores ad iudicium variantur. Primus casus est propter peccata obliti recordatur. Secundus est propter peccata recidivacionem. Dicitur enim aliqui doctores quod qui recordatur aliquis de aliquo peccato mortali quod non fuerat confessus vel quando recidivat in aliquod peccatum quod ante non fuerat confessus puta fuerat confessus de adulterio et iterum committit et relabitur in adulterium iterum tenetur omnia peccata prius confessum confiteri. Et quantum ad primum casum est ratio: quia aliter non esset confessio integra. Quantum autem ad secundum casum est ratio istorum: quia dicunt quod omnia peccata quantumcumque dimissa redeunt per ingratitudinem. Alij dicunt quod sufficit dicere in generali se alias peccasse et de nouo de hoc peccato recordatum fuisse vel de nouo hoc peccatum commississe. Tercij dicunt quasi medio modo dicentes quod in predictis duobus casibus peccata eiusdem generis iterum confiteri in speciali: peccata vero alterius generis sufficit confiteri in generali. verbi gratia. Aliquis recordatur modo se commississe furtum si alias fuerat confessus de furto tenetur iterum confiteri de eodem furto in speciali ut dicit prima opinio. de alijs vero peccatis sufficit confiteri

in generali vt dicit scda opinio
Et idem dico de reciduo. Que
istarum opinionum sit verior
relinquo iudicio meliori vt v-
nusquisq; eligat quam volue-
rit. **M**agister gotfridus d fō
tamis magister in theologia pi-
fius in quodam suo quodlibe-
to addit vnum alium casum.
scz quando aliquis confitetur
et nō dolet nec pemitet de pec-
catis vel de peccato preterito.
nec proponit abstinere in fu-
turum talis tenetur iterum cō-
fiteri. **E**t inter multas ratiōes
q̄s adducit p hoc. est ista vna.
Quia in essencialiter ordina-
tis posterius nō potest eē sine
priori et multo minus potest
stare cum contritio prioris si-
cut aliq̄s nō potest cōfirmari
nisi prius sit baptizatus et ba-
ptismus et cōfirmacio habent
necessarium ordinem. sed cōtri-
tio et cōfessio habent necessa-
rio eēncialem ordinem inter se
quare ad hoc q; cōfessio vales-
at homini oportet q; contritio
precedat cōfessionem vel ad mi-
nus sit simul cum ea. **S**ed i ca-
su proposito cōtritio nō prece-
dit nec est simul cum cōfessioe:
ymo eius oppositū est simul cū
cōfessione scz delectacio et cōpla-
cencia in peccato. quare illa cō-
fessio nichil valuit quare optz
q; iteretur. **V**erum est q; frater
bernardus de gauanco bacca-

larius i theologia et qdā elcūs
claromōtē in cōrectorio suo
cōtra dictū magistrū **G**odefri-
dū dicit q; talis nō tenetur ite-
rum cōfiteri de necessitate sed
tenetur cōteri de peccatis cōfesi-
sis fecte et de ipsa fictione et v-
tute cōfessionis primofacte et
contritiōis presentis remit-
tuntur sibi peccata. **A**rguit er-
go sic. **T**antū valet et potest
cōtritio in virtute cōfessionis
facte quātum valet et potest i
virtute cōfessionis fiende. sed
cōtritio in virtute cōfessionis
fiende delet omnia peccata vt
tenet doctrina fidei. ergo et in
virtute cōfessionis iam facte.
Cōfessio enim iam facta ha-
buit existenciam realem et ideo
virtus eius potest opari meli-
us q; illius cōfessionis que nō
dū fuit. **Q**ue istay opinionū sit
verior nescio. tamē credo q; sal-
tē talis tenet cōfiteri in genera-
li sic. **C**ōfessus fui alias mul-
ta peccata de quib; nō pemitte-
bam nec pponēbā abstinē sed
modo cōteror de ipis et sū pa-
tus facere penitenciam michi in-
iunctā mihi fecerī eā. **E**t credo q;
si in spāli cōfiteres oīa peccata
bñ facēt. **E**t istud videt sentire
raymūdus in sūma sua. **E**t rōz
eius vide sup in isto eodem ca-
vbi quartus casus est
¶ Quō se d; brē sacerdos ad cō-
fessionem. **¶** Capitulū octauū

Ostenso de confessione q̄
et qualis debeat eē Re
stat ostendere de confes
sore Et primo quomō se debe
at habere ad cōfitemem ¶ Cir
ca quod notandū. q̄ sacerdos
debet gerere vicem spūalis me
dici. peccator vicem spūalis e
groti Sicut em̄ corp̄alis medi
cus accedens ad egrotū. p̄mo
mulcet egrū et opatit̄ ei et se cō
format infirmo. verbis blan
dis salutē pollicet̄ vt eger fidē
cius detegat morbi quantitātē
doloris acerbītatē Sic sacer
dos quasi spūalis medicus dū
ad eum accedit peccator quasi
spūalis egrotus debet peccato
rem verbis allicere. blandimen
tis mulcere. vt facilius egro
tus id ē peccator detegat mor
bū id est peccatū. Debet ergo
cōfessor peccatōrē monē et do
cere vt ad pedes eius sedeat hu
militer nō p̄ciat̄ eū sedere de
pari Et si est mulier debet eam
docere vt semp̄ sedeat ex trans
uerso nō respiciat sacerdos fa
ciem mulieris: qz vt dicit̄ ī ab
bauc Facies mulieris ventus
vrens Nec etiam respiciat quē
cūqz cōfitemem in facie: qz au
daciū cōfitebitur Exinde pio
ac dulci et suauī alloquio debet
ipsum inducere ad cōpunctio
nem et cōfessionem pponens
et ostendens beneficia que con
tulit sibi xp̄us potissime in pa

ssione. quomodo sc̄z p̄ saluan
dis peccatoribz voluit tantum
dolorē sustinere Iterum: q̄a
vt ipse dixit. Non veni vocare
iustos sed peccatores Iterum
ostendat ei q̄ illi qui plus pec
cauerūt si bene penitent postea
magis diligūt̄ a deo et maḡ
exaltant̄. sicut patet in dauid
Petro et paulo maria magda
lena et latrone qui om̄es fue
rūt maximi peccatores. et q̄a
bene penituerūt de peccatis su
is postmodum fuerūt multum
et singulariter exaltati a deo.
Exponat etiam xp̄i misericor
diam et pietatē. caritatē et
mansuetudinē quibz parat̄
est recipere peccatores Quade
etiam sibi q̄ non v̄eandē sibi
cōfiteri: qz ipse ē p̄ccōr sic ipse
imō forte pl̄ q̄ ipse et nō cōfi
tet̄ sibi sic hōi sed sic tenēt̄ lo
cū dei et ipse cūcius p̄mitteret se
occidi q̄ q̄ reuelaret peccatū ei
Et si forte ex omnibz istis pec
cator nolit cōfiteri pponat ei
cōfessor terrorem et penam in
ferni quot mala sūt p̄ata pec
catoribz q̄ dure deus punit e
os qui nolūt penitere q̄ miseri
corditer p̄at penitentibz Et is
tis om̄ibz expositis audiat sim
pliciter cōfessionē ipsius caueat
qz q̄ nō spuat nec ostendat ali
qd̄ signū abhominatiōis q̄n
tumcūqz peccator cōfiteat̄ pec
catū flagitiosum et enorme. Et

omnia audiat cū in anſuetu di
ne et paciēcia

¶ De interrogacōibz faciēdis
in cōfessione. Capitulū no nū

Omnis quidā dicit q
interrogacōes nō sūt fa
ciēde in cōfessioe tñ qz

eorū dictū plenū ē piculo ppter
simplicitatē et verecundiā ho
minū ideo credo cōtrariū scz qz

sūt faciēde interrogaciones.

Unde augustinus super illum

locum Qui sine peccato est p

mus in illā lapidē mittat. Ca

ueat spiritalis iudex: qz sicut

nō cōmisit crimen nequicie ita

nō cāreat munere sciēcie. opz

em qz sciat cognoscere quicqd

debeat iudicare. Iudiciaria em

potestas hoc expostulat vt qd

debet iudicare cognoscat. Dili

gens ergo inquisitor. subtilis i

uestigator. sapienter et quasi

astute interroget a peccatore

qd forsitan ignorat vel verecū

dia relit occultare. Cognito igitur

crimine varietates eius nō

dubites inuestigare et locum

et tempus et cetera. Quibus co

gnitis assit beniuolus patris e

rigere et scāi onus portare: ha

beat dulcedinem in affectione

pietate in alterius crimine di

scricationem i varietate. Hec et

multa alia de materia ista po

nūf de pe. d. vi. Qui vult Gre

gorius Clavis apōis est ser

mo cōrectionis. quia interro

gando et increpando culpam

detegit culpam quam sepe ne

scit ipse etiā qui petrauit. xliij

d. Sit rector Et ita secundum

verbum beati iob subtiliter est

educendus de sinu peccatoris

obstetricante manu id est in

dustria cōfessoris coluber tor

tuosus. ¶ Viso ergo qz interro

gaciones sūt faciēde in cōfes

sione. Didendum est de quibus

sūt faciēde et quo ordine. No

tandum ergo qz interrogacio

nes sūt faciēde de pccis mor

talibz et de circumstancijs eoz

dem. ¶ Et ergo sciatur de quibus

sunt interrogaciones faciēde

oportet scire que sunt peccata

mortalia. ¶ Didendum tamen

qz peccatum potest eē mortale

dupliciter. ¶ Quomō ex natura

sua sic fornicari ē peccatū mor

tale ex nā sua. ¶ Aliomō aliquis

actus pōt eē peccatū mortale ex

intencione. sicut cātare in eccle

sia nō est peccatū mortale imo

potest eē meritoriū sed cantare

vt placeat mulieri et alliciat

eam ad peccandū est peccatū

mortale. ¶ Et quia intenciones

humane sūt quasi infinite.

¶ Ideo de hīs que sūt pccā ex in

tencione nō pōt certa regula da

ri. ¶ Loquimur ergo de hīs que

sūt peccata mortalia ex nā sua

¶ Notandum ergo qz omēs trās

gressiones preceptorum deca

logi sūt pccā mōtalia. ¶ De hīs

tamen dicetur in tertia parti-
la huius operis quando age-
tur de decem preceptis legis.
Quedam etiam numerantur ab
apostolo in epistola ad roma-
nos ut est ydolatria. viciū cō-
tra naturā. iniquitas. malicia.
fornicatio. **A**uaricia. nequicia
inuidia. homicidiū. contencio do-
lus malignitas. susurratio. de-
tractio. contumelia. superbia.
elacio inuencio malorum. mo-
bediencia insipientia incompo-
sicio. **E**t istis adiungit illos qui
sunt sine affectione. sine federe.
et sine misericordia. **E**t ista om-
nia sunt peccata mortalia. pa-
tet ex hoc quod sequitur scilicet
q̄ qui talia agunt digni sunt
morte. **N**ullus autem est di-
gnus morte: nisi pro peccato
mortali. ergo omnia predicta
sunt peccata mortalia. **S**ed ut
de peccatis mortalibus possit ha-
beri certa regula. **N**otandū q̄
omnia peccata mortalia ad se-
ptem vicia capitalia reducuntur.
Que quidem septem vicia
capitalia continentur in ista
dictione **S**aligia. **U**nde notan-
dum q̄ in ista dictione saligi-
a. sunt septem littere. et quelibet
deseruit suo peccato morta-
li. **N**am per istam litteram **S**
intelligitur supbia per **A** aua-
ricia. p l luxuria. p i ira. p g gu-
la. p i inuidia. p a accidia. **U**nde
de versus **U**t septem vicia di-

ctio saligia. **I**ste sunt septem ma-
le radices que in terra deserta i-
uia et inaquosa animarū oīm
peccatorū de quibus ego sum
vñ? radican? et ex qualibet ea-
rum pullulāt michi rami. **E**t e-
nim tradit **Gregorius sup iob**
Ex ista mala radice superbie o-
riuntur septem pessimi rami sci-
licet inobediencia iactancia y-
pocrisis contencio pertinacia
discordia presumpcio. **D**e ra-
dice auaricie nascunt? sex scilicet
prodicio fraus fallacia pūritū
inquietudo. cōtra misericordiā
cordis obduracio. **D**e ifecta ra-
dice luxurie nascunt? octo scilicet
cititas mentis. inconsideracio inco-
stancia precipitacio amor sui o-
dium dei amor presentis seculi
horroz siue desperacio futuri se-
culi. **D**e prestifera radice ire
pullulant sex scilicet **R**ixe tu-
mor mentis. contumelie cla-
mor indignacio blasphemie.
De voraci radice gula nascunt?
quinq; scilicet inepta leticia seur-
rilitas immundicia multiloqui-
um ebetudo sensuum. **D**e ficca
radice inuidie germinant quin-
q; scilicet odium susurratio de-
tractio. exultacio in aduersis
proximi afflictio in prosperis.
De radice neqm accidia proce-
dunt sex scilicet malicia rancor
pusillanimitas desperacio tor-
por erga precepta. vacacio
mentis circa illicita. **I**ste

igif sūt septē radices cū ramus
culis suis qui in vniuerso sunt
elij. et sic cōputatis septem ra
diabus erūt in vniuerso .i. de
quo quinquagenario dixit be
lias ppha **S**i seruus dei sum
descendat ignis de celo et deuo
ret te et quāginta tuos **I**ta de
bet dicere confessor confitenti.
Si p quia homo dei sū id ē lo
co dei sū. descendat ignis de cē
lo id est ignis spūs sancti descē
dat in animā tuā et deuoret in
te veterē hominē et quinquagi
ta tuos id ē istas radices **N**ūc
ergo videndū est quomodo sa
cerdos debet interrogare de istis
Si em peccator vel p se vel ad i
terrogacionē sacerdotis cōfite
at de supbia dicendo. **P**eccau
peccato supbie **S**acerdos debz
interrogare de modo. dicendo
Per quē modū fuisti supb? **F**u
isti vñq̄ inobediens mādatis
maiorū tuorū sicut ecclie vel pla
tū vel parentū vel domini l ma
gistri et hoc scdm cōdicionē p
sone que semper debet inspici.
Et si dēt q̄ sic **I**nterrogat qui
bus mandatis et quomodo et
quociēs et quare et quādo et v
bi. **Q**ue circūstancie vt dictū ē
supra sūt in oībus peccatis cō
siderande **D**einde interroget ia
et asti te aliquñ d bonis collatis
tibi a deo siue sint bona nature
sicut sūt pulchritudo fortitudo
aptitudo nobilitas et similia. si

u: sint bona fortune sicut sunt
diuicie et denarij. agri. posses
siones. et alia bona temporalia
Sive sint bona gracie sicut sūt
sapientia sciencia eloquencia v
tutes et similia. **D**ebet ergo di
cere fuisti vñq̄ elatus i mente
tua vel gloriasti te vñq̄ d for
titudine pulchritudine nobili
tate diuicijs sapientia sciencia
eloquencia et virtutibus et cē
teris alijs bonis collatis tibi a
deo **I**ta q̄ non humiliasti te co
ram deo pro huiusmodi bonis
tibi collatis sicut et quātum de
buiisti vel credidisti ista habere
ex meritis tuis et nō ex gracia
diuina vel propter ista credi
disti te plus valere q̄ alij. ita
q̄ contempneres dicta vel fca
aliorum et dedignaretis esse
equalis eis. si dicat q̄ sic inter
roget quociens et quomodo.
Deinde interroget ad h̄ vt con
mendareris et honorareris pre
alijs fuisti vñq̄ ppocta ita q̄
ostenderes exterius sanctitatē
et bonitatem et interius retine
res maliciam et iniquitatem.
Et si dicat q̄ sic interroget quociens
et quomodo et sic de alijs
Deinde interroget eū. nūquid
qz nō honorabais vel pmoue
bais p alijs mouisti vñq̄ cō
tenciones et discordias in ciui
tate vel in villa vel in societate
vel collegio. **E**t si dicat q̄ sic. in
terroget eum si mala fuerunt

inde secuta et que: qz omnium
illoz est ipse reus. **D**einde iter-
roget nūquid ppter supbiam
tuā ne vidēris supari ab alijs
fuiſti p̄tinax in ſuſtinendo con-
tra veritatem et iuſticiā ſenten-
ciam tuā vel cōſiliū tuū vel ver-
bū tuū. **E**t ſi dicat qz ſic interro-
get eum ſi aliquod dampnum
eſt inde ſecutū: qz ſi ſic ipſe te-
netur. **D**einde interroget eū p-
ſumpſiſti aq̄d vniq̄ facere qd
excederet vires ſtatū et cōdicio-
nem tuā et tuoz. **E**t ſi dicat qz
ſic interroget eū: fuitne aliq̄s
leſus vel dampnificatus ex h-
qz ſi ſic ipſe tenet. **E**t ita pote-
rit iſta peſſima radix ſupbie e-
uelli de corde peccatoris. ¶ **E**o-
dem modo dicendū eſt de radi-
ce auaricie: qz ſi peccator p ſe
vel p ſacerdotis interrogacōne
cōfiteat de peccato auaricie in-
terroget eum de modo dicendo
feciſti vniq̄ fraudē vel fallaciā
vel dixiſti vniq̄m mendacium
vel peioraſti in emendo vel ven-
dendo vel commutando vel ali-
quem alium contractum faciē-
do. **E**t ſi dicat qz ſic interroget
eum quā fraudem vel fallaciā
ſi ipſe non ſpecificet ſibi eam.
Iſtud enim eſt habendum p
regula generali qz in iſtis inter-
rogacionibz non debet deſcen-
dere confeſſor ad ſpecialia pec-
cata vel ad ſpeciales circumſtā-
cias peccatorum. **Q**uia forte

multi poſt tales interrogacio-
nes delinquerent: quia oſtende-
rent eis modi et maneries pec-
catorum que ipſi alias neſci-
rent cogitare. **E**t ideo ſemp in-
terroget in generali dicendo ſi
aut dictum eſt feciſti vniq̄ frau-
dē vel fallaciā et cetera. **E**t ſi
dicat qz ſic interroget quā. et
quare et quibus modis. et cō-
tra quos et quociens et in qui-
bus caſibus. **D**einde interro-
get eum: dimiſiſti vniq̄ prop-
ter auariciā tuā implere ſep-
tem opera miſericordie. et ſpe-
cificet ea ſibi dicēdo vidiſti vni-
q̄m aliquem eſurientem cui nō
dediſti manducare et ſic de ali-
is opeibus miſericordie de qui-
bus dicitur infra in tertia pti-
cula. **E**t ſi dicat qz ſic interroget
eum de circumſtācijs vt ſtatū
dictum eſt. **C**irca etiam pecca-
tum auaricie interroget eum.
de ludo furto rapina vſura. de
quibus dicitur aliquid infra.
Sequitur de fetidiſſima radice
luxurie. ¶ **C**irca quam notan-
dum eſt qz luxurie ſeptem ſūt
ſpecies. **P**rima eſt fornicacio
Secunda adulterium. **T**ercia
ſtuprum. **Q**uarta inceſtus.
Quinta raptus. **S**exta ſacile-
gium. **S**eptimū peccatū contra
nām. **F**ornicacō ē cōcubitus ſo-
luti cū ſoluta. **A**dulteriū ē aliei
thori violacio: ſtupr eſt illicita
deſloracio virginū. **I**nceſtus eſt

affiniū vel cōsanguineorū abu-
sus **R**aptus est cum puella vi-
olenter de domo patris extra-
bitur. vt corrupta in vxorem
vel cōcubinam habeat. **S**acri-
legiū vt hic sumit̃ est religioso-
rum vel religiosarum vel pmo-
torū ad sacros ordines. **P**ec-
catū cōnatura fit multis mo-
dis. **U**no modo qñ non seruat̃
species. sicut quādo fit cum in-
mento. et istud vocat̃ bestiali-
tas et de hoc dicit̃ i lege moysi
Qui coierit cum quocūq; in-
mento morte moriatur. **A**lio
modo fit quādo seruatur spe-
cies sed nō seruatur sexus sicut
masculus cum inasculo vel fe-
mina cū femina. et istud vocat̃
p̃prie peccatū sodomitiū quia
sodomite isto vicio laborabant.
Aliomodo fit quādo nō serua-
tur vas debitū vel modus debi-
tus licet seruet̃ sexus scz quādo
vir ab ut̃ vasculo mulieris ē
quādo non cognoscit eam mo-
do naturali. **A**liomodo fit quā-
do idem est agens et p̃ciens
sicut quādo vir corrumpit seip-
sū vel mulier seipsam. **E**t istud
vocat̃ peccatū molliciei. **U**nde
dicit̃ **ap̃lūs** **N**eq; molles neq;
masculorū concubitores regnū
dei possidebūt. **C**irca istud er-
go maledictū peccatū luxurie
cautissime debet procedere sac-
dos in interrogando. ita q; nō
descendat nimis ad particula-

ria quomā frequent̃ comptum
est tam viros q̃ mulieres per
minis expressam nominacōnē
et interrogacionē criminū in
peccata que non nouerant iur-
risse. **U**nde si peccatoz per se vel
ad interrogacionē sacerdotis
dicat se peccasse peccato luxu-
rie sacerdos interroget eū vtrū
sit solutus et vtrum peccauerit
peccato fornicaciōis. vel adul-
teriū vel stupri vel incestus ē sa-
cilegiū vel peccato contra natu-
ram et interroget eum si illa cū
qua peccauit eāt soluta vidua
coniugata vel virgo affinis vel
cōsanguinea vel religiosa. et
vtrum habuerit per violendā
am vel ne. **E**t istud sufficit si cō-
fitens est persona intelligens.
Sed si est persona simplex in-
terroget vtrum cognouit mo-
do naturali. **N**on tamen descē-
dendo ad particularia: id est nō
interroget si cognouit eam an-
te vel retro et sic de alijs. **E**t in-
terroget etiam de numero per-
sonarum id est si cognouit v-
nam vel plures. nullo tamen
modo interroget de noib; per-
sonarum. **I**nterroget etiam de
nūo actuū scz si semel vel bis ē
pluries. **D**e tpe scz si tēpore sa-
cro vel nō sacro. et etiā de loco
et etiam quali temptacōe pec-
cauerit et vtrum p̃uenerit tēp-
tacionem vel fuerit preuentus
ab ea. **E**t vtrū peccauit sp̃ōte

vel coactus. et qua coactioe an
condicionali an absoluta. **E**t v-
trum peccavit ex libidine vel ex
paupertate. et istud habet locū
potissime in mulieribus et ita de
alijs que magna rerum expien-
da docebit eum. **S**ed quia ista
pessima radix luxurie ita exten-
dit ramos suos qd etiam coope-
rit locus lege matrimonij cōm-
mutorum. **S**ciendū est qd pecca-
to luxurie potest homo pecca-
re multis modis etiā mortaliter
cum vxore sua qui modi dīnē-
tur in istis versibus. **Q**uinqz mo-
dis peccat cum vxore maritus
abutens. **T**empe mente loco
condicione modo. **T**empe id ē
si cognovit eam tēpe menstru-
orum: qz si scienter homo faciat
peccat mortaliter. et in lege ve-
teri mandabatur interfici. **D**z
quid de muliere mēstruata nō-
ne peccat sicut vir. **D**ico qd si v-
tempe menstruorum petat de-
bitum sibi reddi ab vxore ipsa
debet quantū potest psuadere
ne petat dicēdo se esse infirmā
nec esse paratam pro tūc ad o-
pus illud. **N**on tamen debet se
dicere esse in passione illa nisi
cōstaret sibi de prudēcia et di-
scernēcia viri: quia vir posset
tantam abhominacionem capi-
pere extra eam qd dimitteret eā.
Sed si cōstaret sibi de discrē-
cione et prudēcia viri posset si-
bi reuelare. et si ipse nollet desi-

stere. reddat sibi debitum cum
dolore tamen et amaritudine a-
nimi. **T**empore etiam si cogn-
uit vxorem diebus ieiuniorū
vel diebus sanctorum vel die-
bus cōmunionis vel tempore
puerperij. **N**on tamē credo qd
sit in isto casu peccatum morta-
le. dum tamen non transgredi-
ātur limites matrimonij. sicut
dicetur statim licet sint monen-
di qd tēpore tali abstineant ab
actu carnali. **M**ente id est in-
tencione. **C**irca quod notan-
dū qd quadruplici mente. i. in-
tencione potest vir accedere ad
vxorem. **U**nomō vt gñet ex ea
prolem que sit ad seruiciū et ul-
tū dei. **A**liomō vt reddat debi-
tū quod ab eo exigit et si cum
tali mente accedat ad eam nō
solum nō peccat nec mortaliter
nec venialiter ymo meretur dū
modo ibi nichil aliud dīneat.
Aliomodo qd cōtrahit cōcupi-
scēcia carnis. et si talis concu-
piscēcia manet infra limites
matrimonij. scz qd accedat ad
eam non solum sicut ad vxorē
sed sicut ad mulierem. ita qd si
haberet aliam ita in promptu
sicut istam ita accederet ad eā.
iā est peccatum mortale. **L**oco
id est si cognovit eam in ecclia
vel in cimiterio vel in alio loco
sacro. **E**t in isto casu credo qd v-
terqz peccat mortaliter. **C**ōdi-
cōe id ē si cognovit eā cū dīcōe

inhonesta et illicita sicut visum
fuerat supra quando agebatur
de matrimonio. **M**odo id est
si cognouit eam contra modum
institutum a natura et istud est
grauissimum peccatum in uxore. **Au-**
gustinus **U**sus qui est contra na-
turam execrabiliter fit in meretrice
sed execrabilius in uxore **xxxij**
q. v. **A**dulterij. **S**ed ergo ista
poterit sacerdos fornicare in
rogationes suas de peccato lux-
urie circa virum et uxorem saluo
tamen quod non descendat ad mi-
nis particularia. **C**irca pec-
catum. **I**re. **S**i peccator per se
vel ad interrogationem sacerdo-
tis confiteatur de eo poterit in-
terrogare sacerdos propter iram
blasphemasti unquam de deo vel
de sanctis. **E**t si dicat quod sic. **I**n-
terroget quomodo quociens.
quare et sic de alijs circumstan-
cijs. **D**einde interroget. dixisti
unquam propter iram verba con-
tumeliosa proximo. **E**t si dicat
quod sic. **I**nterroget que verba et
quare et quociens et ubi et co-
ram quibus. **I**nterroget etiam
si fuit iniuriatus alicui propter
iram percutiendo vel verberando
eum. **E**t si dicat quod sic. **I**nterro-
get quis erat. si erat clericus vel
laycus. religiosus vel secularis
et sic de alijs circumstancijs per-
sone. **I**nterroget etiam quociens
iteravit iniurias et ubi et qua-
re et sic de alijs circumstancijs

Circa peccatum gula. **S**i pec-
cator per se vel ad interrogatio-
nem sacerdotis confiteatur de
peccato gula. **I**nterroget sacer-
dos si propter gulam suam fre-
git unquam ieiunia ecclesie vel si
comedit carnes in eis. quare et
quociens. si inebriauit se. et si
habet in consuetudine quod in-
ebriet se et si propter ebrietatem
dixit verba scurrilia et inhone-
sta vel iniuriosa et quociens di-
xit et quibus et sic de alijs. **E**t
nota: quod secundum quod dicit
gregorius. **Q**uinq; modis pec-
cat homo per gulam. **E**t isti mo-
di continentur in hijs versibus.
Est certum quod quinq; modis gu-
la dampnat edentem. **D**um mi-
nimus comedit. dum edendi pre-
uenit horam. **Q**uerit delicias
parat escas deliciose. **A**ut sumit
auide quod non erat deliciosum.
Et nota quod comedere multum
vel ratione complexionis vel e-
tatis vel laboris non est pecca-
tum. dum tamen non studio per
ardore vel auiditate sumatur.
Item preciositas moderata
maxime in diuitibus qui tali-
bus uti solent non est peccatum
dummodo tamen non sumant
nimis auide nec status suus ob-
stet. **E**t quia facta est mentio
de ebrietate. **N**ota quod ebrietas
dicitur tribus modis. **P**rimo
modo dicitur pena: et obliuio
mentis: ista non est peccatum

xy. q. i. **S**ane **S**ecundo modo dici-
tur ebrietas frequens actio bi-
bendi. **H**ec ut ait aug⁹ est pec-
catū veniale nisi sit assidua: qz
tūc est peccatū mortale. maxi-
me si nouit vires vini et nō vlt
apponere aquā xxvi. d. c. crimi-
nis. **T**ercio dicit^r quedā dispo-
sicio mentis et studiū ad ine-
briandū et ista est peccatū mor-
tale xxv. d. **A**nte omia. **C**ir-
ca peccatū inuidie. **S**i peccatoz
cōfiteatur de peccato inuidie l^r
p se vel ad interrogationem sa-
cerdotis interroget sacerdos si
placuit ei malum vel dāpnū
p^rimi et si displicuit sibi bonū
vel comodū eius. **I**terum si vni
q⁹ ex inuidia detraxit sibi impo-
nendo ei falsum crimen vel bo-
nū quod erat in eo diminuēdo
vel occultando. vel malū quod
erat in eo augmentando. vel il-
lis q nō nouerāt manifestando.
Item quociens fecit talia et qz
re et sic de alijs circūstancijs.
Iterum si portat odium vel rā-
corem vel malā volūtatem p^ri-
mo et quare et sic de alijs. **C**ir-
ca accidia interroget sacerdos
si potuit multa bona facē que
non fecit. dicere que non dixit.
cogitare que non cogitauit. et
multa mala vitare que non vi-
tauit. **I**tem si ex negligēcia o-
misit ire ad missam ad sermo-
nem et ad alia bonā opera. et
sic de alijs. **S**ecundū ergo do-

ctinā istā sacerdos poterit for-
mare interrogaciones suas:
quia in istis vntio quā accē-
pit a deo. et experientia doce-
bunt eum magis q⁹ aliqua lō.
Derū quia iuxta varietatem p-
sonarum variande sūt interro-
gaciones. **I**deo iuxta varietatē
cōfiteciū debet sacerdos vari-
are interrogaciones. **U**nde si cō-
fitens sit religiosus interroget
de tribus votis regule scilicet o-
bediencia paup^rtate castitate.
Interroget eum de obseruan-
cijs regularib⁹. **E**t potissime d^r
duodecim abusiomb⁹ claustrⁱ
quib⁹ frequenter religiōis sta-
tus corrumpit^r. **E**t sūt iste. **P**re-
latus negligens. **D**iscipulus in-
obediens. **I**uuenis ociosus. **S**e-
nex obstinatus. **M**onachus
curialis. **M**onachus seu cano-
nicus regularis cauidia^r. **H**a-
bitus p^riciosus: cib⁹ exquisitus.
Humor in claustr^o l^ris i caplō.
Dissolucō in choro. **I**rreuerēcia
circa altare. **E**t s^m ista et s^m a-
lias obseruācias regulares cō-
fessor potest et debet formāe in-
terrogaciones. **C**irca etiā cle-
ricos seculares faciende sūt in-
terrogacōes de simonia. de ne-
gociacōe et alijs q p^rtinēt ad a-
uariā. **E**t si bz administracōez
vel bñficiū interroget de dilapi-
dacōe bonoz l^r si expēdit i ma-
los vsus bō ecclⁱastica. **I**te vtz
iterfit diuinis officijs et horis.

canonias **U**trum portet coro-
nam et habitum congruentem
vtrum dicat **U**plete et perfecte
officiū diuinū **I**tem interrogā-
di sunt de luxuria de venacione
de irregularitate de ludo alea-
rū et si est in sacris de aduoca-
tione et similibus i quibus se-
pius solent peccare. **C**irca
pncipes interrogandum ē de
iusticia **C**irca milites de rapia
Circa mercatores et alios offi-
ciales artes mechanicas exer-
cetes de fraude de dolo de inūda-
do de pūrio de furto et filibus
Circa burgenſes et ciues cōter
de vsuris et pignoribus **C**irca
rusticos et agricolas d inuidia
de furto et maxime circa decimas
et primicias tributa et census.
Et est sciendum q licet forma
generalis supra posita sit obser-
uanda in omnibus tamen se-
cundum formam diuersarum
personarum et officiorum stu-
diosius et specialius est cū spe-
cialia crimina insistendum.
Factis istis interrogacionibus.
si confitens est psona simplex
interroget eū si scit **P**ater no-
ster et aue maria et credo i deū
et si sciat se signare et si nescit i-
struat eum vel moneat eum q
addiscat **D**einde interroget eū
si temptat aliqua temptacōe
et qua et quomō se habeat in
resistendo vt doceat eū modū
resistendi scq q si temptatur de

superbia cogitet de humilitate
filiū dei qui humiliavit semetip-
sum factus obediens: vsq ad
mortem **C**ogitet etiam de casu
dyaboli qui propter superbiam
suam de paradiso cecidit in in-
fernum et de angelo factus est
dyabolus **S**i temptat de aua-
ricia. cogitet de breuitate vite
et instabilitate et vanitate mū-
di et q nichil secum asportabit
de omnibus diuicijs suis. **S**i
temptatur de luxuria: cogitet
de morte et qualis erit caro p
mortem. cogitet etiam de peis
iferri et gaudijs paradisi. et mul-
ta talia debet eis ostendere et di-
cere **H**oc facto recolligat et re-
petat in generali confessionem
suam dicens **A**micū tu confes-
sus fuisti peccata ista: et osten-
dat ei magnitudinem peccato-
rum increpando eum dure et
inducendo eum ad lacrimas et
cōpūctionem et contricionem.
Et ad hoc valet si sacerdos o-
stendat vultum dolorosum et
lacrimabilem peccatori **S**icut
legitur de beato ambrosio. q
quando aliquis confitebatur
sibi lapsum suum ita amare fle-
bat q confitentem quantum-
cumq obstinatum ad fletum et
lacrimas prouocabat **S**ic de-
bet facere sacerdos vt sic pecca-
tor verecundia ductus ad lacri-
mas inuitetur vt lacrimae ad-
monentis lacrimas excitent

penitentis. Et ideo sumope ca-
ueat sacerdos qd nō adulet a-
liqui in cōfessione ymo quantū
cūq; sit magna vel verecunda
p̄sona. increpet et corripat eā
dure. Caueat tamen ne nimis
exaspēt. vel qd nō sit nimis du-
rus verbo. Sed si peccator bene
vult penitere promittat sibi ve-
niam de peccatis. ita qd semper
peccator recedat cōsolatus ab
eo. Et istis rite peractis faciat
sibi cōfessionem generalem mo-
nēs qd si eorū det de aliquo pec-
cato mortali reuertatur ad cō-
fessionē et sic imposita peniten-
cia absoluat eum in nomie do-
mini. Ita tamen qd si sit excom-
municatus maiori excomunicatio-
ne nullo modo absoluat donec
sit ab excomunicacione absolutus.
Sed qd scdm dēm doctrinā q-
libet bñs curā aīaz p̄t absolue-
re a minori excomunicacione. Ideo an-
teq̄ p̄cedat ad absolucionē de
peccatis absoluat eū ab illa ex-
comunicacione dicens: auctori-
tate dei in om̄ssa absoluo te a
vinculo excomunicacionis si quam
iuristi per aliquā p̄cipacio-
nē excomicator. Et postea absol-
uat eū a peccatis oblitis et cō-
fessis. Sed ponat qd aliquis sa-
cerdos habet aliquos prochi-
anos surdos vel mutos vel cē-
cos vel furiosos vel demoniacos
et forte scit istos esse in peccato
mortali quid faciet de istis si ei

moneat surdū ad penitentiā nō
prodest qd nō audit. Si mutū
nō potest cōfiteri. Et si aliquis
taliū est cecus nō potest videre
signū vel mutus nec etiā p̄t le-
gere furiosus nō est capax racō-
nis nec etiā demoniacus. Dico
qd sacerdos d̄z facē posse suū vt
eos inducat ad penitentiā et cō-
tricionē s̄m qd ē possibile sc̄z v̄b
vel scriptis nutibz vel signis. et
oībz alijs modis quibz potest.
Et si nō potest oret ad dñm et
faciet orare populū suū vt de-
illustret corda eorū ad peniten-
tiā. et cū nichil omiserit de dñm
gentibz nō iputabit sibi. Quō
autēz debet se habere sacerdos
ad infirmū qui amisit loquelā
et nō potest cōfiteri. Vide supra
p̄te p̄ma tractatu de eucharistia
capitulo ix.

De ptate clauū et effectu cō-
fessionis. **Ca. x.**

Quia supra cū de effectu
cōtricionis ageret dictū
est qd pccā in cōtri-
cione dimittit. dubiū existit qd
dimittit sacerdos v̄tute clauū
in absolucione cū nō dimittat
culpam quia illa vt dictū est di-
mittit in cōtricione. Nec etiā
penā qd adhuc postq̄ absolu-
tus ē r̄manet obligatus ad pe-
nā. Circa istā mām istud vi-
det̄ in dicendū. Iste em̄ qui ac-
cedit ad cōfessionē a ē p̄fecte cō-
tritus a nō. Si ē p̄fecte cōtritus

tūc deus virtute cōtriciōis re-
mittit sibi peccata. Ita q̄ ante-
q̄ accēdat ad cōfessionē mun-
datus est a culpa. Si autē non
est p̄fecte contritus tūc virtu-
te cōfessionis ista ip̄fecta cōtri-
ciō reduci ad p̄fectā. ita q̄ de
attrito fit virtute cōfessionis
cōtritus et virtute cōfessionis
remittit sibi peccatū quātū ad
culpam. Notandū tamē q̄ qñ
dicit p̄cā in cōtriciōe vel cōfel-
sione dimitti intelligendū ē de
ū dimittere peccatū nō cōtricio-
nē vel cōfessionē. Unde ambro-
et ponit de pe. d. i. Verbu dei
p̄cā dimittit. Et aug. de se. d.
iij. Nemo tollit p̄cā nisi sol?
xp̄us qui est agnus tollēs pec-
cata mūdi. tollit autē et dimit-
tendo que facta sūt et adiuvā-
do ne fiant et pducēdo ad vitā
ubi fieri nō possint. Qd̄ autem
dicit solus xp̄us non excludit
patrē et filiū et sp̄m̄ sanctū: q̄a
indivisa sūt opa trinitatis. Et i-
stud verū ē q̄tū ad opa que
sūt ad extra. Quid ergo faciūt
ibi claves vel absolutio sac̄do-
tis. Dicēdū q̄ dicit aliq̄ q̄ de?
mūdāt aīam a macula culpe
et sacerdos absoluit eā a vīcu-
lo pene eterne. fateor q̄ nō in-
telligo istos. Nō enim video
q̄ aliquis postq̄ mūdatus est
a macula culpe mortal̄ fit ob-
ligatus pene eterne cū ista pe-
na nō deat n̄ p̄cō mōrli. Si er

go deus mūdāt aīaz in cōtriciōe
a culpa mortali absoluit eam
p̄ consequēs a vīculo pene e-
terne. Et ideo dicit aliqui q̄ q̄
uis peccatū in cōtriciōe dimitta-
tur et q̄ntū ad culpā et quantū
ad reatū pene eterne. tñ p̄cōz
adhuc remanet obligatus ad
duo sc̄z ad cōfitendū peccatū et
aliquā satisfactiōz p̄ p̄cīs fa-
ciēdā. Et ideo sacerdos virtute
claviū absoluit eū a vīculo. q̄
tenebat ad cōfitendū et ligat
eū ad satisfactiōē et sic d̄z sa-
cerdos solvū et ligare v̄tute cla-
viū. Quāvis verū sit q̄ pecca-
tor obligatus sit ad illa duo n̄
video tñ q̄ s̄m̄ viam istoz for-
ma absolutiōis sacramentalis
possit bene verificari. Nō enim
dicit sacerdos absolvo te a cō-
fessioe sed d̄t absolvo te a pec-
catis ergo sc̄dm̄ istā viā optet
q̄ aliquo modo absolvat eū a
peccatis. Et ideo dicit aliq̄ q̄
peccator p̄ peccatū nō solū est
obligatus deo quē offendit p̄-
mo etiā ecclesie cui peccando se
subtrahit. Et ideo q̄uis in cō-
triciōe reconciliat̄ deo adhuc
tamen remanet reconciliand?
ecclesie et reconciliatur ecclesie p̄
cōfessionē cōfitendo sc̄z illi qui
est rector ecclesie. Et licet istud
sit verū nō tamen videt̄ sufficē-
cum claves non solum se extē-
dant ad soluendum et ligan-
dum in terris p̄mo etiā in celis

dicēte xpo. **Q**uāq; ligaueris
sup̄ terrā &c. Et ideo dicūt aliq;
q; sacerdos virtute clauū nō
facit aliquid nisi solum ostensi
ue. Unde dicūt q; absoluit id ē
absolutum ostendit vnde quā
do dicit absoluo te. ē sensus ab
solutū ostendo te et isti vident;
fundare dictū suū in auctorita
te ambrosij dicentis. Sacerdos
quidē officiū suū exhibet s; nul
lius potestatis iura exercet. S;
dictum istoz parum videt; at
tribuere clauib; & vbu ambro
sij intendendū est. q; sacerdos
nullius potestatis iura exercet
auctoritatiue sed tñ ministeria
liter. Et ideo dicūt aliq; sacer
dotes virtute clauū absolūūt
a culpa si inueniūt eam. dum
mō cōfitemens nō ponat obicē. et
sacerdos absoluit a pena pur
gatorij cui peccator erat oblig
atus nō eā relaxādo sed cōmu
tando. et hoc sub cōdicionē scz
si explet penitentiā iniūctā ita
q; si penitentiā iniūcta est cōdi
gna absoluit; a tota pena pur
gatorij et si nō est cōdigna nō
absoluit; a tota sed a tanta. Et
ideo si moriat; expleta peniten
tiā cōdigna nō pūmet; in pur
gatorio. Et ista opinio videtur
michi racionabilis. Alij dicunt
q; cū omīe peccatū mortale sit o
ffensiuū diuine bonitatis que ē
infinita. debita pena pccō mor
tali est infinita et p dñs virib;

nostris iproporcionabilis. vir
tute autē clauū fit. pporciona
bilis nobis inquātum virtute
clauū cōmunicat; cōfitemi pas
sio xpi que dat efficaciam om
nib; sacramentis. et que suffi
ciens est ad satisfaciendū pro
peccatis totius mūdi. Unde s^m
hāc viā virtus clauū est. q; v
tute clauū cōmunicat; cōfitemi
passio xpi in cuius virtute pōt
satisfacere p peccatis qd nō fa
ciebat ante. Unde credo q; vnū
pater noster impositū in penitē
tiā a sacerdote est efficacius ad
satisfaciendū p peccatis qm si
aliquis dicat centū milia p se
ipsum: quia illud habet effica
ciam a passione xpi illa a meri
to dicentis. Et ista opinio est
multū racionabilis.

¶ De sigillo confessionis.

Capitulu vnde cūm

Confessionis sigillum
debet esse ita secretū q;
nullo modo nullo pa
cto. pro nulla re debet frangi y
mo ante sacerdos deberet susti
nere quācumq; penam. etiam
mortem q; reuelaret confessio
nem. nec verbo nec scripto nec
nutu nec signo. Et de hoc dicit
gregorius et habetur de pe. d.
vi. c. Sacerdos vbi dicitur sic.
Sacerdos ate omīa caueat ne
de hīs que ei cōfitem; peccata
sua aq̄ui recitet quid ei cōfessus
ē nec ppinq; nec exneis neq;

quod absit p aliquo scandalo
Nā si hoc fecerit deponat et o
mibz diebz vite sue ignominio
sus pegnādo p gat **I**te dz de
penitencijs et remissionibz. c.
Omīs vtriusqz sexus **C**aveat
oīno sacerdos ne verbo aut sig
no vel alio quouis mō pdat a
liquatenus peccatū. **S**i si pru
dentiori consilio indiguerit illud
caute absqz vlla exp̄ssione req̄
rat. qm̄ qui in p̄mali iudicio fi
bi detectū p̄sumpserit reuelare
non solū a sacerdotali officio de
ponendū decernimus verū etiā
ad agendū penitentiā in arto
monasterio detrudendū. **I**ta qz
i decretali ista instruit cōfessor
de hoc quid agere debeat et que
causē. **S**i em̄ sacerdoti in cōfessi
one occurrat casus sup quo nō
pos̄ bene cōsulerē cōfidenti dz su
per hoc cōsulerē p̄ciore se vt vi
deat quid agere deat. **S**i sub
qua forma reuelabit isti pecca
tū quod alter cōfessus est sibi.
Credo qz s̄b ista. si talis casus
accederet quid ess̄ faciendum
vel aliquis cōfiteret de isto pec
cato quid ess̄ sibi cōsulendum
nō autē vt credo debet dicere.
Ego audiui istud in cōfessione
qz dicendo sic mentiret qz ipse
nō audiuit vt ipse. p̄mo vt vi
carius et tenēs locū dī. multo
minus debet dicere quidā cō
fessus est michi istud qz dicen
do sic in ḡnali et ip̄licite reue

lat cōfessionē et etiā qz cōfessio
fuit facta deo et nō sibi nisi vt
tenenti locū dei. **S**ed pone. sac
dos sup crimie qd̄ audiuit i cō
fessione inducit in testē. cōpel
lit iurare quid faciet si dicat re
uelat cōfessionē si negat pui
rat. **D**ico qz si solū sciat p cōfesi
onē ipse dz iurare se nichil sci
re de materia illa super qua in
terrogat. nec periuat. qz ipse
nichil sciat. quāuis enim sciat
illud crimē sibi fuisse cōfessum
nescit tamen vtrum confitens
in confitēdo dixerit verū vel fal
sum. **E**t ideo vere potest iurare
se nichil scire. **S**i qd̄ iudex erit
cauillosus et interrogabit eū p
iuramentū vtrū audierit ali
quid de crimie illo de quo agit
Dicēdū qz iuramentū nō ligat eū
ad dicēdū aliqd̄ de mā ista. cū
em̄ iuramentū nō fuerit iuentū
vt ess̄ vinculū iniquitatis. ex de
iure iurā. in q̄nto. in nullo qd̄
fit cōn̄ mādātū dī ē obligatori
ū iuramentū. **N**ū cū reuelat cōfessi
onē sit cōn̄ mādātū dī sc̄ cōtra
illd̄. nō falsū testimoniū ac nul
lū iuramentū obligat ad h̄. **N**ū
talis licite p̄t iurā se nichil au
disse. et itelligat qz nil audiuit
vt hō vel p modū quo debeat
testari vltari? **P**one sacerdos p
cōfessionem scit aliquem here
ticum in prochia sua vel alibi
q̄ alios inducit ad heresim qd̄
faciet iste sacerdos. **N**aymūd?

in sūma sua videtur dicē ī isto
casu cōfessionē posse reuelari.
Et ratio sua est q̄ talis non ser
uat fidem cum sit hereticus et
infidelis. et ideo tali non est fi
des seruanda xxiij. q. i. **N**oli.
Salua tamen reuēcia. **H**ay
mūdi magis videtur michi cō
sona equitati opinio alia quā
etiam idem **H**aymūdis tētat
scilicet q̄ sacerdos nō debet re
uelare confessionem istius. **S**ed
debet adire episcopū vel inqui
sitorem et dicere **C**ustodi et vi
gila sup oues tuas: quia lup⁹
est in grege **E**t quod dicit **H**a
ymundus **C**um iste sit infidel
fides non est ei seruanda **D**ico
q̄ in nō reuelando cōfessionē.
nō seruatur fides homini. sed
deo qui fidelis est in omnibus
vīs suis **S**ed nūquid cōfiteſ
potest licēciare cōfessorem. q̄
dicat illa que dixit sibi in cōfes
sione **D**ico q̄ cōfiteſ potest fa
cere q̄ illa que cōfessor scit vt de
us sciat vt homo. **D**icēdo sc̄z
extra cōfessionem illa que dixit
sibi in cōfessione. et sic cōfessor
potest illa dicere ex quo audi
uit ea extra cōfessionem **S**ed nū
quid sufficit q̄ confitens dicat
cōfessori **E**go do vobis licēciā
q̄ dicatis ea que dixi vobis in
cōfessione: vel oportet q̄ repli
cet sibi omnia extra cōfessionē
Aliqui doctores dicūt q̄ suffi
cit q̄ licēciat cōfessore **D**ñs ta

men durandus dicit in quarto
suo. q̄ nō sufficit pmo tenetur
omnia replicare sibi extra cōfes
sionē **E**t ratio sua que occurrīt
quātū ad nūc est ista **Q**uia in
istis que sūt de necessitate sacra
menti nullus potest dispensare
nec etiā papa d̄ quo magis vi
deretur **S**ed tenere secrete ē de
necessitate cōfessionis sacramē
tis vt diffuse pbat **I**deo nul
lus potest cōtra hoc dispensare
Unde nullus potest licēciare q̄
ea que sciuntur in cōfessione re
uelentur **I**deo ad hoc q̄ reuelē
tur. oportet q̄ sciant aliter q̄
p cōfessionē. **E**x hīs patet q̄
si aliquis sciat aliquid p cōfes
sionē aliter q̄ p cōfessionē p̄t il
lud reuelare et sup illud testifi
cari eo mō q̄ scit ex cōfessionem
Notādū etiā q̄ sigillū cōfessionis
dirē et p̄ncipalit̄ respicit pccā
vt ptz ex decretali **O**is vtriusq̄
sexus vbi d̄ **C**aveat oīno sac
dos ne verbo aut signo ā quis
aliomō pdat pccm **E**x cōsequēti
tū et qdā cōgruitate respicit ali
a **E**t hoc de cōfessione sufficiat.
Tractatus tercius sc̄de ptis d̄
satisfactione.

Expeditis p dei gr̄az du
abo ptibz p̄mē **C**ōtri
cōe sc̄z et cōfessioe **D**e ē
cia sc̄z satisfactōe agēdū ē **C**ir
ca quā cōsiderāda sūt sex. **P**rio
qd ē satisfactō a in q̄bo cōsistit
Sc̄do de elemosina que ē p̄ma

ps satisfactionis. Tercio de ie-
iunio que est scda ps Quarto
de oratione que e tertia ps Qu-
to de mensura satisfactionis. i.
que pma est imponenda p v-
noquoq; peccato. Sexto vtru
vnus possit satisfacere p alio.

¶ Quid est satisfactio et in quibus
consistit

Capitulum primum

Satisfactio secundum Gregorium.

¶ Satisfactio est pccatorum causas excedere
et earum suggestionibus
aditum non indulgere. Ita quod in dif-
finitione ista tanguntur duo que dunt
esse in omni vera satisfactione. Si-
cut enim bona et completa medi-
cina debet esse curatiua infirmi-
tatis preterite et preseruatua re-
spectu future. Ita satisfactio de-
bet esse in remedium peccati preter-
iti et in cautelam futurum. Primum
tangit cum dicitur peccatorum causas
excedere. Secundum cum dicitur earum
suggestionibus. Quia etiam me-
dicina si sit conueniens debet esse ap-
propriata infirmitati et ordinari
directe contra infirmitatem te-
ste beato Hieronimo qui dicit
Medicina quilibet morbo ad-
hibenda est. Non enim sanat oculum
quod sanat calcaneum. Et secundum quod
dicit beatus iobes in prima ca-
nonica sua. Omne quod est in mun-
do. Aut est concupiscentia carnis
aut concupiscentia oculorum aut su-
perbia vite. Et vult dicere quod tres
sunt radices omnium peccatorum scilicet.
Auaricia que datur intelligi per

hoc quod dicit concupiscentia oculorum.
Luxuria que datur intelligi
per hoc quod dicit concupiscentia carnis. Su-
perbia que datur intelligi per hoc quod di-
cit superbia vite. Idcirco contra i-
stas tres radices peccatorum ordinan-
tur tres partes satisfactionis scilicet
Elemosina que ordinatur contra
auariciam. Ieiunium quod ordinatur
contra luxuriam. Oratio que ordina-
tur contra superbiam. Et sic sunt tres
partes satisfactionis scilicet. Ele-
mosina ieiunium et oratio. Et de istis
tribus per ordinem est agendum.
Et primo de elemosina.

¶ De elemosina.

capitulum ii.

¶ Hec varia et diuersa
de virtute elemosine a
sanctis et doctoribus sunt
scripta. tamen ille sanctus thobias o-
mnia breui sermone comprehendit
dicens Elemosina animam a mor-
te et a peccato liberat et non pa-
cietur eam ire ad tenebras. Ele-
mosina autem est triplex. Prima con-
sistit in cordis contritione quam scilicet a-
liquis se offert sacrificium deo. de
quo dicit in psalmo. Sacrificium deo spi-
ritus contritus. tribulatus cor contritum et
humiliatum deus non despicies. Et
ista elemosina dicitur sapiens. Mi-
serere anime tue placens deo. Et e-
lemosina sic dicta non est pars
satisfactionis ymo est pars inte-
gralis anime adiuua satisfactio-
ni prout dicitur quod anime sunt tres par-
tes scilicet contritio confessio et satisfac-
tio. Alia est elemosina que consistit in

cōpassione proximi inquantū
 cōpatimur alienis miserijs sic
 nostris Et de ista dicit iob **A**b
 initio cōualuit mecum misero
 et ab utero matris egressa est
 mecum **T**ercia cōsistit in lar
 gitione manuali quādo scilicet
 aliquis exhibet alicui aliquod
 tēp ale subsidium ppter deū. Et
 de ista intendim? hic **E**t d' hac
 dicit saluator in lucā **D**ate ele
 mosinā et ecce omnia munda
 sunt vobis. Et **A**mbro. **P**asce
 fame morientem et nisi paue
 ris occidisti Et sub ista elemosi
 na cōtinent? septem opa miseri
 cordie de quibz dicit? in tertia
 p'ticula **S**ed quātū ad nūc circa
 elemosinā cōsideranda sūt qua
 tuor. **P**rimo de quo debet fieri
 elemosina **S**ecdo a quo debet fi
 eri elemosina **T**ercio cui debet
 fieri elemosina **Q**uarto quō de
 bet fieri.

¶ De quo debet fieri elemosina.

Dimissa ista distinctio
 ne de necessario et sup
 fluo que ab aliquibus
 doctoribz fit **D**icendū q' in hoc
 cōcordāt doctores omnes q' de
 alieno nec de illicite acquisitis
 nō debet fieri elemosina **I**n t'ho
 bias ostendens filio suo d' quo
 esset elemosina facienda dicit.
Honora dñm de tua substācia
 de tua dicit nō aliena **E**t grego
 rius. nō est putāda elemosina
 si pauperibz dispenset? quod ex

illicitis rebz acquirit? **¶** **N**otā
 dum tñ circa hoc q' illiatū ac
 quisitū potest esse tribz modis
Sūt eim quedā illicite acquisi
 ta in quibz nō trāssert? dñm in
 accipientē vt in rapina et i fur
 to **S**ūt alia in quibz trāssertur
 dñm sed tamen cōpetit repe
 ticio vt in vsura **S**ūt alia in q'
 bz trāssert? dñm et nō cōpetit
 repeticio vt in pecunia vel f'bo
 acquisitis ex hystrionatu: vel
 meretricio **I**n p'mis duobz ca
 sibus scz quādo nō trāssert? dñm
 vel si trāssert? cōpetit repeticio.
 nō potest fieri elemosina. **I**n
 tercio autē casu scz cū trāssert?
 dñm et nō cōpetit repeticio fi
 cut in acquisitis ex hystriona
 tu l' mētricō de istis p't fieri ele
 sina **E**t hāc distinctiōz approbat
 ambro. **xiiij. q. v.** **N**ō sane in
 fine **S**z nūqd de hijs q' acq'it?
 l' ludo alee l' taxilloz vel q'cūq'
 alio ludo p't fieri elemosina **D**icē
 dū q' itelligo b' qñ loqr d' ludo
 nō de ludo q' fit cā solacij vel re
 creatiōis qz tal' lud? ē licit? so
 lū q' fit honest? a debitis circū
 stācijs iuestitus **S**z loqr d' ludo
 q' fit cā cupiditatis q' ē oīno et
 simpliciē illicitus cū in eo d'ur
 rāt multa pccā **P**rio ē ibi de hēde
 riū lucrādi. ecce cupiditas q' est
 radix oīm maloz **S**ecdo ē ibi ro
 lūtas spoliādi p'ximū ecce rapi
 na **T**ercio ē ibi vsura maxima
 scz **ri. p. xij** nō solū i āno vel in

80
mense sed in eodē die **Quarto**
multiplicant ibi mendacia et
verba ociosa et vana. **Quinto**
est ibi blasphemia. **Ecce** hēsis
Sexto est ibi corruptio multi-
plex primorū qui ludū aspici-
ūt **Septimo** est ibi scandaluz
bonorū **Octavo** dēptus pbi-
bicionis sancte matris ecclesie
Nono est ibi amissio tēporis
et aliorū bonorū q̄ illo tpe tene-
tur homo facē **Ex** quibz omni-
bz p3 quānū peccāt qui talibus
ludis vacāt **Et** de pena clerico-
rū qui talibz ludis vacāt legif
in canonicis apostolorū sic **Epi-**
scopus aut p̄biter aut dyaco-
nus alee aut ebrietati dēfines
aut dēfinat aut certe dampnet
Sub dyaconus aut lector aut
tantorū similia faciens aut dēfi-
nat aut dēmunione p̄uef **P3**
ergo q̄ illud qd in ludo acqui-
rit illicite acquirit. **¶** **Nūq̄d**
p̄t repeti **Vidēt** aliqui doctores
q̄ nō. sed ille qui lucratus ē d3
illd paupibz erogare. ar. riiij
q. v. **Nō** sane **Cū** em turpitu-
do vertat ex pte vtriusqz meli-
or est dicio possidentis **Alij** di-
cūt q̄ fere oēs doctores canoni-
ste q̄ p̄t repeti. et p̄bas de ale-
atoribz lege vltia in fine **Et** di-
cit greca dstitucio q̄ vsqz ad .l.
ānos p̄t repeti et scdm istos d
acquisitis in ludo nō p̄t fieri e-
lemosina **Raymūdus** et dcor
dat cū eo sanctus thomas et q̄

si omnes doctores theologi di-
cūt q̄ distinguendū est qz aut
aliquis lusit voluntarie et ex ci-
piditate nō coactus p̄ aliquē
et tūc si amisit nō potest repe-
tere qd amisit **Sed** ille qui luc-
tus est tenet illud dare paupi-
bz **Si** lucratus est tenet resti-
tuere in iudicio anime **Aut** lu-
sit attractus p̄ vim vel p̄ ipor-
tunitatē alterius et tūc si amis-
it p̄t repetere. si lucratus ē nō
tenet restituere sed debet qd lu-
cratus est pauperibz erogare.
Istam sententiā p̄bat p̄ mul-
ta iura et est satis dsona racioni
et equitati **¶** **Notandū** tamen
q̄ sūt aliquę p̄sone quibz indi-
stincte tenet quis restituere q̄c
quid lucratus est ab eis in lu-
do vt furiosi p̄digi pupilli mi-
nores xxv. mēte capti surdi cē-
ci muti. et qui morbo p̄petuo la-
borant. quia rebo suis sup̄e n̄
p̄nt. **Ideo** danf eis tutores et
curatores. **Idem** videt de mo-
nachis et ceteris religiosis et fi-
liis familias qui nō habent pe-
culiū castreſe vel quasi castreſe
et vxor que nō habet res pa-
females et etiam admīstrator
reꝝ ecclesiasticarū que paupm
sūt et similibz **Nam** cum talis
pecunie administracio multi-
plicia racione rerū et facti sit cul-
pabilis et viciosa restituenda
est **Nō** dico ei qui amisit eā in
ludo sed tutori l̄ curatori l̄ dño

vel maito l' p'ri l' mōsteio l' ecclie
Quis potest facē elemosinā
Elemosinā potest facē
re quicūq; est sui iuris
et habet dominiū l' ad
ministracionē aliquorū bonorū
tēpaliū. Nunquid ergo mona
chus vel aliqua alia p'sona res
ligiosa potest facere elemosi
nā. **D**ico q; talis p'sona aut h;
administracionē aut nō habz. **S**i
h; administracionē p't et debet p
mo quicq; sup est sibi in necē
tibus ecclie et causis pijs est ex
pēdendū dicēte beato **B**ernar.
Bona eccl'ay pauperū sūt a q̄c
quid a ministris eccl'ie p'ter vic
tum et restitū retinet totum est
sacrilegiū et rapina. **S**i non h;
administracionē credo saluo meli
ori iudicio q; nō potest nec de
bet facere elemosinā nisi de p
lati sui petita licencia et obten
ta. **M**onachus em̄ nō potest
tractare etiā utilitates mona
sterij sui nisi de p'cepto abba
tis. vi. q. i. monachi de cō. d. v.
Nō oportet. **E**t hoc intelligo
nisi ille qui indiget elemosinā sit
in extrema necessitate cōstitu
tus id est indigeat ad mortem
q; in isto casu debet sibi dare e
lemosinā si potest. **E**sto etia; q;
prelatus expresse inbiberet si
bi q; in tali casu oīs hō tenet
ex p'cepto dei subueire p'rimo
Iux illud ambrosij. **P**asce fa
me moriētē nē **E**t etiā in tali

casu oīa sūt dīa p'lvij. d. sic hñ
Nota tñ q; si monachus non
hñs admistracō; de p'cepto ab
batis vadat ad aliquā pegrīa
cō; l' ad studiū sine aqua disti
ctione p't dare elemosinā. **N**ā eo
ipso q; p'latus dedit sibi licēciā
standi in scolis vel eūdi ad pe
grinacionē videt sibi dedisse li
cenciā faciēdi oīa q; honeste sco
lares pegrini solēt facē. ita tñ
q; moderate faciat quilibet enī
d; se rformare morib; illorū i
ter q; viuit. **S**ed nunq; vxor
p't facē elemosinā sine licēciā vī
dicendū q; si vxor h; res para
fernales. i. p'pas p'ter dotē sic
dcās a para. i. iux et farna qd
est dos q; iuxta dotē p't de illis
etiā iūto viro facē elemosinā. **E**
de pactis q; hac lege. **D**e rebo
etiā viri sic de p'ae et vīno et a
lijs q; apbato et bono ac lau
dabili more solēt ad dispōem
vxoris p'tinē p't facē etia; mo
derate tñ et s'm facultatē viri et
maiorē vel minorē indigēciā vel
multitudinē paupm et d; sibi
formaē d'sciā q; nō displiceat
maito in corde etiā si qñq; p'bi
buit sibi ore. **S**olent etiā maiti
facere talem p'hibicionē vxori
b; nō vt retrahāt eos a toto. s;
ab excessu quē suspicantur eas
facturas si haberēt habenas mi
nis laxas. **P**otest etiā forma
re d'sciā de q̄litate et mīseria
paupis. cogitans q; si maritus

illū videret. omnibus modis
placere ei q̄ fieret sibi elemo-
sina. Sed si omnino et p̄cise di-
cat sibi cōsciencia q̄ viro displic-
eat. deponat illam cōscienciaz
si potest. si nō potest nō det et
doleat q̄ nō potest dare. Et sic
intelligo illud ca^m xxxij. q. v.
Qd dō. **O**bi dicit q̄ cū scanda-
lo vici nō debet facere elemosi-
nā et illud intellige si petens nō
sit in extrema necessitate cōstitu-
tus quia tūc intrepide debet da-
re alit̄ peccat. Et qd̄ dixi de re-
bus vici intelligo de rebus do-
talibz. **N**ā rerū dotaliū illiba-
tū dñum penes virū est. **C.** de
rei vendi dote ancillā. **C.** de tuē
dotiū. **I**n rebz. **D**ñs autē alber-
tus dicit q̄ si est mulier lucrō-
sa id est si ex officio suo lucrat
esto q̄ nō habeat bona pascē-
nalia d̄ eo qd̄ lucrat potest abs-
q̄ mandato et cōsensu viri fa-
cere elemosinā. **F**ilius etiā faili-
as nō potest facere elemosinā
de rebo patris sine eius licēcia
q̄ mādato nisi supponat q̄ pla-
ceret patri sicut sup̄ dixi de vxo-
re et hoc intellige nisi talis fili-
us habeat peculiū castrense vel
quasi castrense. **D**e tali em̄ pe-
culio potest facē elemosinā eti-
am invito prē. **P**eculiū castren-
se est qd̄ acquisiuit ex malicia.
Peculiū quasi castrense est qd̄
acquisiuit ex sciēcia vel alio ar-
tificio honesto intellige etiā mi-

si videat paupes i extrema ne-
cessitate constitutos. **D**e filio e-
tiā eūte ad pegrinacionē vel ex-
istente in studijs intellige sicut
dixi supra de monacho. **E**t mul-
tominus su? vel ancilla p̄t fa-
cere elemosinā de rebus dñorū
nisi forte fuerit eis cōmissa ad-
ministracio bonorū dom? quia
tūc possz facere moderate si sci-
ret q̄ dñō nō displiceret.

Cui d̄ dari elemosina

Elemosina nō debz da-
ri nisi indigenti. Et hoc
sonat nomen elemosi-
ne. **D**icit em̄ elemosina fm̄ qd̄
dicit ebrardus ab elyos qd̄ est
misereri. et moys qd̄ est aqua
miserorū id est indigentiū aqua.
Horū autē qui petūt elemosi-
nam quidā petūt quasi ex de-
bito sicut religiosi mendicātes
qui predicant et celebrant coti-
die p̄ benefactoribz suis et isti
dūmodo cōstet eos habere istd̄
officiū sūt omnibz alijs prese-
rendi. **E**t dicunt isti petere q̄si
ex debito. quia nō solum dan-
tur eis tēporalia ymo etiā sp̄i-
ritualia accipiūt ab eis. **U**nde
in p̄sona taliū dicit apl's p̄ma
corinth. ix. c. **S**i sp̄ualia vob̄
sciām? nō est mirū si tēporalia
vestra metamus. **A**lij petunt tā-
tum p̄ vite sue sustentacōe. sic
isti pauperes qui mendicant.
Et i isto casu aut homo potest
oibz dare aut nō p̄t. **S**i p̄t oibz

dare tunc debet dare omnibus absque aliqua distinctione. et ad hoc inducunt exempla abraham et loth qui quomodo omnes indifferentes recipiebant hospitio: angelos receperunt. Si enim aliquos repellerent. forsitan inter illos angelos repulissent. Et in hoc casu ait iohannes crisostomus. Qui escam? ab hac surda et nequam da aut dyabolica curiositate. scilicet discernendi inter pauperem et pauperem. Non enim ex vita eorum quos accipis et quibus das mercedem tibi retributurus est deus sed ex voluntate et honorificencia multa. ex misericordia et bonitate xlii. d. Qui escamus. Item gregorius xi. q. iij. Qui in fine. Ubi dicitur quod etiam ex communicato danda est elemosina. hoc intellige tam de excommunicato quam de aliquo alio notorio peccatore quod intelligendum est nisi saturitate cibi negligerent iusticiam et fierent deteriores: quia in tali casu non est eis fienda elemosina ut dicit augustinus et ponitur v. q. v. c. Non omnis. Et hoc intelligas nisi esuriant ad mortem. tunc enim quantumcumque negligerent iusticiam debent pacisci nisi forte iudex secularis dampnasset eos propter scelera sua ad moriendum fame. In secundo casu ubi non potest dare omnibus posito quod omnes equaliter indigeant dicit Ambrosius novum esse com-

sideranda scilicet Fidem. causam. locum. tempus. modum. necessitudinem. sanguinis propinquitatem. etatem. debilitatem. conditionem siue nobilitatem Fidem: quia fidelis est preferendus infideli. Causam: quia si duo tenentur capti unus propter culpam suam et alius sine culpa iste preferendus esset alij. Locum: quia captivus siue detentus in carcere est preferendus illi qui potest libere ire quo cumque vult. Tempus: quia si unus est in tempore persecutionis est preferendus alij qui nullam persecutionem patitur. Modum ut non totum vni detur nec simul effundatur opes. sed discrete dispensentur. nisi forte aliquis ex toto velit relinquere mundum. Necessitudinem: ut magis indigens minus indigenti preferatur. Sanguinis propinquitatem: ut propinquus preferatur extraneo. Etatem: quia senes sunt iuuenibus preferendi. Debilitatem: ut infirmus preferatur sano et debilis forti. Nobilitatem: ut nobilis preferatur ignobili. Et istud totum intelligendum est ceteris praeiudicatis. talis enim additio posset esse ex una parte quia reformaretur pactum in contrarium. Sed pone quod deus habet patrem infidelem qui indiget elemosina. et extraneus fidelis indiget etiam elemosina. ipse non potest subuenire utrique. Vni tantum. Cui subueniet prius in fideli an extraneo fideli. In isto

casu dicunt aliqui qd pater infidelis est preferendus extraneo
fidei in exhibicione nutrimenti.
sed extraneus fidelis est pferendus patri in dilectione ar. rrr
d. c. i. Et fudat ista opinio super illud pceptu honora patrem
tuum etc. Et hoc intelligat si equaliter indigeat Si enim exne? indigeat ad mortem: pater non extraneus est pferendus patri
Alij dicunt e contra scz qd boni exnei sunt malis ppinquis pferendi
Quis istoz verius dicat lectoris iudicio relinquat

Quo dicit fieri elemosina
Ouia scdm pbm in eth
Modus imponit speciem actui qd intelligo de specie moris. No enim sufficit
facere bonu nisi bene fiat. Unde
pcepit dñs moysi Iuste qd iustum est exequeris. Ideo ad hoc
qd elemosina sit meritoria requirit qd debito modo fiat. Unde
dicit fieri elemosina gratanter siue
letanter. Unde apłus Qui tribuit in bylaritate no ex tristitia
aut ex necessitate hilarē at
datorem diligit deus. Secdo dicit
fieri latenter vñ saluator. Cū
facis elemosinā noli ante te tuba canere sicut ypocrite faciūt
Et sequit. Te autē faciente elemosinam nesciat sinistra tua
quid faciat dextra tua. Tercō
dicit fieri habūdāter: et hoc scd
facultates dantis. Dñi thobias

Fili si multū tibi fuerit tribue
habūdāter. si autē exigū illud
exigū iptiri stude. Quar
to prudenter vt fiat scdm for
mam traditam capitulo prece
denti. Quinto debet fieri cū in
tendōe recta vt scz fiat ppter
deū non ad vanam gloriam.
Unde sic ait Gregorius. Vñ cū
ū mereri poterat nō ventū trāsi
torij fauoris querat

De ieiunio Ca. terciū

Secunda pars satisfactio
nis est ieiunium. De
q̄ dicit in thobia. **H**ona
ē elemosina cū ieiunio. No
tandū tamen qd triplex est ieiunium.
Primū est abstinencia cor
pis a cibo materiali. Secundū
est afflictōis a gaudio tēpali.
Terciū ē abstinē a peccō mōrli.
Et hoc triplici ieiunio: dēmus
castigare iumentū nostrū. **P**ar
tū em pfiat ieiunare a cibo: n
ieiunet a peccato. Unde ysaias
Quare ieiunauit et nō asperi
sti. Humiliauit aīas nostras et
nescisti. loquit in psona ieiunā
ciū in peccato mortali. Et sūdit
responsionē in psona dei. Ecce
ad lites et contencōes ieiunatis
et percutitis pugno impie. Et
sequitur. Nunquid tale est ieiunium
qd elegi? q̄si dicat qd nō.
Imo istud: dissolue colligacōes
impietatis. solue fasciculos dep
mentes. et omne onus peccā dis
rumpe. **F**raige esurienti panem

tuū et egenos vagosq; iduc in
domū tuam **C**um videris nu-
dū operi eum et carnem tuam
ne despereris **E**t est notandū
q; dñs instituit ieiuniū in para-
diso. sed sanctificauit postea in
deserto quādo ieiunauit xl die-
bus et xl noctib; **A**d hoc autē
q; ieiuniū sit meritoriū quatuor
debet ipm comitari sc; largi-
tas. leticia. hora et mensura **D**e
largitate dicit ieronim; **Q**uod
manducaturus eras si nō ieu-
nares da pauperib; vt ieiuni-
um tuū sit saturitas anime tue
nō marubij lucrū **E**t gregori-
us **I**llud ieiuniū deus appro-
bat quod ad eum manus eleo-
finarum leuat. **I**dem. illud qd
tibi subtrahis alteri largire vt
vnde caro tua affligitur inde i-
digentis proximi caro subleue-
tur **D**e leticia dicit xp̄us **C**um
ieiunatis non eritis sicut ypocri-
te tristes extermināt enim faci-
es suas vt appareant hominib;
ieiunantes **D**e tercio scilz
de hora **N**otandum q; hora co-
medendi in diebus ieiuniorū ē
hora nona vel circa. **I**tā tamen
q; s^m quod dicit thomas in iij
suo nō op̄oet inaspicere astro-
labiū sed sufficit q; nō anticipe-
tur nimis notabiliter hora **V**n-
legitur in primo regum q; Jo-
nathas qui anticipauit horam
adiudicatus fuit morti. **D**e q̄r-
to sc; de mensura. **N**otandum

q; ieiunans debet comedere me-
tū sobrie. **V**n dñs beatus petrus
Sobrii estote. **E**t sobetas ista
attenditur tam in qualitate ci-
bi qm in quantitate. **I**n quali-
tate quidē vt nō comedant d̄
baria p̄hibita sicut carnes vel
lactiuea et similiter nō querā-
tur cibaria exquisita vel exqui-
sito modo pata **V**ide de hoc su-
pra c. de interrogacionibus fide-
dis in confessione. **S**obrietates
etiam attendenda est in quanti-
tate vt sc; nō sumatur cibo nisi
in quantū sufficit ad nature su-
stentacionē. **S**upfluitas enim
cibi multa mala facit qz p̄uo-
cat ad luxuriā et om̄e bonū o-
p̄ dissoluit **V**nde in figura bu-
ius legitur in quarto libro Re-
gum. q; Nabuzardan qui in-
terpretatur p̄nceps eorum
p̄ quem intelligitur ventris in-
gluuias destruxit muros iheru-
salem p̄ quos intelligūt v̄tutes
aīe fidelis **A**ug⁹ **M**ens autē
tate ciborū lassata p̄dit oracōis
virtutē. **E**t notandū etiā q; ie-
iuniū debito mō suatū tria bo-
na facit. **P**rimo em̄ eleuat ad
contemplacionē diuinorū **S**edō re-
p̄mit stimulū carnaliū viciorū
Tercio impetrat graciā v̄tutū
et celestīū premiorū **E**t ista tā-
tangūt in p̄facione que canta-
tur i quadagesima i q̄ dicit sic
Qui corporali ieiunio vicia op̄-
mis. mētē eleuas v̄tutē largi-

et p̄mia **V**icia cōprimis q̄ntū
ad p̄mū. mentē eleuas quātū
ad sc̄dm. v̄tutē ac̄ q̄ntū ad ter
ciū. **N**otādū etiā q̄ p̄ ieiuniū
intelligūt om̄es afflictōes cor
pales sicut vigilie pegrinacōes
flagella et filia

De oracione Ca. quartū

Oratio q̄ est tertia ps
satisfactionis diffinit
sic a damasceno **O**ra
tio est pius affectus mentis in
deū tendens plerumq; ne pig
tes in vocē prumpēs **N**el sic **O**
ratio est ageries vocū ad aliqd
impetrandū in deū tendendū.
Notādū q̄ in oracione nō dñt
peti tēporalia ad minus p̄nci
palit sed debent peti spūalia et
ptinencia ad salutē iuxta illud
Primū querite regnū dei et iū
sticiā eius et hec oīa tēporalia
adiciēnt vobis **Q**ue autē sunt
petenda in oracione ostendit
xp̄us quādo discipulis dicēti
bz **M**agister doc̄e nos orare.
dixit **C**ū oratis dicite p̄r n̄r ac̄
Et de h̄ dicet infra in tertia pte
ubi tractabit ista mā **N**otā
dū at̄ q̄ ad hoc q̄ oracō sit me
ritoria et satisfactoria requirit
q̄ h̄eat fin. addicōes sc̄z q̄ sit fi
delis secura humilis discreta de
uota verecūda secreta pura la
crimosa attenta feruida op̄osa
et assidua **D**e istis nō plus p̄
sequor qz de se sūt nota quilibz
advertere volenti **V**aleat at̄ ora

tio p̄cipue contra vicia spūalia
Unde iheronim? sup̄ illū locū
Hoc genus demoniorū nō eici
tur nisi in oracōe et ieiunio ait
sic **M**edicina quilibet morbo ē
adhibenda **N**ō sanat oculum
qd̄ sanat calcaneū **I**eiunia sa
nāt pestes corporis **O**ratione
sanāt pestes mentis **S**i autē
querat que istarū trium parciū
satisfactionis sit potior sc̄z ele
mosina vel oratio vel ieiunū. **¶**
Dicendū q̄ si apparet quātū
ad obicm̄ qd̄ imēdiate ēspiciūt
vel quātū ad mām circa quam
sūt. sic oratio est dignior et po
tior alijs duabus. **O**ratio em̄
bz deum p̄ immediato obiecto
vt p̄z ex eius diffinitione. **N**ā
orō ē pius affc̄s mentis ten
dens in deū ac̄ **E**lemosina bz p̄
immediato obiecto misericordiā
p̄primi qz ad h̄ac releuādā or
dinat **I**eiunū etiā bz p̄ imme
diato obiecto lasciviā c̄mis qz
ad h̄ac refrenādā ordinat. **O**
ratio etiā est circa spiritualia **E**
lemosina et ieiunū at̄ corpo
ralia quāē manifestū est q̄ q̄n
tū ad hoc oratio est dignior et
potior elemosinā et ieiunio. **S**i
at̄ cōpens q̄ntū ad ābitum sic
elemosina est potior oracōe et
ieiunio qz elemosina cōtinet in
se ieiunū et orōz **N**el em̄ q̄ dat
elemosinā indigenti obligat ip
sū ad orādū p̄ se deū et sic orō
includit in elemosinā **N**el etiā q̄

facit elemosinā est p̄iceps ieiunij et abstinende illius qui recipit eam et sic ieiuniū in elemosina cōtinetur. Unde credo q̄ elemosina est vtilior et potior ad satisfaciendum ieiunio et orōe. Et videtur esse ista intencio beati pauli in epistola ad thimo- vbi dicit sic. Exerce teipsū ad pietatem id est ad elemosinam. Nam corporalis exercitacio id ē ieiuniū ad modicum vtilis est. Pietas autē id ē elemosina ad oīa valet. p̄missione bñs vite que nūc est et future.

¶ Que p̄ma d̄z ip̄oni p̄ quolibet peccato. *Ca. v.*

Quanto peccatū est grauius tanto ceteris paribz debet imponi maior et grauior satisfactio p̄ eo. Et dico ceteris paribz: qz talis circūstācia posset esse ex pte p̄sone peccantis vel etiā ex parte peccati q̄ minus graui peccato deberet imponi grauior satisfactio. Verbi gracia cōstat q̄ interficere matrē est graui⁹ peccatū q̄ interficere vxorē et tamen ḡuior penitencia debet ip̄oni de iure vxoricide q̄ matricide. Et ratio est: quia penitencia debet esse talis q̄ sit remediū peccati p̄teriti et cautela futuri. Et ideo quia homines sūt magis promi ad vxoricidiū q̄ ad matricidium vt ergo magis retrahantur maior penitencia debet imponi

p̄ vxoricidio q̄ p̄ matricidio. Ex simili causa maior p̄ma d̄z imponi iuueni lubrico q̄ seni. sed ceteris paribz quāto peccatū est grauius tanto maior penitencia d̄z ip̄oni p̄ eo. Ad videndū ḡo q̄ p̄ma d̄z ip̄oni p̄ vno q̄z p̄ccō videndū ē de ḡdibz peccator. qd̄ sc̄z p̄ccm̄ ē graui⁹ altero. Notādū ḡo q̄ ḡuitas p̄t atendi in p̄ccis tribz mōis. Vno mō circa idē p̄ccm̄ a h̄ duobz modis. Vno⁹ ex pte cause inducentis ad peccatū. Nā s̄m qd̄ d̄t grego. P̄ccm̄ tribz mōis cōmittit. Nā ignorācia ā infirmitate ā studio ā certa sc̄ia p̄petratur. Modo p̄ccm̄ qd̄ p̄petrat ex infirmitate ē graui⁹ q̄ si p̄petrare ē ex ignorācia. h̄ m̄lto ḡui⁹ ē si p̄petraret ex certa sc̄ia de peccato. Dicit sciendū. Vnde maior penitencia ē imponēda p̄ p̄ccō p̄petrato ex infirmitate id est ex tēptacione vel ex fragilitate. q̄ p̄ peccato p̄petrato ex ignorancia. et multo maior p̄ peccato p̄petrato ex certa sciencia. hoc ē d̄t illud dictū qd̄ dicit ambrosius. Graui⁹ peccat qui sibi p̄mittit ipunitatem. graui⁹ q̄ cōtempnit sed graui⁹ q̄ ignorat. qd̄ exponēdū est ḡuissimē id est p̄iculossimē qz sp̄ aliter p̄ma nō agit de peccato qd̄ ignorat. Vnde iohānes os aureū. Nullū inuenit tale remediū d̄tia p̄ccā sicut eorum cōtinuata

memoria de pe. d. iij. **J**udas.
Et hoc intelligas cum recorda-
tur homo de peccato ad contri-
onem nō ad delectacionem.
Aliomodo potest attendi gra-
uitas penes idem peccatū ex p-
te ipsius peccati. **N**ā vt dicit au-
gustinus? sicut tribus gradibus puei-
tur ad peccatū scz suggestione
delectacōe et cōsensu: ita ipsius
peccati tres sūt drē scz peccatū
in corde in ope in cōsuetudine.
Ita qd peccatū in ope ē grauius
q̄ in corde sed grauissimū est in
cōsuetudine. **U**nde iste tres drē
peccatorū intelligū p tres mor-
tuos quos xp̄us legis suscitauit
se scz filiā archisynagogi filiū vi-
due et lazariū. **P**uellam suscita-
uit in domo. ecce peccatū cogi-
tacionis puerū in porta ciuita-
tis. ecce peccatū opacionis la-
zarum quatuoriduanū in monu-
mento. ecce peccatū cōsuetudi-
nis. **P**uellam suscitauit tantum
verbo. **P**uerū verbo et motu la-
zarū vero vbo fletu et lacrimis.
Ad ostendendū qd maior peni-
tencia est imponenda p peccō
opacionis q̄ p peccato cogita-
cionis sed multo maior p pec-
cato cōsuetudinis. **A**liomō p̄t
attendi grauitas inter diuersa
peccata. ita tamen qd sint eius-
dem generis sicut dicit augustinus de
peccatis luxurie. **A**dulteriū ma-
liū vincit fornicacōne vincitur
ab incestu: peius est cū matre

q̄ cū aliena vxore cōcubere h̄ ho-
rum oīm pessimū qd cōtra nāt-
fit. **T**erciomō p̄t attendi graui-
tas in peccato. qd h̄ inter diuer-
sa peccata diuersorū ḡm sicut
dicit augustinus? qd grauius est homi-
cidium q̄ adulteriū xxxiij. q. ij.
Si quid verius. **E**t vlt̄ peccata
q̄ directe cōmittūt cōtra deū sic
ydolatria hēsis blasphemā qd
filia sūt grauiora alijs. **E**t de h̄
magis dicit in tertia pte qm a-
ges de decē p̄ceptis. **V**iso quō
est gradus in peccatis. **V**idēdū
est quomō se d̄z habere sacer-
dos circa imposicōne penitencie.
Circa qd sciendū qd d̄s sen-
tencia doctorū tenet qd oīs pe-
nitencie sūt arbitrarie id ē arbi-
trio sacerdotis taxande. et hoc
cōsideratis criminis quātitate qd
litate. **I**terū p̄sone dignitate of-
ficio paupertate infirmitate siue
debilitate cōplexione siue cōsue-
tudine societate lacrimis deu-
otione religionis regionis et tē-
poris q̄litate. **R**ecō et oībo a-
lijs circūstācijs suppositis. **V**n-
leo papa. **T**ēpa penitudis bi-
ta moderacione cōstitueda sunt
tuo iudicio put diuisorū aīos p-
spereris esse deuotos. **I**tē in vñ
sinodo. de hoc sit positū in iudi-
cio eorū qui presūt vel quāto tē-
pore vel quali modo penitē de-
beāt qd deliquit xxxvi. q. vii. tē-
pora hoc fit h̄. **D**e dicit ibero.
de pe. d. i. **M**ensura. **U**t autē

magis particulariter sciāt simpli
ces sacerdotes quomō in impo
sitione penitentiay pcedere de
beant. **N**otandū q̄ regulariter
p̄ p̄uicio. adulterio fornicatio
ne. homicidio voluntario. et ce
teris crimibz capitalibz est sep
temis penitencia iponenda. **E**t
hoc duplici ratione vna ē quia
deus p̄cepit mariā sororē mo
ysi lepra p̄fusam p̄ quā intelli
git̄ cuiuslibet peccati mortalis
lepra. septē diebz egredi eē ca
stra et post emūdacionē redire
ad castra. **H**ec ratio poit̄ xxxij
q. ij. hoc ipsū. **E**t s̄m hoc p̄ diē i
telligimus añū. **I**uxta verbum
dñi dicentis p̄ p̄phetā. **D**ie p̄
año dedi tibi. **A**lia ratio est. vt
fiat p̄ peccatū mortale p̄cōz
amisit septiformē graciā spūs
sancti. **I**ta p̄ penitenciā septen
nē eam recipet. **N**otandū aut̄
q̄ licz vt dictū ē pro huiusmo
di crimibz sit iponēda p̄ma se
ptēmis tñ magis vl̄ min⁹ aspe
ra d̄z iponi prout maioritas vel
minoritas criminis p̄satis ceteris
circūstācijs h̄ expōsit vt in se
quētibz appēbit. **S**ūt nāqz plu
res casus pro quibz prop̄ pec
catis dignitatē vel p̄cā enormi
tatē iponit̄ maior p̄ma vel eti
am ex varijs causis minor. **N**ā
p̄sbyter si fornicacionem fecerit
d̄z agere penitenciā decē ā noz
s̄m formā traditā d. lxxxij. pre
sbyter. **E**t istud intelligūt qui

dam de simplicia fornicacōe. **A**
lij vero et forte verius de mō
stu vel de adulterio vtpote: qz
cognouit cōsanguineā. vel affi
nem vel cōiugatam. **I**tem p̄sbi
ter si cognouit filiam suā spūa
lem quā baptizauit vel cuius cō
fessionē audiuit. vel in cōfirma
cione tenuit debet agere penitē
ciā duodecim ānoz et etiam de
bet depomi. et ipsa debet dereli
quere res suas pauperibz q̄ in
monasterio deo vl̄qz ad mortē
seruire xxx. q. i. **S**i quis sacer
dos. **I**tem qui cognouit moni
alem d̄z agere penitenciā decē
ānoz et ipsa similiter s̄m for
mā positā xxvi. q. i. **D**e filia de
uota. **M**atricida debet penitē
decē ānis s̄m formā satis aspe
rā positā xxxij. q. ij. latorem.
Prociide adhuc iponit̄ graui
or penitēcia xxxij. q. ij. **A**dmo
nere. **N**ota etiā q̄ parentibus
in quorum lectis inueniūt filij
mortui. **I**lle ex cui⁹ culpa cōtin
git si sit solutus induci debz vt
intret monasteriū eiusdē ep̄a
tus vbi peccata sua p̄petua de
ploret penitencia. **S**i tñ nō po
terit ad hoc p̄pter carnis fragi
litatē induci concedenda est ei
licencia cōtrahendi matrimoni
um imposita sibi graui penitē
cia in seculo remanenti. **S**imili
ter non debet induci ingredi
monasterium in alijs duobus
casibus quoz vnus est si alter

cōiugū viuit nisi forte cōiunx
vellet similiter ingredi. Alius
casus est si habz filios puos a
quibz nō potest recedere nisi a
liquis timens deū sine suspecti
one filios educaret. Si autem
nescienter istud acciderit. Puta
quia negligenter collocauerat
seū in lecto. et in mane inueit
eum extinctū debet agere vt di
cūt aliqui doctores penitentiā
triū annoz quoz vn⁹ sit in pa
ne et aqua extra de his qui fili
os occiderūt c. i. ii. q. iii. et. ii.
q. i. **C**onsulūsti. Pro homi
cidio casuali imponēda est pe
nitencia v. annoz qñ culpa p
cedit casū alias nulla nisi for
te ad cautelā. l. di. hiis vero et
duobz capitulis sequētibz. Et
credo qz idem iudiciū ē in homi
cidio necessario. De ista matē
ria vide in terciā pte in tracta
tū de decē pceptis. De vicio 3o
domitico qz sit detestabile patz
p **A**ugustinū dicentē. qz lōge
maius crimē est qz cognoscere
matrē. Patet etiā p penā 3o do
mitis inflicā qz igne et sulphu
re de celo missis pierūt. Istud e
tiā peccatū clamat specialiter
vindictā ad dñm. Unde in ge
nesi dicit de⁹. **C**lamor 3o domo
rū et gomorreoy venit ad me:
quia vt ait aug⁹. Per istū pec
catū violat societas que nobis
debet esse cū deo. cū eadem na
tura cuius ipse est auctor libidi

nis pueritate polluit. xxxii. q.
vii. flagida. De isto autē pecca
to dicit idē aug⁹. Videns deus i
humana natura tātz nephas
stra naturā fieri fere desijt icar
nari: et ifinita mala de isto ne
phando crimine possunt dici.
Est enim tante maledictionis
qz nō solum actus sed etiam ip
sa prolacō os loquentis aures
audienciū ipsaqz quod āmo
do polluit elementa. Et ista ma
la cogitant byssami. Pueri em̄
in cunabulis existentes et etiā
mulieres verecundia muliebri
postposita illud nephandum
et execrabile verbum qd castel
lam nominant omnibus suis
verbis immiscēt. ex quo vt di
ctum est os loquentis auēs au
dienciū ipsa etiam elementa
polluūt. Unde labia talium cū
ferro deberent candenti cauteri
sari. Unde credo qz pro huius
modi nephandissimo crimine
grauissima penitencia est inui
genda. Multa alia crimina po
nūt in diuersis capitulis i cor
pe decretorū p quibz ē maior
pīa qz septēmis iponēda qz ob
mitto hic: quia talia crimīa de
iure et cōsuetudie reseruānt iu
dicio episcopoz quos credo ta
lia iura melius me scire. tum
etiam quia indistincte credo o
nes penitencias hodie ēē arbi
trarias. i. iudicio sacdotū taxā
das pēfatis cōticiōe et cōditione

peccatorum et omnibus alijs circa
stancijs. **U**nde tanta posset esse
contritio confitentis quod pro maximo
peccato esset ei modica proinde nul
la penitencia imponenda. **S**i
autem fecit dominus clemens quartus
qui dum quadam die equitaret pro
romam quedam mulier que de re
motis partibus venerat accessit ad
eum portans unum puerum puum
in brachijs et voce magna cum
lacrimis clamabat. **P**ater san
cte miserere mei peccatrici. et
da michi penitenciam: quia ha
bui istum puerum quem porto a fi
lio meo. **E**t papa coram omnibus
absolvit eam ipso iussitque penitenciam
quod ieiunaret ferias sextas panem
in pane et aqua. **E**t mulier
recedens et reuoluens seculum gra
uitatem peccati et puritatem pe
nitencie credidit quod papa non be
ne intellexisset eam et in crasti
num accessit ad papam equitatem
et confessata est sicut prius. et pa
pa absolvit eam imposita peni
tencia quod diceret tria pater no
ster. **E**t mulier itaque recedens et
seculum ut prius peccatum et peniten
ciam reuoluens. iterato ad papam
rediit et coram omnibus ut prius
fecerat confessata fuit. quam absol
vit imponens sibi quod diceret ve
num pater noster. **E**t cum interro
garet quare ita modicam peniten
ciam imponeret ei. **R**espondit.
Propter ascendit dolor et verecundia
quam passa est in confitendo ita pub

lice peccatum suum quod si in omnibus
diebus vite sue ieiunaret in pa
ne et aqua. **E**xemplo ergo isto
confessor in impositione peniten
cie debet attendere et verecundiam
confitentis. et secundum quod videbit ma
iorem vel minorem contritionem
debet imponere maiorem vel mino
rem penitenciam. **N**otandum ta
men quod pro peccato ubi facienda
est renunciatio sicut in simonia et
restitutio sicut in furto. rapina.
depredatione incendio usura fraudu
lenta et dolosa negociatione. ludis
secundum distinctionem suppositam. debet
primo imponi quod renunciet et res
tituat si potest et si non potest habeat
animum restituendi et doleat quod
non potest. et permittat quod si deus det
sibi de quo quod restituet: alia
as non absoluat nec peniten
cia imponatur. **N**otandum
etiam quod sacerdos semper debet i
iungere penitenciam per contrarium cor
rumpente ipsi peccato. Superbo o
ratione. **A**varo elemosinam lux
urioso abstinentiam. et si vide
atur expedire peregrinationem.
ut sic maceretur caro et refre
netur et non reficiatur ad dele
ctationem. ex memoria facti
aspectu persone vel loci cum qua
et in quo peccatum est. **P**etra.
tum **lxxxi. d. Valet. xv. q. i.**
Mulier. **N**otandum etiam quod
debet cauere sacerdos quod non im
ponat penam seruo per quam fiat per
iudicium domino nec discipulo per quam

fiat p̄iudiciū magistro nec eō
uerso. et istud potissime caue
at circa virū et uxorem q̄ non
imponat penitentiā vni p̄ quā
fiat p̄iudiciū alteri. Sed pona
tur aliquis peccator cōfiteatur
penitet de peccatis suis vel di
cit se penitere non tamen vult
subire onus penitencie dicens
se delicatū vel infirmū vel male
cōplexionatum vel similia: q̄d
fiet de isto. ¶ Dico q̄ si dicat se
penitere de peccatis et propo
nat de cetero se abstinere tamē
allegans fragilitatem: recusat
satisfactionis asperitatem. de
bet sacerdos ipsum inducere.
vt habeat animū paratum ad
omnem satisfactionem portā
dam ostendendo sibi magnitu
dinem peccatorum suorum et
que et quanta bona amisit per
peccata ista. que omnia recu
perabit per penitentiā osten
dendo etiam que et quāta susti
nuit cristus pro peccatis n̄ris
qui tamen siime erat delicatus
quot et quanta sustinuerūt san
cti martires et sancte virgines
tenere et delicate a peccatis im
munes. quāta ergo penitentiā
debetur tantis ac talibus pecca
tis que tū cōmisisti. et multa a
lia debet ostendere sibi. Et si cū
omnibus istis nō potest eū in
ducere imponat ei talem peni
tentiā quam verisimiliter cre
dat eum portare posse. Et ad

hoc inuitat nos ex^m xp̄i qui nū
q̄ grauem penitentiā impo
suisse legitur. Nisi Vade et am
plus noli peccare. Unde iobāz
nes crisostomus super illū lo
cum. Alligant onera grauiā ac
Dicit sic. Si erramus modicaz
penitentiā imponentes: nō
ne melius est p̄pter misericor
diam rationē dare q̄ p̄pter mi
miā crudelitatem succūbere pe
nitentē x̄vi. q̄. vii. Alligant.
aug⁹. Si nō potest gaudere sa
cerdos de oīmoda peccatoris
purgadone gaudeat saltem q̄
liberātū a iebēna mittit ad pur
gatorium. Ex quo patet q̄ si
penitentiā imposta a sacerdo
te nō est condigna: cōplebitur
in purgatorio. ¶ Iterum pone
aliquis cōfiteatur peccata sua ta
men nō vult abstinere ab eis
vel vult abstinere ab vno et nō
ab alio. Nunquid talis est ad
mittendus ad penitentiā.
Dico q̄ cōfessor debet cōfessioez
istius recipere nō tamen d̄z eū
absoluere. sed debet sibi de pec
catis cōfessis salubri? cōsiliū q̄d
poterit exhibere et cōsulere q̄
faciat aliquā penitentiā p̄ pec
catis suis et inducē eū ad bo^m
q̄ tū poterit. Et omīa bona que
de cōsilio sacerdotis iste faciet q̄n
tūcumq̄ in forma. i. sine caita
te facta q̄uis nō valeant sibi
directe ad vitam eternam ob
tinendā. tamē valebūt sibi ad

quatuor vel ad aliqd ipso. **P**ri-
mo ad extremi iudicii supplicium
tolerabilius subeundū de pe.
d. iij. **S**i quis autē nō habens
caritatē. **S**ecundo ad tpalē pspere-
ritatem obtinendā de pe. d. iij.
Cauendū xxij. q. ij. **S**ed quilibet
Tercio ad hoc vt citius il-
lustretur cor eius ad penitentiā
de pe. d. iij. falsas in fine. **Q**uā-
to quia dyabolus nō potest sic
bi tantū nocere. sicut patet de
iudeo de quo narrat gregorius
in dyalogo q. quia se signaue-
rat demones nō potuerūt ei no-
cere. **E**x dictis patet q. ad hoc
q. penitentiā sit satisfactoria et
meritoria oportet q. sit facta
in caritate id est q. ille qui fa-
cit sit sine peccato mortali. **S**z
pone alicui penitenti fuit in-
iuncta penitentiā et anteq. cōple-
at penitentiā labitur in pec-
catum mortale. et existēs ī isto
peccato cōplet penitentiā in-
iunctam post redit ad statū gra-
cie. valet illa penitentiā vel te-
netur eam iterare. **A**d hoc dicit
in quarto suo. q. quedam sunt
opera satisfactoria quorum ef-
fectus manet postq. ipa sūt fa-
cta sicut postq. facta est elemo-
sina adhuc manet eius effectus
scz diminutio substantie tēpa-
lis dantis. **S**imiliter postq. iei-
unauit remanet effectus iei-
unij qui est debilitas corporis iei-
nantis. **E**t talia q.uis sint ī mor-

tali peccato facta nō tamen o-
portet q. iterentur. **A**lia sunt
opa satisfactoria que postq. in-
facta sūt nichil remanet de his
sicut est oratio. et ideo si fiat in
peccato mortali oportet q. ite-
retur. **U**nde si alicui fuit iniuncta
penitentiā q. dicat centū pater
noster. si dicat in peccato mor-
tali nō cōplet penitentiā suā.
ymō oportet q. existens in grā
reiteret illa centū. **S**ecus de ele-
mosina et ieiunio vt dictū est.
Et circa hoc sciendum. q. opa
facta in caritate mortificantur
p. sequens peccatum mortale.
et viuificantur postea p. veram
penitentiā si sequatur. **S**ed
illa que nunq. fuerunt vicia id
est illa que fuerunt facta in pec-
cato mortali nunq. possunt
viuificari.

¶ **Q**uoniam vnus possit satisfacere
p. alio

Capitulum sextum

Nunc restat videre vtrū
vnus possit p. alio sa-
tisfacere. **C**irca quod
sciendum q. iste pro quo alius
satisfacit aut est viuus aut est
mortuus. **S**i sit viuus aut ipse
potest p. se satisfacere aut non
potest. **S**i potest. **D**ico q. vnus
non potest pro alio satisfacere.
Et ratio que me mouet ad
hoc est ista. **E**quitas enim di-
uine iusticie exigit: vt qui pec-
cat satisfaciāt. vt sup. omittitur.

ergo optet q̄ p se satisfaciāt.
Si autē nō potest p se satisfaci-
ere tūc dico q̄ alius potest p
eo. **S**ed ad hoc requirūt mltā
Quedā ex pte illi? q̄ satisfaciāt
quedā ex pte illius p quo sa-
tisfaciāt. quedā ex pte vtriusq;
quedā ex parte opis satisfaci-
torij. **E**x pte illius qui satisfaci-
āt requirūt p̄pinitas. scz q̄
ille qui satisfaciāt sit obligatus
p̄pinitate sanguinis illi p
quo satisfaciāt. sicut credo q̄ si
pater est impotens ad satisfaci-
endum. filius possit ceteris cō-
currentibz satisfaciē pro pa-
tre. **E**t ratio est: quia pater & fi-
lius sūt quasi vna p̄sona. **E**x
pte illius pro quo satisfaciāt re-
quiritur necessitas scilicet q̄ in-
digeat et etiam impossibilitas
scilicet q̄ nō possit per se satis-
facere. **E**x parte vtriusq; requi-
ritur caritas scilicet q̄ vterq; sit
in caritate quia caritas est ra-
diū merendi et sine ipsa nulluz
opus est satisfactoriū. **E**x par-
te operis requiritur maioritas
scilicet q̄ ille qui satisfaciāt pro
alio faciat plus q̄ faceret ille
pro quo satisfaciāt. **S**icut si ille
pro quo satisfaciāt esset obliga-
tus ad ieiunandum vnā feri-
am sextam nō sufficeret q̄ ille
qui satisfaceret pro eo ieiuna-
ret illam feriam sextam: ymo
deberet amplius ieiunare. **C**re-
do etiam q̄ requirūt q̄ fiat po-

testate supioris. **S**i autem ille
pro quo satisfaciāt sit mortu? :
tunc aut est in paradiso et tūc
non indiget vt aliquis pro eo
satisfaciāt. quia vt dicit augu-
stinus. In iuriā facit martiri
qui orat pro eo martire scz. qd̄
est intelligendum de quolibet
existenti in paradiso. vt expres-
se dicitur extra de celebratione
missarū c. Cum marthe. Aut
est in inferno. et tūc secundum
cōmunē opinionem oīm theo-
logoz nichil qd̄ fiat pro eo p-
ficiat sibi. **I**n inferno enim nul-
la est redempcō. Aut est in pur-
gatorio et tunc potest satisfaciē
pro eo a viuis. **E**t ita dicit au-
gustinus in libro de agenda cu-
ra mortuorum. **U**bi dicit sic. **N**ō
estimemus ad mortuos pro q̄
bus curam gerimus perueniē
nisi quod pro eis siue altaris
siue elemosinarum siue oratio-
nū sacrificijs supplicatur. riij. q. ij.
Non estimemus. **E**t grego-
rius. riij. q. ij. **A**nime defūcto-
rum quatuor modis soluūt. a
oblacionibz sacerdotū a orōni-
bz scōz a caroz elemosinis. a
ieiunijs cognatoz. **L**icet at̄ de
p̄nā multa alia eēnt dicenda.
Hec tū q̄ dicta sūt breuitatis cā-
sufficiāt p̄pter opis ip̄fectionē
veniā postulans a lectore vt q̄
corrigenda viderit et addenda
nō inuidēdi aīmo sed benigno
corrigat et emendet.

Incipit tertia ps huius opuscu-
li et continet quatuor capitula.

Omnium dominus et magi-
ster. **I**bus christus de
mundo ascensurus ad
patrem discipulos quomodo
se haberent ad fideles quod
suo redemerat sanguine instru-
ens dixit **E**untes docete omnes
gentes **I**n quo rectores ecclesi-
arum discipulis succedentes in-
struxit et monuit ut sibi subdi-
tos doctrina sana et salutifera
informaret **Q**uod in lege vete-
ri pulcherrime extitit figuratum
Ubi legitur quod in rationali iudi-
cij quod legalis sacerdos gere-
bat in pectore doctrina et veri-
tas erant sculpta **I**n qua re da-
batur intelligi quod euangelici sa-
cerdotes veritatis doctrinam de-
bent in se gerere et eam suis sub-
ditis nundare **A**liquin re eter-
ne maledictionis incurrunt **S**ic
eis per ysaiam dominus commi-
natur dicens. **D**e vobis canes
muti non valentes latrare **N**e-
rito enim rector ecclesiasticus
canis dicitur. quia latratu pre-
dicacionis et doctrine euange-
lice lupos id est demones arce-
re debet a grege domini et dor-
mientes in peccatis animas ex-
citare **S**ed tunc mutus efficitur
dum vel desidia torpet: vel ex
ignorancia tacet **E**t ideo merito
a domino reprobatur **Q**ua ex
re sum opere laborare debet. et

sollerti animo vigilare ne divi-
ne sciencie ignarus existat. qui
ymmo tantum de ea scire tenetur.
quod sciat suum officium debite ex-
equi et sibi commissum populum
informare. **E**t hoc quantum ad
ea que ipse populus debet scire
que quo ad nunc possunt redu-
ci ad quinque. **V**idelicet ad crede-
da. ad petenda. ad facienda.
ad fugienda. et etiam ad speran-
da **D**ebet ergo rector ecclesia-
sticus sibi subditos instruere.
quid credendum. quid peten-
dum. quid facendum. quid fu-
giendum sit et etiam quid spe-
randum **P**rimum continetur in ar-
ticulis fidei **S**ecundum in peti-
tionibus dominice oracionis **T**er-
cium et quartum in preceptis
decalogi **Q**uintum in dotibus glo-
rie paradisi **E**t de istis in ista ter-
cia particula est agendum **E**t secundum
hoc ista tertia particula in quatuor
capitula diuiditur **C**apitulum
primum de articulis fidei **C**api-
tulum secundum de petitionibus
oracionis dominice. **C**apitulum
tercium de decem preceptis **C**api-
tulum quartum de dotibus beatorum
De articulis fidei **I**tem. **I**tem. **I**tem.
Queste apostolo **S**ine fi-
de impossibile est placere de-
o **F**ides enim est fundamentum
omnium bonorum operum sine quo omnis e-
dificacio constructa deficiat atque ca-
dit **I**sta autem fides in articulis
fidei completissime continetur quod articuli

omnes in simbolo colliguntur.
Notandum tamen quatuor esse
simbola que licet verbis varijs
sunt varia. tam in sensu et sen-
tencia sunt vnum. **P**rimū voca-
tur simbolū apostolorū illud scilicet
Credo qđ dicat in apletorio et
in p̄ma et vocat apostolorū qz
apostoli recepta spūs sancti g̃-
ra illud cōposuerūt. **E**t ex hoc
vocat simbolū. qđ dicat de sin-
gulus et bolus qz quilibet apo-
stolorū apposuit suū bolū. **U**nde
petrus incepit dicens **C**redo i-
deū patrē omnipotentē. **E**t cē-
teri apostoli fuerūt reliqua p̄-
secuti. **S**cdm vocat simbolū
micenū. qz sancti patres illud
in micena sinodo cōposuerūt. **E**t
illud cantat in missa sicut dcm̄
fuit sup̄a pte p̄ma tractatu de
eucharistia c. x. **T**erciū vocatur
simbolū **A**thanasij qz sanctus
Athanasius illud composuit.
Et istud dicitur in p̄ma scilicet
Quiqz vult et cetera. **Q**uar-
tū vocari potest simbolū in-
nocentianū siue lateranense qz
fuit cōpositū sub innocēto in
cōsilio lateranensi. **E**t illud po-
nit ex de sūma trinitate et fide
catholica. **F**irmiter credim? **E**t
ista sicut in quatuor euāgelijis
tota veritas doctrine et fidei xp̄i
ane cōprehendit: ita in istis q̄tu-
or simbolis omnes articuli fidei
cōtinent. **E**t sicut oīm euāgelio-
rum doctrina ē vna: ita oīm i-

storum quatuor simbolorum ē vna
sina atq; fides vt sic iuxta visi-
onem ezechielis rota sit in me-
dio rote. **M**ateria ergo istorum
simbolorum sūt articuli fidei qui
quidē articuli fidei ab aliquibus
dicat esse duodecim et ab ali-
bus xiiii. **I**lli qui dicat esse xii
distingunt eos penes numerū
duodecim apostolorum qui sim-
bolū vt dictū est cōposuerūt. et
fidem catholicam predicauerūt
et ecclesiam fundauerūt. **I**lli q̄
dicat eos esse quatuordecim di-
stinguunt eos penes materiā
de qua sunt. **C**um ergo mate-
ria de qua sunt articuli fidei sit
diuinitas et humanitas cristi
qz dominus noster ihus xp̄us
verus deus et homo est. scdm̄
ergo istos septē articuli sūt p̄ti-
nentes ad diuinitatē et septem
p̄tinentes ad humanitatem.
Articuli p̄tinentes ad diuinitatē
distingunt sic qz vnus respi-
cit essenciā tres respiciūt p̄soās
et tres opera p̄soarum. **I**lle qui
respicit essenciā est credere in
deum trinū et vnum. vnū qui-
dem in essenciā. et trinum in p̄-
sonis. **E**t contra istum articu-
lum errauit **M**anicheus. qui
posuit duos deos vnum bonū
et alterum malum. **E**t prop-
ter hoc cum in simbolo aposto-
lorū diceret solum. **C**redo in
deum. **I**n simbolo miceno fuit
additū. **C**redo in vnum deum

Et de isto articulo dicitur in simbolo **A**thanasij **F**ides catholica hec est ut unum deum in trinitate et trinitatem in unitate veneremur quasi dicat. **C**redamus deum esse unum in essentia et trinum in personis. **A**rticuli pertinentes ad personas sunt tres. **P**rimus est credere in personam patris. **E**t de isto dicitur in utroque simbolo **P**atrem omnipotentem **I**ta quod pater est prima persona in trinitate **N**on quidem prioritate nature temporis sed solum prioritate originis: quia persona patris a nullo originatur sed alie persone originantur ab ea. **E**t istud tangitur in simbolo **A**thanasij cum dicitur. **P**ater a nullo est factus nec creatus nec genitus **S**ecundus articulus de illis qui pertinent ad personas est credere in personam filij **E**t de isto dicitur in simbolo **E**t in Ihesum Christum filium eius unicum. **I**ta quod debemus credere quod persona filij non fit nec creatur sed generatur a patre. **E**t hoc tangitur in simbolo **A**thanasij. cum dicitur **F**ilius a patre solo est non factus nec creatus sed genitus **E**t contra istum articulum erravit **A**rrius qui dixit filium esse creaturam et minorem patre **I**deo contra errorem arrii fuit additum in simbolo **N**iceno **D**eum de deo lumen de lumine deum verum de deo vero genitum non factum consubstantialem patri. **L**icet et

minim filius in quantum homo sit minor patre tamen in quantum deus est equalis patri **I**ta dicit **A**thanasius **E**qualis patri secundum divinitatem minor patre secundum humanitatem **F**uerunt aliqui heretici qui dixerunt filium esse genitum a patre ex tempore: et non fuisse ab eterno **E**t contra istum errorem fuit additum in simbolo **N**iceno **E**t ex patre natum ante omnia secula **T**ercius articulus de illis qui pertinent ad personas est credere in personam spiritus sancti **E**t de isto articulo dicitur in simbolo apostolorum **C**redo in spiritum sanctum **I**ta quod debemus credere spiritum sanctum esse verum deum a patre et filio procedentem **I**ta dicit **A**thanasius dicens. **S**pūs sanctus a patre et filio non factus nec creatus nec genitus sed procedens **E**t contra istum articulum errant greci dicentes spiritum sanctum procedere a solo patre. **C**ontra errorem eorum addidit **R**omana ecclesia in simbolo dicens **Q**ui a patre filioque procedit **F**uerunt etiam aliqui heretici qui dixerunt spiritum sanctum esse creaturam et non deum. **E**t contra errorem istorum fuit additum in simbolo **N**iceno **Q**ui cum patre et filio simul adoratur et glorificatur **N**ulla enim creatura debet adorari equali adoratione cum deo. **C**ontra istos tres articulos erravit. **S**abellius

qui posuit distinctionē personarum
dicens q̄ eadem persona quā-
doq; erat pater. quādoq; eāt fi-
lius. q̄nq; spūs scūs. **C**on̄ quē
dixit atbanasius **A**lia est pso-
na patris alia filij alia spūs
sancti **I**nde ē sciendum q̄ vna
persona est alia ab altera non ta-
men est aliud **I**nde ista est ve-
ra **P**ater est alius a filio. **S**ed
ista est falsa et heretica. **P**ater
ē aliud a filio: quia hoc qd̄ di-
co alius dicit diuersitatem ī p-
sona. sed hoc quod dico aliud
dicit diuersitatem in essentia.
Alij tres articuli p̄tinent ad o-
pera trinitatis quorū quidā p̄ti-
nent ad opa natūe videlicet ad
opa creatōis **E**t de hoc est vnus
articulus q̄ debemus credē de-
um esse creatore oīm creatura-
rum **E**t de isto articulo dicitur ī
simbolo apostolorū **C**reatores
celi et terre **E**t contra istum ar-
ticulum errauit manicheus qui
dixit q̄ deus bonus creauit rēs
inuisibiles sed deus malus cre-
auit res visibiles. **I**nde contra
errorem suum fuit additum ī
simbolo niceno **V**isibilia om-
niū et inuisibilia. **N**otan-
dum etiam q̄ ī simbolo apo-
stolorū dicitur creator **I**n sim-
bolo autē niceno dicitur factor
Et ratio est quia differentia est
inter facē et creare q̄ creare ē
aliquid ex nichilo p̄ducē **F**a-
cere est p̄ducē aliquid ex aliq̄

Quia ergo deus ī p̄ncipio cre-
auit materiā tā celestīū q̄ ter-
restīū ex qua postea fecit alia
Ideo dicitur creatorem **Q**uia ve-
ro postea ex illa materia fecit
alias creaturas ideo dicitur facto-
rem **O**perū etiam dei quedā
p̄tinent ad opus gracie videli-
cet opus iustificacionis. **E**t de
hoc est vnus articulus sc̄ q̄ de-
bemus credē q̄ p̄ graciā dei re-
mittūt peccata fidelibus vni-
tis ī vnitāte et fide ecclesie ca-
tholice **E**t hoc dicitur ī simbo-
lo apostolorū **S**anctā ecclesiaz
catholicā id est vniuersalē. san-
ctorū cōmunionē r̄missionē pec-
catorū **E**t ī isto articulo cōpres-
hendūt oīa sacramenta ecclesie
et quicq̄d sacrosanctā **R**omana
ecclesia de baptismo et eucharistia
et alijs sacramentis ecclesie ī
quibus fideles sibi inuicē cōmu-
nicant. et p̄ que fit peccatorū remi-
ssio credit predicat et docet eē
credendū **E**t contra istū articu-
lum errauit Pelagius qui po-
suit q̄ per actū solū liberi arbi-
trij absq; graciā dei poterat ba-
beri remissio peccatorum **C**on-
tra etiam istum articulum er-
rāt **J**acobite **N**icolaite et om-
nes heretici et iudei et sarrace-
ni. et quicumq; de baptismo et
eucharistia et alijs sacramentis
credunt aliter q̄ sancta roma-
na ecclesia **C**ontra etiā istū ar-
ticulum errant specialiter greci

qui negant sacrosanctā roma-
nā ecclesiam esse caput et magi-
strā omnium ecclesiarum. Unde contra
istū errorem fuit additū in sim-
bolo **Niceno**. apostolicā eccle-
siam. Contra etiā errorem donati
qui posuit baptisimū debere itera-
ri fuit additum in simbolo **Ni-
ceno**. Confiteor unū baptisima
Operum etiam dei quedam per-
tinent ad opus glorie scilicet opus
glorificationis. et de hoc est v-
nus articulus videlicet quod credi-
mus omnes resurrecturos tam
bonos quam malos. et bonos esse
premiandos. et malos punien-
dos. Et de isto dicitur in simbo-
lo apostolorum. Carnis resur-
rectionem vitam eternam. Et in
simbolo **Niceno**. Expecto resur-
rectionem mortuorum. Et vitam
venturi seculi amen. Et in sim-
bolo **athanasij**. Ad cuius adue-
ntū omnes homines resurgere ha-
bent cum corporibus suis et redditu-
ri sunt de factis propriis rationē.
Et qui bona egerunt ibunt in
vitam eternam qui vero mala
in ignem eternum. Isti ergo sunt
articuli fidei pertinentes ad di-
uinitatem. Alii septem sunt per-
tinentes ad humanitatem. Pri-
mus est de conceptione filij dei cre-
dere scilicet quod filius dei fuit concep-
tus in utero beate marie virgi-
nis virtute spiritus sancti. Et
de hoc dicitur in simbolo aplo-
rum. Qui conceptus est de spiritu san-

cto. Et in simbolo **Niceno**. Qui
propter nos homines et propter
nostram salutem descendit de celis.
Et incarnatus est de spiritu sancto.
Contra istū articulum erravit ma-
nicheus dicens dei filium non veram
carnem sed fantasticam assump-
sisse. Et contra istū errorem dicitur in
simbolo **Athanasij**. Perfectus
deus perfectus homo ex anima
rationali et humana carne sub-
sistens. Secundus articulus de
hijs que pertinent ad humanita-
tem. est de natiuitate quod creditur
dei filium ab eterno natum a patre
ex tempore natum ex maria vir-
gine. que virgo extitit. et ante
partum et in partu et post par-
tum. Et de isto articulo dicitur in
utroque simbolo. Natus ex ma-
ria virgine. Tercius articulus
pertinens ad humanitatem est
de passione scilicet quod creditur
dei filium pro salute nostra pas-
sum crucifixum et mortuum et
sepultum. Et hoc quantum ad na-
turam humanam. quia natura
diuina nichil patiebatur. Et de
isto articulo dicitur in utroque sim-
bolo. Passus sub pontico pyla-
to crucifixus mortuus et sepul-
tus. Quartus articulus ad hu-
manitatem pertinens est de de-
scensu ad inferos scilicet quod creditur
quod anima christi que in morte se-
parata fuit a corpore unita dei
tati. corpore etiam diuinitati
unito emanante in sepulchro.

90

descendit ad limbum sanctorum
patrum que est quedam pars in
ferni et sanctos patres qui in fi
de de xpo incarnando et in ca
ritate decesserant inde liberauit
peccatoribus remanentibus in
inferno dampnatorum. Et de isto
articulo dicitur in utroque sym
bolo Descendit ad inferos.

Quintus articulus pertinet ad
humanitatem est de resurrecti
one scilicet quod credimus dei filium
resurrexisse a mortuis tertia die
secundum quod scripture prophe
tarum predicant Et de isto ar
ticulo dicitur in simbolo Terc
da die resurrexit a mortuis.

¶ Notandum autem quod christus
non fuit in sepulchro nisi xl. ho
ris sed dicitur ibi fuisse tribus
diebus quod secundum Augustinum
intelligendum est per synodichon
ut ponatur pars diei pro tota
die Unde ipse fuit ibi per vlti
mam partem diei veneris quia
in completorio illius diei fuit po
situs in sepulchro et fuit ibi per
totam diem sabbati Et per pri
mam partem diei dominice quia
in aurora resurrexit ¶ Sextus
articulus ad humanitatem per
tinens est de ascensu ad celos
credere scilicet quod quadagesimo die
a resurrectione sua christus cum
magna comitiva angelorum et a
nimarum sanctorum patrum quas
ab inferno abstraxerat ascendit
ad celum et sedet ad dexteram

dei patris Et de isto articulo di
citur in simbolo Ascendit ad ce
los sedet ad dexteram dei patris
omnipotentis. ¶ Septimus
articulus est de aduentu ad iu
dicium Et de isto articulo dicitur
in simbolo Inde venturus est iu
dicare vivos et mortuos ¶ Isti
ergo sunt quatuordecim articu
li fidei quorum septem pertinet
ad diuinitatem et septem ad hu
manitatem christi et istos arti
culos debent sacerdotes subdi
tos suos edocere et maxime il
los qui pertinent ad humani
tatem Et potissime illos de qui
bus ecclesia solemniizat. sicut
est articulus de conceptione.

De quo fit festum in annuncia
tione beate marie. et articulus
de natiuitate de quo fit festum
in natiuitate christi. articulus de
passione: de quo fit festum in
parasceue. articulus de resurre
ctione de quo fit festum in pas
cha Et articulus de ascensio
ne domini. Istos enim articu
los quilibet fidelis postquam venit
ad annos discretionis tenetur
scire explicita Et de istis arti
culis ad humanitatem perti
nentibus habentur versus Na
scitur abluatur patitur descendit
ad yma Surgit et ascendit ve
niet discernere cuncta. Hec est
fides catholica quam corde cre
do ore confiteor in qua fide vo
lo viuere et mori. protestans

me in omnibus credere sicut sa-
cro sancta romana ecclesia cre-
dit. Et si quid minus bene dixi
totum reuoco et habeatur pro non
dicto.

De petitionibus domine orationis.
Capitulum secundum.

Omnium et formam orandi
saluator tradens disci-
pulis dixit Cum ora-
tis dicite Pater noster qui es in
celis etc. **Circa** quod notandum
quod ista oratio excellit omnes ali-
as orationes in multis. Primo
ratione magistri qui eam proposu-
it. qui fuit Christus verus deus et ve-
rus homo in quo omnes thesau-
ri sapientie et scientie dei sunt ab-
sconditi. Quamto ergo magister
qui eam proposuit excellit omnes al-
ios magistros tanto ista oratio ex-
cellit omnes alias orationes. Unde
vocat ista oratio dominica: quia dominus
dominamur eam proposuit et ordina-
uit. Secundo excellit alias oratio-
nes ratione forme. Est enim oratio
breuissima. Ita quod nemo potest
dicere quod ratione sue plenitudinis
sibi generet tedium vel fastidium.
Notandum tamen quod licet ut
dictum est sit ita brevis in verbis
est tamen profunda in sensu et ad
impetrandum efficacissima. Unde
de ea dicit sapiens Brevis oratio
penetrat celum. Tercio excellit o-
mnes alias orationes ratione ma-
terie de qua est. In ipsa enim conti-
nentur omnia necessaria tam in vis-

ta ista quam in alia. Unde nota-
dum quod saluator in ista oratio-
ne sic procedit quod primo docet
nos captare dei beniuolentiam
Secundo docet orandi modum
et formam. Primum facit cum
dicit Pater noster et cetera. Se-
cundum facit cum dicit Adueni
at regnum tuum etc. **Circa** primum
duo facit. Primo docet nos ca-
ptare dei beniuolentiam. Secun-
do docet nos optare orationis
efficaciam cum dicit Sanctifi-
cetur nomen tuum. Dicit ergo pater no-
ster qui es in celis. Ibi primum con-
fitemur deum esse omnium rerum
principium quia pater. Secundo
allegamus nostrum privilegi-
um qui dicimus noster. Tercio
allegamus et nominamus no-
men eius proprium ibi. qui es.
Quarto assignamus sibi certum
domicilium in celis. Dicimus er-
go pater noster etc. **Obi** sciens
dum quod secundum quod dicit ebrardus. Pa-
ter accipit quinque modis: quod pri-
mo modo dicitur pater ratione cuius
Alio modo ratione gentilitatis. Alio
modo ratione etatis. Alio modo ratione
honoris. Alio modo ratione creatio-
nis. Istis quinque modis deus est
pater omnium. Primo ratione auctoris. Ita dicit
paulus. Viam sollicitudinis vestram
ponentes in deum quoniam ipsi est qui
ita de omnibus. Et ipsemet con-
stat dicit in mattheo. Nolite sol-
liciti esse dicentes quid manduca-
bimus aut quid bibemus. quo-

re opiem^r. scit em̄ pater vester
celestis quia hijs omib^{us} indi
getis Scdo deus est pater oim̄
ratione geniture **Unde** de eo di
cit apl^{us}. Voluntarie genuit
nos verbo veritatis vt sim^{us} imi
ciū aliquod creature eius **Unz**
de quilibet potest dicere illud
ps Dñs dixit ad me filius me
us es tu ego hodie genui te **Et**
de quolibet dicit deus illud qđ
dicitur in scdo regum Ego ero
illi in patrem et ipse erit michi
in filium. **Tercio** deus est pat
racione antiquitatis **Unde** de eo
dicit **Daniel**. Antiquus dierū
sedet et libri videlicet libri sci
entiar^{um} aperti sūt coram eo **Un**
oim̄es possumus dicere quod
dicit apl^{us} **Unū** patrem habe
mus deum **Quarto** deus ē pē
omnium ratione honoris quia
deū debemus honorare speci
ali honore et reuerencia que a
doctorib^{us} dicitur latría qui ho
nor nulli creature debet exhibe
ri **Unde** quilibet debet dicere il
lud quod dicit in matheo **Cō**
fiteor tibi dñe deus pater celi et
terre **Ita** qđ cōfiteri ibi idem est
quod laudare siue honorare.
Quinto deus est pater omniū
ratione creacionis **Unde moy**
ses Nunquid nō ipse est pater
tuus qui possedit fecit et crea
uit te **Unde** ex hoc qđ dicimus
pater habemus fiduciam illđ
quod in ista oracione petim^{us}

obtinendi **Unde** possumus ar
guere sic **Pater** dat filio illud
quod petit ab eo solum qđ il
lud quod petit sit iustum et fi
lio necessarium. **Sed** deus est
pater omniū et illud quod pe
timus in ista oracione est iusti
ssimū et valde necessarium no
bis. quare fiduciam habemus
qđ deus totū dabit nobis **Et** fū
datur ista ratio sup verbū sal
uatoris in luca vbi dicit sic **Si**
vos: cū sitis mali nostis bona
data dare filijs vestris quāto
magis pater vester celestis da
bit vobis spiritū bonū petenti
bus se quasi diceret qđ ymo da
bit **Secundo** in oracione ista
allegamus nostrū prīuilegiū
cum dicimus noster **Ubi** notā
dum qđ q̄uis vt dictum est de
us sit pater omniū illis quib^{us}
modis tamē nobis qui sum^{us}
regenerati vnda baptismatis:
est specialiter pater **Unde** nos
baptizati et regenerati in crīsto
possumus dicere pater noster
Unde ipse est pater noster quia
nos sumus ab eo libeātī miseri
cordi^{us} adoptati specialius. **E**
ducati nobilius informati sa
lubrius **Dico** qđ deus est spe
cialiter pater noster quia nos
xpīamī sumus ab eo redempti
siue liberati misericordi^{us}. **Unz**
de nos possumus dicere deo il
lud qđ dicit in apocalip^{si} **Re**
demisti nos de^{us} in sanguine tuo

De qua redemptione dicit beatus petrus. Non ex corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione sed precioso sanguine agni immaculati domini nostri ihesu christi. **S**ecundo dico quod deus est specialiter pater noster: quia nos christiani sumus ab eo adoptati specialius. **E**t de hoc dicit apostolus. Misit deus spiritum filii sui in corda nostra in quod clamamus abba pater ut adoptionem filiorum dei recipemus. **T**ercio dico quod deus est pater noster: quia nos christiani sumus ab eo educati nobilius. **I**n sacramento enim eucharistie pascit nos deus corpore et sanguine christi. **I**ta dicit ipsemet in iohanne dicens. Caro mea vere est cibus et sanguis meus vere est potus. **D**e isto cibo dicit psalmus. Panem angelorum manducabit homo. **D**e quo pane dicit christus. Qui manducauerit ex hoc pane uiuet in eternum. **U**nde ecclesia tantum beneficium recognoscens in vocem gratiarum actionum pertrumpit dicens. O quam suauis est domine spiritus tuus quem ut dulcedinem tuam in filios demonstrares pane suauissimo prestito de celo esurientes humiles replebis bonis fastidiosos diuites dimittens inanes. **Q**uarto dico quod deus est specialiter pater noster: quia nos christiani su-

mus ab eo informati salubriter et hoc per doctrinam euangelicam que sola est doctrina salutifera et salubris et istam doctrinam petebat dauid cum dicebat. **H**onitatem et disciplinam et scienciam doce me. **E**t de ista disciplina dicit sapiens. Audi filii mi disciplinam patris tui. **E**x hoc ergo quod dicimus noster habemus fiduciam quod illud quod in ista oratione a deo petimus dabit nobis ut arguamus sic. **P**rinipale trahit ad se accessorium extra de consuetudine ecclesie vel alta libro sexto. **S**ed deus dedit seipsum nobis. **I**deo vocamus eum nostrum. et respectu eius omnia sunt accessoria ergo acciti sumus quod ista nobis dabitur a deo. **E**t fundatur ista ratio super verbo apostoli dicentis in epistola ad romanos. **S**i deus pro nobis quis contra nos? qui pro proprio filio suo non peperdit sed pro nobis omnibus tradidit illum. **Q**uod etiam non cum illo omnia nobis donauit: quasi dicat quod imo. **T**ercio in ista oratione nominamus nomen dei proprium cum dicimus. **Q**ui es. **C**irca quod sciendum quod quicquid sancti doctores in ista vita nesciamus nomen proprium dei tamen inter omnia nomina que dicuntur de deo istud nomen qui est est magis sibi proprium quod patet quia moysi interroganti quid responderet filiis israel

si interrogarent. quod erat no-
men dei **Dixit** d's. **Sic** dices fi-
lius israhel. qui est. misit me ad
vos **Dicimus** ergo deo **Qui** es
quia deus est firma entitas om-
nia perficiens summa bonitas om-
nibus sufficiens: pura veritas
omnes erudiens vera caritas om-
nes reficiens **Dico** q' deo dici-
mus. **Qui** es: q'a ipse e' firma
entitas nunq' deficiens. **Unde**
ipse dixit de se in exodo **Ego** su-
m **ps** **A** seculo vsq' in se-
culum tu es deus **Secundo** di-
cimus. **Qui** es: quia deus est
summa bonitas omnibus suffi-
ciens **Unde** nemi' vocanti se bonu'
dicit x'pus. **Nemo** bonus nisi
solus deus **Et** de deo dicit **ps**
Bonus es tu et in bonitate tua
doce me iustificationes tuas.
Et apostolus **Sufficiencia** no-
stra ex deo est **Tercio** dicimus
Qui es: quia deus est pura ve-
ritas omnes erudiens **Unde** di-
cit cristus in iohanne. **Ego** su-
m via veritas et vita **Et** in matheo
Magister scimus: quia verax
es et viam dei in veritate doces
Quarto dicimus deo **Qui** es:
quia deus est vera caritas om-
nes reficiens **Unde** in prima ca-
nomica iohannis. **Deus** cari-
tas est et qui manet in carita-
te in deo manet et deus in eo
Et ipse met dicit in matheo **Ve-**
nite ad me omnes qui labora-
tis et onerati estis et ego refici-

am vos **Dicens** ergo. qui es:
fiduciam habemus. q' deus
qui est firma entitas nulli defi-
ciat quia est summa bonitas om-
nibus sufficiens. quia est pura ve-
ritas omnes erudiet. quia est
vera caritas omnes reficiet.

¶ **Quarto** dico q' in ista oracio-
ne captando dei benivolentia
assignamus sibi certum domi-
cium cum dicimus. in celis.

¶ **Circa** quod notandum. q'
celum quo ad nu'c est quadruplex
Quia est celum supernatu-
rale materiale spirituale et in-
tellectuale. **Celum** supernatu-
rale est ipsa trinitas **Et** de isto
celo dicitur in genesi. **Suspice**
celum id est ipsam trinitatem
et numera stellas id est eius p-
fectiones et proprietates si po-
tes. **Celum** materiale quo ad
nu'c est celum empyreum. de
quo dicitur in genesi **In** prin-
cipio creavit deus celum et ter-
ram quod scdm strabum intel-
ligitur de celo empyreo. **Celu'**
spirituale est deuota anima d'
quo dicitur in ps. **Dominus**
in celo sedes eius **Celum** intel-
lectuale est natura angelica de
quo ibidem **Verbo** domini celi
id est angeli firmati sunt scilicet
et in bono **In** quolibet istoru'
celorum est deus **Quia** in pri-
mo celo id est in trinitate est in-
diuisus p' essentia **In** scdo celo
i. empyreo e' clae visus p' glaz

In tercio celo id ē in anima de
uota est inhabitans p grāciam
In quarto celo id ē in natura ā
gelica est eam eleuans p exel
lenciam. **D**ico pmo q deus in
pmo celo id est in trinitate ē in
diuissus p essenciā. **E**t de hoc di
cit in pma canonica **I**ohannis
Tres sūt qui testimoniu dant
in celo. **P**ater. verbū. et spitus
sanctus et hij tres vnū sūt. v.
nū scz p essenciā. **S**cdo dico.
q deus in scdo celo id est i em
pireo clā videt p gloriā. **U**nde
in apoc. **A**ptum est ostiū in ce
lo et archa testamenti visa est
Archā testamenti est deus qui
vt dicit apostolus ē noui testa
menti mediator. **T**ercio dico.
q deus est in tercio celo id ē in
anima deuota ipsam inhabi
tans p grāciā. **U**nde in ps. **A**d
te leuavi oculos meos: qui ha
bitas in celis. i. in animabo de
uotis. **Q**uarto dico q de? ē in
celo. i. in natura angelica ipaz
eleuans p excellenciā. **U**nde ps
Eleuata est magnificencia tua
sup celos. glosa id est sup ordi
nes angelorum. **D**icendo ergo
in celis: habemus fiduciam q
quia deus est in pmo celo in ip
sum transformabimur: quia
est in secundo in ipso beatifica
bimur: quia est in tercio p ip
sū inhabitabimur: quia est in
quarto p ipsum eleuabimur.
Et sic terminat pma ps dñice

orationis in qua captamus dei
beniuolenciā. **S**equit scda ps
in qua optamus siue petimus
orationis efficaciaz id est q ad
hoc q exaudiat requirunt q
tuor. **V**idelicet q fiat cū firmita
te fidei. cū bonitate rei. cū deuo
tione animi. et qd fiat in nomi
ne cristi. **D**ico primo q ad hoc
q oratio habeat efficaciam o
portet q fiat cum firmitate fi
dei. sicut enim instrumentū est
inefficax nisi sit debito signo fi
gnatum: **I**ta oratio est ineffi
cax nisi sit signaculo fidei cōfigi
nata. **E**t ideo dicebat cristus.
Quicquid orātes petitis credi
te id est signaculo fidei signate
et accipietis id est fiet vobis. **E**t
em dicit in iohāne. **S**cimus q
peccatores deus uō exaudit.
Et autē dicit apostolus. **O**mne
qd nō est ex fide peccatū est. **E**t
iō vt dicit xpūs. **P**eti adorato
res adorabunt patrē in spiritu
et veritate. veritate scz fidei. **S**e
cundo dico q ad hoc q oratio
habeat efficaciam oportet q fiat
cum bonitate rei. i. q in oracōe
nō petant nociua sed vtilia si
cut em libellus ineptus est nul
lus. ita oratio inepta est nulla
in cuius signū dicit xpūs. **P**eti
tis et non accipitis: eo q male
petatis. **T**ercio dico q ad hoc
q oratio habeat efficaciam optz
q fiat cū deuocōne animi. sicut
em ad hoc q fumus ascendat

de thuribulo oportet qd sit ibi
ignis. Ita ad hoc qd oratio ascē
dat ad deum oportet qd sit ig
ne deuotionis accensa. In cuius
signū legitur in apocalypsi. Ste
tit angelus iuxta aram templi
habens thuribulum aureū in
manu sua et data sunt ei incen
sa multa que sunt oraciones san
ctorū: et ascendit fumus aro
matū in aspectu dei de manu ā
geli. Ideo petebat p̄s. **Dirigat**
oratio mea sicut incensū in con
spectu tuo. ¶ **Quarto** dico qd
ad hoc qd oratio habeat effica
ciaz oportet qd fiat in nomine
xp̄i. Sicut em̄ illud quod para
tor agit nō valet nisi agat no
mine pro curatorio. Ita cū simus
orando pro curatores cristi si vo
lumus exaudiri oportet qd pe
tamus in nomine xp̄i. Unde dī
xp̄us. Quicquid petieritis pa
trem in nomine meo dabit vo
bis. Ista quatuor optamus in
oratione nostra cū dicim. **San**
ctificet nom̄ tuū. Tria prima
tangūt in hoc qd dicimus san
ctificetur. scdm qd sanctū vno
mō idē est qd firmū in qd firmi
tas dei. Aliomō idē est qd sine
terra i quo vtilitas rei. Tercio
mō idē est qd sanguine tinctuz
in quo deuocio animi designat.
Quartū tangit in hoc qd dicit
nomen tuū. De quo noīe dicit
in marco. In nomine meo eici
ent demonia linguis loquētur

novis et si mortiferū quid bibe
runt nō eos nocebit sup egros
manus imponent et bene habe
būt. Et sic terminat scda pars
dominice orationis in qua op
tamus orationis efficaciam.
De quibz tertia pars principa
lis in qua docemur orandi mo
dū et formā cū dicit. **Adueni**
at regnū tuū ac. ¶ **Circa** quod
sciendū qd ab isto loco vsqz in
finem cōtinent sex petitiones i
quibz petimus omne quod ē ne
cessariū nobis tam in vita ista
q̄ in alia. Cū tota pfectio ho
minis cōsistat in duobus scilicet
in declinatione mali et pro
secutione boni. **Iuxta illud p̄s.**
Declina a malo et fac bonum.
Ideo in ista oratione petimus
deū vt nobis bona asferat et vt
malū a nobis auferat. Quātū
ad collationē boni ponūt tres
petitiones. Cū em̄ sit triplex bo
nū scz bonū glorie bonū grade
et bonū nature. Istud triplex
bonū petimus nobis dari. **Prā**
bonū glorie petimus cū dicim.
Adueniat regnū tuū scz para
disi. Et est sensus. O p̄r noster
qui es in celis petim. qd regnū
tuū adueniat. i. ad nos veniat.
Sed quare melius dicit. adue
niet regnū tuū q̄ dicit. adue
niam. in regnū tuū. Dico qd ad
denotandū. qd gloria paradisi
non habet ex pprijs meritis
s; ex mera grā dei. **Iux v̄bū apli**

dicentis **N**ō ex opeibz iusticie
que fecimus nos sed s^m suam
misericordiam saluos nos fecit
Ideo dicit **A**dueniat ex gracia
tua id est ad nos veniat. **N**on
autem dicimus adueniamus:
quia vt dictū est ex nostris me
ritis nō possumus in illud ve
re. **N**emo enī potest venire nisi
pater traxerit eū vt dicit in io
hāne. **D**e isto regno dicit aug⁹
loquens in psona xpi. **V**enale
habeo. quid regnū celoz. quo
p^oio emitur. **P**auptate regnū.
vilitate gloria. morte vita. **B**o
nū gracie petimus cū dicimus
Fiat voluntas tua sicut in celo
et in terra. **A**d cuius evidenciā
sciendum qz homo vocatur in
scriptura terra. **U**nde ps **A**nima
mea sicut terra. **I**de de homine
iusto **B**enedixisti dñe terrā tuā
Angeli autem siue sancti in pa
diso existentes vocant^r celum.
Unde ps **C**eli enarrant gloriā
dei. **E**st et ergo sensus. **Q** pater
noster qui es in celis fiat volū
tas tua in terra. i. in nobis ho
minibz terrenis sicut fit in celo
id est sicut fit in angelis et bea
tis. vel p terram intelligit^r eccle
sia militans: **P**er celū ecclesia
triūphās vt fit sensus. sicut fit
voluntas tua in ecclesia trium
phante ita petim⁹ fiat in eccle
sia militante. **Q**ue autē est ista
voluntas docet nos apostolus
dicens **H**ec est volūtas dei san

ctificacio vestra. **E**t dicit **F**iat vo
luntas tua: quia vt dicit xpus
Non omnis qui dicit domine
domine intrabit in regnū celoz
sed qui fecerit voluntatem pa
tris mei qui in celis est hic itra
bit in regnum celozū. **B**onum
nature petimus cum dicimus.
Panem nostrum cotidianum
da nobis hodie. **E**t est sciendū
qz panis dicit^r a pan quod ē to
tum. **I**n hoc enim qz petim⁹ pa
nem petimus omnia nobis ne
cessaria ad sustentacionē hui⁹
misere et transitorie vite. **N**ec
est istud extra illud quod dictū
fuit pte secūda tractatu t^oio c.
de oracione. **N**ō sūt petēda tē
palia. qz intelligendū ē qz non
sūt petenda directe et p se. s. in
qntū sūt necessaria ad habendū
celestia et sic bene pnt peti.
Un grego. i. collcā. **S**ic transeā
m⁹ p bona t^opalia vt nō amitta
mus eterna. **D**el intelligendū ē
qz non sunt petenda ad supflu
itatem sed ad sustentacionem.
Et sic petimus ea hic. **U**nde pe
timus hodie: quia non petim⁹
nisi in quantum est necessariū
pro die. **I**ta petebat salomon
cum dicebat **D**iuicias aut pau
pertates ne dederis michi: sed
tantum victui meo tribue ne
cessaria. **E**t paul⁹. **H**ntes aliū
ta et qbz tegamur hijs cōtēti si
m⁹. **N**ōndū ē qz tplex ē p^ois
qm peti⁹ i ista orōe p^ois ē p^ois

spiritualis austeris penitencie.
Et iste est panis orationis et
de isto pane dicitur in iohanne
Est puer unus hic habens quin-
que panes orationis. **I**sti quin-
que panes sunt quinque partes pe-
nitencie scilicet contritio confessio
oratio elemosina et ieiunium. de
quibus dictum est in secunda parte
Secundus panis est sacramen-
tus eucharistie de quo pane dici-
tur in iohanne. **H**ic est panis qui
de celo descendit. **Q**ui manduca-
uerit ex hoc pane uiuet in eter-
num. **I**n fortitudine istius panis
ambulabunt fideles usque ad mor-
tem paradisi. **T**ercius est pa-
nis materialis siue temporalis
substantie. **E**t de isto pane dicitur
in genesi. **I**n sudore uultus tui
comedes. **I**stos tres panes petimus
in oratione ista. **I**uxta uerbum sal-
uatoris dicentis in luca. **A**micus
accommoda michi tres panes.
Iste ergo tres petitiones respiciunt
collationem boni. **S**unt alie
tres que respiciunt ablationem
mali. **C**irca quod notandum
quod duplex est malum. scilicet
malum culpe et malum pene.
Malum culpe est duplex scili-
cet preteritum et futurum. **S**ecundum
hoc ergo sunt tres petitiones ma-
li. **I**n prima petimus malum cul-
pe preteritum nobis dimitti cum
dicitur. **D**imitte nobis debita
nostra sicut et nos dimittimus
debitoribus nostris. **I**sta debi-

ta sunt peccata. **I**uxta parabolam
cristi quam proposuit simoni
leproso dicens. **D**uo debitores
erant quidam feneratorum. **Q**ue pa-
rabola secundum glosam intelli-
gitur de debito peccati. **I**sta de-
bita petimus nobis dimitti a
deo sicut nos dimittimus debi-
toribus nostris id est illis qui
contra nos peccauerunt quia istud
intelligitur de debito iniuriarum
quas debemus remittere. **A**lio-
quin nisi dimittamus deus non
dimittet nobis dicente christo. **P**a-
ter noster celestis non dimittet
uobis nisi uos dimiseritis unus-
quisque de cordibus uestris. **I**n
qua enim mensura mensi fueri-
tis eadem mensura remegetur
uobis. **S**i ergo uis quod deus re-
mittat peccata tua tibi dimitte
tu illis qui contra te peccauerunt.
Alioquin dicitur tibi. **E**x ore
tuo te iudico serue nequam. **D**i-
cis enim dimitte michi sicut e-
go dimitto sed tu non dimittis
ergo dicis quod tibi non dimittam.
Sed nunquid ille qui existens in
fraterno odio dicit istam oratio-
nem peccat. **D**ico quod non. quia
non dicit eam in propria perso-
na sed in persona ecclesie quod
patet quia dicit nobis: et non
michi. **E**t ideo cum uniuersalis
ecclesia nunquam possit errare nun-
quam erratur in dicendo istam ora-
tionem. **I**n secunda petitione
petimus a malo culpe futuro

precaueri cum dicimus. Et ne nos inducas in temptacionem
Notandum ergo q temp-
tacio aliquando sumitur in bo-
num. sicut in genesi quando di-
cit. Temptauit deus abraham
Et in libro sapiencie Deus au-
tem temptauit illos et inuenit
eos dignos se. Et dicitur deus
temptare duobus modis. Uno
modo pmissiue. et ita sumitur
quando dicitur. deus tempta-
uit illos id est temptari pmissit
Alio modo dicitur temptare.
vt ostendat exemplū virtutis
alijs. sicut temptauit abrahā
vt ostenderet virtutem obediē-
cie eius. et de tali temptacione
non intelligimus hic Aliquan-
do autē temptacio sumit i ma-
lum Et est duplex. Nam que-
dam est ab hoste id est a demo-
ne Quēdam a carne inquantū
scz caro insurgit Temptacio q
est ab hoste nō est peccatū nisi
cōsenciat sibi ymo si resistat
sibi est multū meritorū Et isto
modo fuit xp̄us temptatus vt
dicitur in matheo vbi dicitur.
Quictus est ihs in des̄tū a spi-
ritu vt tēptaret a dyabolo q̄
Tēptacio que est ex carne sem-
per prouenit ex peccato Inq̄n-
tum ipsa rebellio carnis ad spi-
ritum prouenit in nobis ex pec-
cato primorū parentū. et est
materialiter peccatū originale
modo ista rebellio quantū ad

sui p̄ncipiū nō est in nostra po-
testate put dicitur qz p̄mi mo-
tus nō sūt in ptate nostra Sed
resistere isti rebellioni siue alli-
dere p̄imos motus bene est in
ptate nostra Et ideo consentire
temptacioni siue sit ab hoste
siue a carne semp est peccatū.
Ita q si sit cōsensus cū delibera-
cione est peccatū mortale Sed
si sit cōsensus subitus et q̄si sub-
repticius. est solū peccatū veni-
ale. mō ergo in ista tēptacōne
nos nō petim? ne temptemur
sed petimus ne in tēptacione
inducamur. tūc autē in tēpta-
cionē inducimur cū ei cōsentim?
Et ideo in ista petitione nichil
aliud petimus nisi q deus det
nobis virtutem resistendi tem-
ptacioni qd apostolus p̄mittit
eūm facturū dicens Fidelis de?
qui nō p̄mittit vos tēptari sup
illud qd potestis h̄ faciet cū tē-
ptacione p̄uētū ita vt possitis
sustinere In vltima petitione
petimus a malo pene liberari
cū dicimus. Sed libera nos a
malo. Ita q intelligit hoc de
malo pene eterne quod est sim-
pliciter malū. Nam malū pe-
ne temporalis p̄t esse et est ali-
qñ bonū sicut bonū fuit marti-
ribz pati et sustinē multas pe-
nas et multa tormēta. Unde a
tali malo non petimus liberari
sed a malo pene eterne. Liberata
ta quod petit ecclesia. Libera

me domine de morte eterna.
In fine omniū petitiōnū subiū
gitur amen id est ita fiat. qua
si cōfirmacō omniū petitiōnū.
Sic ergo in oratione dominica
sūt septem petitiōes **I**n quarū
p̄ma petimus oracōis effica
ciam. cum dicimus sanctificet
nomen tuū quasi dicamus **S**i
aut nomen tuū est sc̄m et firmū
Ita illud qđ petimus in ista o
racōe sit firmū **E**t ideo licet ista
petitiō sit p̄ma in ordine tam̄
est vltima in intencōe **I**n alijs
sex petimus nobis om̄e bonū
cōferri et a nobis om̄e malum
auferri **D**onet dñs vt nobis h̄
omnia cōcedātur **E**t ista suffi
ciāt quātum ad nūc quia for
te alias de ista materia laus
loquar

¶ De decem preceptis ca. iij.
Interrogāti iuueni quid facie
do vitam haberet eternam re
spōdit cristus **S**i vis ad vitam
ingredi serua mandata: quasi
diceret **I**ngressus ad vitam e
ternam est obseruacio māda
torum. **Q**ue quidem mādata
sūt precepta decalogi. **E**t dicē
decalogus a deca quod est decē
et logos quod est sermo quasi
decem preceptorum sermo. **¶**
Sūt ergo precepta legis decē
Quorum quedam ordinant
hominem in deum **Q**uedam i
p̄mū **P**recepta que ordināt
hominem ad deum sūt tria se

cūdum qđ hō est obligat⁹ deo
ad tria **S**icut em̄ vasallus de
bet dño tria scilicet fidelitatem
vt nō recognoscat aliquē aliū
dñm **R**euerenciā vt nō faciat
ei obprobriū famulatū vt im
pendat ei debitū obsequium.
Sic quilibet de dictamie iuris
naturalis est obligatus dō ad
ista tria **E**t ideo quātū ad p̄i
mū est istud preceptū **N**ō ha
bebis deos alienos coram me
Quātū ad sc̄m: nō assumes
nomē dei tui in vanū. **Q**uātū
ad tercium est istud memento
qđ diez sabbati sanctifices **P**re
cepta que ordināt hominē ad
proximū sūt septem **O**rdināf
em̄ hō ad proximū duob⁹ mo
dis scilicet vt bonū sibi faciat:
et ne sibi noceat **Q**uātū ad p̄i
mū est vnū preceptū scilicet ho
norā patrem tuū et matrem tu
am **Q**uātū ad secūdum sunt
sex precepta **P**otest em̄ homo
nocere proximo tribus modis
Onomō facto **A**liomō verbo.
tercō mō volūtate. **F**acto po
test sibi nocere tribus mōis sc̄
in p̄sona propria vel in p̄sona
sibi iūcta vel in p̄pria substā
cia **Q**uātū ad p̄mū est istud p̄
ceptū **N**ō occides. **Q**uātū ad
secūdum est istud **N**ō mecha
beris. **Q**uātū ad terciū est i
stud **N**ō furtum facies **Q**uā
tum ad hoc ne noceat homo
proximo verbo est istud. **N**on

falsum testimoniū dices Quā
tū ad hoc ne nocēat homo pri
mo voluntate sūt alia duo Qz
ne nocēat sibi voluntate libidi
nis. et est istud Non concupi
sces vxorem proximi tui. Ne
autem nocēat sibi voluntate au
peditatis est istud Non concu
piscēs seruū nō ancillam nō bo
uem nō asinū Ista ergo sūt de
cem p̄cepta de quorum quoli
bet aliqua per ordinem sunt
dicenda.

¶ De primo p̄cepto

Primū p̄ceptū est. nō
habebis deos alienos
coram me Ista q̄ isto p̄
cepto prohibetur omnis ydo
latria omnis heresis et omnes
species sortilegij siue diuinacō
nis quocumqz modo fiāt. siue
fiant in igne siue in aere siue in
aqua siue in terra. siue in corpo
ribus mortuorū siue in aspectu
garritis vel volatus auū. siue
in caracteribus siue in vana in
spectione psalterij vel euange
liorum et aliarum scripturarū
et regulariter omnis diuinacō
quocumqz p̄dictorum modo
rum vel simili modo fiat p̄hibi
tā est in isto p̄cepto. et ē ma
ledicta a deo et a sancta eccle
sia tamq̄ ydolatria et infideli
tas reprobata. Cum enim fu
tura que solius dei sunt p̄ tales
sup̄sticiones aliqui inuenire la
borant. diuinitatis iura creatur

is attribuit. Ita dicit ysaias
Priora et nouissima annuncia
te michi. et dicam q̄ dii estis
vos Aug⁹ et habet^r xxvi. q. vii.
Non obseruetis dies qui dīcū
t^r egipciaci aut kalendas ianu
arij in quibus cantilene et que
dam amessaciones et adinu
cem dona donant^r. quasi in p̄n
cipio anni boni fati augurio. a
aliquos menses. aut tempora
dies aut annos. aut lune aut
mensis solisqz cursum. quia et
qui has et quascumqz diuina
cōes aut fata aut auguria ob
seruat aut attendit aut consen
tit obseruantibz aut talibz cre
dit aut ad domum eorū vadit
aut in sua domo introducit vt
interroget. sciat se fidem cristia
nam et baptismum p̄uaticasse
vt paganum et apostatam. et
dei inimicum esse et iram dei g
uiter incurrere nisi ecclesiastica
emendatus penitencia deo re
cōcilietur. ¶ Nota tamen q̄ a
gricole qui seruāt tēpa ad semi
nandū vel ad arbores mādē
das et ad similia que certam et
naturālē hnt rationē Del p̄bifi
ci qui ad medicinas dandas. et
minuciones faciendas et ad si
milia obseruant dies certos et
tempa nō cōdempnantur hic.
Cū em̄ omnia ista inferiora sub
sint quātū ad naturā corp̄eam
influentie corp̄m celestū nō ē
p̄hibitū ymo ē debitū et necē

respicere in istis et attendere in
fluxu stellarum et planetarum.
¶ Quia anima rationalis in nullo
subsit influencie istorum corporum
dicente ptolemeo Anima sa-
pientis dominabitur astris. respice
talia in hijs que a libero arbi-
trio procedunt est superstitiosum
et vanum. Unde ex clamore cor-
poris prenoscere pluviam futu-
ram non est superstitiosum cum ta-
lia animalia ex dispositione et
immutacione aeris possint in
corporibus suis sentire talem im-
mutacionem. ¶ Notandum etiam
quod si aliquis vel aliqua colligat
aliquam verbam dicendo simbolum
vel oracionem dominicam ut po-
nat eam super aliquem infirmum
ista intencione ut in istis deus
et creator omnium: et dominus
honoretur non reprobatur. dum-
modo nulla alia observancia su-
perstitiosa observetur vel mi-
sceatur. xxvi. q. v. Non liceat et
q. vii. Non observetis. Et istud
est habendum pro regula gene-
rali in materia ista. quod inquisi-
tio omnis que fit per invocacio-
nem demonum tacita vel expressa
quocumque fiat siue per caractes
siue per figuras siue quocumque
est in isto precepto prohibita.
¶ Sed quid erit de istis coniuribus
in quibus recitantur nomina dei
et angelorum et ponuntur multa
bona verba. Dico quod in istis ca-
uendum est ne sub specie boni la-

teat malum. Unde diligenter ad-
vertendum est ne inter illa nomina
admisceantur aliqua nomina
ignota que magis sint nomina
demonum quam nomina angelorum. Cum
enim ut dicitur Eccl. i. Nulla falsa
doctrina sit que non aliqua vera
falsis admisceat impossibile est
quin in istis supersticiosis non ad-
misceantur aliqua bona cum malis
et quia modicum fermenti totam
massam corrumpit quantumcumque
sint ibi multa bona. si sunt ibi ali-
qua mala totum est corruptum
et suspectum. Quia etiam ange-
lus malus sepe transfiguratur se in
angelum lucis non est credendum
istis fantastis qui dicunt se vi-
dere angelos vel sanctos aliquos.
Unde dicit apostolus. Proba-
te spiritus si ex deo sint.

¶ De secundo precepto

Secondum preceptum est.
Non assumes nomen
dei tui in vanum. Ita quod
in precepto isto prohibentur.
primo et principaliter omnes
species iurij que sunt multe.
Ad cuius evidenciam est sciendum
quod ad hoc quod iuramentum sit licitum
oportet quod sint ibi tria scilicet veritas iu-
dicium et iusticia. ita dicit dominus per
prophetam Ieremiam. Jurabunt autem
dominus in veritate in iusticia in iu-
dicio. xxij. q. i. Et iurabunt. Et
si aliquod istorum trium defu-
erit per iurium dicitur xxij. q. ij.
Anima advertendum. Veritas enim

semp debet esse in cōsciencia iurantis vt firmiter sciat ita esse sicut iurat alias si credat nō debet de cōsciencia sed de credulitate iurare. **I**udiciū dicitur hic discreta deliberatio scz vt nō iuret etiam verum nisi ppter necessitatem id est cum dicat alii cui aliquod verum qđ ei expedit vel vtile est credere. et non vult credere simplici assercioni. **I**usticia vt id quod iuratur sit licitū et honestum extra de iure iurando. **E**t si cristus. **Q**uomodo cumq; ergo iuretur siue iuramentū sit assertorium siue promissorum quodcumq; istorū de ficiat siue q; iuretur falsum siue verum tamen iurans credat iurare falsum. siue q; iuret absq; aliqua necessitate siue q; iuretur aliquid illicitū semp est p iuriū et est directe contra istud pceptū. **S**ed quid fiet de istis iuramentis cotidianis que fiūt ex quadam leuitate et ex quadam mala cōsuetudine nūquid est ibi p iuriū cum deficiat ibi iudiciū. **V**ico q; sic. **S**ed si fiant de re licita et sine intentione decipiendi vel fallendi illud p iuriū nō est nisi peccatum veniale. **S**i autem fiant cum intentione fallendi vel si fiant de re illicita est peccatum mortale. **U**nde notaq; cum iuramentum non fuerit inuentum vt sit vinculum iniquitatis. iuramentū

quod fit de re illicita. vel qđ fit cōtra caritatem et quod nō potest suari sine interitu salutē eterne. **S**icut si iurarem me aliquē interfectorū vel nō daturū elemosinā vel aliquod tale. p iuriū est. nec est aliquatenus obseruandum. **U**nde ibero. **I**n male pmissis rescinde fidem in turpi voto muta decretum. **N**otandum etiam q; hic p iuriū iuramentū quod fit p falsos deos quod nō debet fieri a xpianis tamen credo q; xpian? vbi esset expediens posset recipere iuramentū a pagano per deos suos. **N**ota etiam q; nō est iurandum p creaturas. nisi p aliquas. videlicet p euangelū p altare p crucem per reliquias sanctorum in manu etiam episcopi potest iurare xxij. q. i. si aliqua et q. v. **Q**ui p iurat. **U**nde nota q; qui p iurat p creaturā nō cessam debet acerrime castigari vt dicit **R**aymūdus.

De tercio pcepto.

Tercium pceptum est. **M**emento vt diē sabbati sanctifices. **I**ta q; in isto pcepto p iuriū primo et principaliter obseruati dies dominica et ex dñi p iuriū alie festiuitates solēpnes que ponūt de cō. d. iii. **P**ronūciandū. **N**atiuitas dñi scōz stephani iobis euāgeliste innocentū. filuestri circūcisio dñi epiphāia

domini. **P**urificatio sancte marie
sancti pascha cum tota eius
ebdomada. tres dies rogatio
nū. **A**scensio domini. dies pen
tecostes. **S**ancti iohannis bap
tiste. **D**uodecim apostolorū et
maxime petri et pauli qui mū
dū sua predicatio illuminauē
rūt. **S**ancti laurentij. assump
tio sancte marie. **M**atinitas es
us dē. **D**edicatio sancti michael
Dedicatio cuiuscumq; oratorij
Omnium scōrum. **S**cī martini. **E**t
ille festiuitates quas singuli e
piscope in suis epatibus cū po
pulo collaudauerūt. que vici
mis cōmorantibus indicende sūt
nō tamen generaliter omnibus
tamen hoc vltimū intellige de
sanctis canonizatis ab ecclesia
romana quia epus p se nō po
test aliquem scī canonizare ex
de re. et re. sanctorum. c. primo.
Relique vero festiuitates per
ānum nō sūt colende ad feriā
dum nec prohibende. **H**ec ita
scripta sūt de determinata die.
de cōse. d. iij. **P**ronūciādum.
Item eusebius papa statuit fe
stum **I**nuentōis scē crucis v.
nonas may solempniter cele
brari de cōse. d. iij. **C**rucis. **N**o
ta etiam q in isto capitulo p
nūciādū nō fit mencō de ānū
ciatioe beate marie cū tamē sit
festū celebre et solempne. **S**ed
forte diceret aliquis **I**stud p
ceptū de die sabbati et nō d die

dominico intelligendū est. **A**d
cuius euidentia notandū q in
lege veteri fuerūt quedā pcep
ta ceremonialia quedā moralia.
Cerimonialia erāt illa que pti
nebāt ad specialem cultū dei si
cut q tali die fieret tale sacrifi
ciū vel tale. et etiam illa que p
tinebāt ad ceremonias illius
populi sicut q induerent tali
veste et similia. **E**t ista precepta
ex quo xp̄us resurrexit nō fue
rūt obseruāda pmo qui ea ob
seruaret mortaliter peccaret.
Moralia erāt illa. que erāt de
dictamine legis nature sicut deo
seruire honorare parentes et si
milis. et talia precepta adhuc
manent in virtute sua. **M**odo
preceptum de obseruatioe sab
bati partim erat morale quā
tum ad hoc. scilicet q debitus
honor impenderetur deo. quia
istud est de dictamine legis na
ture sed quia tali die determina
te talis honor impenderet ma
gis q alia die erat ceremonialia
le inquantū requies illius erat fi
gura illius sabbati magni quo
xp̄us quieuit in sepulchro. **E**t
ideo quātū ad istud cessauit
illud preceptū ita q dies sab
bati fuit mutata in diem domi
nicā et rationabiliter. **I**n hac
enim die mūdus sumpsit exor
dium. resurrexit cristus. mors
interitum et vita accepit prin
cipium. **E**t ista est intentio

beati pauli in epistola ad colo.
 vbi dicit. **N**emo vos iudicet in
 cibo aut potu aut in pte diei fe-
 sti aut neomenie aut sabbato-
 rum que sunt vmbra futuroꝝ.
 Et de hoc disputat apostolus ad
 hebreos iij. et iij. c. et habent
 super hoc multa capitula de 2.
 d. iij. **I**n diebus festiuis debent
 vacare homines ymnis et psal-
 mis et canticis spiritualibus et
 alijs bonis operibus magis q̃
 alijs diebus et ideo debent ab-
 stinere ab omni opere seruilī.
Non solum a peccato quod p-
 prie seruale dicitur qz facit hoīez
 seruū dyaboli. **S**ed etiam ab o-
 peribus mechanicis et negocijs
 secularibus vt mercatū nō fiat.
 nec placitū nec aliquis ad mor-
 tem vel penam iudicetur nec sa-
 cramenta iurentur nec pro pa-
 ce faciendā de con. d. iij. **R**oga-
 ciones. **D**e hijs mechanicis et
 secularibus exp̃ssit deus dicens
 Sex diebus operaberis opera
 tua: septimo autem die sabba-
 tū est domini dei tui. **N**on faci-
 es omne opus tu et filius tu?
 et filia tua et seruus tuus et an-
 cilla tua et iumentū tuū et ad-
 uena qui est intra portas tuas.
Nota etiam q̃ ppter piculum
 hostiū vel tempestatis imminē-
 tis pnt fructus colligi in diebus
 dominicis et festiuis. **I**ta tamē
 q̃ de illis pro posse studeāt illi
 quoz sūt largiores elemosinae

erogare. **S**colares etiā in huius
 modi diebus possunt scribere in
 quaternulis suis lectiones q̃s
 p eb domadā audierūt

De quarto precepto

Quartū p̃ceptum est p-
 mū d illis que p̃tinent
 ad primū hoc est **H**o-
 nora patre tuū et matrē tuam.
Ita q̃ in isto precepto directe
 precipitur q̃ parentes honore-
 t̃ et est intelligendū nō solum
 de honore reuerencie sicut q̃ o-
 scularet̃ eis manus et similia
 ymo de honore subsidij et pro-
 uidentie sc̃ q̃ p̃uideat̃ eis ī ne-
 cessarijs sc̃dm facultates vni-
 cuiusq̃. **N**otē etiā patris et ma-
 tris intelligunt̃ p̃lati et magi-
 stri ecclesie et dñi t̃pales quibz
 omnibz est honoz debitus exhi-
 bendus. **N**otē etiā patris et ma-
 tris intelligunt̃ om̃s p̃mi q̃
 bus si indigeant sunt septem
 misericordie opa exhibenda.
Et notandū q̃ opm̃ misericor-
 die quedā sūt sp̃uales quedā
 t̃pales. **S**p̃uales sūt iste. **C**ōsu-
 lē nesciētes corrigē delinq̃ntes
 remittere iniuriātibz. **C**ōsolari
 tristes: sustinere importunos.
 orare pro p̃secutoribz. **versus.**
Consule castiga dimitte solacē
 fer ora. **C**orpales sūt iste. **P**a-
 scere esurientes. potare sitien-
 tes. vestire nudos. visitare infir-
 mos. redimere captiuos. colligere
 hospicio vagos. **S**epelire

mortuos **V**ersus **V**isito poto ci
bo redimo tego colligo condo

De quinto p̄cepto.

Quintū p̄ceptum. Et
est secundū de pertinē
tibus ad proximum.

Non occides sp̄. iuste. In quo
p̄cepto p̄hibet homicidiū.

et sub noīe homicidij intelligi
tur omnis iniuria corporalis
que potest inferri proximo.

Et est notandū. q̄ duplex est
homicidiū quia quoddā est spi
rituale quoddā corporeale. Spi
rituale fit quinq; modis scilicet

odiendo. Unde iohannes in p̄
ma canoica sua. Qui odit fr̄em
suū homicida est.

Detrahendo
male cōsulendo nocendo. Et de
istis tribus modis habet de pe.
d. i. Homicidiorum et c. Omnis

iniquitas et c. Noli putare.
Dictū subtrahendo d. lxxvi.

Pasce fame morientem si non
pauisti occidisti: et quodlibet i
storū homicidiorū secundū do
ctores est peccatum mortale.

Homicidiū corporeale secundū
doctores fit duobus modis. V.
nomō verbo aliomō facto. Ver

bo fit tribus modis scz p̄cepto
cōsilio et defensione d. l. Si q̄s
viduā de pe. d. i. periculose. et

quodlibet istorū si fiat iniuste ē
peccatū mortale. Facto fit qua
tuor modis scz iusticia necessi
tate casu et voluntate. Iusticia

ut cū iudex vel minister reū ius

ste condemnatū ad mortem
occidit. Hoc homicidiū si fit ex

iuore vel amore fundendi hu
manū sanguinem. Licet talis

iuste occidat quia meret mor
tem. iste tamen peccat mortali
ter propter intencionem corru
ptā. Si vero fiat ex amore iusti

cie nec peccat iudex cōdempnā
do eū ad mortem nec precipiē
do ministro ut occidat eū nec

minister exequendo mandatū
iudicis. dum tamen faciat ius
tis ordine seruato. Probatur

hoc ex v̄bo apostoli ad roma.
vbi dicit. Sit omnis anima po
testatibus sublimioribus sub
dita. Et sequitur. Non enim fi

ne causa gladiū portat dei em̄
minister est iudex in iram ei qui
male egit. Si fiat necessitate.

Distingue: quia illa necessitas
aut fuit euitabilis. Poterat em̄
euadere absq; occasione homi
nis et tūc est reus homicidij et

debet agere penitenciam tam
q̄ pro mortali. Aut fuit inevi
tabilis q̄ occidit hominē absq;
odij meditatione p̄mo cū dolo

re animi se et sua liberando et i
isto casu nō dicitur peccare nec
astringit ad p̄mā d; tūc dolē et

suis pc̄is ascribē qz in tantā
potuit rēire necitate. Nonay
em̄ mēcū ibi ē culpā iuēniē vbi

culpa nō ē ex de homicidio. Inter
fecisti. Si at fiat casu b̄ disting

uerq; aut iste dabat op̄atā rei

aut illicite puta q̄a proiecit la-
pidem versus loca p̄ que cōsue-
uerūt homines transire. **¶** Vel dū
furabatur equū vel bouem. ali-
quis a boue vel equo percussus
interijt vel similia. **¶** In isto casu
talis simpliciter est reus homici-
dij. **¶** Si dabat operam rei licite
puta quia incidebat arborem
sibi necessariam vel deponebat
fenū d̄ curru vel similia. si adhi-
buit diligenciam quam debue-
it. videlicet respiciendo vel pre-
clamando non nimis tarde vel
dimisse sed tempore cōgruo et
alte. ita q̄ si aliquis erat ibi vel
veniebat poterat fugere vel sibi
cauere non imputat̄ sibi. **¶** Pro-
batur hec distinctio d. l. **¶** De pe-
cōtingit extra d̄ homicidio qui-
dam. **¶** Si autem fiat homicidiū
voluntate sine omni distinctio-
ne tenendū est q̄ ē grauissimū
et enorme peccatū d. l. **¶** Si quis
voluntarie

¶ De sexto p̄cepto

Sextum p̄ceptum est
¶ Non mechaberis. Ita
q̄ in isto p̄cepto pro-
hibetur omnis concubitus pre-
ter q̄ cum legitima vxore. Que
autem et quot sunt species ta-
lis concubitus. **¶** Vide supra p̄te
sc̄da tractatu sc̄do c. ix.

¶ De septimo p̄cepto

Septimū p̄ceptū est.
¶ Non furtum facies.
Ita q̄ in isto p̄cepto

prohibetur furtum. rapina. v-
sura. fraus. dolus. et generaliter
omnis acquisitio illicita aliene
rei quomodo cūq̄ et quocūq̄ pal-
lio siue titulo fiat

¶ De octauo p̄cepto

Octauum p̄ceptum ē
¶ Non falsum testimo-
nium dices. Ita q̄ in
isto p̄cepto prohibetur omne
mendaciū. **¶** Et est sciendum q̄
s^m augustinū libro de menda-
cio. **¶** Octo sūt genera mendacio-
rū. **¶** Primū est qd̄ fit in doctri-
na fidei et bonorū morū vt di-
cere x̄pm non natum de maria
virgine vel non esse passum in
cruce vel aliud simile circa arti-
culos fidei vel bonos mores.
¶ Secundū est qd̄ nulli prodest
et obest alicui vt est mendaciū
detractionis vel falsi testis in cau-
sa criminali. **¶** Tercium est qd̄
prodest alicui et obest alteri vt
mendacium falsi testis in cau-
sa pecuniaria. **¶** Quartum est
qd̄ fit sola mēciendi libidine q̄
si sine causa et vtilitate. **¶** Quin-
tum est qd̄ fit placendi cupidi-
tate vt mendacium adulado-
ris. **¶** Sextum ē qd̄ nulli obest
et prodest alicui ad euitandū
p̄culum pecunie. vt si aliquis
sciens pecuniam alicuius tollē-
dam a fure vel a predone men-
ciatur se nescire vbi sit. **¶** Septi-
mum est qd̄ nulli obest et pro-
dest alicui ad euitandū p̄culū

psone vt si aliquis queratur ad
mortem et aliquis mendatur
se nescire vbi sit. **O**ctauum est
quod nulli obest et prodest al
licui ad hoc vt ab immūdia
corporali aliquem tueatur vt
si volenti corrumpere virginem
mendatur aliquis dicens eam
esse coniugatam. **A**lia distin
ctio ponitur ab augustino scz
q mendacium aliud pernici
sum et istud comprehendit qn
qz genera prime distinctionis et
est semper peccatum mortale.
xxij. q. ij. **P**rimū Aliud est o
fficiosum et istud comprehen
dit tria vltima genera pme di
stinctionis et est peccatum ve
niale. Aliud est iocosum et i
stud etiam credo q est peccatū
veniale. quod intelligo quādo
ille cui dicitur nouit causa iocā
di dictum fuisse et q nō dicat
ex libidine mendandi. **D**e men
dacio adulationis nota q ali
quis potest adulari alicui tri
bus modis. **U**nomodo bonum
attribuendo quod nō habet. **E**t
de isto dicūt aliqui q est mor
tale. aliqui q est veniale. **A**lio
modo approbando malum qd
habet et istud scdm omnes est
mortale. **A**lio^o extollēdo bonū
qd hz. et istud scdz oēs ē veniale.
De nono et decimo preceptis
Onum preceptum et
decimum prohibent a
ctum interiorem actū

scilicet voluntatis scilicet q nul
lus concupiscat alienam vxorē
et nomine vxoris intelligitur
quecumqz mulier quia vt dicit
cristus. **Q**ui cumqz viderit muli
erem ad concupiscendam eam
iam mechatus est eam. **E**t nō
concupiscat alienaz rem ad po
ssidendum. **H**orū preceptorū
quedam sūt affirmatiua. que
dam negatiua vt patet de se.
Affirmatiua obligāt semper
sed non ad semper. sed pro lo
co et tempore. **N**egatiua obli
gant semper et ad semper. **D**e
hijs decem preceptis habentur
versus. **D**nū crede deum. nec iu
res vana per eū. **S**abbata san
ctifices. et venerare parentes.
Non sis occisor. mechus fur.
testis iniquus. **U**niciqz thorum
resqz cauetō suas.

De dotibus glorie paradisi.

Capitulum quartum

Quia teste **Augustino**.
Nullum bonum irre
muneratum neqz ma
lum impunitū. **I**deo vltimo vi
dendum est de dotibus et de p
mijs que habebūt illi. qui ob
seruabunt precepta ista. **N**o
tandū ergo q obseruatoribus
preceptorū istorū dabunt sep
tem dotes id ē septem glorie in
paradiso. tres ex pte anime et q
tuor ex parte corporis. **E**x par
te anime. **C**lara visio scilicet q
videbimus deum clare. sine

aliquo velamine. et in ista visi-
one consistit tota nostra beatitu-
do. **Unde augustinus.** Visio est
tota merces. Et ista clara visio
succedit visioni fidei. Ita dicit
paulus. Videmus nunc in vita
ista per speculum in enigmate scilicet
fidei. tunc autem scilicet in paradiso
facie ad faciem. Secunda dos
ex parte anime est firma tencio
quod scilicet ita firmiter tenebimus de-
um quod nullo modo timebimus
eum amittere. Et de ista tencio-
ne dicitur in canticis. Tenui eum
nec dimittam. Et ista firma ten-
cio succedit virtuti spei. Tercia
dos anime beate. erit perfecta frui-
cio scilicet quod anima beata perfecte fruetur
et adhaerebit deo et faciat et
delectabitur in eo. **ps.** Faciabor
cum apparuerit gloria tua. Et ista
perfecta fruiicio succedit amoris ca-
ritatis. Et de istis tribus dotibus
dicit augustinus. Videbimus amabilem
laudabilem. Istud officium habe-
bimus in paradiso scilicet videre ama-
re et laudare deum. Post resur-
rectionem autem habebimus
quatuor dotes ex parte corporis.
Quia corpora nostra erunt. **Agilia**
id est mouebuntur per quan-
tumcumque spacium sine aliqua fa-
tigacione et labore. Erunt etiam in-
passibilia quia a nullo poterunt

pati. Erunt etiam immortalia: quia
nullo modo poterunt mori. Et
etiam clarissima. **Deus** saluator.
Fulgebunt sancti sicut sol in re-
gno patris mei. **Cuius** conatus
nos faciat rex regum et dominus do-
minantium iesus christus amen.

De fine huius operis

Hec circa officium curato-
rum breuitate a me pertracta
sunt ut simplices in ali-
quo instruerentur et magis pro-
uecti ad altiora inuestiganda
laborarent. Obsecrans ut si in
libello isto lector aliqua utilia
inueniat ipsa attribuat deo soli
grates ei referens quod in pecca-
tori aliquantulum futilitatem intelli-
gencie impartiri dignatus est.
Illa autem que minus bene dicta
sunt. mee ignorancie aut inadu-
tencie ascribens caritatiue cor-
rigat et pro me peccatore preces
ad dominum fudat.

Explicit manipulus curatorum
libellus utilis ac sacerdotibus pro
necessarius impressus autem colo-
nie per bartholomeum de vinkel.
ad laudem dei et ad utilitatem ec-
clesie sue sancte

**Anno domini millesimo quadringen-
tesimo septuagesimo sexto in vi-
giliis palmarum**

Incipit tabula siue registrū
manipuli curatoꝝ

In isto libro sūt tres pticule. Et
p̄ma cōtinet in se septē tractat⁹

Tractatus p̄mus p̄me partis
de sacramētis in generali habet
tria capitula

Primū de instituōe sacroꝝ

Scđm de efficacia sacroꝝ

Tercū de nūo sacroꝝ

Tractatus scđus p̄me p̄
tis de baptismo et habet
octo capitula.

Primū quid est baptismus

Scđm de materia baptismi

Tercū de forma baptismi

Quartū de ministro baptismi

Qntū d̄ suscipiētib⁹ baptismū

Sextū de ritu baptismi

Septimū de effectu baptismi

Octauū de āneris baptismi

Tractatus terci⁹ p̄me p̄
tis de cōfirmacōe et habet
septem capitula

Primū qđ est cōfirmacō

Scđm de materia cōfirmacōis

Tercū de forma cōfirmacōis

Quartū de ministro cōfirmacōis

Qntū de suscipiētib⁹ cōfirmacōe

Sextū de ritu cōfirmacōis

Septimū de effectib⁹ cōfirmacōis

Tractatus q̄rtus p̄me p̄
tis de eucaristia et habet
vndecim capitula.

Primū quid est eucaristia

Scđm de ministro eucaristie

Tercū de materia eucaristie

Quartū de forma eucaristie

Qntū de loco vbi d̄ dici missa

Sextū de tpe qđ d̄ dici missa

Septim⁹ q̄cēs i die d̄ dici missa

Octauū de vestib⁹ quib⁹ indu
it sacerdos in missa

Nonū cui d̄ dari eucaristia.

Decimū de ritu misse

Indecimū quō occurrēdū est d̄
fectib⁹ q̄ possint accidē i missa

Tractatus quintus p̄me
ptis de sacramento ordi⁹
et habet quinq⁹ capitula

Primū quid est ordo

Scđm quot sūt ordines

Tercū si in quolibet ordine i
primitur caracter

Quartū in quo actu imprimi
tur in quolibet ordine

Quintū que requirūt in recipi
ente ordines.

Tractatus sextus p̄me p̄
tis de extrema vncione.
et habet septē capitula

Primū d̄ mā extreme vncōis

Scđm d̄ for̄ extreme vncōis

Tercū d̄ ministro ex̄me vncōis

Qrtū d̄ effcā extreme vncōis

Qntū q̄b⁹ d̄ dai ex̄ma vncō

Sextū i q̄b⁹ ptib⁹ corp⁹ d̄ fieri

Septimū vtz deat iterari.

Tractatus septim⁹ p̄me
ptis de sponsalibus et h̄
quinq⁹ capitula

Primū que sūt sponsalia

Scđz q̄t mōis cōtrahā sp̄salia

Tercū q̄ etate p̄nt cōtrahi

Qrtum q̄s sit effcā sp̄saliū

Quintū i q̄b⁹ casib⁹ dissoluūt

Ecūda ps de mēio

Et habz octo capitula.

Prīmū qd ē mēio^m

Scdm qliter strabat mēio^m.

Tercū quō et vbi et qbo verb
fuit mēiomū institutū

Quartū q fuit cā institucōis

Qntū qui pnt strabē mēio^m

Sextū qt mōis dz mēiomū

Septimū qt sūt bō mēionij

Octauū d ipedimētis mēionij

De scda pticula libri totus

SEcūda ps pncipal b?
libelli stnz tres tracta
tus Primus tractatus
de iolempni penitencia

Secūsus de publica pnia.

Tercius de puata pnia.

Tractatus p^m scde ptis
de cōtriciōe et habet sep
tem capitula

Prīmū qd est cōtricio in se

Secūdu de qntitate cōtriciōis

Tercū de qlitate cōtriciōis.

Quartū de duracōe cōtriciōis

Quintū de qbo dz esse cōtricio.

Sextū quot sint cause inducti
ue cōtriciōis.

Septimū qs sit effcūs cōtriciōis

Tractatus scdus scde par
tis de cōfessione. Et habz
vnoctm capitula. . .

Prīmū de institucōe cōfessiois

Scdm de illis q tenent cōfiteri

Tercū de tpe q tēt bō cōfiteri

Quartū cui est faciēda cōfessio

Quintū de qbo ē faciēda cōfessio

Sextū de cōdiciōibz quas de

bet habere cōfessio . . .

Septimū de iteraōe cōfessiois

Octauū quō se dz habere sacer

dos ad cōfitemē

Nonū de interrogacōibz fa

ciēdis in cōfessione

Decimū de ptate clauū et effe

ctu cōfessionis.

Undecimū de sigillo cōfessionis

Tractat? 2^a scde ptis de sa

tisfactione. Et bz vi. ca.

Prīmū qd est satisfactio et in

quibz cōsistit

Scdm de elemosina que est p^a

ma ps satisfactiois.

Tercū de ieiunio q ē scda ps.

Quartū de orōe q ē tertia ps

Quintū de mensura satisfactio

is id est pnia que imponēda

est p vnoquoq; peccato

Sextū vtrum vnus possit sa

tisfacere p alio

Et de tertia pte pncipali bu

ius libri

Tercia ps pncipal bu

ius libelli stnz iij. ca.

Prīmū d articū fidei

Secundū de peticiōibz domi

nice oracionis

Tercū d decem pceptis legis

Quartū de dotibz glozie paradisi

Explicat tabula
Et sic est finis

Deo gracias . . .

Incipit libellus articulorum p^aria . . .

Incipit libellus artis p̄dica-
domis p̄positus a fratre iacobo
fufingnam ordinis frat̄ p̄di-
catorum.

De quatuor causis diuine ex-
hortacōis. Capitulum p̄mū

No vt caritas v̄iā ma-
gis ac magis habūd̄
in sciēcia et in oī sensu
vt probetis potiora et sitis fin-
ceres et sine offensa in die xp̄i
Philip. i. Omī opī omniq; a-
ctiōi nō solū debet efficiēs qđ
opus agit **Verū** etiam erigif fi-
nis quē agens intendit matē-
ria quā agens assumit **Forma**
quoq; quā suo opī agens ipo-
nit. **Unde** et ad doctrinā sancte
erudiciōis quatuor ista occur-
rūt que in assumptis verbis po-
stunt ouemēter notari **Causa**
namq; efficiens diuine exhor-
taciōis duplex est sc̄z p̄ncipa-
lis et instrumētalis **P̄ncipa-**
lis causa est cui n̄as orōes of-
ferre debemus iuxta illud **p̄s.**
Lingua mea calamus scribe **Cri-**
stus em̄ loquif ad p̄dicatiōē
veritatis put testat̄ **aplūs. ij.**
ad cor. xij. dicēs **An** exp̄mē-
tū queitis eius qui loquif i me
xp̄us **Causa** igit̄ instrumenta-
lis dat̄ intelligi p̄ hoc qđ dic̄-
tur caritas v̄iā **Causa** vero for-
malis insinuat̄ cū dic̄t̄ magis
ac magis habūd̄. debet em̄ p̄-
dicatōr habūdare auctoritatis
bus rōib; similitudinib; et exem-

plis varijs modis sicut infra
patebit **Et** hoc est qđ aplūs di-
cit̄ p̄ma ad **cor. xij.** **Qm̄** emu-
latores estis spiritū ad edifi-
cacionem ecclesie querite vt ha-
būdētis **Sciencia** em̄ sapientis
tāq; in vnda cō habūdabit vt
dic̄t̄ **ecclesiastici 2.** **Causa** vero
materialis insinuat̄ cū in auc-
toritate cludit̄ in sciencia et i
omni sensu **Dicit** autē in scien-
cia ad insinuandū diuine verit-
atis noticiā que veraciter scien-
cia et sapientia dici debet iuxta
illud **ecclesiastici xlv.** **Dedit** illi sci-
enciam sanctorū **In** sola em̄ sac-
ra scriptura tradit̄ noticia eorū
oīm que sūt necessaria ad salu-
tem scđm illud **sapie iij.** **Scit**
illa oīa et intelligit̄: quin ymo
qui sine scriptura sacra se putat
scientem inanis est qz vani sūt
oīes homīes in quib; nō sub-
ē sapia dei vt habet̄ **sapientie**
xij. **Causa** ergo materialis q̄
est sacra scriptura insinuat̄ i no-
mine sciencie **Sed** addit in om̄
sensu qz scriptura sacra habun-
dat in multiplici sensu quorū
quilibet potest eē vtilis p̄dica-
tōi vt infra patebit **Finis** ergo
p̄dicaciōis est inducere ad v̄-
tutes et reuocare a vicijs et pec-
catis. **Unde** causa finalis insinu-
atur cū dic̄t̄. vt p̄betis potiora
q̄ntū ad v̄tutū exercitiū et sitis
sinceres id est sine carie corru-
ptiōis quātū ad detestatiōē

viciozū. Subdit autē in die cri-
sti id est pſeueranter vsq; ad fi-
nē vite. Ad ostendendū q; tam
exercitiū virtutū qm detestatio
viciozū requirit finalē pſeueran-
tiam.

Cap. ij

Oia ergo p̄dicatoz est
ā agens instrumētāl
sacre erudiōnis vt ex
dictis patz ideo s^m tria que cir-
ca causam instrumētālē cōside-
rant^r tria incūbunt p̄dicatori.

Prīmū autē qd cause instrumē-
tali cōuenit ē q; p̄ter illā actio-
nē quā hz instrumētū put est
motū ab agente p̄ncipali ha-
beat aliā actionē ex p̄pā natūā
sicut securis p̄pter actionē qua
instrumentaliter pertingit ad
formā suā habet ex natura sui
acumis quod diuidat. Unde nō
solū put mouet^r a carpētario
sed etiā cadēs hz q; diuidat. Se-
cūdu est q; sicut agēs p̄ncipale
dicat^r qd ē p̄mū mouēs nō mo-
tū ita agēs instrumētale ē mo-
uens motū. Terciū est q; agēs
instrumentale aliquñ quidē p̄ti-
git ad vltimū effectū p̄ncipalē
agentis. Aliquñ vero nō sicut q;
litates elementoz in rebo inai-
matis p̄tingūt vsq; ad educen-
das formas naturales de mas-
teria. Sed in hoīe nō p̄tingunt
vsq; ad p̄ducendā aiāz rōnalē
que ē forma substācial^r in hoīe.
Cōsiderandū igit^r q; effect^r dei
q; est p̄ncipal^r actor p̄dicacōnis

ē p̄ferre fidelibz grāz et glāz. Iux-
illd^r p̄s. Grāz et glāz dabit dñs
ad q̄s effcūs nulla rōnal^r crea-
tura p̄t attingē saltē imediate.
qd dico p̄pter sacramenta no-
ue legis q; dicūt^r a quibusdā g^r-
ciā causare. p̄pter p^m vtiq; ho-
rū q; videlicet instrumētū hz a
liquā actionē ex p̄pā nā seu v^r-
tute dueit p̄dicatoz q; seipsū ap-
plicet ad materiā p̄dicacōnis
sue qd facit assumēdo thēa scri-
pture. Cū ei p̄dicatoz sit instru-
mentū aiātū seipsū p̄t ad māz
applicare. Prop̄t 2^m qz scz ē mo-
uens motū dz p̄mittē orōez vt
ei^r lingua digat^r a deo sic ab a-
gēte p̄ncipali. Sic ei nō sufficit
iactus semis ac sciatōz ad fru-
ctificādū sine adiutoio pluuię
et v̄tutis corpm celestū sic nec
simo p̄dicatoz sine beneficio di-
uine grē. Vñ moyses qñ scripsit
cāticū nomē dñi inuocauit deu-
tro. xxxij. dicēs. Cōcrescat vt
pluuiā doctrina mea fluat vt
ros eloquiū meū qz nomē dñi
inuocabo. Prop̄t terciū qz vide-
licz nō p̄t p̄tingē ad causandū
grāz et gloriā dz suū s̄monē in-
choare p̄ orōez qua petit grām
in p̄nti et gloriā in futuro a dō
cuius solius ē grāz et gloriā cō-
ferre vt dictū ē. Sic g^o dz p̄dica-
toz p̄mittere auctoritatē quasi
totius s̄mōis fundamētū siue
māz. Sed attendendū q; sic scie
buait^r aduēte qñq; v̄tutē p̄p̄is

et necessarijs argumentis quicquid
proprijs et probabilibus quicquid pro
babilibus extraneis tantum. Ita e
tiam doctor et predicator digne veri
tatis diuersorum auctoritatibus potest
diuersimode vti. Cum enim princi
palia sacre doctrine habeant per
reuelationem operum predicatorum vti au
toritatibus sacre scripture per quam
nobis huiusmodi principalia in
notuerunt tamquam auctoritatibus pro
prijs et de necessitate veritatem con
cludentibus. Non potest sicut in omni arti
ficio dicitur artifex propriam materiam
assumere ita predicator dicitur thema
assumere et materiam sue predica
tionis de textu sacre scripture.
Quia vero sancti doctores sancto spiri
tu reuelante plurima de cano
nicis scripturis scripserunt potest pre
dicator vti auctoritatibus sanctorum
ad suum propositum probandum tamquam
proprijs quidem probabilibus tamen.
Vnde quod fides nostra non inuitis
reuelationibus factis sacris docto
ribus sed solis apostolis et prophetis
qui sacros canonicos libros scri
pserunt. Ideo non est utendum au
toritatibus sanctorum per themate
principali. Vnde beatus augustinus dicit in
epistola ad Ieronimum. Solis eis
scripturarum libris qui canonici
appellantur didici hunc honorem de
ferre ut nullum actorem eorum scri
bendo errasse aliquid firmissis
me credam. Alios autem ita le
go ut quatalibet scripturarum
auctoritate proleant non ideo

verum putem quod ipsi ita senserunt.
Auctoritatibus vero proborum
maxime de libris ad mores per
tinentibus potest predicator vti. pro
pter tamen et tamquam extraneis et probabili
bus et hoc duxerat in hijs in quibus
per naturalem rationem veritatem
cognoscere potuerunt. Vnde et pau
lus actuarius xvij. usus est aucto
ritate arati poete dicens. In cris
to vivimus mouemur et sumus
sicut quidam vestrum poetarum dixe
runt. Et beatus augustinus dicit in li
bro de doctrina christiana. Si
qua veritati confirmata a prophetis di
cta sunt non solum non sunt perime
scenda sed ab ipsis tamquam ab i
iustis possessoribus in nostrum
usum vindicanda. Cum autem
sancti doctores titulo sanctitatis
habeant auctoritatem decens
est quod predicator alleget dicta
sanctorum cum titulo sanctitatis di
cendo beatus augustinus vel beatus Ie
romimus et huiusmodi. Et eodem
modo quod dicta proborum gentiliu ex
traneorum sunt a doctrina sacra ut de
cemus est ut predicator qui vult
adducere aliquid verbum alicuius prophetie
ostendat illud verbum esse extraneum
a doctrina sacra. Quod facit sic di
cendo. Sic habetur in aliqua do
ctrina vel aliqua sciencia vel in
alijs libris et huiusmodi tacendo
tamen nomen prophetie et etiam libri.
Sed in scribendo sermonem po
test ponere nomen libri per ma
iori certitudine lectoris. Ca. iij.

 Nota

Cum thema vero quod predicator assumit de sacra scriptura debet tria attendere. **P**rimū quod verbum assumptum habeat perfectum sensum. ita quod si nichil aliud praederet vel sequeretur in scriptura de qua sunt thema nichilominus verbum sui thematicis haberet perfectum sensum. **N**ec tamen oportet quod totum versum insinuet qui in scriptura scribitur sed tantum quantum sufficit ad suum propositum persequendum. **V**erbi gratia **I**acobi primo scribitur **B**eatus vir qui suffert temptationem quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vite quam repromissit deus diligentibus se. **L**icet omnia verba hec sub uno sensu in textu scribantur tamen si predicator intendat loqui de sufferente temptationem tamen non oportet omnia verba hec ponere sed sufficit quod proponat **B**eatus vir qui suffert temptationem. **N**am hec sola verba perfectum sensum habent etiam et si nichil aliud sequeretur. **S**i autem intendat loqui de sufferencia et probatione potest sic ponere. **B**eatus vir qui suffert temptationem quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vite. **I**sta sola verba sine sequentibus habent perfectum sensum. **P**otest et nichilominus totum verbum proponere secundum materiam de qua proponit loqui ita duntaxat quod minimis plerumque the-

ma non proponat. fructuosa namque sunt verba sacre scripture. et ex breui themate longus potest sermo dilatari. **S**ecundū quod conclusiones et aduerbia quibus thema continuatur vel respicit ad praecedencia omittat in themate assumpto. **E**t specialiter ubi non mutat sensus scripture. **V**erbi gratia **D**ixit dominus domino meo sedes a dextris meis. donec ponam inimicos tuos: scabellum pedum tuorum. **S**i ergo predicator voluerit sumere thema suum sic donec ponam inimicos tuos etc. patebit derisio quia hoc aduerbiū tempus donec respicit praecedencia de quibus in suo themate non est facta mentio. **I**tem luce primo scribitur **P**osuerunt omnes qui audierunt in corde suo dicentes. quis putas puer iste erit. **E**t enim manus domini erat cum illo. **S**i ergo predicator sumat thema. **E**t enim manus domini erat cum illo male assumet: quia hec causalis conclusio etiam respicit praecedencia de quibus ipse nichil dixit. **E**t simile observandum est in alijs. **S**ciendum autem est quod quando in textu est aliquod pronomen relatiuum vel demonstratiuum. potest predicator proponere thema sicut iacet in textu et tamen proseguere ac si in textu esset ipsum primum vel ipsum antecedens. **V**erbi gratia

luce decimonono scribis de za-
cheo q̄ p̄currens ascendit ar-
borem ficomox vt videret euz
potest predicator pponere ver-
ba sicut hic sūt posita et deinde
prosequi sermonem suū ac si i
textu esset. **I**hm. vbi est eū. **N**ū
dicere potest viso ihesu de quo
hic agitur valet ad hoc et ad il-
lud ita tamen q̄ si intendat vo-
caliter cōcordare nō cōcordet
de vocabulo quod nō est i tex-
tu sed de aliqua alia dictōne q̄
fit in suo thēmate. **T**ercū
qđ predicator debz specialiter
attendere est: ne assumat the-
ma in contrariū sensū scripture
quā assumit ita q̄ suā exposi-
tionem nullus verus sensus pa-
riatur verbi grā. luce decimosex-
to scribis **M**ortuus est diues
et sepultus in inferno. **S**i ergo
predicator velit hoc v̄bū assu-
mere de xp̄o vbi dicit **M**ortuus
est diues id ē xp̄c et sepultus i
inferno id est descendit ad infe-
ros male assumet qz huic ex-
pōm cōtrariant verba subsequē-
tia. **N**am sequit q̄ diues dixit
Crucior in hac flamma et que-
dam alia que maxime osten-
dūt q̄ talis expositio nulli v̄o
sensui cōsonat. **E**t ideo i omni
expositione scripture quā pre-
dicator facere intendit debz at-
tendere ad præcedētia et seqn-
tia. ne forte sua expositio præ-
cedentibz vel sequentibus tra-

rietur et hoc specialiter in expo-
sitione līali. **I**n expōne mora-
li vel allegorica aut anagogi-
ca nō optet q̄ omnia præcedē-
tia vel sequēcia possint expo-
scdm eādem expositionē dum-
modo litteralis sensus nō tra-
riat expositioni litterali. **N**on
venit autē p̄dicatore latē q̄
in omnibz diebus dñcis quā-
do de tempe agit sumendū est
thēma de euāgelio vel epistola
aut etiā de introitu missæ qñdo
dñca habet solempnē et famo-
sū introitū sicut prima et scda
domica aduentus: l̄ dominica
de letare iherusalem: l̄ dominica
quasi mō geitū et si qua alia do-
minica habet solempnē itroitu
p̄t tñ aliquñ h̄ raro sumi thēma
de ipsa hystoria q̄ cantat. **E**xā-
piū ab ista regula euāgelioz
et eplaz dñcaliū p̄ma dñca
aduentus dñca i palmis. dñca
resurrectionis dñi dñca pen-
tecostes et dñca d̄ trinitate. **I**n
sermonibz at̄ festiuis. p̄t sumi
thēa de omni loco scripture s̄m
q̄ melius opetit festiuitati. **S**ūt
tamē quedā solēpnitates q̄ p̄n-
cipaliter dependēt ex suis euā-
gelijis sicut festum circumcisio-
nis. **E**pyphanie purificationis
annūciacionis natiuitatis san-
cti iohānis baptiste marie ma-
gdalene. **I**n talibus festiuitati-
bus conueniens est: q̄ de ip-
so euangelio thēma sumatur.

licet nō sit necē. In sermonibz
āt defūctorz p̄t sūi theā vbi p̄-
dicatoī vīfū fūit diūfīō de f̄m̄
diūfīas p̄dicōes p̄fōāz defūctaz

Circa oracōnem vero p̄-
mittēdā duplex solet
mod⁹ suari. ā em̄ post
theā p̄positū subiūgit⁹ oracō
absq; alio theāte scriptūe puta
cū p̄dicatoz d̄t ī p̄ncipio f̄mo-
nis. Rogem⁹ deū. aut p̄ theā
p̄positum subiūgitur prothe-
ma de textu scripture sacre. pri-
mus quidē mod⁹ brevis est et
facilis. Circa vero 2^m modū
obseruandū qd p̄thema sit cō-
sonū themati quādo p̄thema
cōsonat themati in ea dictione
in qua predicator intendit cō-
cordari vocaliter. Verbi gracia
Si predicator p̄ponat hoc ver-
bū caro factū ē. deinde loco p̄-
thematis subdat. In verbo tuo
laxabo retbe ⁊ cōcordat in suo
f̄mone de verbo et erit modus
conueniens et pulcher. Alio mō
quādo predicator nō intendit
cōcordare de vna dictione. sed
intendit predicare de toto the-
mate assumpto vel de toto euā-
gelio et tūc pulcher et cōueniens
modus est qd in ea dictione su-
mat prothema iniciū in q̄ the-
ma terminat⁹. verbi gracia Si
predicator sumat hoc thema.
Beatus vir qui suffert tempta-
cionē qm̄ cū p̄batus fuerit ac-
cipiet coronam vite. Deinde lo-

co p̄thematis subdat vita erat
lux hoīm erit modus pulcher
licet nō v̄sitatus. Et eodē mō si
p̄ponat hoc thema. Ecce rex tu-
us venit tibi māfuetus. et loco
p̄thematis subdat. In māfue-
tudine suscipite in f̄m̄ verbum
pulcher modus erit. Etā si in
f̄mone nō cōcordet cū ea dictio-
ne in qua consonat prothema
themati assumpto. Qd si for-
tassis neutro mō p̄thema the-
mati cōsonat saltē ostendat qd
prothema themati nō discor-
dat aut materie orōnis aut sa-
pientie aut sciēcie seu erudiōis
aut verbi aut alioz similū. De-
bet etiā semp in p̄secucōe the-
matis vitæ p̄licitatē qz sic d̄z
2° mach. 2°. Stultū ē āte hysto-
riā effluē. Inde ipsa hystoria
subiūgit. cōsuevit āt h̄ orō digi-
ad deū sub p̄cōm̄io b̄te marie
vḡis tāq; ducis d̄m̄i v̄bi. Et q̄
nob̄ protulit v̄bū icreatū pro-
curet sua itercessiōe v̄bū creatū
Petit⁹ āt ī b̄ orōe loq; ⁊ au-
diē qd sit ad h̄orē dei ⁊ sci de q̄
p̄dicat⁹ ī f̄mōibz festiniset ad
salutē et ad cōsolacōz audie cū
In f̄mōibz v̄o defūctorz tal orō
n̄ cōsuevit p̄mitti forte qz oli in
b̄ mōi p̄dicacōibz īfistebat⁹ te-
stīmōio defūcti et cōsolacōi aīco-
rū pl⁹ q̄ expōi sac̄z scripturaz
Predicto itaq; mō sūpto
theāte et orōe p̄missa d̄z
predicator ad p̄secucionem

sui sermonis pcedere que quidem
fieri consuevit tribus modis. **U**no
modo quando proposito loco thematici
in principio euangelij aliquid. **P**re-
dicatores persequuntur totius euange-
lij explanationem. **E**t hoc quidem mo-
dus antiquitus satis fuit con-
suetus maxime ostendunt omelie
beati gregorii et aliorum sanctorum do-
ctorum. **U**nde usque hodie quidam pre-
dicatores obseruant ut totum eu-
angelium exponant populo. etiam
si de una particula predicare inten-
dunt et hec predicatio est rudis po-
pulo satis utilis. **C**eterum huiusmodi
et intelligentibus auditoribus hu-
iusmodi popularis expositio non est
necessaria. **S**ecundo solet fieri sermo
nis persequens quod proposito thema-
te omnia thematici diuisione pre-
cedunt ad aliquam distinctionem. et
hoc quidam specialiter faciunt in
sermonibus defunctorum puta si pre-
dicatores proponat hoc thema.
O mors quam amara est memo-
ria tua. **D**einde absque verborum di-
uisione subiungat sic. **A**matores
huius mundi amara est mortis
memoria propter tria. **P**rimo pro-
pter mundum quem deserunt. **S**ecundo
propter futurum supplicium quod me-
tuunt. **T**ercio propter carnis deli-
cias quas amittunt. **E**cce quod pro-
posito themate absque eius di-
uisione precessum est ad eius disti-
ctionem. **T**ercio modo solet hoc fie-
ri quando proposito themate procedit
ad eius diuisionem et hic quidem

modus modernis predicatoribus
dior est. **C**irca autem istum modum
predicandi duo sunt attendenda quod
primum est. quod predicator prius
quam procedat ad diuisionem the-
matici permittat aliquid cui the-
matici diuisione coaptari possit.
Quod utique multis modis fieri
potest. **A**liquando enim potest permitti ali-
quod publicum notum. ubi gratia. **S**i pro-
ponat hoc thema. nisi habunda-
uerit iusticia vestra plusquam scriba-
rum et phariseorum non intrabitis in
regnum celorum. **D**einde priusquam ad
diuisionem huius thematici accedat
permittit sic. **P**rouerbiu est. **N**o-
uus rex noua lex: et iam christus tam-
quam nouus rex per carnis refectio-
nem nouam legem proponit de iusticie per-
fectione dicens: nisi habunda-
uerit etc. **I**n quo quidem verbo
tria possumus attendere etc.
Aliquando potest premittere aliquod
simile naturale puta si proposi-
to eodem themate procedatur
sic. **S**icut in generatione proce-
ditur de imperfecto ad perfectum
sic in manifestatione legis gratia
et ideo christus per quem gratia et ve-
ritas facta sunt legem proponit
de perfectione iusticie dicens. **N**isi
habundauerit etc. in quo verbo
tria possunt considerari. **A**liquando
potest sumi aliquod simile mo-
rale puta si eodem themate super
to dicat sic mos solus est eorum qui
discipulos cupiunt ad magna
provehere ut a minoribus incipiendo

ad maiora gradatim pducant. Et
ideo dñs noster qui est humani
generis creator quasi a minori
bo incipiens sub tpe legis scri-
pte de minori iusticia dedit mā
datū. Sed i tpe gracie quasi ad
maiora transcendens gradatim
de habūdanciori iusticia poit
edictū dicens. Nisi habūdau-
erit qē. In quo verbo qē. Aliqñ
pt sui verbū scripture sacre āte
thematis diuisionē puta si sup
to p̄dicto themate subdat. Sic
habet pūbion de cōo. Iusticia
p̄seruat a morte. Et ideo dñs
noster qui venit vitā suis fide-
li bō dare mandatū dat de iusti-
cia dicens. Nisi habūdauerit qē
In quo verbo qē. Et eodē modo
p̄ thema p̄positū pt subiungi
verbū aliquid sancti cōsonū diui-
sioni quā intendit. Aliqñ pt
p̄dicator ex seipso distinctionē
aliquā inuenire ad quā cōsequi-
tur et cōpatat diuisionē themat-
is. Verbi grācia. Si p̄posito h
themate. Induamur arma lu-
cis ante diuisionē p̄mittat sic.
Ignominiosū est eē nudū i spe-
ctaculo piculosū est esse iermē
in prelio turpe ē nō lucere i ex-
emplo. Ideo vt nō inueniam⁹
in spectaculo nudi monet nos
aplūs dicens. Induamur. 2º ne
dephendāmur i plio inermes
monet nos apls vt muniam⁹
dicens arma. tercio ne in cristo
appareamus obsecuri monet

nos aplūs vt luceamus dicens
lucis. Ecce quomō ex p̄locutōe
p̄missa subsecuta ē diuisionē the-
matis. Hic autem modus et si
nō sit facilis in quibusdā the-
matibus pulcher tamen est et
acceptus. Multis etiam alijs
modis potest huiusmodi preli-
batio fieri quos hic exponere
breuitatis grācia non oportet.
Aliud autē qd ante diuisionē
thematis debet p̄dicator atten-
dere ne in nimias ptes diuidat
thema suū. Quod quidē cōtin-
git quādo diuisionē quaternariū
numerū excedit cum em audi-
tores gaudeant breuitate i ip-
so sermone p̄ncipio deterrent⁹
quādo de quinq; vel d numero
amplius p̄dicator p̄mittit
seu pretendit se locuturum.
Est enim modus cōpetens vt
suū thema diuidat in tria si ta-
lis diuisionē themati cōpetet vel
ad plus in quatuor. Diuisionē au-
tem que in duo est tantū tole-
rabilis est licet nō sit pulcher
sicut diuisionē que est in quatuor
licet sit habūdans. Sciendum
est autē q si p̄dicator habe-
at loqui de duob; puta de cōse-
cracione et de alio sancto vt de
natiuitate dñi et de alio sancto
occurrēte et de similib; tūc mo-
dus decens est. q tale thema
assumat qd vtq; dueiat a ipm
thēa diuidat p̄ncipali diuisionē
ne in duo s̄m illa duo de quib;

proponit loqui. **A**c deū vtrūq;
q; mēbrū subdiuidat in tria l.
saltē in duo sicut videbit thes-
ma pati. vbi grācia. si optet p-
dicare de natiuitate cristi et de
sancto stephano potest h- the-
ma assumere. **S**ol egressus est
sup terrā et loth ingressus ē se-
gor genes. ij. Deinde pmissa lo-
cūcōe sicut in hoc capitulo pre-
dictū ē ipsū thema diuidat in
duo dicēs. **I**n hoc vbo notatur
temporalis natiuitas regis cū
dicit sol egressus est sup terrā
et natiuitas militis cū subiūgi-
tur et loth ingressus est segor.
Circa pīmā ptem thematis tā-
que pertinet ad cristi natiuita-
tem possunt cōsiderari q̄c. **C**ir-
ca scdāz pte q̄ ptinet ad laudē
martirū tria ānotant q̄c. **D**ebz
autē predicator in tali casu cir-
ca pncipale diuicius immorari
et de secundario seu accessorio
breuiter ptransire. verbi grācia
qz ī festo sancti stephani ē of-
ficiū de ipso sancto et de natiui-
tate dñi memoria tñ debet pl-
assistere circa ea que ptinet ad
beatū stephanū q̄ circa ea que
pertinent ad natiuitatem dñi.
Qd si fortassis nescit inuenire
thema cōplectens vtrūq; queāt
thema pertinens ad pncipale
Et deinde procedat diuidendo
scdm modū in hoc capitulo po-
sitū. **I**llud quoq; latere nō opz
q; apud modernos solet huius

modi diuisio fieri per quasdā
verborū cōsonancias de quibus
prioribz predicatoribz nulla ā
modica cura fuit. **O**bseruāt at
circa hoc moderni q; fines ver-
borū diuisionis in cōsiles syllabas
defināt puta si dicitur sic. **I**ste
scūs admirabilis est venerabilis
est pmitabilis est et similia. **S**ci-
endū quoq; est q; predicacō vi-
des arbori assimulari. **A**rbor
em cū ex radice virtutū cōscen-
derit et trūcis in pncipales ra-
mos pullulauerit adhuc ipsi
pncipales rami in alios secun-
darios multiplicant. **S**ic et p-
dicacō p? q̄ ex themate in plo-
cūcōne processerit tāq; ex radi-
ce in trūcū ac deinde ex plo-
cūcōne in pncipalē diuisionem
thematis tñ in ramos pnci-
pales debet vltterius per secun-
darias distinctiones multipli-
cari. **Q**uod quidem consuevit
fieri duobus modis. **U**no qui-
dem modo subdiuidendo prin-
cipalia membra thematis et h-
modus est cōmunis modernis
predicatoribus verbi grācia. si
predicator assumat hoc thema
Sol egressus est super terram
et loth ingressus est segor. diui-
dat in duo sic. **I**n hoc verbo in-
sinuatur nobis natiuitas cristi
cum dicitur sol egressus est su-
per terram. **E**t natiuitas sancti
stephani cum subdit. **E**t loth
ingressus est segor. **A**c deinde

subdiuidat sic. Circa xpm aut
natum insinuantur hec tria scilicet
splendor diuinitatis cum dicitur
sol. 2º manifestacio humanita-
tis cum subiungitur egressus est.
tercio status humilitatis cum in-
fertur super terram. Et simili modo
potest diuidi secundum membra the-
matis. Ecce quomodo per principalem
diuisionem subsequuta est sub-
diuio. In isto autem modo sub-
diuisionis duo debet predicator
obseruare. Quorum primum est quod non
subdiuidat aliquod principale
in membra in nimias partes
sed seruet regulam que de prin-
cipali diuisione thematis data
est in capitulo precedenti. Alte-
rum vero est quod omnia membra sub-
diuidantur in partes equales. nam
indecens esset quod unum membrum
subdiuideretur in tria et aliud in
quatuor vel in duo. Alio vero
modo per secundarias distinctio-
nes predicacio dilatur quado
absque diuisione membrorum prin-
cipalium proceditur ad aliquam diui-
sionem. Verbi gratia. Si proposito
ac diuisione themate predicto non
procedatur ad diuisionem aliqui-
us membri sed immediate subdivi-
datur sic. Assimilatur christus soli
propter tria. Vel sic. Dicitur autem
christus egredi in sua temporalis nati-
uitate propter tria. Multisque al-
ijs modis potest predicacio di-
latari absque principalium membro-
rum subdiuisione de quibus in se-

quentibus dicetur. Sciendum tamen
quod quando thema diuiditur in duo
tantum pulchrior modus est quod
membra subdiuidantur quam quod abs-
que diuisione procedatur ad diuifi-
onem aliquam: quia diuio que
est in duo tantum est diminuta ut in
superioribus dictum est. Et ideo per
subdiuisionem membrorum sup-
pletur diuio thematis.

Incipit ars dilatandi sermonem
et autem similitudinem
sermonis ad arbo-
rem prosequamur. Consi-
derandum est quod sicut et arbor
in secundarios ramos germina-
uerit adhuc per ramusculos dila-
tatur. sic predicacio non debet
sistere in sola diuisione thematis
et subdiuisione membrorum.
Sed oportet ipsam ulterius di-
latari ut decenti modo teratur.
Modi vero quibus sermo dila-
tari potest sunt duodecim. primum
modus per concordancias auctorita-
tum. 2º per verborum discussionem. terci-
us modus per multiplicacionem sensu-
um seu exponem. quartus per nomina in
terpretacionem et descripcionem. quintus
per opacities et diuersas expones.
sextus est per finem. septimus per rerum
appetates. octauus est per similitudines
non est per contraria siue opposita.
decimus est per diuisionem totius in partes
vnde cum est per consideracionem seu affig-
acionem causam et effectum. duodecimus est
per rationes de quibus omnibus est sigil-
latim tractandum.

Per concordancias quidem
auctū p̄t sermo dilata
ri tribus modis. Aut em̄
auctoritas inducta concordat
cū themate in sententia: et nō
in voce a in voce et nō in sīna se
cū dū sensū līalem h̄ p̄t coaptari
scdm̄ aliquē sensū spūalem a i
voce et sententia. Si at̄ nec i vo
ce nec in sententia in aliq̄ sensu
vñ auctas adducta cū themate
concordat potius erit derisio qm̄
concordia. **Prim⁹** qdē mod⁹ scz
q̄ auctas inducta concordat cū
themate in sententia et nō i vo
ce apud quosdā modicos mul
tū viluit. **P**otest at̄ ouementē
fieri qñ p̄ vnā auctē concordā
tē in voce cū themate ad fmo
dis dilatacōz inducā alia con
cordas exp̄sse in sīna licet nō i vo
ce. vbi grā. assumat h̄ thema
Ecce rex venit tibi mansuetus
et p̄missa diuisione dicat sic. **Q**uā
suetudo xp̄i maxime apparuit
in ei⁹ passiōe iux̄ illud ieremie
xi. Ego q̄i agn⁹ māsuetus qui
portat ad victimā **D**em̄ s̄bda
tur **D**e sua at̄ māsuetudie loq̄
tur dñs ipse mathei xi. Discite
a me qz mīlis sū et hūilis corz
de **E**cce quō scda auctas con
cordat cū themate in sententia et nō
in voce satis decet. **I**n h̄ tamē
casu debet p̄dicator plus insi
stere ad exponendā p̄mā auc
toritatē q̄ consonat in voce q̄ se
cū dā q̄ in voce dissonat et i sen

tencia consonat. **E**t eodē modo fi
eri potest qñ auctoritas indu
cta p̄ auctē vocalem ē figura
tia resp̄cū theātis. vbi grā. **S**u
mas hoc thema qd̄ scribis ro
prio. **D**icētes se eē sapiētes stul
ti facti sūt et post diuisionē the
matis adducat auctoritas vo
calis sic stulti sūt sapiētes mū
di qz sapiēcia mūdāna ducit
ad mortē eternā iux̄ illud ro.
viii. Sapiēcia carnis mors ē
Unde et iheremie iij. legitur q̄
collocavit dñs cherubin ad cu
stodiendā viā ligni vite cheru
bin interpretat̄ plenitudo scien
cie cherubi viā vite claudit qz
sciēcia seu sapiēcia mūdāna
claudit multis viā intrandi ad
vitam eternam. **E**cce quomodo
post auctoritatem vocalem di
latari potest sermo p̄ aliā au
toritatem figuratiuā que nec
in voce nec in sensu litterali cō
cordat cū theāte. **S**cds at̄ mo
dus scz q̄ auctas consonat theā
ti in voce et nō in sensu līali dif
fīcilis est eo q̄ optet auctori
tes inductas exponē scdm̄ ali
quē sensū spūalē qd̄ nō ē facile
nouo predicatori. **V**alz ad hoc
autē multū notīcia libroz bea
ti grego. q̄ in suis moralibus
isto⁹ precipue vsus ē. **N**ō vero
debet predicator timere q̄ expo
nēdo auctēs deuiet a p̄ncipali
proposito dūmodo que ad in
structionē mox et ad īfortiōez

audienciū occurrūt rīmet. **S**;
vt dī beatus gregori? **H**abēs
rectū ordinem loquendi putet
vt vbi oportunitas edificatio-
nis occurrat ab eo q loqui o-
pat vtiliter deriuat. **A**c deinde
ppositi sūmōis cursū resumat
Cauet tamē ne assumat auc-
toritatē penitus in sensu cōtra-
riam litterali sicut sup in tercio
caplō hui? dictū est **E**xm̄ eius
scdī mōi est si sumatur hoc the-
ma qd scribit̄ actūū nono **V**as
electionis ē michi iste vt portz
nomē meū qē. **D**einde pmissa
diuisione dicat̄ sic. **D**e isto va-
se p̄t expōni qd habet̄ exo. de
cīmo septio **S**ume vas vnū et
mitte in illud man **V**as vnum
paul? fuit assumptus ad vni-
tatē fidei et colligationē carita-
tis in quo vase missum ē man-
i. nomē xpi qd ppter dulcedi-
nē man dī **E**cce q auctoritas i-
ducta cōsonat themati in voce
et nō in sensu litterali s; morali
Tercius vero mō? scz q aucto-
ritas rsonat themati in voce et
in sententiā pulcher ē et nō in-
digens maxima expōsitiōe.
Exm̄ sumat̄ hoc thema qd scri-
bit̄ actūū vnde cō **E**rat vir bo-
nus plenus spū sancto et fide.
Et post diuisionē thematis sic
fuit sanctus iste vir bonus p-
pter toleranciā tribulacionum
iuxta illd iacobi pmo **B**eatus
vir qui suffert temptaciōz **E**cce

q auctoritas ista est rsona in
voce et indiget expōsitiōe i sūa
Sciendū autē ē q isti mōi duo
sepe cōmīscēt̄ adinuicē. ita q
post auctoritatē que rsonat in
voce tantū adducit̄ illa que cō-
sonat in voce et sententiā vel e-
cōuerso **I**lli vero qui delectant̄
p̄dicare p distinctiōes morales
conari debent q membra suarū
diuisionū p̄bent p auctoritatē
vocales qz iste mō? cōueniēti-
or est. **S**ciendū quoq; q si ali-
quid cōtineatur in determinate i
themate p̄t sūmo dilatari p au-
toritates determinātes ipsum
thema **E**xm̄ proponat̄ h; theā
qd scribit̄ eccl̄. xxxvii. **Q**ui ab-
stinens fuerit adijciat vitam.
Deinde subdat̄ sic **A** quib; de-
bet homo esse abstīnēs oñt pe.
apostolus p̄ma pe. 2º dicens.
Obscuro vos tamqm̄ aduenas
et peregrinos abstīneatis vos
a carnalib; desiderijs qd etiam
paulus demonstrat p̄ma ad
thessalo. q̄rto. **H**ec est voluntas
dei sanctificatio vestra vt abstī-
neatis vos qē **E**cce illd qd indi-
stincte continetur in themate d-
terminatur p auctoritates intro-
ductas quib; sermo dilatatur.
Nō em̄ optet latē q circa cor-
dāciās auctū ē qdā diuīstas a
pud modernos **Q**uidā em̄ cō-
cordāt de tot dictionib; in the-
mate positīs in q̄t ptes ipsum
theā diuīserūt. **Q**uidā vō i toto

fmone concordat de vna tm di-
ctione. licet autē scdus modus
videatur pulchrior potest ta-
men vterq; fieri put predica-
tori videt vtili? ad fructū aīay
q; pncipalit in fmoe d; attēdi
Quia at verborū discussi-
onē multum debet p-
dicatoz attendē qz hic
modus plurimū vtilis ē in fmone.
Sciendū ē ergo q; nō solū
verba thēmatīs sed etiā verba
auctū inductay potest discuti
ad fmomis dilataōez. **C**ū ergo
verba thēmatīs vel alterius au-
ctoritatis inducte vult predi-
catoz discutere pmo quidē de-
bet predicator attendere quot
clausulas habet auctoritas il-
la. **S**cdo ordine clausulay seu
etiā verborū. **T**ercio vero singu-
la verba cōsideret scdm modū i-
fra scriptū. **Q**uādo ergo aucto-
ritas habet plures clausulas:
ad aptet predicator si pnt natu-
ram clausulay ad naturā virtu-
tū vel viciōz vel ad ptem peni-
tencie et similia. verbi grā. **S**cī
p fidem vicerunt regna operati
sūt iusticiā adepti sūt repromi-
ssiones. hec auctoritas h; tres
clausulas. **P**rima pnt aptari p
fidem credendū scda ad spem
tercia ad caritatē. sic scī p fi-
dem vicerūt regna id est graui-
ssimas psecuōes tirānoz vtu-
te fidei supauerūt. opati sūt iu-
sticiā id est opa iusta propter

spem eterne btitudinis pegerūt
Adepti sūt repromissioēs id ē
diuinā btitudinē que debet ca-
ritati pœperūt. **S**i at auctori-
tas habeat duas clausulas co-
nec p̄dicatoz si potest ad apta-
re ipsas ad duas vitas scz acti-
uā et cōtemplatiuā vel ad du-
as stolas scz aīe et corpis l ad
duas ptes caritatis scz amorē
dei et proximi vel ad duo testa-
menta scz vetus et nouū vel ad
duo necessaria ad salutē scz fi-
dem et opa et sic de alijs q; fm-
nūm binariū ex crescūt. **S**i aut
auctas hēat tres clausulas co-
nec adaptare eas ad tres vtu-
tes theologicas scz fidem spem
et caritatē vel ad tres vires aīe
scz ratiōalē cōcupiscibilē et ira-
scibilem vel ad tres ptes peni-
tencie scz cōtricionē cordis cō-
fessionē oris et satisfaciōē ope-
tis vel ad tres stātis hominū
scz incipienciū p̄ficienciū et per-
fectoꝝ. **V**el ad tria vicia que re-
gnāt i mūdo scilicet cōcupiscen-
cia carnis cōcupiscencia oculo-
rū et superbia vite et sic de alijs
que per ternariū multiplicāf
Si vero auctoritas habeat q-
tuor clausulas ad aptentur q-
tuor virtutibus cardinalibus
scilicet prudencie iusticie forti-
tudini et tēperācie vel quatuor
passionibus principalibus.
De quibus dicit boetius in fi-
ne primi libri de consolacione

gaudia pelle pelle timorē spē
q; fugato. nec dolor adsit. vel q
tuor dotibus corpis glorificati
sc; impassibilitati subtilitati ac
gilitati et claritati. **7^m** hūc nu
merū quaternariū debet predi
cator adaptationem facere de
alijs. **S**ecundo debet attendi or
do clausularū seu verborū. **V**er
bi gracia. ij ad thi. iiii. scribit
Tu vero vigila in omnib; la
bora. **D**einde subdit opus fac
euangeliste: quia homo debet
prius vigilare ad custodiā sui
et laborare in operibus pemi
tēcialibus et postmodum ali
orum fieri doctor quod p̄tinet
ad opus euangeliste. **E**t sicut in
auctoritate cōsideātur ordo clau
sularū. ita potest attendi ordo
singulorum verborum puta si
dicatur sic. mathei quinto scri
bitur. **Q**ui fecerit et docuerit h
magnus vocabitur in regno ce
lorum. **B**ene premitur facere.
et subditur docere quia p̄t̄ ex
igitur in predicatorē bona vita
et post bona vel cauta doctrina.
Tercio debet predicator singu
la verba thematis vel auctori
tatis inducte discutere scilicet
quare hoc et non aliud quare
sic et nō aliter dicatur. **V**erbi g
cia in psalmo scribit. **E**cce qm
bonum et qm iocundum: ha
bitare fratres in vnum. **D**icaf
ergo sic bene dicit ecce quia hu
manitas et concordia fratrum

luet proximo in exm edificaci
onis. **I**tem bene dicit bonum:
quia est sibi in modum cōser
uacionis. **I**tem bene dicit iocū
dum: quia est solacium cōso
lacionis vel societatis. **I**tem cō
ueniēter vtriq; istorum addit
q̄: quia vix potest estimari v
tilitas vtriusq; **I**tem bene dicit
tur habitare non salutare l lo
qui: q̄a facile est hominem eti
am insolentem ad modicū lo
qui dulcia sed non facile est ip
sum diuicius in vnum cum so
cijs cohabitare. **I**tem bene dicit
fratres non dominos: quia
equalitas multum valz ad pa
cem cohabitancium. **E**t sic po
test alias dictiones thematis
vel alterius auctoritatis discu
tere. **A**d hūc autē modū dila
tandi sermonē reducitur cum
p̄dicator verbum a quo depen
det tota s̄ma auctoritatis et s̄m
g; verbo cōpetit dilatat sermo
nem p̄ quatuor causas vel per
pauciores. **N**ā causa efficiens
respicit verbū accidētiū ex pte
suppositi. **C**ausa malis ex pte
appositi. **C**ā formalis ex pte mo
di agēdi vel actionis quā vbu
importat. **C**ausa vō finalis est
p̄pter quā agēs agit. **S**i ergo
p̄dicator velit dilatare sermo
nem ex pte causē agētis cōsi
deret diligēter illa quib; solet
vel quib; p̄t cōpetere actio ipoz
tata in themate vel i alia aucte

exponenda posita a scdm simi-
 litudinem ad illa dilatet s'mo-
 nē. verbi grā. malachie primo
 scribit **D**ilexi vos dicit dñs **E**c-
 ce q' pñcipale verbū in hac o-
 ratione est dilexi **C**onsideret er-
 go predicator quibz cōpetit di-
 ligere **S**iquidem cōpetit dilige-
 re benigno domino pio patri.
 fideli ami x. **P**otest ergo ex di-
 cta auctoritate sermo dilatari
 hoc modo **D**ilexit vos deus sic
 dominus benignus **I**tem sicut
 pater pius. **I**te sicut fidelis a-
 micus **E**t cū adducte fuerit au-
 ctoritates ad singula membra
 huiusmodi similitudinis p't ser-
 mo dilatari sufficienter **S**ed si
 velit sermonē extendere ex pte
 causē materialis cōsideret illa
 in que actio iportata p verbuz
 in auctoritate solet transire: et
 p similitudinē ad illa dilatet s'
 monem suū. verbi grā **Q**uia di-
 lectio solet transire in filios ser-
 uos et amicos potest sermo di-
 latari p similitudinē ad istos
 hoc modo **D**ilexit vos deus sic
 filios sicut seruos sicut amicos
Si autem ex pte causē forma-
 lis velit predicator dilatare ser-
 monē cōsideret modos qui so-
 lent aut saltē debent cōpetere
 actioni iportate p verbū i au-
 thoritate positū a scdm istos di-
 latet sermonē **V**erbi gracia dile-
 ctio debet esse vera firma et fru-
 ctuosa. **Q**uod illis quos diligē?

bonū volumus ex predicta au-
 thoritate potest sermo dilatari
 hoc modo **D**ilexit vos d's vera-
 citer firmiter et vtiliter. **S**ciē-
 dum vero est q' modus dilata-
 di sermonē p aduerbia que det-
 mināt modū actionis iporta-
 te p verbū facilis est et potest
 decēter vulgarisari **Q**uod si pre-
 dicator velit extendere sermonē
 suū ex pte causē finalis atten-
 det illa ad que vel ppter que so-
 let talis actio fieri. vbi grā **V**o-
 lemus homines amare ad diū-
 sa dona. **D**eus autē oīa dona
 cōfert **P**otest ergo ex eadē au-
 thoritate ex pte causē finalis s'
 mo dilatari hoc modo. **D**ilexit
 vos deus ad dona vera ad do-
 na grē ad dona glorie: et sic p't
 sermo dilatari. aliquñ p vnam
 causam tm aliquñ p duas aliquñ
 p plures sicut p'dicatori conueni-
 endus et fructuosus videtur.
Considerandū q' est q' iste mo-
 dus dilatandi sermonē p diūsas
 causas p't obseruari nō solū qñ
 in auctoritate exponenda ē v-
 bū sed etiā pñcipiū sic maxime
 pateret si in aucte sepe dca lo-
 co ei' qd dicit dilexi vos habē-
 tur etiā diligēs vos. **I**ta omīa
 ista q' grā exēpli dicta sūt de h'
 vbo dilexi pñt adaptari ad hoc
 pñcipiū diligens ut

Quod iste dilatandi s'mōz
 sic titul' ipe oñdit bip-
 titus ē. **A**liē enī sermo

dilatatur p̄ interpretacōz noīs ali-
ter p̄ diffiniōz seu descriptōem
Qui igit̄ sermonē vult dilata-
re p̄ noīs interpretacōz attēdat
diligēter an nomē qđ in aucte
pōit̄ habet plures interpre-
tacōes ⁊ illā que ad suū propo-
sitū fuerit vtilior assumat omis-
sis alijs **V**erbi gracia **I**sr̄l inter-
pretatur videns deū vel p̄nceps
cū dō aut fortis directio dei **S**i
ergo in auctoritate sit h̄ nomē
israhel ⁊ predicator velit loqui
de fortitudine assumat vltimā
interpretacōz huius noīs et di-
mittat alias que ad fortitudi-
nē nō p̄tinēt p̄t nichilominus
duas vel tres vel plures inter-
pretacōes assumē prout videt̄
optinū ad suū propositū pro-
sequēdū v̄tputa dicat̄ sic. **I**ste
sanctus figurat̄ p̄ israhel quia
ipse fuit vir videns deū p̄ subli-
mē cōtemplacionē. **I**te qz fuit
p̄nceps cū deo p̄ ecclasticā pre-
lacionē **I**tem qz fortis directio
dei p̄ cōmissi populi regulacōz
ecce qualiter facta est dilatacio
p̄ omēs interpretacōes huius
noīs israhel **S**i vero p̄ diffini-
ciōē vel descriptiōē explanare
nitit̄ caueat ne a suo propo-
sito nimium dilabat̄ **P**otest tamē
ponere descriptiōē vel diffini-
ciōē noīs loco ipsius noīs. et
dilatare s̄monē explanādo sin-
gulas p̄tes descriptiōis **V**erbi
gracia **S**i fuerit auctoritas ex-

ponenda talis **B**eati q̄ habitant
in domo tua dñe subdat̄ diffi-
niciō beatitudinis sic. **B**eatitu-
do est status omniū bonoz ag-
gregacione p̄fectus **D**einde ex-
planetur quō in celesti domo p̄-
ficiet̄ intellectus visione p̄me-
ritatis **I**tem p̄ficiet̄ affectus
fruitione sūme bonitatis **I**tem
quietabit̄ desiderū adeptōe o-
mis delectabilis. **E**cce qualiter
ex diffinitione noīs beatitudis
secuta est ista dilatacio s̄m oīs
Attendat autē p̄dicator qz au-
ctoritates quas in sermone ad-
ducat consonent vocaliter cum
ipso nomē qđ diffinit̄ vel scri-
bitur nec oportet qz concordet
cum ipsis diffinentibus **V**erbi
gracia. si fuerit auctoritas **I**u-
sticia ante eum ambulabit. et
diffiniatur vel describatur sic.
Iusticia est virtus reddens vni-
uiqz quod ei debetur **D**ebem⁹
autem quedam domino: que-
dam proximo quedam nobis
ipsis **N**on debet predicator cō-
cordare cum deberet reddere p̄
que diffinitur vel scribitur iu-
sticia sed de iusticia que ē ipsū
diffinitū **D**ebet quoqz predica-
tor cauere ne indifferenter re-
lit omnia diffinē aut scribere
cum hoc nō p̄tinēt tam ad the-
ologum q̄ ad philosophū po-
terit autē diuenter diffinire
virtutes vicia et peccata et spe-
cies ipsorū beatitudinē ⁊ alia q̄

solent frequēcius a theologis
in p̄dicacionibz ptractari plus
tamen et minus debet se in dis
finitōibz dilatare sc̄dm capa
citatem auditorū. **C**aveat etiā
ne posita alicui? noīs diffinitio
ne velit assignare ḡna et diffe
rencias vel aliquid simile. **H**oc
em̄ plus p̄tinet ad disputantē
q̄ ad p̄dicantē

Circa vero multitudinē
sensuū diuine scripture
tria sūt predicatori sci
enda. **P**rimū q̄t et q̄bz sensibz
sac̄ scriptura possit exp̄oni. **S**e
cūdu ē in quibz sui p̄tibz p̄t ex
poni multis sensibz. **T**erciū ē
q̄liter p̄ hui? mōi multiplicacō
nē expositionū sermo valet di
latari. **C**irca p̄mū autē scien
dū q̄ sac̄ scriptura s̄b vna lit
tera bz multiplicē sensū sc̄z l̄rā
lem allegoricū et anagogicū q̄
rū distinctio sic p̄t accipi. **C**um
em̄ actor sac̄e scripture sit de?
in cui? p̄tate est nō solū vocēs
accommodare ad significādū: s̄
etiā res ipsas. p̄t in sac̄a scrip
tura veritas aliqua dupliciter
manifestari sc̄z p̄ v̄ba et p̄ rez
figuras. **M**anifestacio at̄ q̄ fit
p̄ v̄ba facit sensū historicū seu
litteralem. **U**nde p̄t q̄ ad sensū
litteralē p̄tinet totū illud quod
ex ipsa significatione verborū
directe accipit. **M**anifestacio
autē veritatis quā sac̄a scriptu
ra tradit p̄ figuras rez ordinat

ad duo sc̄z ad recte credendū
ad recte operādū. **S**i ad recte o
perandū sic est sensus moralis
qui alio nomine dicitur tropo
logicus. **S**i autē ad recte credē
dū sic secūdu ordinem credi
biliū optet distinguere diuer
sos sensus. cū em̄ status p̄ntis
ecclesie sit mediū inter statum
sinagoge et statū triūphantis
ecclesie sicut vetus testamentū
fuit figura noui vt docet apl̄s
p̄ma ad corinth̄ dec̄io. ita ve
tus simul et nouū sūt figura ce
lestiū. **S**ensus ergo traditus p̄
figuras rerū qui fundatur in i
sto modo figurandi quo vetus
testamentū figurat nouū voca
tur sensus allegoricus seu tipic
us sicut docet apl̄s ad gal.
quarto. exponens per duos fi
lios abrahe duo testamēta. **E**t
ḡnaliter quādo ea que in vetē
testamento atigerūt exponūf
s̄ x̄po vel ecclesia militante sen
sus allegoricus vel tipicus dici
tur. **S**i vero sensus traditus per
figuras fundat in isto modo fi
guracionis que nouū simul et
vetus testamentū figurat eccle
siā triūphantē sic est sensus a
nagogicus. **E**x dictis itaq; p̄t
q̄ sensus l̄ralis narrat illud qd̄
gestum est. **S**ensus allegoricus
significat quod est credendū de
x̄po et eccia militante. **S**ensus
moralis docet quid est nobis a
gēdū. **S**i sensus anagogic? docet

quid nobis credendū sit de ec-
clesia triūphante ad quā debe-
mus tendere. vnde versus **L**ra
gesta docet. qđ credas allegori-
a. **M**oralis quid agas quo tē-
das anagogia. **C**irca 2^m vero
sciēdū qđ licet quatuor p̄dictis
sensibus exponat̄ scriptura nō
tamen in qualibet sui pte reci-
pit om̄es p̄dictos sensus s̄ qñ-
qz omnes quatuor qñqz tres.
qñqz duos quādoqz vnū tantū
In scriptura nāqz sacra priora
sūt figura posteriorū et ideo qđ
s^m sensū litteralē dicit̄ de prior
potest expōi aliquādo spiritu-
aliter de posteriori sed nō ouer-
titur. **I**nter ea vero que in sacra
scriptura narrant̄. **P**rima sunt
ista que p̄tinent ad vetus testa-
mentū. **U**nde ea que spectāt ad
gesta veteris testamenti s^m lit-
terā possunt expōi quatuor sen-
sibus. **V**erbi grā 2° regū dicit̄
tur qđ dauid regnauit in iheru-
sale. qđ qđē verbū s^m litteralē
sensū narrat quomō ille homo
regnauit in ista terrena ciuita-
te in qua fuit postmodū edifi-
catū templū domini. **S**cđm au-
tem sensū allegoriā significat
qđ xp̄us qui p̄ dauid significat
regnat p̄ fidem credentiū in ec-
clesia militante. **S**cđm vero sen-
sū moralem significat qđ xp̄us
regnat in anima sancta p̄ cari-
tatē. **S**cđm autē sensū anago-
giā significat qđ xp̄us p̄ dauid

designatus est rex ecclesie triū-
phantis i celo. post illa vero q̄
p̄tinent ad statū p̄ntis ecclesie
in quibz illa que p̄tinent ad cri-
stū sūt priora respectu eoz que
p̄tinent ad membra qz ipsū est
verū corpus xp̄i et ea que i cri-
sto gesta sūt. sūt figura mistici
et eozum que gerunt̄ in ipso.
Item ex ipso cristo debem⁹ su-
mere formā et exm̄ viuendi qz
omnis cristi actio nostra est in-
structio. **I**n ipso quoqz est nob̄
premostrata figura glorie. **E**a-
igit̄ que de cristo dicūt̄ p̄nt ex-
pōi quatuor sensibz scilz lrali
s^m id qđ verba de ipso cristo so-
nant et allegorice referendo ad
eius corpus misticiū moralit̄ re-
ferendo ad actus nostros que
debent informari scđm ipsum.
Et anagogice inquantum i eo
est nobis regnū glorie premō-
stratum. **V**erbi gracia. mathei
decimo quarto Dicit̄. qđ ascen-
dens ihs in nauiculam transfre-
tauit et venit in ciuitatem suā.
Que quidē verba scđm littera-
lem sensū narrant quomō cri-
stus ascendit in nauiculā ma-
terialem et transfretauit et vēit
de terra geraſenozū in caphar-
naū que dicebat̄ ciuitas eius et
erat in puincia galilee. **S**cđm
sensum allegoricū per nauic-
ulam intelligimus ecclesiā mi-
litantē in qua cristus ascendit
qñdo vtute fidei būana corda

110
inhabitauit iux illud ad ephe
iij. **H**abitare xpm p fide i cor
dibz vestris. **T**uc autē venit i
ciuitatem suā qz ex omni mul
titudine credentiū quasi vnam
ciuitatem sibi constituit p vin
culum caritatis. qz multitudine
credentiū erat cor vnu et anima
vna vt dicit actū iij. **M**ora
liter vero p nauiculā intelligi
mus quālibet sanctā psonā q
debet portare xpm p fide et o
pera bona iuxta illud pma ad
cor. iij. vel vi. glorificate a por
tate deū in corpore vestro. et tūc
venit xpus in ciuitatem suam
qz vnit in sancta anima vtu
tes et dona spūs sancti. **D**icitur
enī ciuitas quasi ciuiū vnitās.
Anagogice p istam ciuitatem
intelligim? celestē patriā que
veraciter dicit ciuitas xpi quia
gloriā celestis patrie quā scī p
ticipant p diuinā graciā xpus
scdm q deus possidet ab eter
no p naturam. **C**ristus ergo a
scendit in nauiculā id est crucē
in passione. sed trāsfretauit in
morte et venit in ciuitatem suā
id est patriā celestem in ascensi
one. **P**atet itaqz q ea que d cri
sto dicit pnt quatuor sensibz
exponi sicut p cristi ciuitatē in
telligimus terrenā ciuitatē ca
pharnaū et ecclesiā militantez
et hominē seu animā sanctam
et patriā celestem. **N**ec tamen
credendū est q oīa que de xpo

dicuntur istis quatuor sensibus
exponantur sed quedā sic que
dā nō scdm diuersas mateias
Quādo scriptura dicit xpm fel
le et aceto potatū nō potest h
anagogice exponi cū in celesti
patria nō sit amaritudo vel do
lor. **E**t simile potest inueniri in
multis alijs. **S**i vero scdm sen
sū hālem dicitur aliquid de ec
clesia militante illud potest ex
poni tribz sensibus scz hāli mo
rali a anagogico. verbi grā pma
ad thi. iij. vocat aplūs ec
clesiam militante domū dei di
cens. **S**i tardauero scias quo
modo optet te in domo dei cō
uersari: que est ecclesia dei
vivi. **I**n quibz verbis scdm hā
lem sensū p domū dei intelligi
mus ecclesiam militante utz
Scdm sensū morale intelligē
possumus p domū dei am mā
iusti viri iuxta illud pma pe. ij
Superedificamini domos spūa
les. **S**cdm sensū anagogicum
per domū dei possum? itelligē
eccām triūphante iuxta illud
ps. **B**eati qui habitant in do
mo tua dñe. in quā viri sancti
cōuersantur in pnti nō corpali
ter sed p cōtemplacionē. **I**uxta
illud ad phi. iij. nostra conuer
sacio in celis est. **S**ciendū tamē
q quādo illa que in sacra scrip
tura dicuntur de primitiua eccle
sia exponuntur de futuro statu
ecclesie p̄sentis tunc potest dici

sensus allegoricus nō q̄ p̄mitti
ua sit alia a p̄senti sed racōe di
uersorū statūū. Si aliquid dici
tur in scripturā moraliter scđm
sensem litteralem. Illud expo
ni cōsuevit duobus sensibz tantū
scz litterali qui etiam mores in
struit et anagogico licet raro.
Illa v̄ro que scđm sensū līālez
ptinent ad statū theologie in
nullo alio sensu cōsueuerūt ex
poni qz ipsa nō sūt signa alio
rum sed ab omnibz alijs figu
rata. Circa terciū v̄ro sciendū
est qz sermo p̄t dilatari multū
pliciter exponendo thema du
obus modis. Vno quidē modo
exponendo eādem auctoritatē
diuersis sensibz puta litterali et
moralī vel litterali et allegorico
vel moralī et allegorico q̄c qua
liter autem vna auctoritas po
tuit expōni pluribz sensibz p̄t
in exēplis in hoc caplō positū.
Alio modo potest sermo dila
tari exponēdo eandem auctori
tatem s̄m eūdem sensum puta
moralem diuersimode vt in bo
nū et in malū. Verbi gracia
luce viij. scribitur. Exiit qui se
minat seminare semen suū. po
test hoc verbum moraliter ex
poni in bonū vt dicatur qz pe
nitēs exiit de statu et carcere pec
cati ad libertatem gracie. et tūc
seminat semen suū id est bona
opera que perduant ad fruc
tum vite eterne iuxta illud p̄s

Euntes ibant et flebant mitte
tes semina sua. venientes autē
venient cū exultatione portan
tes manipulos suos. Item po
test expōni in malū vt dicatur
semen suū id est iniquitates q̄
bus puenit ad malā messēm.
Iuxta illud p̄bīorū xxiij. Qui
seminat iniquitatem metet ma
la. Et sic patet quomodo eadez
auctoritas moraliter expōnit
in bonū et malū.

Hic quoqz modus quar
tus quo dilatant ser
mones p̄ opaciones et
oposiciones geinūs ē. Alterqz p̄
varietates opositionū s̄mo di
latat. Per cōpatīua et suplatī
ua potest sermo dilatari q̄ndo
in auctoritate ē aliquod nomē
adiectiuū vel aduerbiū qz ista
solum recipiūt cōpacionē. Si
ergo sit in auctoritate exponē
da nomen positiuū discursus p̄
cōpatīuū et suplatīuū dū mā
paciāt. Exm̄ in p̄s scribit mag
nus es tu et facis mirabilia. Di
cat ḡ sic magn⁹ ē dñs in rerū
creacōne maior appuit in hoīs
redēp̄cōne sed maxim⁹ appebit
in scōz glorificacōe. Ecce quō
de positīuo factus est discursus
ad opatiuū et suplatīuū. Et eo
dē mō si fuerit in aucte opati⁹
poterit q̄nqz sūi positū ei⁹ licz
raro et inde p̄ ipsū opatiū qd ē
in aucte transitū facere ad sup
latīū. Exm̄ iobāmis xix. scribit

q̄ tradidit me tibi maius peccm
bz. **D**icaf g° sic habuit iudas
peccatū magnū qz p̄ciū cōcu-
piuit habuit peccatū mai⁹ q̄a
dñm tradidit. **S**ed habuit pec-
catū maximū qz de mīa dei des-
perauit. **E**cce quomō p̄assum-
pto posituo factus est discursus
vsqz ad suplatiū median-
te opatiuo qd̄ est in auctorita-
te. **S**ciendū est at̄ qz quādo in
auctoritate est posituū nomē
vel compatiuū non potest fieri
talis discursus adeo bene sicut
quādo fit in auctoritate sup̄ta
suplatiū tunc em̄ talis dilata-
tio sermonis est valde decēs et
optūa. **E**xinde scribis ad ephe-
quinto. **E**stote imitatores dei si-
cut filij karissimi. **D**icatur ergo
sic. **N**ū dicit carissimi: qz cari-
pp̄ter ymaginem creatois: cari-
tiores pp̄ter precū redempcō-
nis: sed carissimi pp̄ter heres-
ditatem celestis beatitudinis.
Item ephe. 2° scribis pp̄t mī-
mīa caritatem qua dilexit vos
deus etc. **D**icaf ergo sic bene di-
cit pp̄ter mīmīa caritatem q̄a
dei caritas fuit circa nos mag-
na in creatione fuit maior i gu-
bernatione fuit maxima in re-
demptione sed erit mīmīa i glo-
rificatione. **S**icut at̄ p̄t fieri di-
scursus a posituo vsqz ad sup-
latiū respectu eiusdē utz in ex-
emplis iam positis. ita potest
fieri idem discursus respectu di-

uersorū. **E**xm̄ 2° regū rr̄m. scri-
bis **D**auid sedens in cathedra
sapiētissim⁹ inter tres. **D**icaf
ergo sic. **Q**uidā sūt sapiētes illi
scz qui habent sapiēciā agen-
dorū. **Q**uidā sūt sapiēciōres
illi scz qui hnt sciēciā humano-
rū: sed iste fuit sapiētissim⁹
qui habuit sapiēciā diuinorū.
Ecce quomō factus est ingres-
sus a suplatiū qd̄ est in auc-
toritate p̄ posituū et opatiuū
tam in eodem q̄ in diuersis.
Per varias at̄ opositiones fit
dilatacio sermonis. **H**oc modo
luce 2° scribis. **A**ccepit em̄ sime-
on in vlnas. **D**icaf sic. **S**imeon
accepit ihs in brachio maria
cōcepit in vtero martha exce-
pat in domo p̄t recepit in celo.
Del sic p̄mo macha. 2° scribis
Intendite in preceptū legis.
Dicaf ergo sic. quidā intendūt
in preceptū legis p̄ cōtemplati-
onem quidā attendūt p̄ solitu-
dinē vel sollicitudinē. quidā p̄-
tendūt simulacionē quidā con-
tendūt p̄ elacionē. **S**ciendū at̄
est qz iste modus dilatandi ser-
monem pulchrior est in latino
q̄ in vulgari eo qz cōpositiōes
melius pādūt diuersitatē sen-
tenciā et cōsonanciā vocū i la-
tīo q̄ in vulgari. **P**ertinet etiā
ad hūc modū dilatacio sermo-
nis p̄ varias p̄oes. **E**xm̄ iob.
vii. scribis. **M**ulta habeo de
vobis loqui. **D**icaf g° sic. **X**p̄c

loquitur de malis tamquam iudex
loquitur pro nobis tamquam aduo-
catus loquitur in nobis tamquam
inspirator. loquitur nobiscum tamquam
doctor et sic de alijs. Ad hunc
modum reducit quando manente
eodem fine multiplicat ea que
sunt ad finem. Exim ad istum qui
est manere in peccato diuersis di-
uersimode se habent. Quidam pro-
ponunt remanere in peccato quidam
autem penitentem vident penitere penitentem
non. Quidam autem cauent in comit-
tendis: sed non agunt penitentiam de
commissis. Quidam et de commissis
non penitent et committenda non ab-
horrent. Sumat hec auctori-
tas que scribitur ro. vi. Quid
dicemus fratres promittimus in peccato
ut gratia habundet absit deinde
dicatur sic. Quidam in peccato pro-
manet se retant a futuris. Qui-
dam abstinentes sed de preteritis non
satisfacientes. Quidam autem in pec-
cato sedent penitentem quidem in pec-
cato remanentes penitentem vero ab ip-
so surgentes quidam in peccato ia-
cent omni tempore in ipsis remanere
proponentes. Quidam in peccato seu
peccatis ambulat de peccato in pec-
catum labantes. et cum ad singula
horum adducte fuerint auctori-
tes erit sermo non modicum dila-
tatus. Hic autem modus tam in latine
quam in vulgari pulcher est. Nec o-
portet tunc quod omnes auctoritates con-
cordet volit cum theate sed sufficit
quod consonet realiter cum ipsis membris

distinctionis

Sicut per diuersas dispositio-
nes et varias propositiones
dilatat interdum sermo. ne etiam nonnumquam per finem de-
corat. Dicunt enim finem quoniam ma-
nente uno significato voces diu-
sificant quod contingit fieri duobus
modis. Uno quidem modo per modum
plexa ut gladius ensis multo
alio modo per plexa. ut frustra
miseris in vanum conaris in cas-
sum laboras. Et licet utroque modo
possit predicator uti precipue tam-
plexis synonymis predicatio de-
corat. Quod in maxima regula vel lau-
datia et exhortatiua est specialiter
faciendum. In maxima vero querula
ut si pertractantes verbum iob quo
dicit. Non natus de muliere bre-
ui viuens tempore repletur multis
miseriis. Dilatemus per synonymia
hoc modo homo repletur mis-
eriis quia premit angustias cir-
cundat erumpnis molestat
aduersis anxiat in periculis et sic
de similibus. Laude quoque possu-
mus uti finem ad nostri sermo-
nis ornatum ut si laudantes ali-
quem doctor sanctum dicamus. De-
re iste sanctus erat lux errantibus
lumen ignorantibus lucerna deuia-
tibus. Vel si laudantes aliquam vir-
tutem dicamus. virtus mentem deco-
rat animam ornatur conuersationem
honestat gratiam manifestat.
In exhortationibus multiplican-
tur synonymia. puta si alios ad

hortantes ad ymitandū exem
pla alioꝝ sicut maioꝝ dicamꝫ
sic **E**mulemur bonos imitemꝫ
iustos sequamur scōs cōfide
mus patrū exēpla. hoc exhor
tationis mō fuit vsus p̄s cum
dixit **V**enite exultemus dñō.
iubilemus deo salutari nrō: p̄
occupemꝫ faciem aē. **S**ciendū
quoqꝫ est qꝫ cū in locutōe l̄ pre
dicacione igemianꝫ sinoia non
optet p̄dicatōrē discutere sigil
latim singula repetendo v̄l ad
ptes singulas auctes adducē
do sed sufficit inuiscatis sinois
pt̄asire. **N**e at̄ ex sinoioꝝ mul
tiplicatione fastidiū gñet au
ditoribꝫ nō expedit plus q̄ se
mel vel interdū exigente mate
ria bis p̄ singula mēbra p̄dica
tionis sinois habūdaē. **H**ic at̄
modus in latinis sermonibus
ostendit hoīem eē copiosū

Per rerū p̄prietates p̄t
sermo dilatarī qñ i the
mate exponenda ē a
liqua res nālis l̄ artificial̄ cuiꝫ
p̄prietates adaptari p̄nt ad
laudes scī de quo p̄dicat̄ vel ad
mores. **E**x^m in **psalmo** scribit̄
Dixit te d̄s d̄s tuꝫ oleo leti de
Dicat̄ ergo sic p̄ oleū designa
tur gracia qz oleū h̄z virtutem
sanatiuā sic gracia vulnera aīe
sanat peccata delendo. **I**tē ole
um h̄z virtutem mitigatiuā sic
gracia p̄ssuras m̄di mitigat i tri
bulatione cōsolando. **I**tē oleū

habet virtutē illuminatiuā qz
p̄funda aquarū illūinat sic grā
illūinat mentē de diuinis edo
cendo. **I**tē oleū h̄z virtutē dul
coratiuā qz est adimentū d̄boꝝ
sic facit gracia labores penitē
cie alleviando. **E**cce qualiter p̄
p̄prietates olei assilātas effec
tibꝫ gracie facta est dilatacio s̄
monis. **E**t eo dē modo p̄t dila
tacio fieri qñ in thēmate vel in
auctoritate exponenda est res
artificialis puta domꝫ taberna
culū vel huiꝫ mōi. **A**d hūc mo
dū p̄tinet dilataciō sermonis p̄
ea que solent rem de qua agit
comitari. **E**x^m **I**udiciū d̄comi
tas iudex. reus. actor. testis.
et similia. **S**i ergo i thēmate a
gat̄ de iudicio d̄uenienter p̄t fi
eri mencio de iudice de teste de
accusatore de reo et cetera. **S**i
endum tamen est qꝫ talis dila
tacio d̄uenientius fit quādo r̄s
cuiꝫ p̄prietates querūf ponit̄
in thēmate quasi agat̄ de ea i
aliqua auctoritate inducta lic
et sub breuitate possunt tan
gi huiusmodi p̄prietates etiā
in expositione auctoritatū. **C**a
ueat ne p̄dicatōꝝ rerū proprie
tates inuestigare conetur in s̄
mone ad sciencie ostentacionē
magis q̄ ad auditorū edificaci
onē. **A**d agnoscendū rerū pro
prietates multū valet noticia
libroꝝ qui dicūt de p̄prietatibꝫ
et de naturis rerū

Nonnūq̃ p similitudi-
nē pluries s̃mo dilata-
tur. Qd̃ quidē p̃t fieri
tribus modis. Interdū em̃ addu-
cūt similitudines illoꝝ q̃ habu-
erūt virtutes illas q̃s p̃suadē i-
tendim̃? Vel vicia a quibz audi-
tores intendim̃? reuocare et ta-
les similitudines exēpla vocant̃
puta si p̃dicātes de penitencia
adducamus beatā mariā mag-
dalenā que tā p̃fecte penituit.
Vel dauid qui cōfestim ad vocē
nathā p̃p̃he tā penitenter rñ-
dit peccauit. Aut si p̃dicātes de
virtute paciencie adducam̃? in
ex^m beatū iobānē l̃ sanctū tho-
biam et sic de alijs ṽtutibz. Si
militer quādo p̃dicamus cōtra
aliquod viciū possumus addu-
cere in ex^m dona illoꝝ qui p̃p̃e
tale viciū pierūt. verbi grā. qñ
predicamus cōtra luxuriā possu-
m̃? adducere i ex^m piculū sam-
psonis cui nō p̃fuerūt immēse
vires qñ pierūt p mulierē. Vel
salomonē cui nō p̃fuit sapien-
cia tāta qñ per mulieres ifatu-
abatur. vel dauid qui cū esset p̃-
p̃beta sanctus tamē p̃pter mu-
lierem deum offendit grauit̃.
Hic autem modus dilatandi
sermonem est valde vtilis au-
ditoribz et specialiter rudibus.
Possunt autem sumi huius mo-
di exēpla non tantū de canone
biblie s̃ etiā ab alijs libris que
ab eccl̃a recipiūt sc̃z d̃ vitis scō

tū patz de dyalogo b̃ti grēgo-
rij et de alijs legēdis sanctorū
quibz eccl̃a vtit̃ hūc modū i p̃-
dicacionibz suis tenuit salua-
tor noster sicut p̃t in exemplo
de lazaro et diuite epulone. Et
ad istū modū reducūt p̃bōle
euangelioꝝ que et si nō fuerūt
sicut l̃ra sonat habent tamen oī
modā veritatē s̃m̃ sensū parabo-
licū. Ad hūc modū p̃longādi
sermonē pertinet narracio mira-
culoz que recitantur ad hono-
rem sancti tamen ad vtilitatem
audienciū. Interdū autē addu-
cunt similitudines sūpte a rebz
naturalibus vel artificialibus
quas similitudines quidā me-
thados vocāt. Puta si volens o-
stendere q̃ om̃is qui se humili-
at exaltabitur adducit ex^m de
arbore que ad hoc q̃ caumen
in altum erigat prius in ymo
radicē figit vel ex^m de aqua q̃
ad hoc quod ad alta ascendat
prius descendit ad yma. Vel si
velimus vituperare auariciam
adducamus exemplū de spon-
gia que aquas facili ter et qua-
si sitibunde imbibit sed non re-
fundit nisi ab alio reprimatur.
Hic auarus bibit diuitias sed
non refundit: nisi morte pre-
matur. Istum etiam modum
predicādi videtur saluator no-
ster seruasse de exemplo sage-
ne misse in mari et in aliquibz
alijs. Circa autē huiusmodi

metbados debz p̄dicatoz cauē
ne pponat obscuras pprie-
tates et ignotas similitudines
quas forsan auditores diffidē-
lius caperent q̄ illud qd p̄nci-
paliter psuadere intendit. **D**e-
bet quoqz tales similitudines ac-
curatius et cū quadā excitacōe
et sollicitudine pponē vt ex ip-
so modo pponendi auditores
dephendāt q̄ similitudo due-
mens est proposito. **I**nterdū
qz introducunt similitudines sū-
pte ex qbusdā gestis affectis et
fabulosis. **P**uta cū inducūt a-
ues loquētes vel arbores ā bru-
ta. verbi gracia **S**i p̄dicātes cō-
tra eos qui varijs laudibz ex-
tollunt dicam? q̄ **C**orvus tes-
nēs oē casū ramo alto arbois
insidebat cui vulpes vāis laudi-
bz eū volens decipere sic ait **C**-
orue quis similis tui p̄narij
tuarū magnus decōr quātus
decōr tibi esset si vocem claram
haberes. **A**t coru? dū adulatū
cū vulpi vocē placere cupit ī al-
tum vocem extulit et ore apto
casum oblitus deiecit quē do-
losa vulpes celerit rapuit. **T**ūc
dolēs coru? īgemuit et se vāis
deceptū laudibz p̄dāpnū cog-
nouit. **S**ic qui vāis laudibz
extolluntur facilliter adulan-
ciū laudibz decipiuntur. **E**cce quo-
modo ex fabula esopi sumis
moralis instructio. **F**abulis ta-
men debet predicator rarissime

vti et cum cautela ne audito-
res in errorem ducat. **N**am et
saluatorem nostrū nūq̄ has
fabulosas pabolas legisse me-
memini poplō predicasse. **T**ū
potest predicator vti tali fabu-
loso exemplo qui reprehendit
auditores sompnolentos acci-
diosos ad excitandū eos l̄ ad
leuandū tediū ipsoz tūc qz de-
bet aliquid subdere p̄ quod au-
ditores aduertāt illa nō fuisse
realiter. **S**ciendū quoqz q̄ h̄
modi fabulose similitudines cō-
ueniēt? recipiuntur in collacōi-
bz priuatis quibz aliquid psua-
dere volum? q̄ in publicis

Dicit sermo potest dila-
tari assignando similia
sic potest dilatari tan-
gendo opposita vel cōtraria. **A**t-
tendat ergo predicator an vir-
tus quā psuadere intēdit max-
ime consistit in medio qd vtrūqz
extremū patēter reliquit vicio
sū quia tūc poterit dilatare ser-
monem suū loq̄ndo de vtroqz
extremo. **V**erbi gracia fortitu-
do tenet medium inter audaci-
am et timiditatem. **S**i ergo in
themate vel auctoritate expo-
nenda tangat de fortitudine et
velit predicator loqui de ipsa
poterit sermo dilatari tangen-
do de audacia presumptuoso-
rum que opponitur fortitudini p̄
excessu et de timiditate frustra-
timenciū que opponit p̄ deficiū

Et simili mō si intendat vitu-
perare aliquod viciū potest dila-
tare sermonem emendando v-
tutem sibi oppositam **Q**uod si
virtus ē qua predicator loqui
intendit consistit in medio ra-
tionis sed nō adeo maxime q-
a simplicibus auditoribus pos-
set capi vtz de virtute virginita-
tis tūc sufficit predicatori q- tā-
gat tantum viciū illud quod
manifestius virtuti opponitur
puta si loquatur de castitate su-
fficit q- tangat de opposito viciō
scilicet de luxuria et ecōuerso .
Si loquatur contra luxuriam
sufficit q- laudet castitatem .
Ad hunc modum dilatandi s-
monem pertinet cum ostendi-
mus effectus gracie vel alicui-
virtutis quam persuadere intē-
dimus contrariari effectibz pec-
cati vel alicuius vicij **V**erbi gra-
cia **S**i dicamus sic peccatū ob-
cecat hominis intellectum . **I**n-
quinat hominis affectum . **D**e-
bilitat hominis virtutem **S**ed
ecōuerso gracia hominis intel-
lectum illuminat et luxurie a-
ffectum purificat qz lauacrum
seu aqua munda est . potencie
corroborat quia virtus dei est .
Ecce quomodo dilatatus est s-
mo ostendendo effectus gracie
contrarios effectibus peccati .
Et eodem modo potest ostendi
quomodo effectus castitatis cō-
trariantur effectibus luxurie .

Et similiter in alijs v-
tutibz et vi-
cijs oppositis **P**ertinēz qz ad mo-
dū istū qn p-
dicātes de aliq scō
q- p-
us fuit p-
cōz o-
ndim? q-
liē
spēs p-
cōz mutauit in spēs v-
tutū . sic facit grego . in omelia
magdalene **E**t eodē mō quādo
vituperātes eos qui d-
bono cō-
uertunt ad malū ostendimus
q- naturam bonoz mutauit in
naturam malozum puta si di-
camus q- iudas . qui sequendo
deum reliquerat omīa postmo-
dū p-
auaciā p-
didit seip-
sū qui
doctus fuerat inimicos dilige-
re x-
p-
m d-
m in mortē tradidit .
Qui cū alijs apostolis demo-
nes eiecit postea peccando rece-
pta culum dyaboli se fecit et sic
de alijs **C**ū aut min? bonū cō-
patitur ad maius bonū sicut p-
fectum et imperfectum . cōstat q-
ad istum modū p-
tinēz cum ma-
ius bonū p-
ferim? minori puz-
ta si laudantes vitam contem-
platiuam preferam? ipsam ac-
tiue et cum laudam? virginita-
tem preferam? eam statui con-
iugali **C**auet autem predica-
tor ne preferendo in laude ma-
ius bonū videatur min? bonū
reprobare . **E**x hoc em quibus-
dam daret occasio superbiēdi .
et quibusdam forsitan desperā-
di aut min? bonū cōtempnēdi
vt p-
te si tantū laudaret virgi-
nitatem q- dampnare videret
statum cōiugalem

Dilatari potest sermo per di-
 uisionem totius in partes que
 tuor modis. Aut enim in
 auctoritate exponenda est totum
 vniuersale a totum integrale a to-
 tum collectum aut totum partem. et
 sub quolibet horum potest predicato et
 loqui de partibus eius. verbi gra-
 tia de toto vniuersali **Canticorū**
 2° scribitur. **Ego flos campi.**
 Dicatur ergo sic. **Iste** sanctus simila-
 tur floxi quia fuit velut rosa suc-
 census ardore caritatis. **Fuit** ve-
 lut liliū candidus nitore puri-
 tatis. fuit velut fiola in virtute
 humilitatis. **Ece** quomodo facta
 est diuisio totius vniuersalis
 scilicet floxis in aliquas suas speci-
 es scilicet rosam liliū et fiolam. **Ite**
 in **psalmo** scribitur: multiplicabit
 in anima mea virtutem. Dicatur
 ergo sic. **Multiplicat** in anima
 nostra deus virtutem fidei qua co-
 gnoscimus. virtutem spei qua co-
 fortemur et virtutem caritatis que
 diligamus. **Per** diuisionem totius
 integralis in partes potest sermo di-
 latari loquendo de partibus quibus
 integratum est totum illud quod ponitur
 in auctoritate hoc modo. In
psalmo scribitur. **Dñe dilexi** deco-
 rem domus tue. Dicatur ergo sic.
 Domus dei scilicet sancta ecclesia de-
 cora est quia fundamentum eius sunt
 apostoli et prophete. **Iuxta illud ephe**
 2° superedificate super fundamē-
 tum apostolorum et prophetarum. **Item**
 quia eius muri sunt viri contem-

platiui qui dum mente terrena de-
 serunt sese in altum tollunt. **Item**
 eius tectum sunt viri sanctis actionibus
 dediti ex quibus omnibus miri de
 coris domus resultat. **Et** sic dici
 potest de alijs partibus quibus domus
 componitur vel ornatur et si integ-
 tur ex illis puta de fenestris de
 hostio et picturis et huiusmodi.
Ite roma. xij. scribitur. **Multum** v-
 num corpus sumus in christo. **Dicatur**
 ergo sic. **Huius** mystici corporis
 caput est christus: oculi sunt viri
 contemplatiui: os sancti predica-
 tores: manus sunt boni actiui. et
 sic potest sermo dilatari per alia me-
 bra ex quibus corpus integratur.
Per diuisionem vero totius colle-
 ctui in partes potest sermo dilatari lo-
 quendo de partibus ex quibus col-
 ligitur totum collectiuum de quo
 agitur in auctoritate. **Hoc** mo-
 do **Apoca. quinto** scribitur.
Fecisti nos deo nostro regnum.
Dicatur ergo sic. **In** regno cri-
 sti et dicitur ipse christus est rex
 assessores iudices sunt apostoli.
Milites sunt martires: preco-
 nes sunt sancti predicatorum et
 doctores. et sic de alijs officiis
 ex quibus solus regnum colligitur.
Totum autem partem dicitur
 quod nec ex hijs que potesta-
 tem continent quasi ex parti-
 bus integralibus componitur
 nec ex eis colligitur sicut totum
 collectiuum ex partibus suis
 nec de eis sic proprie predicatur

sicut totum vniuersale. **S**ed ideo
dicitur totum potestatiuum: quia
sub se comprehendit diuersas po-
tencias sicut anima comprehen-
dit sub se memoriam intellec-
tum et voluntatem et alias pote-
cias suas. **U**nde anima est quod-
dam totum potestatiuum respectu
suarum potenciarum. **Q**uando igitur
in auctoritate exponenda ponitur
ipsum totum potestatiuum po-
test sermo dilatarum per ea que sub
toto potestatiuo continentur hoc
modo. de utro scribitur. **D**ili-
ges dominum deum tuum ex toto cor-
de tuo et ex tota anima tua etc.
Dicitur ergo sic. **E**x tota anima
precipimur deum diligere. ut ipsum
cognoscamus toto intellectu si-
ne errore. **A**memus tota volun-
tate sine contradictione: meditemur
tota memoria sine obliuione. **E**cce
quomodo facta est dilatio sermominis
per diuersas potencias anime que sub
anima continentur sicut sub quodam
potestatiuo toto. **E**t eodem modo potest
predicator loqui de irascibili concupis-
cibili et rationali et de alijs poten-
cijs.

Quia vero secundum testimo-
nium domini matthei. vij. **A**r-
bor bona fructus bo-
nos facit mala aut malos fru-
ctus facit. **I**deo cum de bonitate
alicuius virtutis vel malicia a-
licuius vicii loquimur potest ser-
mo dilatarum per causas et effectus

eorum conuenienter puta si loquimur
de caritate qua iubemur deum
diligere assignemus causas ad
hoc mouentes et effectus inde
consequentes. **H**oc modo deu-
tro. sexto scribitur. **D**iliges do-
minum deum tuum ex toto cor-
de tuo et ex tota anima tua. **D**icitur
ergo sic. **A**d diligendum debet
nos mouere multe rationes seu
cause. **Q**uarum prima est eius
bonitas infinita secunda est eius
pulchritudo maxima. tertia est
erga nos eius beniuolentia infinita.
Effectus quoque dilectionis qua
deum diligimus est quia per eam
diuinam legem adimplemus.
Item per eam deo unimur. **I**-
tem per eam vitam eternam
acquirimus et sic de alijs effe-
ctibus caritatis. **E**t eodem modo
loquentes de aliquo vicio loqui
possumus de occasionibus pro-
pter quas homines in illud vi-
cium occidere et de effectibus il-
lius vicii. **V**erbi gratia. **S**i vo-
lentes loqui contra luxuriam
dicamus quod homo debeat caue-
re ab aspectibus mulieris. **I**tem
familiaritatibus earum. **I**tem
ab excessu cibi et potus. **I**tem
ab ocio nimio. et a ceteris hu-
iusmodi que occasionem pre-
stare solent in effectum luxurie
cadendi. **D**e effectibus loqui
possumus. **D**icens quod pecca-
tum luxurie facit hominem in-
famem mundo. et sic de alijs

effectibus illius vicij. **C**irca autem
hunc modum dilatandi sermones
duo sunt observanda. Quorum pri-
mum est quod predicator non conetur
assignare causas et effectus om-
nium rerum indifferenter sed tan-
tum illarum quarum noticia est uti-
lis ad informandum mores vel
ad laudem sancti de quo predi-
catur. Huiusmodi autem sunt vir-
tutes vicia et actus ipsorum ut
oratio elemosina ieiunium et his
similia. Secundum est quod huiusmodi
cause et effectus non tantum assignari
debent ad ostendendum quod
sunt virtutes et vicia quoniam ad per-
suadendum actus virtutum et ad
retrahendum a peccatis et vicijs.
Finis enim moralis sciencie est o-
pus et non solum noticia virtu-
tum et viciorum.

Ratiocinando potest primo
dilatare multis modis.
Primum est eulthimemian-
do latenter ex auditorum iudicio.
Secundo utendo confutationibus
quasi ad tacitas questiones re-
spondendo. Tercio expandendo bo-
num meliori. Quarto laudando
bonum et confutando malum oppo-
situm. **S**ed quod de duobus ultimis
actum est in precedentibus ideo
hijs omissis de duobus primis est
dicendum. Primus utique modus
rationandi est inductione ab
auditoribus postulata occulte
inferre que intendimus. puta si
dicamus sic. Nonne stultus esset

qui quantumcumque delectabilem
sumeret cibum in quo non dubi-
taret venenum. Stultus ergo est
peccator qui propter modicam
carnis delectacionem committit
peccatum in quo latet venenum
eterne mortis. Item nonne sapi-
entissimus mercator diceretur
qui daret denarium ut lucraretur
magnum thesaurum. Sapien-
tissimus est ergo qui pro deo
dat elemosinam temporalem ut
recipiat eternas et infinitas di-
uitias. Hoc modo usus est sal-
uator noster mathei vicesimo
primo et duodecimo in parabola
de agricolis qui occiderunt
heredem. Etiam hoc modo usus
fuit nathan propheta 2º regum
duodecimo redarguens dauid
de peccato commissio in vtriam.

Secundus modus rationacionis est
ut confutationibus quasi respon-
dendo ad tacitas questiones que
ex verbis predicatorum possunt
suboriri puta si predicator in
sua predicatione dicat quod damp-
natis debetur supplicium eternum.
Deinde rationando subdat sic.
Sed dicit aliquis cum peccatum sit
temporale cur ei debetur pena
eterna et non potius pena tem-
poralis. Sed sciendum quod qui
per inpenitentiam finem sibi
in peccato constituit voluntatem
habuit in eternum peccandi. Et
ideo iustum est ut qui in suo e-
terno peccavit in eterno ipsius

dei pumiat. Debet autē p̄dicatoz cauere ne forte mouēdo dubitacō
nē quā intendit soluere vtat̄ palogismo p̄ vera argumentacōe. Et
iterū caueat ne etiā in vera et bona argumētacōe velit assignare ma-
iorē et minorē p̄posicionē et postea inferre cōclusionē. Hoc em̄ non
est predicātis sed disputantis. Attendat q̄z diligenter ne dū cōfuta-
ciomibz vti intēdit graues et difficiles questioēs rudibz p̄ponat au-
ditoribz. Et iterū ne in soluēdo dubitacōes q̄s mouerit sit obscurus

Nota

Ad. quare. p. ppter. notat. in. similat. qz. gerūdi

Ad. quos. ne. de. q̄t. locus. impedit. atqz. p̄cessus

Accidit. aduerbiū. circūstat. que. relatiue

Participans. varijs. ablatiue. genitiui

Ostendit. mouet. vt. hystori. cū. quia. contra

Pertinet. effectus. conclusio. questio. statqz

Compat. adueniūt. argucio. līa. signa

Interpres. causa. postillat. atqz. lucrat̄

Acquirīt. causa. postil. diffinit. et. inter.

In p̄dictis versibz cōtinent̄ dictiones. p̄ quas potest fieri diuīsiō a
thēmate in materiā sermonis ac etiā p̄ easdē dictiones potest p̄di-
catoz multiplicare materiā et eandē dilatare in quolibet p̄ncipali in
quacūqz pte s̄monis q̄uis qdāqz thēma nō facilliter potest diuidi
p̄ quālibet dictioēz tamen raro assignatur thēma q̄n illud posset di-
uidi p̄ multas vias in p̄dictis cōtēntas si intellectus p̄dicantis ab
altissimo magistro qui ē spūs veritatis illustret̄ et doctus efficiat̄.

Ad

Exēplū diuidendi thēma per primam dictionem primi versus scilicet
hanc dictionem siue p̄posicionem ad. sic q̄ capiēdo p̄ thēmate Te
saluū fecit. A quo thēmate p̄ p̄dictā dictionem sic diuidēdo p̄ce-
de Te saluum fecit ad tantū ab inferno liberatione p̄ virtutem sacra-
mentorum. Ad viciozum euacuacionem p̄ obseruanciam precepto-
rū. Ad future beatitudinis fruicionem in cōtubernio beatorum

Quare

Thēma diuiditur per dictionem. quare. vbi cōuenit querere que-
stiones in thēmate et causas reddere ipsius questionis. Em̄ capto
thēmate p̄dicto sic p̄cede. te saluū fecit de quo thēmate. p̄ p̄dictā
dictionem. Ut te ab aratro liberaret. vt te a vicijs purgaret. vt te vir-
tutibus decoraret. vt gloria celesti premiaret. Vel sic potes plonga-
re. te saluū fecit. vt te ab aratro liberaret qd̄ p̄ peccatū meruisti. vt
te a vicijs expurgaret que tu turpiter cōmisisti

¶ Per
¶ **Exm** diuidenti p hanc dictiōz
per. sic pcedendo cū eodem the
mate **Te** saluū fecit p sangui
nis sui effusione p sacramento
rū medicationē p sue legis eru
ditiōz p sue gl'e infusionē ac

¶ Propter
¶ **Exm** diuidenti p hanc dictionē
propter. patet cū themate p
dicto **Te** saluū fecit prop̄ dy
aboli ptatem cōfundendā pro
pter sui dilectionē imp̄mendā
propter sui mīaz ostendendā.
ppter naturā hoīs restaurādā

¶ Notat
¶ Diuīsiō fit s^m sententiā huius
dictionis notat quādo i diuer
sis dictionibz thematis notat
certe res materie a cōclusiones
sue cōditiones in quibz stabit
materia pncipaliū **Exm** in pre
dicto themate **Te** saluū fecit.
notant tria **Infirmītas** fragil
et multū prona ad peccādū in
te **Secdo** notat mīa ineffabil
largissima ad donādū ibi sal.
3° notat ptas intermiabil po
tes a morte liberare ibi fecit

¶ In
¶ **Exm** diuidenti p hanc dictionē
in sic patet **Capto** p̄dicto the
mate **Te** saluū fecit in baptis
mi ablucōe in p̄nie expiatione
in mādatoz obseruacōe in sui
sanguinis effusiōe **Vel** aliē po
tes plōgare pncipalia sic dicit
do **Te** saluū fecit i baptisimi ab

lucōe in macula originali i pe
nitencie expiatione

¶ Similat
¶ **Exm** diuidenti p hanc dōez si
milat optet ouertere similitudines
ad thema a hec via diuidenti
est nobilis et itro ducit multas
materias. hac igit via diuiden
do p̄dictū thema sic pcedet **Te**
saluū fecit sicut rex populū suū
liberās a tirāni captiuitate **Sic**
aquila pullos suos protegens
sub alarū securitate. **Sicut** mē
filios suos lactans in iuuenili
teneritate **Sicut** nauta nauim
suā dirigēs in vnday tēpestas
te. **Sic** p̄ filijs suis opaciens
cōsiderata eoz fragilitate

¶ Gerundi
¶ **Diuidēdo** theā p gerūdia pnt
multe mē cōnecti faciliē ad the
ma **Exm** in theate p̄dō **Te** sal
uū fecit ostendēdo p legē et p
phetas mādatoz obseruacōez.
p̄dicando p seipsū

¶ Ad quos
¶ **Ad** diuidēdū theā s^m sīmaz de
notatā p istā dōez **Ad** q̄s. opz
vidē si verbū pncipale sit trāsiti
uū et deinde ad q̄ et q̄s trāsīt a
ctus verbi quo viso cōnectatur
p̄dictū thema ad obiecta in q̄
trāsīt act? vbi **Exm** i theate p
dicto **te** saluū fecit qd̄ qdē the
ma p̄t dici tribz gñibz hoīm scz
ecclesiasticis militibz et popu
lo vulgari. verbi gracia **te** sal^m
fecit ecciasticū vt in vite scitate

populū doceas p̄dicando **M**ilitē vt defendas ecclesiā iusticiā paup̄i faciēdo. vulgare vt labores sine dolo dei preceptis obediendo.

¶ De

¶ **E**xm̄ diuidēdi p̄ hanc dictionē ne. sic ptz. te sal. fe. **¶** Ne pplūs i limbo sub mūdi p̄ncipis maneret captiuitate **¶** Ne pplūs i mūdo careret remedio p̄ origina- lis culpe euacuāda acerbitate. **¶** Ne regnū celoz deferret̄ ipsū q̄rentibz puri cordis sinceritate

¶ De q̄t vel de quibz

¶ **U**t diuidat̄ thema p̄ sententiā hanc dictionū de quot optz cōsi- derare de quibz p̄t verbū theā- tis verificari siue fuerint p̄nci- palia agenda siue instrumēta vel quecūq; alia cōsimiliter p̄ti- nēcia. de quibz p̄t verificari ac- tus verbi **E**xm̄ capto p̄dco the- mate. sal. te fe. sic est p̄cedēdū quatuor saluū faciūt hoīez po- sitū in piculo **P**rimū scutū in p̄lio. scdm̄ nauis in mari. terciū gladius inter hostes. q̄rtū the- saurus in captiuitate **S**ic mo- raliter q̄dlibet p̄dictoz. sal. te fecit. **P**rimo scutū fidei saluat te cōtra hereticā impugnationē. **S**cdo nauis vtutis cōtra inyn- dacionē demergentiū piculorū et vicioz **T**ercio gladius verbi dei ad peccati resecacionē **E**t q̄r- to thesaurus passiois xp̄i sal- uat te ad tui ab infernali capti

uitate liberationem

¶ Locus

¶ **A**d diuidendū thema p̄ modū locale est aduertendū q̄ sumis hic locus p̄ re materiali exten- sa sicut est castrū nauis tēplū mons arbor gladius porta do- mus lucerna cubiculū cathedrē mensa et sic de alijs quibz p̄nt applicari moraliter virtutes vel vicia. **A**liqñ p̄pter p̄prietatem localem aliquādo p̄pter p̄prietatem naturālē et aliqñ p̄pter vtrāq; sicut vocari localiter de pyro qd̄ est pyramidale h̄is cōnū basim et rotunditatē que dicuntur locales p̄prietates. **E**t vltra has p̄prietates pos- sunt notari proprietates natu- rales sicut sapor dulcedo matu- ritas: que sūt nales propieta- tes in scuto nauis denario et sic de alijs que sūt artificialia no- tant̄ frequēcius proprietates locales q̄ naturales vt in scu- to possunt notari figura trian- gularis pictura et huiusmodi que sunt localia. possunt etiā notari in talibus ea que sūt na- turalia scz q̄ scutū sit ex auro qd̄ est naturaliter ponderosū **¶** **I**tem in cruce que est res ma- terialis et localis localiter extē- sa possunt notari tales propri- etates locales scilicet q̄ habet vnam partem versus sursum a- liā partem vsus deorsū vnam vsus dextrā aliā versus sinistā

Et iste pprietates locales pnt
moralisari ad mores. **I**n cruce
etiā pnt notari pprietates na
turales sicut d qua materia sit
cruce vtz in hijs versibz. **P**es ce
drus mediū cpressus oliuaqz
sūmū palmaqz trāspomitur su
it in cristi cruce lignū. **E**x istis
pprietatibz pnt applicari mo
res s^m congruenciā sed vt pluri
mū i rebo localibz artificialibz
sicut q^d. **M**ocant localia pp
ter extensionem quātitatiuā vt
pdictū est. **E**xm ergo diuidendi
p locū siue p modū locale ptz
capto predicto themate. **S**al^m
te fecit: sic diuidendo lege q
q^{tuor} locis xp̄us saluauit diū
sos. **S**aluauit petz i mari: mu
liere adulterā i templo. mariā
magdalenā in diuinio et omnē
homiem capacē redēptionis in
cruce. **M**oraliter per mare mū
diales tribulacōes. **I**n quo lo
co nota vndas flatū velū littus
p fundū mariū q^d h² mōi per
tinencia per tēplū nota tēpluz
v²utis. **I**n q² loco nota pauimē
tū parietes colūpnas fenestres
grādaria et delicias p²ciositatē
cibi et eius effectus et mīstros
h² diuinij et sic de ceteris circū
stancijs. **P**er cruce penitenciaz
et p²rtibus crucis applica par
tes penitencie. **I**ste modus di
uidendi thema potest dici loc²
siue mod² localis qz totā mā
teia s^moīs poī i rebo localibz

Impedimenta

Via diuidendi per impedinen
ta aliquādo ouenit pncipio ser
monis et nō tantū pncipio sed
multociens potest multiplicai
mā infra s^monem per hāc vi
am. **E**xm diuidendo pdictū the
ma per impedimenta sicut ptz
tria ipediūt hoīem ne sit parti
ceps saluacōis cristi scz obsti
nacio induracōis. cecitas mū
dane dilectionis vel delectacōis
mis et ingratitudo finalis despe
racōis.

Processus

Ad agnoscendū qualiter diui
dendū est thema per p²cessum
est notandū qz p²cessus ouenit
cū aliquibz cū loco eo qz aliquā
est p²cessus in materia locali su
per qua pcedit sermo. **D**iffert
tamen p²cessus a loco vt hic su
mis quia p²cessus nō stat tātū
in vna re locali sed in multis re
bo pcedendo ab vna re ad ali
am quasi cū successione intro
ducendo materiā circa quā cū
instrumentis et modo operadi
et similibus vt materia exigit
sicut ponitur pro exēplo. **R**ex
habens circa se exercitū reginā
ornatissimā cui prosequē vnus
aduocatus apponēs sibi bullā
scriptam in pgameno aut tali
materia pro cā vni² traditois
cui aduocat² petit p donacōis
cartā patēter sigillatā sigillo re
gis et sic de similibus exemplis

In operibus artificialibus sicut exemplificando de mercatore messorie seminatore agricola et de huiusmodi que pñt intro-
duci pro materijs in quibus sta-
bit sermo

Accidit

Thema etiam potest diuidi p
accidēcia vel p proprietates acci-
dētales alicui? qđ ponit i the-
mate **Exm** diuidendo pdictum
thema **Te sal. fe.** **Cōsiderādū**
est pmo q saluacio nra facta p
passionē xpi ē repñsiua dyabo-
licę ptātis **Scdō** speāliter ē sa-
natiua nre infirmitatis. **Tercō**
ē fugatiua mūdialis vanitatis.
Quarto euacuatia mūdial vo-
luptatis et est recupatiua cele-
stis hereditatis

Aduerbū. i. adūbiū

Potest etiā thēa diuidi p adū-
bia significancia circūstancias
accidentales. **Exm** in predicto
themate **Saluū te fecit xpus**
Potent in cruce draconē supe-
rando largiter pñā salute suū
sanguinē effūdendo **Misericor-**
diter p labentibus remedia pe-
nitēcie statuēdo et eternaliter i
caritate pseueratibus regnū celo-
rū cōcedendo

Circumstat

Ad diuidendū thema vel ad di-
latandū aliquā ptem smomis
p circūstācias optet notāe que
circumstant materiam diuidē-
dam et illa debite colligē **Exm**

diuidendo thema predictum p
circumstancias patet sic proce-
dendo. saluum te fecit **In** salua-
cione nostra sancta **In** passio-
ne fuerunt hec cōcurrentia fla-
gella baiulacio crucis. gustus
acetī lancea clauī si voluerim?
saluari in passione cristi opor-
tet tolerare mundiales persecu-
ciones baiulare crucem penitē-
cie gustare sepe acerbam me-
moriā mortis sepe pungi in
mente lancea futuri iudici ac
ligari cruci penitēcie per cla-
uos perseueracionis. **Item** po-
test via diuidendi thema p cir-
cumstancias patere sup̄ hoc
prothemate **Venite.** **Hic** pos-
sunt notari qui possunt venire
et ad quē a quo termino et ad
quem terminū per quam viā
et quo tempore et si sint infir-
die q veniat armatus cum qui-
bus armis et sic de consimilibus
circumstancijs pertinentibus.
Et cōuenit iste modus cum p-
cessu prius dicto in dictiōe siue
vocabulo processus. **Exm** etiā
potest haberi in hoc themate.
videte **In** quo potest notari q
q debēt videre oportet q vigi-
lent q apiant oculos et q ocu-
li nō sint infirmi **Requiritur** e-
tiam lumen circumstans. et q
non sit obstaculum inter ipsū
et visibile. **Similiter** quis op-
tet videre quid videbit vbi quo
modo quando et sic de cōsilibus

et moralisa prout deus dedecit
Similiter homo potest videre super
se celum sub se infernum ante se mor-
tem futuram post se peccata que com-
misit. Intra se conscientiam remordens
tem. Circa se varietatem mundi
et sic de alijs consimilibus

¶ Que

¶ Ad habendam viam diuisionis que
incipitur per sententiam huiusmodi de com-
mis que posite in predictis consilio
optet considerare quod hac via con-
tingit diuidere quoniam verbum thema-
tis est verbum duplicis transi-
onis ut capto hoc themate. Euangelio
so vobis patet quod sunt duo actus
transiunt in hoc verbo euangelio
quia hic venit querere primo quod
bus euangelio 2º quid vel que sunt
illa que euangelio. et super hanc se-
cundam partem stat diuisio per hanc
viam. Cuius eximio potest patere in
themate predicto euangelio vobis
et sic procedendo euangelio vobis
primo omnipotentia dei in vestra
creatione 2º eius amore in ve-
stra redemptione tercio eius mise-
ricordia in sacramentorum contra-
peccata ordinatione. quarto eius ius-
ticia in finali examinatione qui-
to eius retributione per sue legis
observationem

¶ Relatiue

¶ Thema etiam potest diuidi et conti-
nuari ad diuersas materias per
relatiuum. Cuius eximio potest patere in
diuisione sepedicti thematis te
saluum fecit quem liberauit a peccato

originali per baptismum quem
curauit a peccato actuali per pe-
nitentie sacramentum et quem per man-
dato obsequio celeste ordina-
uit ad regnum.

¶ Participans

¶ Thema potest diuidi continuando
diuersas materias themati per
participium. Eximio te saluum fecit. Eius-
dem te a voluptate carnali per sue
legis medicamentum trahens te a mu-
diali cupiditate per tue mortis in-
fessionem et prohibens cordis presump-
tionem per humilitatis considerationem et do-
ces accedie per te per te per deu-
otam contemplationem

¶ Varijs

Thema potest diuidi distinquen-
do aliquem terminum in themate
in modos multiplices. Eximio in the-
mate predicto te saluum fecit potest con-
siderari per sinas scripture multi-
plex saluatio temporalis ereptionis
sanationis et consilii et consilii

¶ Ablatiue

¶ Thema etiam potest diuidi in diu-
sas materias per casum ablatiui et
huiusmodi vie prout huiusmodi duemur ma-
terie desuere quoniam omnis propositio
casus ablatiui. Eximio cuius sic posuit
in hoc themate te saluum fecit.
Saluatus enim homo in vera fide cre-
dendo in obsequio preceptorum
in imitatione consiliorum in medi-
tatione supernorum. Vel sic saluatus homo
a concupiscentia carnali et passionibus
meditando a mundiali confiden-
tia per sue mortis recordationem

et a dyaboli temptacione p deuotam oracionē. **¶** Vel sic **Saluat**ur homo in natiuitate p baptisimū cōtra peccm originale. **¶** In media vita p penitenciā cōtra peccatū actuale et in morte p viaticū eucaristie cōtra supplicium infernale. vel sic p locum siue in p̄cessu **Saluat**ur homo in bello p armorū tuicionē. **¶** In mari p solide nauis subuectioēz et in tenebris p lucerne illustracōne.

¶ Genitiuo

¶ Exm diuidendi thema p casus g̃tios sic p̄t patē. **¶** In h̄s thematibus **Te sal. fe.** Aliq̃ est saluacō voluptatis rep̄ssua et h̄ ē p abstinentiā. Aliq̃ cupiditatis euacuatiua et ē p mortis meōriā. Aliq̃ supbie restrictiua et hec est p p̄pe fragilitatis noticiā. Et aliq̃ ē desperacōis expulsiua et hec ē p fidē et cōstanciā.

¶ Ostendit

¶ Potest etiā thēa diuidi p media ostendenciā ipsū thēa vel aliquā questionē a theāte elicitā. **¶** Exm huius diuisiōis a theāte p̄dicto sic p̄t patē **Te sal. fe.** **¶** Palā est em̄ q̃ xpc te saluū fecit i p̄pā p̄sona et sup cruce suū sanguinē effundendo. et mod⁹ cōgruencie quozūlibet istorū p̄t ostēdi nā arte et figura. **¶** Aliud ex^m eiusdē diuisiōis sic p̄t sūi. **¶** Tria ostēdūt hoīez eē p̄cipē saluacōis x. p^m ē fidei firmitas 2^m spei itegritas. terciū caritatis

¶ Mouet

¶ Thema etiā potest diuidi p media mouēcia vel iduēcia ad faciendū agendū cōsequendū aliq̃d in casu ad vitandū aliq̃d ip̄oꝝ tatū in theāte vel aliq̃d potest eligi ex theāte. **¶** Exm cui⁹ de themate pred cō **Te sal. fe.** **¶** Multa mouerēt hoīem ad cogitandū vel ad regraciandū deo d̄ saluacione sua. **¶** Antiquē legis alleuiacio. sui sanguinis effusio iherosolimi spoliatio sacramētoꝝ p̄stitucio et ianue celestis ap̄cio.

¶ Et

¶ Exm diuidēdi p hūc terminū vt qui aliquñ denotat circūstanciā sic potest patē in predicto themate **sal. te fe.** saluauit de⁹ hoīez. vt sp̄tis antiq̃ p̄tātē cōculcāret. vt hoīem ad dei cultū feruēci⁹ incitāret. vt sui mīaz erga hoīez ap̄ci⁹ infinuaret. et vt hoīez hēditati perditē graciosē restauraret.

¶ Hystoria

¶ Ad diuidēdū thēa ponēdo totā māz h̄mōis i cētis hystoriis exponēdā sic applicando quilibet p̄ncipali vnā p̄ncipalē hystoriā. **¶** In cē expōne et dilatacōe stet tota mā p̄ncipal̄ mltū inuolat sci re ouemēt iducē tales hystoias. **¶** Pro q̃ p̄t notari q̃ vna via in]troducēdi hystoriā cōueniēter fit p cōclusionē g̃nalem cōcernētem materiam totius hystorie aut aliq̃d notabile in hystoria

aut aliter intentū finale ipsius
hystorie qua q̄stione p̄supposi
ta d̄z talis hystoria induci ad
probandū vel cōfirmandū ip̄
sam q̄stionē **Ex^m** diuidendo p̄
assumptū thema sic. sal. te fe
cit **De** triplici saluacōe inueio
p̄mo qualiter prelati saluat
gregē suū in cōtinuacōe orōnis
et assiduitate p̄dicacōis. **1°**
q̄ dux bonus saluat gētem su
am in subditorū defensione et
iusticie executione **Et** tercio q̄
homo ab hoste saluat semetip
sū in p̄uoloz prudētī circūspe
ctione **Iam** iste q̄stiones tres
p̄dicte p̄nt p̄bari p̄ tres hysto
rias **In** quaz expōsicōe et di
latacionē p̄t stare materia ser
monis **Figura** p̄ma habet in
exodo de moyse qui p̄ doctrinā
legis et deuotā oracionē salua
uit populū in deserto **Nota** hi
storiā et applica facta moyse
ad p̄latos sic q̄ sint eruditi in
lege dei q̄ sit vir mansuetus o
rans pro peccō populi in mōte
S; tñ seuerē puniens populū
quē vidit publice peccāre semp
obiurgās cōtra peccā populi cō
stituēs sub se iudices sapiētes
qui nō debēt vendē peccā s; pu
nire et sic p̄nt notari in hac hi
storia illa que oueniūt et mo
ralisari ad p̄latos et intermiscē
do auctes doctorū et scripture
ad propositū p̄tinētes **Diri 2°**
q̄ alia est saluacio q̄c. **Figura**

hui? habet ioseph q̄ nobis ille
dux pugnauit pro populo et
diuisit illis hereditatē q̄c. **Mo**
ta hystoriā et moralisā ad po
tentes seculi qualiter ipsi d̄nt
pugnare pro populo et diui
dere illis et nō recipe ab eis et
filī ioseph habuit magnā meō
riā vt archa dei tractaret hone
ste et voluit sacerdotes semper
in bello clangere tubis sic mili
tes haberent magnā meōriā
de timore ecclesie et multū cōfi
derent in oracionib; mīstrozū
ecclesie **Diri tercio q̄c.** **In** cui?
figura legitur de rege dd q̄ da
uid circūspecte se habuit qñ e
rat p̄secutus a saul **Nota** hysto
riā. dauid iustū saul dyabolū
significat **Nota** lanceā saul q̄c
Arma quib; voluit interficere
dauid: et introduc cetera notā
da. et moralisā vt xp̄us fecit
pro tēpore. p̄ ista exempla p̄
qualiter hystorie oueniēt in
troducūt qñ p̄ponūt cōiunctōes
cernētes materiā hystoriā e
narrādaz **Aliqñ** at cōiunctōes p̄
supponēde ad hystorias itrodu
cendas oueniēt cōnectūt ipsas
hystorias ad māz thēatis per si
militudinē vt per cōparacōez ad
aliq̄d nōbile ī hystoria itrodu
cēda **Ex^m** hui? hēt p̄? ī h̄ v̄bo
saluū **Ex^m** p̄t tñ sic poi sūpto
thēate poti saluū te fecit **Inue**
nit in apo. de hoīe eq̄tante sus
per equū. in zacharia de curru

In euangelio de nauī. **S**i vis
istas hystorias p materiā ser-
monis introducere ad p̄dictū
thema sic p̄cede. **S**aluū te fecit
sicut p̄nceps in curru sedēs ex-
ercitū ad p̄liū incitando. **S**icut
miles sup equū residens ad sin-
gulare certamen propetādo et
sicut nauta in mari ad nauī p
rete pisces congregādo. per curz
euangelia quatuor rote curru
q̄tuor euāgeliste equi trabētes
q̄tuor doctores vel q̄tuor sciēcie
liberales. **I**n scdo mēbro miles
xpc equz vniuersitas v̄tutū sic
applicando quatuor pedibz eq̄
q̄tuor v̄tutes cardinales et cē-
teras v̄tutes ceteris mēbris cer-
tamen in cruce contra hostē. id ē
dyabolū. **I**n tercio nauta xps
nauis fides ecclie rethe p̄dicacō
pisces pplūs et mare mūd. **E**t
sic fit introductio ad hystoriā
p̄ponēdo q̄stioz cū nota similitudi-
nis. **I**ta p̄t fieri p notā p̄posicio-
nis scz in per ad super et h̄mōi
sic i h̄ thēate p̄t. **A**scendit xps
in montē in nauī in ciuitate in
tēplū et sic de alijs. **S**ed q̄i pro
maiori parte videt̄ obseruan-
dū q̄ q̄n aliq̄ hystoria prolixa
vel brevis aliq̄ auctoritas scrip-
ture est introducēda in p̄dica-
cōe dz aliq̄ orō vel conclusio p̄ce-
dere que cōfirmāda ostendēda
vel probanda ē per talem hy-
storiā vel auctoritatē sequentē
Sz vt hoc fiat facili? expedit

predicatori anteqm cōpilet ser-
monem aggregare hystorias
et auctoritates p̄cium ad ma-
terias quas proponit tractare
quibus auctibz habitis stude-
at elicere cōclusiones ex eis que
possunt probari per illas au-
ctoritates. et cum opus fuerit
tales auctoritates pertractādi
presupponat cōclusiones ip̄sis
auctoritatibz cōuenientes et
probet ipsas cōclusiones per
auctoritates a quibus ille con-
clusiones elicitē fuerant. **E**xem-
plum si quis in vna parte ser-
monis vult reprobaē superbi-
am per certas auctoritates que
de superbia inuenit in scriptu-
ra videat primo que possunt e-
lici per illas auctoritates forte
ex vna elicitur q̄ superbia dei
sit iniuriatiua ex alia q̄ ē rōnis
obscratia. ex t̄cia q̄ ē erga pro-
ximū mali exēpli inductiua ex
q̄rta qd ē vindicte postulatiua.
ex hac auctoritate qd ē demo-
nibz placatiua ex sexta qd ē ad
iehellā p̄ductiua. ex septima
qd ē gracie perdituiua. **I**ā ad tra-
ctandū auctoritates p̄dictas cō-
clusionibz cōueniētes meli? in-
troducūt p? q̄ conclusiōes pro-
ponūt vt enarracō qd superbi-
a diffinitie si q̄s voluerit et iux-
h̄ q̄ sūt supbi si predicator vo-
luerit in illo stare vt vltiori? in-
troducant hoīes ad vitandū
supbiā potest sic procedi ac si

diceret **I**stud maledictū pecca-
tū supbie deberēt omēs hoīes
abhomiare vel abhorrere pp-
ter septem malas addicōes seu
pprietates que inveniūt in ea
Primo em̄ eius addicō est q̄ sit
deo iniuriatiua. **N**ō in psalmo
Supbia eorū qui te oderūt a-
scendit semp. **S**cdo sic pcedes
ceteras pponendo diuicōes p-
bādo eas p auctoritates ex q̄-
bus ille diuicōes elicitue fue-
rant. **N**ō tñ semp in vna mate-
ria optet multiplicare tūc conclu-
siones pbandas p bystorias
vel auctoritates sequentes sed
aliquñ plures aliquādo paucis
ores scdm q̄ quis voluerit sta-
re plixius vel breuius in vna
materia et aliquñ vna diuicō
ppositua pbat et cōfirmatur
p multas auctoritates sequen-
tes. **A**liquñ p longam bystoriā
et ideo in istis oportet tempae
modū scdm q̄ dñs dat intelle-
ctū predicatori. **P**atet ergo ex
predictis q̄ qñ thema diuidit
in cōclusiones qualescūq̄ vel i
pnāpalia quorū fundaciones
cōuenienter stant in bystorijs
tūc ipse bystorie pñtenter in-
ducūtur

Cum
Exm̄ diuidendo thema cū hac
ppositione cū. **X**p̄c em̄ saluos
nos fecit cū motu sue pietatis
carnein de virgine assumendo
cū pena sue humanitatis nos

in cruce redimendo cū potēcia
diuinitatis inferni claustra spo-
liando cū titulo equitatis capti-
uos ad gloriā reducendo et cū
stola immōlilitatis ciues i gau-
dio pñando. **E**t pñt notari q̄
ista pp̄ositio cū et dñiles cōueni-
enter cōnectūt verbū thematis
ad circūstancias sibi cōuenien-
tes. **E**x^m huius pñt haberi sūp-
to hoc themate pugnate sic di-
uidendo cū scuto cōtra hereticā
prauitatem cū gladio verbi dei
cōtra viciorū enormitatem cum
iaculis deuote oracionis cōtra
serpentis antiqui calliditatē cū
lorica iusticie et equitatis cōtra
mūdi cupiditatem. **A**liud ex^m
diuidēdo thema negatiue per
ppositiones sic patet. **H**ic ei q̄
peccauit nō saluat sine vel abs-
q̄ fide credendo sine effcū fac-
mēto sine detestacione pccōr
et sine custodia mandatorū

¶ Quia

Potest etiā thema diuidi p no-
tā causalē cuius modi est iste ter-
minus qz vel qñ et similia. **E**x^m
huius pñt sūpto h̄ theāte. **C**aus-
te ambuletis qz tempus mīe
pñt si nō accipis hic viuēdo
qz aduersari⁹ semp vigilat vt
nos pñpitet in tēptando quia
mūdus allicit ad vanitatē ho-
minez in pñperis obcecando et
quia caro declinat ad volupta-
tē futurū iudiciū negligendo

¶ Contra

Diuidi etiā p̄t thēa p̄ illa que
cōtrariant̄ alicui qđ ip̄ortat̄ in
thēmate **Ex**m̄ hui⁹ diuisionis
in p̄dicto thēmate. **T**e saluū
fecit sic p̄t̄ quatuor ḡn̄a hoīm
cōtrariant̄ amorī x̄p̄i quē nob̄
ostendit in saluacōe n̄rā p̄^o sup̄
bi cōtrariāt̄ x̄p̄o q̄ saluauit no⁹
se ad mortē humiliādo. 2° inui
di q̄ cōtrariant̄ x̄p̄o p̄ crucifigē
tib⁹ obsecrādo. tercio glāntes ī
volūtate carnis cōtrariant̄ x̄p̄o
qui carnis laceracionē ptulit in
flagellando. **E**t q̄rto accidiosi
cōtrariāt̄ x̄p̄o q̄ sanguinē effu
dit suā passionē acerbissimam
meditando **A**liud **ex**m̄ diuide
di p̄ cōtrarietate p̄t patē sup̄to
eodē thēmate sic **R**eperio ī scri
pturis q̄ quatuor saluāt homi
nē cōtra anime sue picula. hūi
litas saluat hominē cōtra sup̄
bie vanitatem **A**bstinencia sal
uat hominē cōtra carnalē volu
ptatem largitas elemosine con
tra mūdi cupiditatem et fidelis
sp̄s saluat hominē cōtra despeā
cōmis acerbicatem.

Pertinet

Thēa etiā potest diuidi p̄ cō
didones p̄tinentes ad māi⁹ the
matis vel alicui⁹ effectus sequē
tis ex māi⁹ thēmatis **Ex**m̄ capiē
do hoc thēa pegrin⁹ es potest
tal̄ diuisio fieri in māi⁹ s̄m̄omis
ad pegrinū p̄tinet baculus pe
ra tabardū et pelens aucte an
batte vt sciat luringuāgiū cau

te gerere monetā suā die lucen
te p̄uidere de hospicio et sic de
cōsilib⁹ que p̄nt applicai ad mo
res pegrinātis sp̄ūaliter ad su
pnā ibzlm̄ **Ex**m̄ etiā potest sui
sup̄to predcō thēate **T**e saluū
fecit hoc mō p̄ p̄cessu hui⁹ ser
monis est notandū q̄ tria p̄t̄
nēt hominē q̄ vult esse p̄ticip̄s
saluacionis cristi p̄mū est fi
dei stabilitas in articulis credē
dis **S**ecundū est pura volūtās
in obseruacōe mādatorū et ter
ciū cōfessionis celeritas p̄ exp̄i
acionē peccatorū

Effectus

Thēma etiā potest diuidi p̄ e
nūacionē materie ip̄ortate in
thēate siue effc̄is illi sint boni
siue mali s̄m̄ ip̄i⁹ thēatis reita
tē **Ex**m̄ in thēate predcō sic p̄
cedēdo tres notabiles effc̄is tā
cōmoda tā p̄ficua tres cōdicōes
tria mirabilia opa. vel sic de b̄
mōi inueniūt̄ in saluacōe n̄rā
facta p̄ passionē cristi **P**rimū
q̄ passio cristi fuit original̄ cul
pe mūdaticia. 2° cōreōm̄iaz t̄mi
natiā. t̄cio q̄ fuit infernoy sp̄o
liatiā et q̄rto q̄ fuit ianue cele
stis t̄s̄eratiā **E**t ex opposito vbi
māi⁹ thēatis facit mēcionē vicij
potest fieri diuisio enūando ef
fectus vicij seu viciōy

Conclusio

Thēa etiā p̄t diuidi ī cōclusio
nes certas q̄ eliciūt̄ ex thēate ī
quarū probacione stat materia

sermonis **Ex** in predicto thea-
te te saluū fecit accipio tres cō-
iunctiōes. Primo q̄ saluacō no-
stra p̄ cristi incarnacōz fuit an-
gelis gaudiosa p̄ lapsus nostri
restauracōe. Secdo fuit homini
graciosa pro sue hereditatis re-
cupacōe. Tercio q̄ fuit xpo
dolorosa in sui sanguinis effu-
sione. Quarto q̄ fuit dyabolo
luctuosa in infernoz spoliacōe.

¶ Questio

¶ Thema potest diuidi in prin-
cipalia p̄ questiōes. Nam cir-
ca thema predictum p̄nt queri
iste questiones. quare tam lon-
ge fuit saluatio hominis pro-
telata. Secdo quare cristus cū
potuit aliter saluasse voluit p̄
illo mori. tercio quare deus no-
luit hoc facere p̄ angelū vel ali-
am creaturam. Quarto vtrū in
saluacōe nostra sanguinē suū
fudit p̄ omibz et sic de cō-
similibz questionibz p̄tinenti-
bz materie theomatis assumpti
sicut quereretur vtrū passus ē cri-
stus pro saluacōe a quibus
coram quibz et quid recupauit
homo saluatus p̄ passionē cri-
sti et sic de cōsimilibz.

¶ Stat

¶ Per hoc verbū stat vel p̄ verbū
similis sentencie thea sepe po-
situm p̄t diuidi hoc modo. Sal-
uacō nrā stat i quatuor scz i fi-
dei veritate in spei stabilitate et
in caritatis puritate. Vel sic i dei

dilectione et pauperis cōpassi-
one in fraterna correctione in
boni exempli ostentacōe in pe-
nitencie frequentacōe. Et ad
istū modū diuidendi valēt mlt̄
ta verba cōsimilis sentencie sic
disponere cōstituere ponere vt
sic dicendo Deus posuit dispo-
suit cōstituit et ordinauit reme-
dia saluacōis nrē in tot ac

¶ Cōpat

¶ Thema p̄t diuidi p̄ cōpacōez
sic cristus saluauit nos sic pel-
licanus pullos proprio sang-
uine viuificando sicut dux no-
bilis pro viuificacōe populi
se ad mortem exponendo sicut
pōtifex deuotus pro plebe sua
sacrificiū imolando et sicut pa-
stor p̄uidet oues suas a faucibz
lupi liberando. Vel sic ex gratitu-
dine quā cristus ostendit in sal-
uacōe p̄ape possumus q̄ cri-
stus plus dilexit nos q̄ vir vx-
orem plus q̄ mater filiū plus
q̄ alijs suam vitam. et vltiori-
sic p̄cede in hijs pro materia
sermonis.

¶ Adueniūt

¶ Thema p̄t diuidi p̄ hoc verbū
adueniūt vel p̄ verbum cōsimi-
lis sentencie p̄ enarracionē effe-
ctuū qui includunt in materia
theomatis. **Ex** in p̄dicto thea-
te tres magni honores adue-
niūt humāe nature per salua-
cōnem suā in passione xpi i car-
nati primū q̄ humana natura

vnit' deitati. 2^m q' homo diuigi-
tur angelorū fraternitati et ter-
ciū q' homo restituit' celesti be-
reditati

¶ Arguio

¶ Thema p't diuidi p argumen-
tū et hoc est qñ sermo fit ex ta-
lib' pñcipalibus quorū primū
et 2^m sūt premisse ad inferendū
terciū pñcipale sicut antecēdes
infert consequens

¶ Littera

¶ Thema potest diuidi p lras.
et hoc est quādo materia s'mo-
nis notatur in certis materijs.
que notari possunt i litteris a-
liqui' dictionis in themate **Ex**
emplū. sumat' ista dictio mox
pro themate tūc sic p'cede. **In**
ista dictioe sūt quatuor littere
in quibus possunt notari qua-
tuor quo p' tria mortē spūalem
et quartū mortē casualem idu-
cūt primū in hac littera in no-
tatur mūdi varietas si diligat'
2^m in o opus carnis.

¶ Aliud exemplū potest patere
sūptō hoc nomine ibus p the-
mate processus sermonis po-
test notari in trib' litteris qui-
bus scribitur p'dicta dictio ibus
scz i b c **Qui** vlt habere secum
ibesū optet habere tria que po-
ssunt notari in p'dictis trib' lit-
teris p'mo vnitatē fidei in cre-
dendo que notat' in i que scri-
bitur vnicō tractu 2° caritatem
duplicem deū et proximū dili-

gendo que notatur in b que fit
ex duplicib' tractibus. quorū
vnus est versus sursum. et alius
versus deorsum. tercio ac

¶ Signa

¶ Thēa etiā p't didi p signa sic.
Per fig' estimāe possum? q' a-
liquis est pñcip' saluacōis xpi
p'm ē v' fidei possessio. 2^m pccā
detestacō terciū p'me frequētiā
q'rtū vbi dei dilcō. q'ntū p caita-
tē opacō sextū carnis reuelacō
septim' frāna correpō octauū
paupm opassio nonū mētis in
deū eleuacio decimū in deum
patientis tribulacio.

¶ Interpretacio

¶ Thēa etiā p't didi p interp'ta-
cōz noim **E**rm p't p'cedendo a
thēate p'dcō. te sal. fe. **Legit'** in
scriptura q' de? saluauit iacob
de maū esau **S**usannā falsē cō-
dēpnatā p duos scēores. dauid
otra p'seucōz saul. mariā mag-
dalenā a septē demonib' et pe-
trū in mari **J**acob interp'tatur
luctator. susanna int'p'tat' liliū
dauid int'p'tat' fortis. maria
int'p'tat' mare petrus int'pre-
tat' agnoscēs **I**ā ad propositū
Si vis saluari optz q' sis moā-
lis p'mo iacob luctando otra vi-
cia et mūdi dolosam cupidita-
tē. 2° susanna hñs liliū castita-
tis otra carnalē voluptatē. ter-
cio dauid fortit' pugnādo otra
dyabolū p oracōis assiduita-
tē. quarto magdalena amare

dolendo ad vicioꝝ purgandā
fedtatem. Quinto petrus ag
noscens q̄ in operibꝫ fidei pse
uerātes eternam recipient felie
citatem

Causam

Thema potest diuidi per cau
sas vt ptz superius in dōmibꝫ
quia. ppter **S**ed est notādum
q̄ tūc cōuenientes inducātur
ad aliquā cōclusionem pban
dam que cōclusio debet p̄suppo
ni vt p causas cōcludat. **E**xm
pcedendo a theāte p̄dicto hō
debet ex toto cor de diligere deū
quia saluauit eū p q̄tuor. p̄mū
est q̄ deus homini rationalem
animā ad sui ymaginē inspira
uit. scdm q̄ humano domino
tāta animācia subiugauit. 3^m
q̄ hōiem nō altero p̄cio q̄ suo
sanguine opauit. quartū q̄ ho
minē in p̄ceptis suis ambulā
tem eterne glorie titulo certissi
me p̄destauit.

Postillat

Thema nō pprie dicitur di
uidi per postillationē sed p̄di
care postillando est quādo to
tus processus sermonis stat i
expōsiōe euāgelij vel hystorie
siue eplē vbi fūdatur thēma

Acquirat

Diuisio acquirenda per hoc v
bum acquisitio vel aliud cōsimi
lis significādis ptz equiuale
ter prius in dictione adducit
et in dictione effectus **C**ui? ex^m

etiā ptz sic. tria acquirat homo
ad saluacionem suam in passi
one cristi primo cartam euacu
atiuā culpe originalis in fōte
baptismi scdo medicinā curati
uā culpe actualis in piscina pe
nitenciali tercio electuarium i
fusione gracie spiritualis in euz
caristie sumptione sacramenta
li et quarto stolā vite immorta
lis per dei dulcissimā fruiōem
in gloria eternali. **I**stud enim
fit per modum localem et po
test facilius aliquādo fieri sine
loco. **M**ulte enim alie dictio
nes sūt cōsimiles in sententia
pro isto proposito ad istā di
ctionem acquirō. **E**t sic dicen
do **A**liquis acquirat obtinꝫ lu
cratur inuenit vel possedit tot
cōmoda per saluacionem ac
Vel sic. deus offert dat et largi
tur vel cōcedit homini tot boā
in saluacione sua et sic de cōsi
milibꝫ

Modos diuidendi hic deficiē
tes require in tractatu p̄ce
denti.

Et sic est finis libelli
de arte p̄dicandi

Periciēs cleꝝ sine p̄ea casibꝫ
istis **L**udens. ignorans. te de
fendendo. docendo. iussu p̄lati
si p̄monitus ferat arma. si cū
coniūcta michi repio mulierē

Deo gracias

Incipit p[ro]hemiu[m] de arte be-
ne moriendi

Om[n]i de p[re]sentis exilij et
mortis miseria t[ra]nsitus
p[ro]pter moriendi i[m]perici-
a m[ul]tis n[on] sol[u]m laicis veru[m]etia[m]
religiosis atq[ue] deuotis difficil[iter] mi-
nis multu[m]q[ue] p[er]iculosus ymo e-
tia[m] terribilis et horribil[is] valde
plexq[ue] videat[ur]. Idcirco in p[re]senti
materia que de arte moriendi
est quida[m] breuis exhortac[i]o[n]is
modus circa eos qui in mortis
articulo s[un]t co[n]stituti hic m[ul]tis in-
tuitu est subtili co[n]siderac[i]o[n]e nota-
tus atq[ue] p[er]pendend[us]. Eo q[uod] mo-
dus iste generaliter omnib[us] ca-
tholicis ad arte[m] et noticiam bene
moriendi co[n]quirenda[m] plurimu[m]
valere et prodesse p[otes]t. Co[n]tinet
aut[em] materia ista sex p[ar]t[ic]ulas
Quay[us] Prima de laude mortis
et sci[en]tia bene moriendi existit
Secunda t[em]ptac[i]o[n]es bene mori-
endi co[n]tinet Tercia interroga-
c[i]o[n]es Quarta quanda[m] instru-
ctionem cum obsecrac[i]o[n]ibus
Quinta exhortac[i]o[n]es Sexta co[n]-
tinet orac[i]o[n]es sup[er] agonizantes d[i]c[en]-
das ab aliq[uo] assistentiu[m] eto et fide-
li

Prima p[ar]t[ic]ula d[e] laude mor-
tis et sci[en]cia bene moriendi.

Om[n]i omniu[m] terribiliu[m]
mors corp[or]is fit terribi-
lissima sic p[ro]p[ter] in t[em]p[or]e
et[er]n[u]m ait Mors t[ame]n a[n]i[m]e tato
est horribilio[r] atq[ue] detestabili-
or q[uam] to a[n]i[m]a corp[or]e e[st] nobilio[r] atq[ue]

p[re]cioso[r] d[i]c[en]te p[er] s[an]c[t]u[m] Mors p[er]co-
ru[m] p[er]uicacia[m] S[ed] nichilo[m]i[us] p[ro]p[ter]ba
attestante p[re]ciosa s[an]c[t]a in d[i]sp[er]at[i]o[n]e
d[omi]ni mors s[an]c[t]o[r]u[m] ei[us] qualicunq[ue] et
a morte moriant[ur] N[on] sol[u]m at
p[re]ciosa e[st] mors s[an]c[t]o[r]u[m] martiru[m] ve-
ru[m]etia[m] alio[r]u[m] sancto[r]u[m] siue iusto-
ru[m] bono[r]u[m]q[ue] xpianor[um] necnon
peccato[r]u[m] quancu[m]q[ue] malig-
no[r]u[m] vere co[n]trito[r]u[m] et in vera fide
atq[ue] in s[an]c[t]e matris ecclesie vni-
te moriendu[m] S[ecundu]m illud ap[osto]li
Beati mortui qui in d[omi]no mori-
unt[ur]. Propter q[uod] etia[m] diuina
ait sapiencia q[ua]nto c[on]iust[us] si mor-
te p[ro]cupatus fuerit in refri-
gerio erit Si tamen moritur
in t[em]ptac[i]o[n]ib[us] et alijs i[n] mortis
agonia sibi necessarijs co[n]stiterit
atq[ue] prudenter se tenuerit atq[ue] re-
uerit queadmodu[m] in seque[n]ti mani-
festat Et ideo de laude mortis
du[m]taxat bono[r]u[m] quida[m] sapiens
sic ait Mors nichil aliud e[st] q[uam]
exitus de carcere finis exilij depo-
sicio oneris g[ra]uissim[i] corp[or]is
o[mn]i e[st]tudin[u]m termina[n]s o[mn]i vi-
culor[um] dirupco[n] debiti n[atu]ralis solu-
cio reddit[ur] i[n] patriam i[n]gressus i[n] glo-
riam 1a ecc[lesi]e vii. Melio[r] e[st] dies
mortis die n[atu]ritatis Q[uod] nimis
de bo[n]is et electis t[em]p[or]e e[st] itelli-
gendu[m] q[uia] mal[at] atq[ue] repro[b]u[m] nec di-
es n[atu]ritatis nec mortis b[on]o d[i]c[i]-
p[otes]t Qua p[ro]p[ter] bon[us] xpian[us] y-
mo etia[m] p[er]co[r]u[m] q[ui]lib[et] v[er]e co[n]tritus
et fidelis de morte corp[or]ali etia[m]
q[ui]cunq[ue] a q[ui]cunq[ue] q[ui]cunq[ue] de

causa sibi illata cōtristari non
debet neq; p̄turbari nec ipsam
p̄timescere sed sponte atq; volū
tarie mentis racōe que sensuali
tati vtiq; dominat̄ mortē susci
piat atq; sufferat. patienterq;
sustineat suā in h̄ voluntatem
plenarie diuine cōformās atq;
cōmittēs voluntati vt tenet: si
tamē bene et seure h̄inc egre
di voluerit atq; mori quodā sa
piente sic dicente **B**ene moi ē
libenter moi **D**einde subdit idē
vt satis vixerim nec āni nec di
es faciūt sed animus. **H**ec ille.
Cum igitur ex debito atq; iue
naturali om̄es mori necesse sit
ymo et om̄es oporteat quādo
et qualiter et vbi deus om̄ps
voluerit cūq; ip̄si? dei volūtas
semp et vbiq; bona sit iusta at
q; recta sicut testat̄ cassianus
in libro collacionū **F**idelissim?
deus om̄ia que vident̄ vel ad
uersa vel p̄sp̄era p̄ nostris vti
litatib; dispensat magisq; ē p̄
suoꝝ salute et cōmodo prou
idus atq; sollicitus qm̄ nos ip̄si
sumus pro nobis. **C**ūq; mor
tem corp̄alē subterfugē euadē
atq; imutare mīme valeamus
idcirco mortē ipsam etiā sen
sualitati recalitrando ex mētis
rōe bñ disposite volūtariē et li
benē abiq; murmure et tradis
ctiōe qm̄ d̄s voluerit dēm? acce
ptare **D**n̄ seneca. feras nō culpes
qd̄ imutāē nō vales **E**t iterū.

Si vis ista q̄b; vrgeris effugē
nō vt alibi sis optz h̄ ali? **P**re
terea vt homo xp̄ian? bene et
seure moriatur necesse existit
ei vt mori sciat. **D**icere autem
mori vt quidā sapiens ait est
patū habere cor et aīm om̄i tē
poē ad sup̄na vt qm̄cūq; mors
veniat patū eū inueniat vt abs
q; retractione eā recipiat quasi
qui socij sui dilecti aduentū de
sideratū expectat. **H**ec est scien
cia vtilissima in qua religiosi p̄
cipue magis qm̄ seculares sine
intermissiōe cotidie atq; cōtinue
solliciti studere debent vt eā re
uaciter app̄hendāt **P**erserti cū
idip̄sū status eligiōis exigat
et requirat: qm̄q; etiā quilib;
secularis clericus et laicus siue
ad moriendū dispositus ac pa
tus fuerit siue nō nichilomin?
obedire qm̄ ei mādāt teneat.
Debet itaq; nō solū religiosus
verūetiā quilibet xp̄ian? bon?
et deuotus q̄ bñ et seure mori
desiderat talit̄ viuē et sic se brē
vt oī hora qm̄ de? voluerit moi
possit **E**t ideo vitā brē dz i pa
ciēcia et mortē i desiderio exē
pauli q̄ dixit **C**upio dissolui
et cū xp̄o

Scda p̄tula de tēptacionib;
morienciū.

Desecūdo est notādū q
moriuri in extremis.
grauiores hñt tēptaci
ones et tales q̄les in vita sua

nūq̃ habuerūt. Sūt autē hui⁹
modi temptacionū q̃nq; p̃nci-
pales. Quarū p̃ma est in fide
eo q̃ fides totius salutis extat
fūdamentū. teste ap̃lo qui ait.
Fūdamentū aliud nemo p̃t po-
nere nisi qd̃ positū ē. Uñ aug⁹.
Fides ē bonorū oīm fūdamentū
et humane salutis iniciū. Et iō
iterū dicit ap̃lus. Impossibile
est sine fide deo placere. Uñ ior̃
bāmis tercio. Qui nō credit iā
iudicatus ē. Cū g⁹ talis tātaq;
vis ī fide cōsistat vt sine ea nul-
li oīno possit esse sal⁹. Ideo dy-
abolus totis virib; hōiez in ex-
tremis ab ea totaliter auertere
nitit⁹ vel saltē ad deuiandū ī ea
aut aliquib; errorib; sup̃sticio-
sis vel bēsim sapiētib; ipsū de-
cipe elaborat. Bonus at̃ xp̃ia-
nus nō solū p̃ncipales fidei ar-
ticulos verū etiā toti sacre scrip-
ture in oīb; et p̃ oīa credē tene-
tur ad min⁹ īp̃licite. Ac etiā scē
romane ecclesie statutis subiec-
tus esse et in hīs firmiter per-
manē atq; mori. Alioqñ q̃ cito
in aliquo p̃missorū errare in cē-
pit tā cito a via deuiat vite et sa-
lutis. Sciendū tñ indubie q̃
in temptacione ista aut alijs se-
quentib; dyabolus nulli oīno
q̃ diu liberi arbitrij vsū bñ di-
sp̃osite racōi⁹ habuerit nisi sp̃ō
tē ei cōsenserit aliquatenus po-
terit p̃uale. Nequaq̃ igit⁹ bo-
nus catholicus dyaboli illusio

nes terrores atq; oēs p̃suasiones
timē d; qz mēdax ē et p̃ ei⁹ ve-
ritate attestante. S; firmissime
ī ṽa fide ac scē m̃ris eccl̃e ṽmita-
te et obediēcia ṽiliter p̃seuet at
qz moriat⁹. Est at̃ ṽtile et bonū
fiut in q̃busdā religiōib; fieri
solet vt simbolū fidei circa ago-
nizantes alta voce dicat⁹ pluri-
esq; repetat⁹ vt p̃ h̃ īfirm⁹ ad fi-
dei cōstāciā aiēt⁹ et ab eo demo-
nes q̃ illud audiē nequeūt abi-
gāt. Porro ad ṽē fidei cōstāciā
etiā p̃ncipalit̃ aiare debet infir-
mū fides atq; fidelit̃. Abrahe
ysaac et iacob. Diliter et fides
infidelit̃. s. iob iacob meretricis
achior et similitū. Ac fides ap̃lo
tū necnō inuābiliū m̃m cōfess-
sorū atq; ṽginū. Nā p̃ fidē omēs
antiq̃ et moderni deo placuērūt
qz vt sup̃ dictū ē. Impossibile
ē sine fide deo placē. Itē ad idē
debet etiā inducere infirmū du-
plex ṽtilitas fidei. Vna ē vera fi-
des oīa p̃t teste dño ību ī euāg̃.
Oīa possibilia sūt credēti. Alia
ē q̃ vera fides oīa īpetrat. fiut
idē dñs ait. Quicq̃d orātes pe-
titis credite et accipietis. etiā si
dixeritis monti huic tollere ac
fiut montes casp̃ij petente a-
lexandro magno adunati sūt.
Secunda temptacio ē despera-
cio que est contra sp̃em et confi-
denciam: quam homo habere
debet in deum. Cum enim in-
firm⁹ dolorib; cruciat⁹ ī corp̃e

tūc dyabolus dolore dolori su-
paddit obiciēdo ei peccata sua
modis quibz potest vt eum ad
desperacionem inducat **I**nsup
etiā scdm Innocētiū papam
terciū libro tercio d vilitate cō-
ditionis humane **Q**uilibet ho-
mo tam bonus q̄ malus ante
q̄ anima eius de corpore suo e-
gredias videt cristū in cruce po-
sitū: mali ad cōfusiōē vt eru-
bescant se fructū redempciōis
nō habere **S**ciendū insuper q̄
dyabolus p̄sertim homini pec-
cata nō cōfessa que dimisit in a-
gone rēp̄sentat vt eum sic in de-
speracionem trahat **S**ed tamen
p̄pter hoc de venia nullus hō
omnino debet desperare etiam
si tot latrocinia furta et homici-
dia p̄trasset quot sunt maris
gutte et arene etiā si de eis dem-
prius nūq̄ egisset penitēciaz
nec ea cōfessus fuisset nec etiā
modo cōfitendi eadē habēt fa-
cultatem nichilomin⁹ desperare
nō d̄ **N**ā in tali casu sufficit
sola vera cōtricio interior **T**este
p̄s **C**or cōtritu et humiliatum
deus non despiciēs. **E**t **e**zechiel
ait **Q**uacūq̄ hora peccator in-
gemuerit salu⁹ erit **N**ū et **ber-**
nardus ait **M**aior est dei pie-
tas q̄ queuis iniquitas **E**t **au-**
gustinus sup iobem dicit. **D**e
nemine ē desperandū interī q̄
est in hac vita: solū em despera-
ciōis crimē est qd̄ mederi non

potest **N**ū et idē. nō nocēt ma-
la p̄terita si nō placēt **N**ullus
igitur desperare debet etiā si to-
cius mūdi peccata sol⁹ cōmisis-
set **I**n casu si etiā ei cōstaret q̄
de nūo cōdempnādorū esz nul-
laten⁹ tam propter hoc despe-
randū est eo q̄ p̄ desperacionē
nichil aliud agit nisi q̄ per eā
piissimus deus multo magis o-
ffendit et peccata alia forcū
aggrauant pena q̄ eterna in i-
finitū augmentat **P**roinde ad
cōfidentiā v̄ā quā p̄cipue ifir-
mus in deū habere debet in a-
gone inducere eū debet disposi-
tio cristi in cruce **D**e qua dicit
bernardus. **Q**uis nō rapletur
ad spem et ad impetrandū cō-
fidentiā si attenderit in cruce p̄
corpis dispositionē vide caput
inclinatū ad te audiendum os
ad osculandū. brachia extensa
ad amplexandum manus p̄-
foratas ad largiendum latus
apertum ad diligendum totū
corporeis extensionem ad se to-
tū ipendendum **N**ullo igit mo-
do quisq̄ desperare debet sed de
deo plenarie cōfidere **N**ā hec v̄-
tus valde est laudabilis mag-
niq̄ meritū corā dō **D**e q̄ hortat
ap̄lūs dicēs **N**olite amittē cō-
fidentiā v̄strā que magnā habz
remunerationē **P**reterea null⁹
peccōr etiā quātūcumq̄ magn⁹
de venia debet desperare **E**x-
emplum enim euidentissimum

habemus in petro cristū negā
te in paulo ecclesiam psequēte
in matheo et zacheo publica
nis in maria magdalena pec
catricē et in muliere in adulte
rio dephensa in latrone pendē
te iuxta cristū in cruce in maia
egipciaca necnō in multis pec
catoribz facinorosis atz scelerā
tis. **T**ercia temptatio ē ipa
ciencia que est cōtra caritatem
qua tenemur deū diligere sup
omnia. **N**am morituris maxi
mus dolor corpis accidit. **H**is
precipue qui nō morte natura
li que rara est moriūtur sic ma
nifeste docet expiēcia sed fre
quenter ex accidentibz puta fe
bre vel apostemate aut alia in
firmitate graui et afflictua atz
longa dissoluūtur. **Q**ue quidē
infirmas plerosqz a precipue
ad mortē indispositos et iūte
morientes ac defectum vere ca
ritatis habentes adeo reddit ī
patientes et murmurantes vt
plerūqz ex nimio dolore et im
paciencia amentes et insensa
ti videantur sicut sepe visum ē
in multis. **E**x quo vere constat
qz tales vtiqz in vera deficiūt ca
ritate. **T**este iheronimo q̄ ait
Si quis cum dolore egritudi
nem vel mortem suscipit signū
est qz deum sufficienter nō dili
git. **N**ecesse est igitur omnino
homini qui bene mori voluerit
vt in qualibet infirmitate quā

tumcumqz afflictua longa vel
breui ante mortem et in mor
te non murmuret. **E**o qz teste
gregorio in moralibz. **I**usta sūt
cūcta que patimur. **E**t ideo val
de iniustum est si de iusta passi
one murmuramus. **I**dcirco ad
paciēciam amonet nos lucas
dicens. **I**n paciēcia vestra pos
sidebitis animas vestras. **N**am
sicut p paciēciam anima pos
sidentur atqz custodiūt: sic p ipa
ciēciam atqz murmur anima
perditur et dāpnatur. **T**este
gregorio in omelijs qui sic ait.
Regnū celozū nullus murmu
rans accipit. **S**i autē vt alber
tus magnus de vera contricio
ne dicit. **V**ere contritus ad om
nem afflictionem infirmorum
et punitorum letāter se offert
vt pro offensa deo satisfacē di
gne possit. **Q**uanto magis in
firmus quisqz suā propriā in
firmitatem solam multis alio
rū infirmitatibus sine cōparaci
one leuiorem debet patienter
et libenter sustinere. **P**resertim
cum infirmitas ante mortem
sit quasi quoddam purgatori
ū cum toleratur quādo videli
cēt patienter libenterqz cū gra
titudine toleratur. **N**am scdm
albertū. **N**on solū gratitudine
indigemus in hīs que sūt ad
nrām consolationē sed etiā ī hīs
q̄ sūt ad nrām afflictionē. **D**n̄ et
ggo. ait. **D**ina dispēsaōe agit

vt prolixiori vicio prolixior e
gritudo adhibeatur. **D**icat igit
quisq; infirmus et p̄dpue mo
riturus cum augustino. **H**ic se
ca hic vire vt in eternū michi p
cas. **U**nde et gregorius. **N**ise
ricors deus temporalē adhibz
seueritatez ne eternā inferat vl
cionem. **C**ū autē temptatio ista
militet cōtra caritatem sine qua
nulli omnino potest eē salus:
ideoq; vera caritas omnia suf
fert. **T**este apostolo. **N**bi studi
ose notandū atq; ponderandū
ertat q̄ qui dicit omnia nichil
penitus excipit. **O**mnes igit cor
poris egritudines sine murmu
re et difficultate mentis cō ali
as ratione tolerāde sūt. **U**n̄ au
gustinus. **A**mantī et volenti nich
il difficile atq; intolerabile est.
Quarta temptatō est sui ipsi
cōplacencia que est supbia spū
alis p̄ quam dyabolus deuot
is religiosi atq; p̄fectis mag
est infestus. **C**um em̄ hominē
ad deuandū a fide ā ad despa
cionē vel ad impacēciam non
potest inducere: tūc aggredi
tur eum p̄ sui ipsius cōplacē
ciam tales in eum iaculans cō
gitationes. **Q**uā firmus es in
fide q̄ fortis in spe et q̄ cōstās
in paciencia. **Q**uā multa bona
opatus es et huiusmodi. **S**ed cō
tra hoc dicit psidorus. **N**ō te ar
roges nō te iactes nō te insolē
ter extollas: nichil de te presu

mas nichil boni tibi attribuas
Nam tanta possz eē sui cōplacē
cia q̄ p̄ hoc homo dampnaret
Unde gregorius. **Q**ui reminis
cendo bonū quod gessit dū se
apud se erigit apud auctorem
humilitatis cadit. **D**ebet igit
moriturus eē cautus cum per
supbiam sentit se temptari ita
vt se tūc humiliet atq; dep̄mat
sua peccata recogitādo et q̄ ig
norat an odio vel amore dig
nus sit. **N**e autē desperet debz
nichilomin? cor suū ad deū di
rigere p̄ spem dei misericordiā
que ē sup̄ omnia opera eius cogi
tando atq; pōderando. **E**t q̄ fi
delissimus deus qui est veritas
infallibilis iurando p̄ prophe
tam repromisit dicens. **V**iuo e
dicit nolo mortē peccatoris q̄
Imitet itaq; homo beatū an
thoniū cui dyabolus dixit. **A**n
thoni tu me viciisti. **C**ū em̄ vo
lo te exaltare tu te deprimis et
cū te volo dep̄mere tu te erigis.
Sic igitur faciet quisq; siue sa
nus siue infirmus: et victus est
dyabolus. **Q**uinta tempta
tio que magis seculares atq;
carnales infestat est nimia oc
cupacio rerum temporalium
atq; exteriorum circa vxores
liberos atq; amicos carnales
diuicias atq; alia que inordi
nate in sua vita dilexerūt. **N**ā
qui bene et seure mori voluit
debet omnia temporalia et ex

teriora simpliciter atq; totaliter
postponere. et se deo plenarie
totum committere. **Unde** scotus
super quarto sententiarum dicit
Si quis infirmus cum se iam vi
det moriturum vult mori et ple
ne consentit in mortem ac si ea
per se elegisset penam mortis
sic patienter sustinendo satisfac
iat pro omnibus venialibus
peccatis primo auferat aliquid
ad satisfaciendum pro mortali
bus. **Qua** propter valde utile
est atq; omnino necessarium in
tali necessitatis articulo volun
tatem suam diuine conforma
re voluntati ut oportet. **R**aro
autem aliquis secularis vel car
nalis etiam religiosus vult se
ad mortem disponere. **A**ut quod
deterius est quicquam de hac re au
dire etiam cum iam facto ago
misat sperans se euasurum. **Q**uod
reuera periculosissimum atq; ab
surdissimum est in homine cristia
no ut dicit **C**antor parisiensis
Notandum vero quod dyabo
lus in omnibus temptationi
bus predictis hominem nequa
quam cogere poterit nec etiam ei a
liquatenus preualere ut sibi con
fendat quod diu usum habuerit ra
tionis nisi sponte ei voluerit con
sentire. quod certe non solum bo
no cristiano verum etiam cuilibet
peccatori quantumcumque mag
no super omnia cauendum est
Unde apostolus. Fidelis est deus

qui non patietur vos temptari
super illud quod potestis. sed
faciet etiam cum temptatione
prouentum ut possitis sustinere
Ubi sic dicit glosa **F**idelis est de
us et verax in promissis quod dat
nobis resistere potenter utile
et perseueranter. dat potentiam
ne vincamur gratiam ut mere
amur constantiam ut vincamus.
facit prouentum id est virtutis
augmentum ut possitis sustinere
ne deficiatis sed vincatis quod
fit per humilitatem. **U**nde **Au**
gustinus. Non crepant in for
nice qui non habent ventum su
perbie. **H**umiliet se igitur homin
cio peccator sub potenti manu
dei ut victoriam obtinere possit.
domini auxilio temptatione egri
tudine et tribulatione malorum
et dolore usque ad mortem iclu
sive.

Tercia particula interrogatio
nes continet

Deinde sequuntur interroga
tiones que fieri debent ad
moriturum dum adhuc vi
sum habuerit rationis et loquendi.
Et hoc ideo: ut si quis minus di
spositus fuerit ad moriendum de
meliori informetur atque in eo
dem confortetur. **D**ebent autem
interrogationes iste secundum **Anselmum**
episcopum fieri hoc modo.
Et primo queratur sic. **F**rater
letaris: quia in fide christi morie
ris. **R**espondet. **E**tiam **F**rater

penitet te nō ita bene vixisse si
cut debuisses. **R**espōdet **E**tiam
Habes emendandi animū. **I**si
spaciū haberes viuendi. **R**ndz
Etiam **C**redis q̄ p te mortuū
est ih̄s cristus filius dei viui
Rndet etiā **A**gis ei de hoc gra
cias ex toto corde tuo. **R**ndet.
Etia **C**redis te nō posse saluari
nisi p eius mortē. **R**ndet. **E**tia
Age igitur dū in te est aīa tua
semp ei gratias. et in hac sola
morte solamen et fiduciā tuā
cōstitue. **I**n nulla alia re fidu
ciā habens. **H**uic etiā morti te
totū cōmitte. hac morte te to
tū cōtege. huic morti te totū
inuolue. **E**t si dñs voluerit te
iudicare. **D**ic **D**ñe mortem dñi
nostri ih̄s cristi obicō inter me
et te et iudiciū tuū: aliter te cū
nō cōtendo. **S**i dixerit q̄ meru
eris dampnācōez. **D**ic **M**ortē
dñi nostri ih̄s cristi obicō intē
te et mala merita mea. **I**p̄sius
q̄ dignissime passiōis meitū
offero p merito qd̄ debuissē
habere et heu nō habeo. **D**icat
iterū. **D**ñe mortē dñi mei ih̄s
cristi pono inter me et iram tu
am. **D**einde dicat ter. **I**n manū
tuas dñe cōmendo sp̄m meum.
Et idip̄sū dicat cōuentus. **Q**u
si nō potest loqui dicat cōuen
tus vel astantes. **I**n manus tu
as dñe cōmendā sp̄m eius.
Et securus moriet̄ nec videbit
mortē i eternū. **P**orro cū inter

rogaciones predicte solum p
sonis religiosis atq̄ deuotis cō
petere ac sufficere videant̄. **D**e
bent tamen om̄s cristiāni siue
seculares siue regulares scdm̄
Cancellariū pisien̄. modo s̄b
sequenti de suo statu et salute i
agone cōrēius atq̄ clariū inq̄
ri et informari. **E**t p̄mo sic **C**re
dis om̄es p̄ncipales articulos
fidei et insuper totū sacre scrip
ture per oīa secūndū sanctorū
catholicorū atq̄ orthodoxorū
sancte ecclesie doctorū exposici
onem. **E**t detestaris om̄es here
ses et errores atq̄ sup̄sticiōes
ab ecclesia reprobatas. **E**t leta
ris insuper q̄ in fide cristi a san
cte matris ecclesie vnitāte et o
bediēcia morieris. **R**ndeat. sic
Secundo querat sic. **R**ecogno
scis te creatorē tuū sepe et mul
tipliciter grauiter offendisse. **N**am
bernardus sup̄ cātica sic
ait. Scio neminem absq̄ sui co
gniciōe saluari. **D**e qua nīm
rū mater salutis oritur timor
domini: q̄ et ip̄se sicut p̄ncipiū
est sapiēcie ita et salutis. **T**er
cio doles ex corde de omnibus
peccatis erga dei maiestatem
amorem atq̄ bonitatem cōmis
sis et bonis obmissis a gracijs
neglectis non solū timore mor
tis vel pene cuiuscūq̄ sed ma
gis amore dei et iusticie ex ca
ritate qua tenemur deum sup̄
omnia diligere: petisq̄ super

omnibus istis veniam. Optas in
super cor tuum illuminari ad
oblitorum cognitionem ut de
illis specialiter valeas penite.

Rñ° sic. ¶ Quarto propomis
te veraciter velle emendare si su-
pervivere deberes. et nunquam
plus mortaliter peccare scienter
et ex proposito sed potius
omnia quantumcumque cara di-
mittere ymo etiam vitam cor-
palem perdere antequam deum
plus velles offendere. Rogas
insuper deum ut det tibi gratiam
hoc propositum continuandi:
et non recedendi. ¶ Quinto
indulges ex toto corde omni-
bus qui unquam aliquod docu-
mentum verbo vel facto tibi in-
tulerunt ob amorem et venera-
tionem domini nostri ihesu cri-
sti a quo et tu veniam speras.

Petis etiam cōsimiliter indul-
geri et remitti tibi ab hijs quos
quovis modo offēdisti. ¶ Sex-
to vis per te ablata restitui in-
tegraliter in quantum teneris iux-
ta tuarum facultatum valorem
etiam ad omnium bonorum tuo-
rum cessionem atque renuncia-
tionem ubi alias satisfactio fi-
eri non valeret. **Rñ°** sic. ¶ Sep-
timo credis quod pro te mortuus
est christus: et quod aliter salvari
non potes nisi per meritum pas-
sionis ihesu christi. Et agis de hoc
etiam deo gratias ex toto corde
quantum vales. ¶ Quicumque igitur

tur ad predictas interrogatio-
nes ex conscientia bona et fide
non ficta bene poterit respon-
dere affirmatiue satis evidens
argumentum salutis habet si
sic decesserit. quod sit de numero
saluandorum. Quisquis vero
de premissis ab aliquo interro-
gatus non fuerit presertim cum
satis sint pauci atque rari qui hu-
ius artis habeant scientiam in-
ter suos redeat interrogans se
metipsum subtilius consideran-
do an taliter sit dispositus ut
preferatur eo quod absque tali dispo-
sitione nulli omnino potest esse
salus. Qui autem sic dispositus
est ut dictum est se totum passi-
oni christi recomendet et commit-
tat et continue quantum possit et
infirmas permiserit eam ru-
minet atque meditetur. Nam
per hoc omnes dyaboli temp-
tationes et insidie maxime sus-
perantur.

¶ Quarta capitula obsecrationes et
Petere a cum secundum gre-
gorium Omnis christi actio
nostra sit instructio. Ad
hoc ea que christus in cruce mori-
ens fecit eadem aulibet mori-
turo pro suo modulo atque po-
ssibilitate in extremis extant
facienda. Fecit autem quinque
christus in cruce. Oramus enim.
nam dicitur orasse istos psal-
mos Deus deus respice in me
et octo sequentes usque ad istum

versum inclusiue. **I**n manus tuas dñe ac. **I**tem fleuit teste apostolo. **I**tem clamauit. **A**nimā patri recomendauit atq; spm̄ tradidit vt euāgeliste testant. **S**ic et infirmus in mortis articulo cōstitutus debet orare saltem corde si nō potest voce. **D**ñe ysi dox us. **N**elius est cū filēcio orare corde sine sono vocis q̄ solum verbis sine intuitu mētis. **S**ecundo debet clamare fortiter si militer corde nō voce. **P**lus em̄ attendit deus cordis desiderū q̄ clamorē vocis. **N**ā corde clamare nō est aliud q̄ peccatorum remissionē vitamq; eternā fortiter desiderare. **T**ertio debet plorare nō oculis carnalibus sed lacrimis cordis scz vere penitendo. **Q**uarto animā deo cōmendet dicens. **I**n manus tuas dñe ac. **Q**uinto spiritū tradat vt videlicet volūtariē moriatur voluntatē suā in hoc diuine cōformās voluntati vt optet. **P**roinde q̄m diu agnizās loqui et vsum rationis habere poterit seq̄ntes dicat obsecracōes. **A**d patrem obsecracō. **O** sūma deitas immensa bonitas clementissima et gloriosissima trinitas sūma dilectio amor et caritas miserere michi miserrimo peccatori. **T**ibi em̄ cōmendō spiritū meū. **I**tem dicat. **D**eus meus piissime pater miserī cordiarū fac misericordiā huic

paup̄aule creature. **A**d diuina me nūc etiā in vltima necitate succurre dñe iam egenti anime et desolate vt nō a caibz infernalibus deuoretur. **I**tem dicat. **D**ulcissime et amātissime dñe ihu xpe fili dei viui ob honorem et virtutē tue beatissime passiōis. **I**nube me recipi inter num̄ez electoz tuorum. **S**aluator et redemptor meus redde me totū tibi nō me rēnuas a venia non me repellas. **I**tem dicat. **D**ñe ihu xpe paradysum tuum postulo nō ob valorem meritozum meorum cum sim puluis et cinis et peccator miserrimus. **S**ed in virtute et efficacia tue sacratissime passiōis p̄ quā me miserū redimere voluisti et michi paradysum tuo precioso sanguine emere dignatus es. **I**te pluries repetendo vel ad min⁹ ter dicat istum versum. **D**irupisti vincula mea tibi sacrificabo hostiā laudis et nomen dñi inuocabo. **N**am iste versus scdm̄ casiodorū tante v̄tutis creditur vt peccata homī dimittant si in fine vite trina confessione dicatur. **I**tem dicat. **D**omine ihu xpe propter illam amaritudinem quam pro me sustinuisti in cruce maxime in illa hōā q̄ndo sanctissima anima tua egressa est de corpore tuo miserere miserrime anime mee in egresu suo. **I**tem post hoc inuocat

seriofissime atq; instantissime
 corde et ore in quantum preua
 let gloriosissimam virginem
 mariam omnium peccatorum e
 fficacissimam atq; promptissi
 mam mediatricem atq; adiu
 tricem sic dicens **O** regina ce
 lozum mater misericordie refu
 giū peccatorū recōcilia me vni
 genito filio tuo eius clemenciā
 pro me indigno peccatore in
 terpella vt ob amorem tui me
 a remittat crimina perducens
 me ī gloriam suā. **¶** Angelos
 dehinc precibus inuitet in qui
 ens. **S**piritus celozum angeli
 beatissimi assiste queso michi
 migranti de hoc seculo et poten
 ter me eripite ab omnib; adu
 sariorum meorum insidijs. et
 animam meam ī vstrum con
 forcium assumite **T**u precipu
 e angele bone custos meus mi
 chi a domino deputatus **¶** De
 inde apostolos martires con
 fessores atq; virgines **S**pecia
 lius tamen illos sanctos atq;
 sanctas: quos vel quas prius
 sanus in veneratione habuit et
 dilexit in auxilium sibi inuoc
 in isto necessitatis articulo dili
 genter **¶** Item dicat ter vel vl
 tra hec verba vel similia in sen
 tencia que beato augustino as
 cribuntur **P**ax domini nostri
 ihesu cristi et virtus passionis
 eius et signum sancte crucis et
 integritas beatissime virginis

marie et benedictio omnium san
 ctorum et custodia angelorum necnō
 suffragia omnium electorum sint in
 ter me et omnes inimicos me
 os visibiles et invisibiles ī hac
 hora mortis mee amē. **P**ostea
 subiūgat etiam ter dicēdo istū
 versum. largire clarum respere
 et cetera **¶** Si autem infirmus
 predictas obsecrationes omnes
 nō sciat vel infirmitate inuale
 scente dicere nō possit. dicat e
 as aliquis de assistentibus clara
 voce coram illo mutatis que sūt
 mutanda. **I**psē tamen agoni
 zans quādiu vsum habere po
 terit racōnis oret intra se corde
 tantū atq; desiderio prout sciat
 et possit. et ita orando spiritū
 deo reddat et saluus erit

¶ Quinta particula exhorta
 ciones cōtinet

Notandum deinde sa
 ne atq; studiose aduer
 tendum q; rarissime a
 liquis etiam inter religiosos et
 deuotos ad mortem se dispo
 nit tempestiue vt oportet eo
 q; quilibet diuicius se victurū
 estimat nequaquā credens se a
 to moriturum quod nimirum
 ex instinctu dyaboli fieri certū
 est **N**am sicut luce clarius cō
 stat plurimū per talē inanē spē
 seipsos neglexerūt a intestati a

improvisi et indispositi morien-
tes **Q**uapropter quisquis ca-
ritatem et timorem necnō zelū
habet animarū. talis utiq; v-
nūquēq; primū egrotantez ā
in alio corpis vel anime peri-
culo cōstitutū studeat sollicit?
inducere et monere quatenus
primo et principaliter omnibz
postpositis de spiritali medi-
cīa et remedio q̄ciū sibi pro-
videat indilate. **F**requenter em̄
vt qdā de cretalis ait de pe. et
re. c. cū infirmitas **C**orpalis i-
firmitas ex anime languore or-
tū habet **E**t ideo p eandem de-
cretalem cuilibet medico corpo-
ris districe precipitur **N**e cui
q̄ egro to corporeaz cōferat me-
dicinā pri? q̄ ad spiritalē me-
dicinā requirendū eundē mone-
at et inducat Sed res ista qua
si ab omnibz in cōtrariū vertit
Cicū em̄ hoīes carnalez que-
rūt medicinam q̄ spiritūalem
Similiter et omnia mala alia
et diuersa p peccatis nutu dei
solent euenire ppheta attestā-
te qui ait **N**on est malū in ci-
uitate quod dñs nō faciat. **I**n-
tellige nō malum culpe sed pe-
ne p culpa **Q**uāobrem infirm?
quisq; aut in alio cōstitutus pe-
riculo studiosi? extat inducen-
dus vt ante omnia cū deo sibi
pacem faciat spūalem p omni-
bz adhibens medicinā sacramē-
ta videlicet ecclāstica deuote re-

apiendo testamentū ordinādo
domū suā atq; negocia alia si
qua habeat legitime disponen-
do **N**ullatenus autē detur in-
firmo spes nimia corpalis sa-
nitatis cōsequende **C**uius tam-
iam cōtrariū frequēter fieri so-
let a multis in piculū animaz
etiam circa illos qui actu ago-
mizant eo q nullus eorū aliqd
audire vult de morte **U**nde s^m
cācellariū pisien. **S**epe p vnā
talem monicionem et cōsolacio-
nem falsam et fictā sanitatem
corpis cōfidenciā artā incur-
rit homo dampnationem. **E**t
ideo hortandus est infirmus
vt p veram cōtricionem purāq;
cōfessionem anime paret sa-
nitatem **Q**d etiā ad salutē cor-
pis si sibi fuerit expediens va-
lere poterit. et ita quiescit erit
atq; securior **C**ū autē teste gre-
gorio Vera cōtricio rara sit **C**ū-
q; scdm augustinū in quarto
sinay xx. aliosq; doctores **P**e-
nitencia que videt haberi i ex-
tremis vir sit vera penitēcia su-
fficiens ad salutem. in illis p-
cipue sicut cōstat qui toto tem-
pore vite sue pcepta diuina ve-
ra et spontanea voluntate atq;
veraciter nūq; sed solū fictē atq;
specietenus suauerūt. **I**ndeco-
vniūq; tali ad mortis articu-
lū deducto suaden dū est vt s^m
suā possibilitatem mētis rōne
laboret ad pīnaz ordinatā seu

veram vt videlicet nō obſtante
dolore vel timore ſibi inheren-
tibus vtatur ratione inquantū
poſteſt et conetur habere diſpli-
cenciam voluntariam ꝑpter ſi-
nem debitū id eſt ꝑpter deū et
renitatē male inclinacioni ha-
bitus et delectacioni preceden-
ciū et labore ad diſplicenciaz
quantū poſteſt habere licet bre-
uem **E**t ne in deſperacionē mit-
tatur proponant ei illa que ſu-
perius in ſecūda ꝑtacula de tēp-
tacione deſperacionis dicta ſūt
Similiter etiam moneat vt e-
tiam contra alias temptacōes
ibidem poſitas animoſus exi-
ſtat fortiter atq; viriliter reſi-
ſtendo **P**reſertim cum per dya-
bolum minime poſſit cogi. **I**te
moneatur etiam vt decedat tā-
q̃m verus et fidelis criſtianus.
Atteadat inſuper an vinculo
ex cōmunicacionis aſtrictus te-
neat vt inſormetur quatenus
in hoc totis viribus ordinacio
in ſancte matris eccleſie ſe ſub-
mittat vt abſoluat **I**tem ſi mo-
riturus prolixū temporis ſpa-
ciū ad ſuam recollectionem ha-
beat vt non morte feſtina pre-
ueniatur legende ſūt coram eo
a preſentib; hystorie et oracio-
nes deuote in quib; ſanus pri-
dem amplius delectabatur. vel
recenſenda ſunt diuina precep-
ta vt profundius meditetur. ſi
quid inuenerit ſe contra ea ne-

gligenter deliquiſſe. **S**i infir-
mus vſum loquendi perdidit
habet tamen ſanam et integrā
noticiā ad interrogaciones
ſibi factas vel oraciones coram
eo recitatas ſigno aliquo exte-
riori vel ſolo cordis cōſenſu re-
ſpondeat. hoc enim ſufficit ad
ſalutem. **C**urandū tamen ex-
ſtat vt interrogaciones fiant
anteq̃m loquendi vſum ꝑdat
Nā ſi i interrogacionibus re-
ſiſimiliter appareant reſponſi-
ones infirmi non vſq; quaq; ſu-
fficientes exiſtē ad ſalutem re-
medium per inſormacionem
neceſſariam apponatur modo
quo poſteſt fieri meliori. etiam
ſi manifandum ei fuerit pe-
riculum quod incurrit nō ob-
ſtante ſi de hoc plurimū terrea-
tur **I**uſtius eſt enim vt cū ter-
rore ſalubri ōpungatur et ſal-
uetur q̃ cum blandicijs et diſſi-
mulacione noxia ōdempnetur
Abſurdum quippe nimis ē. et
criſtiane religioni ōtariū imo
dyabolicum vt criſtiano homi-
ni moituro mortis et anime pe-
riculum ex humano timore ne
conturbetur abſcondat. **Q**uo
cōtra yſaias ꝑꝑha regē ezechi-
am egrotatē vſq; ad mortē ſa-
lubritē terruit dicēs eū moiturū
cū tñ adhuc mori nō dēret **E**t
grego. monachū ꝑꝑetariū vt i
iiij. li. dyalogor legit ēruit ad
ſalutē **I**te ꝑntet infirmo imago

crucifigi que circa infirmos sp
est habenda vel etiā beate vir-
ginis aut alterius sancti quem
pridē sanus venerabatur. **H**a-
beat edam semper ibidē aqua
benedicta: que sup infirmū et
alias circumquaqz aspergat vt
vel sic ab eodē demones spescā-
tur. **S**i nō omnia pmissa breui-
tas temporis admiserit: ppo-
nende sūt oraciones ille pferat
que nostro saluatori dño ibu-
cristo dirigunt. **R**equaqz etiā
aiqz morienti amici carnales
vroz liberi diuicie ac alia tem-
poralia ad memoriā reducan-
tur nisi inqntū id spūalis sani-
tas postulat et requirit. **P**or-
ro in mateia ista que extreme
necessitatis extat subtilissime
cōsiderentur atqz ponderentur
singula pūcta et sentencie qui-
bus adiuncta sunt aduerbia eo q
nō verbis sed aduerbijs pme-
remur put in spendio theolo-
gie veritatis libro 2° capitulo
pmo cōtinetur. **C**umqz aut
placet et libenter sine periculo
bene et seure mori merito tal-
curare debet studiosius vt moi-
endi artem eiusqz dispositionē
pmissam dū adhuc san⁹ sit so-
licitus studeat et addiscat neqz
qm mortis expectans ingres-
sū. **N**am dico tibi frater caris-
sime. **I**n veritate crede michi q
morte aut graui infirmitate in-
grediente ipsa deuocio egredi-

etur et quāto propinquius? hec
acceserit seu inualuerit tanto
longius illa fugā dabit. **S**i er-
go non vis decipi nec errare. si
vis securus eē instāter age qd
potes dū sanus sis et vsū hēs
bene disposite rationis et dñs a-
ctuū tuorum eē possis. **Q**uā
multi pmo infiniti vltimam ne-
cessitatem expectantes seipos
deceperūt atqz neglexerūt. **V**ide
ergo frater ac caue si placet: ne
et tibi sic cōtingat. **N**ulli autē
inco grūū vel mirū videatur de
tam sollerti cura et sollicita dis-
positione ac studiosa exhorta-
tione ipsis morientibz vt pre-
mittitur adhibenda: qz nimis
talis iuris et necessitatis ipsa ē
inducta ac incumbit vt si pos-
sibile esset tota ciuitas ad mori-
entem cōuenire deberet festinā-
ter sicut in quibusdā religiomi-
bz moris extat ibi statuit quā-
do infirmus morti appropin-
quat tūc optet vt mox audita
tabula quacūqz hora omēs fra-
tres vbiūqz fuerint omnibus
dimissis occupationibz occu-
rant qmācius poterūt morien-
ti. **U**nde et dicitur q religiosi et
mulieres ppter sui status ho-
nestatem currere nō debēt nisi
ad morientē vel ad ignē.

Ultimo sciendū q ora-
ciones sequentes dici
possunt sup infirmum
laborantem in agone qui si est

psona regularis cōuocato pri-
 mū cōuentu cū tabula vt mo-
 ris est premittat letania cū ora-
 tionibz et psalmis cōsuetis atq;
 ordinarijs more solito. **P**ostea
 si adhuc supuiūt subiūgant
 oracōes subse quentes ab aliq;
 pñciū put oportunū fuerit et
 tempus paciat que etiam plu-
 ries iterari possunt ppter infir-
 mi deuotionem si vsum habue-
 rit rationis hoc tamen de salu-
 tis necessitate nō optet sed ppter
 infirmi cōmoditatē atq; deu-
 ocionē laborantis in extremis
 fieri potest. **P**orro apud in-
 firmos seculares dicant oraci-
 ones iste put deuocio et dispo-
 sicio ac cōmoditas ipsoꝝ vel as-
 sistenciū id requirit et tempus
 sinat. **S**ed sūt heu paucissimi
 nō solū apud seculares verum
 etiam in plerisq; religiombz
 qui hui? sciencie habent artem
 et in mortis articulo suis prope-
 rimis fideliter assistant interro-
 gādo amonendo informando
 ac etiā p ipsis exhortando vt
 pferat. **P**resertim etiā cū ipsi
 morientes nondū mori velint
 et ita anime morienciū misera-
 biliter pident. **S**equūt orōe.

Per amorē qui te dignis-
 simū innocentissimū et
 delicatissimū paterne
 caritatis filiū pro nobis factū
 hoīem fecit vulnerari ac mori
 p salute hominis indulge fau-

lo tuo. **R.** misericordissime ihu
 oē qd cogitatu dco ē facto affe-
 ctionibz et motibz vibz et sensi-
 bus aīe et corpis deliqt. **E**t in
 verā remissiōz tribue illi sufficē-
 tissimā emēdacōz illā q totius
 mūdi culpa soluiſti ac i plenā
 supplecōz oīm negligēciay sua-
 rū adde illi scīssimā cōsacōem
 illā quā ab hora cōcepōis tue
 vsq; in horā mortis habuisti et
 insup fructū oīm bonoz opoz
 q tibi ab inico mūdi vsq; in fi-
 nē ab oībz elcīs placuerūt. vel
 placē potuerūt. **Qui viuīs ac.**
R. v mione feruētissimi amoris
 qui te vitā oīm viuēciū cōegit
 incarnari et anxiato spū i cruce
 mori pulsam? ad medullā be-
 nignissimi cordis tui vt aīe fa-
 muli tui. **R.** fratris nostri oīa
 peccā dīttas ac tua scīssima cō-
 sacōe ac p dīgnissime passiōis
 tue merito obmissa suppleas fa-
 ciasq; eā experiri suphabūdā
 tissimā multitudinē miserationū
 tuay nosq; oēs et specialius il-
 lā psonā scz fratrē nostrū. **R.**
 quē prime vocare disponis p-
 pares placidissimo tibi mō fi-
 biq; et vniūſitati vtilissimo cū
 dulci paciēcia vā pīa plēa re-
 missione fide recta spe firma et
 caritate pfectā vt i pfectissio sta-
 tu inter dulcissimū āplexū sua-
 tissimū osculū tuū feciliē exspi-
 ret ad tuā laudem eternā amē.

Oratio

In manus inextingui-
bilis mie tue p̄r scē p̄r
iuste et amātissime cō-
mendam? sp̄m famuli tui. **R.**
fratris nostri scđm magnitudi-
nem amoris quo se aīa filij tui
sanctissima in cruce tibi cōmen-
davit suppliciter dep̄cantes q̄-
ten? p̄ illā inestimabilē dilectio-
nis caritatē qua tua diuina p̄r-
mitas in se totā traxit illā sancti-
ssimā aīā vt in vltima hoā fa-
muli tui. **R.** fratris nr̄i suscipi-
as in eodē amore sp̄m ei? amē

Oratio

Sancte michael archā-
gele dñi nr̄i ihu cristi
succurre nob apud al-
tissimū iudicē. **O** pugil inuictis-
sime assiste nūc famulo tuo. **R.**
fratris nr̄o in extreīs valide la-
boranti et defende eū potēter a
dracone infernali et ab oī frau-
de malignorū spūū. Insup ora
mus te p̄clarū et decorū misty-
sūme diuinitatis vt in hac ex-
trema hora vite fr̄is nostri be-
migne suscipias ac leniter aīā
ip̄si? in sinū tuū scissimū et p̄-
ducas eū in locū refrigerij pa-
cis et quietis amen

Ontemerata et in eter-
na benedicta vgo maria
adiutrix totius angu-
stie et necitatis succurre nobis
dulciter et ostēde famulo tuo.
R. fr̄i nr̄o tuā gloriosam faciē
in vltia necitate sua et disperde

oēs iūmicos ei? in v̄tute dilcā fi-
lij tui dñi nr̄i ihu xp̄i et scē cru-
cis et libera eū de oī āgustia cor-
pis et aīe vt laudes dicat dño
deo in secula seculorū amen.

¶ **E**ya mi dulcissime redēptor pi-
issime ihu benignissime p̄ illaz
lacrimabilē vocē qua in hūani-
tate natuē moritur? p̄ nob do-
loribz et laboribz et passiōibz
adeo cōsuptus es vt te dēlictū
a prē clamares ne lōge facias
a famulo tuo. **R.** fr̄e nr̄o auxi-
liū tue misericōdis in hora et mo-
mento afflictionis aīe sue p̄ de-
fectiōe et cōsūpcōe spūs te iuo-
care in extrema hora nō valen-
tis. **S**ed per triūphū scē crucis
et per virtutem salūtifere pas-
siōis et amorose mortis tue co-
gita de ea cogitacōes pacis et nō
afflictiois s̄ mie et cōsolacōis
et libera eā ab oībz āgustijs ip-
sisqz maibz q̄s p̄ ea in scā cru-
ce figi permisisi clauis acutissi-
mis ihu bōe dulcissie p̄r et dñe
erue eam a tormētis sibi depu-
tatis et pduc eā in eternā req̄ez
cū vocē exultacōis et cōfessiois.

Misericordissime dñe ihu
xp̄e fili dei viui in vni-
one illi? cōmēdacōis q̄
aīā tuā scissimā p̄r tuo celesti
in cruce moriēs cōmendasti: cō-
mendamus ineffabili pietati
tue animam famuli tui. **R.** fra-
tris nostri orātes misericordissi-
mam bonitatem tuam q̄tenus

p omniē honorē et meritū eius
de aīe tue sanctissime p quā o-
nes aīe saluantur et a morte de-
bita liberantur aīe famuli tui. **R**
fratris nostri misereāis liberās
eā misericordit ab oībo miserijs
et pēis et pducas eā ppē amo-
rē et itercessionē tue dulcissime
mris ad cōtemplandū gloriā tue
ioāndissimē visionis. **Q**ui cū prē
91 **Q**uesitū? misericors de? clemēs
de? q̄ h^m multitudīez miseraō^m
tuar pccā pīciū deles et pccō-
rū pteritoz l' criminū culpā ve-
nia remissōis euacuas ēspice p
picius sup hūc famulū tuū. **R**
fratrē nostz remissionē omnīū
peccatoz suoz tota cordis cō-
fessione poscentē exaudi dep-
catus. **R**enoua in eo pijsime
pater quicq̄d in eo terrena fra-
gilitate corruptū vel quicq̄d di-
abolica fraude violatū est et v-
nitati corpiis ecclie mēbris edē
pccōis aggrega miserere dñe ge-
mitū suoz miserere lacrimaz
eius et nō habentē fiduciā nisi
in tua misericordia ad tue sac-
mentū reconciliacōis admitte. p.

Ommendo te oipotē-
ti deo frater carissime et
ei cui? es creatura te cō-
mitto vt cū humanitatis debi-
tū morte interueniēte psolueis
ad creatorē tuū qui de limo tē-
te formauit reūitatis. **E**grediē-
te itaq; aīna tua de corpe splē-
did? angeloz cētus occurrat a

postolorz tibi senatus candida
toz tibi martīz exercitus obui
et liliata te rutilandū cōfessorū
turma circūdet. **J**ubilandū te b-
ginū chorus excipiat et bte qe-
tis in sinu patriarcharū tibi cō-
plexus appareat qui te inter a-
ssistētes sibi iugiter intereē de-
cernat. **I**gnores oīo qd horret
in tenebris qd stridet in flāmis
qd cruciet in tormentis. cedat
tibi teterrim? sathana? cū satel-
litibz suis i aduētū suo te comi-
tantibz angelis cōtremiscat atq;
in eterne noctis calos i mane
diffugiat. **E**xurgat deus et diffi-
pent? inimici ei? et fugiāt qui
oderūt eū a facie eius sicut defi-
cit fum? deficiant sic fluit cōra a
facie iḡs sic peāt pccōres a facie
dei. et iusti epulēt? et exultēt in
cōspiciū dei. **C**ōfūdāt? iḡt? et e-
rubescāt cū te tartaree legiōes
et mīstri sathane iter tuū ipedi-
re nō audeāt. libet te a crucia-
tu xpc q̄ p te mori dignatus ē
Cōstituat te xpc dei viui fili? i
tra paradisi sui amena ac semp vi-
rēcia. etiā inter oues suas ver?
te pastor ille agnoscat. **I**lle ab
oībo pccāis tuis te absoluat atq;
ad dexterā in elcōz suoz sorte
te cōstituat vt redēptorē tuū fa-
cie ad faciē videas et pns sp̄ a-
ssistēs manifestissim? bñs ocul? a-
spicias veritatē. **C**ōstitut? iugit?
inē agmīa bñoz cōtemplacōis di-
uine gaudio pociaris i secula.

Sequitur Allocutio aie fratris morituri

Proficiat aia xpiana de hoc mudo in nomie p̄is oipotētis q̄ te creauit in noie ihu xpi filij ei⁹ q̄ p te passus est in noie spūs sc̄i qui in te fusus est ē occurrāt et succurrāt tibi āgeli atq; archāgeli throni et dñacōes p̄ncipatus et p̄tates atq; v̄tutes cherubim et seraphim. Subueniāt tibi patriarche et p̄phete apli et euāgeliste martires et confessoēs monachi et heremite virgines et vidue infantes et innocētes. Adiuent te orōes oīm sacerdotū et leuitay et ecclesie catholice graduū vt in pace sit locus tuus et habitacio tua in celesti iherusalē p̄ eūdē xpm ac

Item alie orōes bone et notabiles dicende sup agonizantē in mortis articulo sup̄te ex tali exemplo.

Hic quidā papa. q̄ dū ad extrema remiss⁹ iter rogabat capellanū suū virū ydoneū et deuotū quem plurimū diligebat q̄b⁹ suffragijs suis post mortē eū apud deū vellet adiuuare. Qui rēdit q̄ oīb⁹ modis quib⁹ poss⁹ et q̄cūq; iubēt p salute aie sue fieri facere vellet. Tūc papa ait nō peto aliud subsidū: nisi cū videris me in agonia positū domini oracōez p me trib⁹ vici

bi dicas. qui se h̄ libentissime facturū p̄misit. Ad quē papa. Cū p̄mū p̄r n̄r dixeris dic i honore agonie ihu cristi obsecrās vt multitudinē sui sudoris sanguinei quē p̄ timoris sui angustia p nobis copiosissime effudit contra multitudinē peccatorū meorū p̄ri offerre et obtendere dignes p oīb⁹ āgustijs q̄s peccatis meis exigentibus merui. Cum scdm pat̄ noster dixeris dic in honore oīmū passionū et amaritudinū ihu xpi q̄s in cruce sustinuit et maxime i illa hora qm̄ aia eius sc̄ssima ab eius scō corpe est egressa patri offerre et obtendē dignes contra omnes penas et passiones q̄s p peccatis meis me timeo meruisse. Cū terciū p̄r n̄r dixeris dic i honore ineffabilis caritatis ihu x̄ q̄ ipsū de cel⁹ ad terras ad tolerācias oīm hāz passionū traxit vt hac caritate me saluare et celos michi apire dignes qui meis meritis saluari neq̄o nec celeste regnū obtinē. Hīs dñs p̄misit capellan⁹ hec oīa libentissime se facturū qd̄ et fecit oī diligēcia et deuocōe quā potuit. Post mortē reuersus ē papa splendidus et choruscus ḡtes imēsas sibi referēs dicēdo sine oī pena se fōē liberatū. Et p̄ p̄mū p̄r n̄r dñs ihus xpus sudorē suū sanguineū p me ostendēs omnē meā ppulsauit

angustiā **P**ost 2^m p^r n^r p ama
ritudinē oīm passionū suay oī
nia peccata mea vt nubem de
leuit **P**ost terciū p^r n^r carita
te sua celos referauit et cū gau
dio me itroduxit **P**rop^t hanc
reuelacionē quā p^r d^r aī **C**apel
lanus plurib⁹ referebat i mul
tis locis mos ioleuit q^d p^r d^rict⁹
modu⁹ orādi apud morientes
deuote seruat^r sub spe certissā
q^d ipsa orō valeat hoīem a de
moib⁹ liberare pccā diluē et ce
leste regnū aperire auxilio d^rm
n^ri ihu x^pi q^d ē bⁿdict⁹ in secula
seculor⁹ amē **V**ic g^o p^rmo sic
kyriel x^pel kyriel d^rne miserē
nobis pater noster aue maria.
Saluator mundi salua nos
qui per crucē tuam et sang
uinem redemisti nos auxiliare
nobis te deprecamur deus no
ster **D**ne ihu x^pe p agoniā
et orōez tuā scīssimā q^d orasti p
nob⁹ in mōte oliueti q^d facis ē
sudor tu⁹ tāq^d gutte sanguis de
currētis in terrā **O**bsacro te vt
miltitudinē sudoris tui sangⁿei
quē p^r t^rois āgustia copiosiss⁹
p nob⁹ effudisti offerre et obtē
dere digneris deo p^ri oīpotēti
stra multitudinē pccōz b⁹ fau
li tui **R**et libera eū in hac ho
ra mortis sue ab omnibus pe
nis et angustijs quas pro pec
catis suis se tim⁹ meruisse **Q**ui
cum patre et spū sancto q^dē.
Secūdo dic kyrieleyson x^peley.

kyrieley. d^rne miserē nob⁹ p^r n^r
aue maria. **S**āctifica nos d^rne
signaculo scē crucis vt fiat no
bis obstaculū stra seuā iacula
inimicōz oīm defende nos d^rne
p lignū scī et p p^rciū iusti san
guinis tui cū quo nos redem
isti. **D**ne ihu x^pe qui p nobis
mori dignatus es in crucē **O**b
secro te vt amaritudies oīm
passionū tuay q^ds p nobis mi
seris pccōib⁹ sustinuisti in cru
ce q^d scīssā aīa tua egressa ē de
scīssimo corpe tuo offerre et ob
tendē digneris deo p^ri oīpotē
ti p aīa famuli tui. et libera eā
in hac hora exitus sui ab omī
b⁹ penīs et passionib⁹ q^ds pro
peccatis suis se timet meruisse.
Qui uiuis et regnas cum pa
tre in vnitāte spūs scī de⁹ p.
Tercio dic kyrieleyson x^peley
kyrieleyson. domine miserere
nobis pater noster aue maria
Protege. salua. benedic sancti
fica domine populum cunctū
et famulū tuū crucis per signa
culum morbos auerte corpīs
et anime. et hoc contra signum
nullum stet piculum. **D**ne ihu
x^pe. qui per os prophete tui
dixisti **I**n caritate p^retua dilexi
te ideo attrahi te michi miserās
tui **O**bsacro te vt eandem cari
tatem tuam. que te de celis in
terram ad tolerancias oīm
passionum tuarum traxit of
ferre et obtendere pie digneris

deo patri omnipotenti contra omnes
 penas et passionibus huius
 famuli tui. **R.** Quis pro peccatis
 suis se timet et meruisse Saluam
 animam eius in hac hora exitus
 sui aperi ei ianuam vite et fac eam
 gaudere cum sanctis tuis in glo
 ria. **Q**ui uiuis et regnas etc.
Domine ihu xpe qui redemisti
 nos precioso sanguine tuo scri
 be in anima huius famuli tui
R vulnera tua precioso sangui
 ne tuo ut discat in eis legem tuam
 dolorem et tuum amorem. **D**olo
 rem contra omnes dolores: et
 penas quas pro peccatis suis
 se timet meruisse. **A**morem ut
 uniatur tibi amore inuisibili
 quo a te et omnibus electis tu
 is nunquam possit in perpetuum
 separari. **F**ac eam domine ihesu
 criste participem sacratissime in
 carnationis passionis et resur
 rectionis et ascensionis tue. **F**ac
 eam participem sacratissimorum
 misteriorum et sacramentorum
 tuorum. **F**ac eam participem om
 niu orationum et beneficiorum
 que fiunt in ecclesia tua sancta.
Fac eam participem omnium bene
 dictionu gratiarum meritorum
 et gaudiorum omnium electorum
 tuorum qui tibi placuerunt ab
 initio mundi et concede ei ut cum

hijs omnibus in tuo conspectu
 gaudeat in eternum. **Q**ui cum pre
 ter spiritu sancto uiuit et regnat
 in unitate etc.

Quoniam autem tota salus
 hominis in fine confi
 stat solliciter curare de
 beret unusquisque ut sibi de so
 cio vel amico deuoto ydoneo
 ac fidei ante mortem provide
 ret: qui ei in extremis fideliter
 assisteret ut ad fidei constantiam
 pacenciam atque deuotionem
 necnon confidentiam et perseueran
 ciam ipsum sollicitius incitaret
 atque animaret ac etiam demum
 in agonia omnes orationes pre
 cedentes super eum fideliter di
 ceret cum attentione et inten
 tione debita et deuota. **A**d quam
 tamen orationum efficaciam
 omnino exstat necessaria dispo
 sitio preuia morientis sicut in
 precedenti materia de arte mo
 riendi certius est expressum.
Unde unicuique bene et secum mo
 ri uolenti super omnia est nece
 sse ut prius antequam mors occu
 pet eum mori discat etc.

**Explicit liber de ar
 te bene moriendi.**

Et sic est finis

Sacerdos cauci?
in speciali circa peni
tencias arbitret. No
tandi sunt casus in quibus
per canones certe pe
ne sunt p[ri]me imponunt. Nam cano
nes p[ri]males tenet scire sacerdos
alias vix in eo nomine sacerdotis
constabit s[ecundu]m augu. xxxviii. d. Et
sunt hi s[ecundu]m hosti. **P**rimus quidem
presbiter si fornicacione fecerit
decem annos peniteat hoc in o[mn]i
clusus sacco indutus et humi
prostratus misericordiam dei iugiter implorans
tribus mensibus continuis de
vespera ad vesperam pane et aqua
utatur exceptis diebus dominicis et p[ri]ncipalibus
festiuitatibus in quibus
modico vino pisciulis et legu
minibus recreetur. Elapsis et fini
tis sic tribus mensibus exeat de car
cere non tamen p[re]dat in publicum
ne grex fidelis in eo scandalum
patiat. **P**er hoc apparet ut dicit hosti.
quod loquitur de publico. **P**ost hoc
rescriptis aliquantulum vixit anno v
no et dimidio in pane et aqua
peniteat exceptis dominicis diebus
et alijs p[ri]ncipalibus festiuitatibus in
quibus vino et sanguine ouis re
ficiat et caseo s[ecundu]m m[odum] sic p[ri]mo an
no et dimidio p[re]cipue sit sangui
nis domini et ad pacem et ad psalmos
cum alijs fratribus cantandos in choro
admittatur. tamen ad cornu altaris
non accedat sed minorum tantum ordi
num officia gerat. **D**einde usque
ad expletionem septimi anni tres le

gitimas ferias exceptis diebus
paschalis qui sunt. l. in pane et
aqua ieiunet. tamen secundam feriam v
no psalterio vel vno denario po
terit redimere. **S**unt autem ferie legiti
me secunda quarta et sexta. **S**i sic sep
timum annum compleuerit potest eum ep[iscopu]s
ad gradum pristinum reuocare. **I**ta
tamen quod in tribus annis subsequenti
bus omni sexta feria nulla interue
niente misericordia in pane et aqua ieiunet.
Sacerdoti quoque pro quolibet crimi
ne quod deponere inducit est similis
penitencia iniungenda. **E**t intelli
gunt quidam hoc. **E**tiam si fornicacio
simplex sit. **A**lij de adulterio
vel incestu. **E**t hoc dicit ray.
forte verius esse

Secundus canon dicit quod sacer
dos cognoscens filiam suam spi
ritualem scilicet quam baptizauit
vel confirmari fecit vel in peni
tencia audiuit penitenciam p[er]i
annorum agere debet. **E**t si in pub
licum redierit est deponendus.
Episcopus qui talia commisit xv
annis peniteat. **M**ulier vero
religioni tradenda est rebus su
is pauperibus erogatis.

Tercius. **S**i quis contra natu
ram peccauit si est clericus de
poni debet vel religioni tradi si
corrigibilis appareat ad perpe
tuam penitenciam peragendam.
Si laycus: exco[m]municari debet et a
cetu fidelium usque ad condignam sa
tisfactionem fieri alienus. **H**oc
autem vicium maius est quam si in rebus

quis agnosceret xxxij. q. vii.

Adulterij. Idē rap. Et addit

Hoc viciū q̄ sit detestabile pa-

tet p penā sodomitis infligitur

Item h̄ peccatū specialiter cla-

mat vindictā ad dñm quia vt

ait Aug? Per illud societas vi-

olaf que nob̄ cū deo eē debz cū

eade natura cui? ipse auctor est

libidis pueritate polluit xxxij

q. vii. flagitia Itē tales sūt rō-

dei aduersarij et totius celestis

curie destructores būam gñis

Et infinita mala de hoc scelere

possunt dici Quocūq; autē mō

tale factū exerceat p̄ter q̄ inter-

marē et feminā ordinate et in

vasa debita. viciū cōtra naturā

et sodomitiā iudicat. Nisi for-

te aut p̄pter egritudinē aut p̄-

pter piculū suffocandi fetū in

utero aut aliā rōnabile causā

ordo iste seruari nō possit i v-

ore cū alias piculū adulterij i-

mineat marito Sequit̄ in rap.

Item qz nō solū actus sed etiā

ipsa placio os loquētis aures

audienciū et ipsa quodāmodo

polluit elementa Inter oīa cri-

mina de isto credo circa interro-

gaciones cū cautela et timore

loquendum

Quartus Sacerdos qui inter

est clādestinis nupcijs triennio

suspenditur et si culpa hoc ex-

gerit graui? puniatur extra de

clandestinis

Quintus Si q̄s votū simplex

violauerit tribz ānis penitē dz

xxij. d. Si vir

Sextus Si quis ex cōicatus ce-

lebrauerit triennio penitere dz

et a vino et carmibz abstinē xi

q. iij. de illis

Septimus Qui aliū iniuste ac-

cusat ad mortē xl. dies in p̄ae

et aqua p̄ septē ānos peniteat

si accusatus occasus sit si mēbz

p̄didit p̄ trienniu ex de accusa-

Acusasti

Octauus Quicūq; filiam spū

alem vel om̄rē suam cognos-

uerit p̄ septem ānos peniteat

et ei cōficientes similiter xxx.

q. iij. Nō optet

Non? Si q̄s desp̄osata aliq̄ du-

reit eā dimittat 7 xl. dies i p̄ae

et aqua p̄ septē ānos peniteat

ex de sp̄osa duoz Accepisti

Decim? Qui agnoscit duas cō-

matres vel sorores siue viuat

vxor siue nō ad min? septē an-

nis peniteat licet plus dz xxx.

q. iij. Si pater

Undecimus Homicida volun-

tarius sine spe restitutionis de-

ponitur et septem ānis penite-

at. l. d. **Miroz**

Duodecimus Homicida casu-

alis p̄ v. ānos peniteat l. d. si

qua Hoc intellige s̄m **Ray.** si

culpa p̄cessit casū alias nulla

p̄ma ipom̄ nisi forte ad cau-

telā d. l. eos v̄o 7 ex d̄ hōicid̄io

Interfecisti. vbi dicit q̄ qui se

et sua liberando. fures qui capi

nō poterāt occiderūt p homici-
dio penitentiā agere nō tenēt
nisi voluerint

Terciusdecim? q si hoc factū
sit ppter necessitatē evitabilē p
duos ānos debet penitē licet si
esset inevitabilis in nullo ipu-
taret. **Quod rex ē** quo ad pec-
catū sed quo ad cautelā et inno-
centiā suā ecclie ostendendā. pei-
tere bonū est ex de homicidio c. ij
p. et si quis p infamiā mittat
homicidiū nō iputaf. **iii q. ix.**
Iudicas Qui vero etiā intuitu
discipline incaute piciēdo oc-
cidit depomit. ex de homicidio
p. biterū. **Sed et qui ligatū la-**
tronem interficiat: depomit. ex
de homicidio. **Suscipim?**

Quartusdecim? **Matricida** p
x ānos peniteat s^m formā sa-
tis asperā traditā xxxij. q. ij. la-
torē vbi dicit q pmo āno ec-
clesiā nō intret. sed ante fores
ecclie oret. **P**ost annū intret ec-
clesiā stans inter audiētes nec
dicet nisi cōpleto triennio. **O**b-
lationes eius volūtariē nō reci-
pian. nisi cōpletis vij. alijs an-
nis. **P**er hos decē ānos carnes
nō cōdat nec vinū bibat ex-
ceptis festiuis dieb et dñicis et
a pascha vsq penthecosten et
nō vadat alicubi nisi pedes nō
sūt arma nisi cōn paganos.
tribus legitimis feriis ieiunet vsq
ad vespērā sed nō sepat ab vx-
ore. ppē piculū fornicacōis. **S**i

moriat. an triū ānoꝝ cursū cōi-
onē recipiat p̄t tñ ep̄s in h̄ mī-
a? agē p̄sata peitētis deuocōe
Vxoricide aut ipoī? maior pe-
nitēcia vt ptz xxxij. q. ij vbi cu-
idaz cōiti vxoricide iūgit p̄ma
q oībz diebz quibz peitē d; vi-
nū et ficerā nō bibat carnes nō
cōdat n̄ in pascha et in natali
dñi. **I**n pane et aq et sale vigi-
lijs ieiunijs et orōibz p̄maz a-
gat arma nō sūt. **N**ō litiget i
loco aliquo. vxorē n̄ ducat bal-
neo nō lauet. cōiuniū letanciū
nō intret in ecclesia segregat^r
ab alijs post hostiū. et postea
se reponat. **I**ngredienciū et eg-
dienciū oracionibz se cōmittat i
tota vita scilicet vsq ad mortē
non cōmunicet. **S**ed in morte
tantum. et hoc de misericordia
Aut si monasterium intrare vo-
luerit sufficiat ei ingressus mo-
nasterij ad penitentiā q nō
teneatur ad predicta. **E**x isto
scilicet quia maior penitēcia i-
ponitur vxoricide. **D**icit bugo
q maius peccatum est vxorici-
dium qm matricidium scdm il-
lam regulam. **Q**uis dubitat sce-
leratius esse cōmissum quod ē
gravius vindicatum tricesima
quarta questione prima. non
afferamus. **S**ed alij dīter dicūt
cōtrariū iponitur tamen maior
penitēcia vxoricide: qz hoīes
sūt p̄iores ad occidendū vxo-
res q̄ matres

Sed qđ de parentibz in quorū
lectis interdū puuli filij inueni
ūtur suffocati. **hñº 6º May.**
Cris. de nouis

~~Sci. de parentibz Ad hoc dic~~

¶ **Si** pater vel mater occidat filiū scienter debet induci vt intret aliquod monasteriū ei? dē episcopatus vbi peccata sua penitencia deploret si nō potest ad hoc ppter carnis fragilitatem induci cōcedenda est ei licencia cōtrahēdi matrimoniū ne pluribz abutaf iposita graui pnia sibi in seculo remanenti. **Similiter** non debet induci vt intret monasteriū si hz coniugē viuā & filios puos a quibz recedere nō debet nec potest nisi forte coniugē similiter vellz ingredi monasteriū. et aliquis timens deū sine suspiciōe educaret filios. **Si** aut nescienter qz negligerter collocauerat eū secū in lecto & in māe inuenit ipsū extinctū debet agere penitenciā s^m quosdā triū ānorum quorū vnus sit in pāe et aq̄ ex de hijs qui filios occi. **Unde** si ex casu et graui culpa pcedente penitencia v. vel viij. ānorum est imponenda. **Si** aut nulla p̄cesserit negligencia vel culpa diuine nō sūt puniendi. tamē ad cautelā propter ambiguū duplicitatis est eis aliqua penitencia iniungenda. **Sed** si levis culpa p̄cesserit penitencia triū annorum indicenda est. **Cōcordat** hijs hostien. **Addit** etiā hosti.

si culpa sit occulta et penitēda
debet esse occulta. Si vero ma-
nifesta et penitencia debet eē ma-
nifesta. Item dicāt hosti. q. ma-
ior penitencia iniūgenda est si
in lecto suffocēnt q̄ si in cumis
Item dicāt q. monendi sūt pa-
rentes q. pueros tenellos scā
in vno lecto nō collocēt ne ne-
gligencia qualibet interueniē-
te opprimāt vel suffocēt vt ij.
q. v. Consuluisti

Queris q̄ sit pena p̄ciāde h̄m le
ges R̄ndes h̄m hosti. q̄ p̄ea e?
est vt p̄ciāda virgis sanguine
is verberatus in culleo id ē in sa
cco corei cocti insutus cū cane ⁊
gallo gallinacio id ē capone et
cū vipera et symea in pfundū
mare iactes vel in ampnē pnū
iuxta sitū regionis vt omī ele
mentoz vsu viu? carere incipi
at et ei celū supstiti ⁊ terra mor
tuo auferat. **S**ed si mare l̄ am
pnis primus nō inueniri po
terit bestijs subiciat.

Quintusdecim? q̄ p̄iurus per
quadraginta dies in pane et a
qua p̄ septem ānos peniteat
et semp̄ debet eē in penitēda s̄q̄
interiori vi. q̄. p̄ima. **Quinūqz**
Dedimus sextus q̄ falsificans
mensuram triginta diebus in
pane et aqua peniteat extra de
contrahenda ep̄c et vendic. vt
mense

Decimus septim⁹ si q̄s solemp
niter peituit et p⁹ ea redijt ad

comitū scz ad priora crimīa vel
cōsimilia siue etiā redeat ad ne
gociacionē vel miliciā seculare;
que sibi fuerāt interdicta debet
penitere s^m formā que habet
de pe. d. v. Si quis vero **Ubi** di
cit^r q^d x^o ānis sint inter penitē
tes post primū triēniū quo fu
erint inter audientes extra ec
clesiam. **Nō** tñ q^d primū trien
niū est de decēmo. Itē de hijs
habet^r xxiij. q. ij. de hijs vero
Decim^o octau^o qui deuotā seu
monialē cognouit agat peni
tenciā x^o ānis et ipsa filiter s^m
formā traditā xxvij. q. i. de fili
a et c. deuotā vbi dicit^r q^d deuo
ta peccans nō est recipienda in
eccīa nisi peccare deficiat. et si de
finiens egerit penitenciā aptā
decē ānis postea recipiat ad cō
munionē. Et anteq^m in eccīa ad
mittat^r ad oracionē ad nullius
xpiane mlieris diuinū accedat
Qui cātat missam q^d nō dicat ā
no penitere debet et interim a
celebracione missarū cessare de
bet de p^{se}. d. ij. **Relatū**

Dicesim^o Sacerdos qui mortu
ū inuoluit in palla altaris decē
ānis et x^o mensib^o peniteat. **Di
acon^o** vero triēnio q^d dimidio si
ue sex mensib^o de p^{se}. d. i. **De
mo** p^o ignoraciā. Sed qz in tex
tu tantū phibet^r mortuū inuol
ui sacris glo. sup idem c. intelli
git phibitū de laico inuoluendo
Nam clerici mortui bene indu

unt^r vestib^o sacris
Dicesim^o p^omus. Qui cōmittit
sacrilegiū violando ecclesiam.
vel crisma seu calicē sacru pollui
tis manib^o accipit. vel similia
sacrilegia cōmittit septem an
nis peniteat scdm formā. que
habetur xx. q. ij. de iure vbi di
citur q^d primo anno extra cimi
teriū quod violauit consistat.
Secundo anno ante fores ec
clesie sine cōmunionē. **Tercio**
anno in ecclesia in hoc triennio
carnes nō comedat vinū non
bibat: nisi in pascha et natali
domini. **Nō** offerat nec cōmu
nionē accipiat. **Quarto** āno cō
municabit et in illo et in quin
to et sexto et in septimo tribus
ferijs a cōmib^o q^d vīo se abstineat
Dicesim^o scdus. Si pntes fran
gūt sponsalia filiorum triēnio
sepantur a dione et filij similit^r
si in culpa sint. Sed si filij scdm
pmissionem factā cōtraxerint
exausantur vtiq^z. **Intellige** quo
ad penam ecclesie. nō quo ad
reatū ex quo dederūt operam i
contrariū xxi. q. iij. Si qui pa
rentes.

Dicesim^o tercius. Qui ducit i
matrimoniu quā polluit p^o a
dulteriū v^o annis penitet xxi.
q. i. Si qua vidua

Dicesim^o quartus. **Maledict^o**
contra deū vel aliquē scōp suozū
linguā publice in blasphemā
relaxās debet agē penitēciā p

septē ebdomadas s^m formā q̄
hēf eē de maledicis c. Statuū?

Dicesim? q̄ntus in sacerdote de
nudāte illū q̄ sibi cōfessus ē ver
bo l̄ signo. Nā si hoc fecerit s^m
gregoriū deponet a oībo diebo

vite sue ignominiosus pēgnā
do p̄gat de pe. d. vi. **Sacerdos**

tē innocēcius tercius in cō
silio gⁿali. **C**aveat oīo sacerdos

ne verbo aut signo aut alio q̄
uis modo p̄dat aliquāte nus

peccatorē. **S**i prudenciori cō
silio indiguerit illud absq; vl̄

la exp̄ssione p̄sone caute req̄
rat. **Q**uā qui peccatū in p̄mali

iudicio sibi detectū p̄sūpseit re
uelare nō solū a sacerdotali of
ficio deponendū decernim? **rex**

etiā ad agendū p̄māz p̄petuam
in artū monasteriū detrudēdū

eē. e. ti. **Omnis**
Dicesim? sextus. **Q**ui cōpulsus

adidionaliter p̄iurat si liber est
xl diebo p̄ septē ānos pēniteat

in pane et aqua. **S**i seru? sit tri
bo āmis s̄q; tres quad̄gesimas

et legitimas ferias xxvij. q. v.
Qui cōpulsus

Dicesim? septim? **Q**ui p̄iurat i
manib; epi vel in cruce sacrata

trib; āmis qui in nō cōsecrata v
no āno pēniteat. **Q**ui coactus p̄

ignoranciā iuris trib; quadra
gesimis xxij. q. v. c. ij.

Dicesim? octauus. **Q**ui scienter
falsū iurat vel aliū iurare cōpel
lit vel inducit xl dies pēniteat

in pane et aqua et septē sequē
tes ānos et nūq̄ sit sine pēni
tencia. **E**t alij si conscij fuerint

simpliciter pēniteāt xxij. q. v.

Si quis se

Dicesim? nonus qui in dicēdis
horis canonicis alijs officijs

diuinis a cōsuetudine metro
politane proprie ecclesie discre
pat sex mensib; cōione priua
tur si ex cōtemptu hoc accidat

xxij. di. de hijs
Dicesimus. ep̄s qui ordinat
sine iusta causa clericiū inuitū

aut reclamantē vno āno suspē
dit lxvij. d. c. ij.

Dicesimus prim? **E**p̄us qui
correctionē de vendicione miste
riorū dissimulat duob; mētib;

Sacerdos iij dyacom et ceteri
ad arbitriū iudicis pēnitēt i. q.

i. **Q**uicquid inuisibilis
Dicesim? scdus **S**ortileg? q̄
dēgita diebo pēniteat eē de sor
tilegijs c. i.

Dicesim? tercius **Q**ui videt i
astrolabio duob; āmis pēniteat

eē de sortilegijs ex tuaz.
Dicesim? quartus **S**i sangui
nis stilla cadat sup terrā vel ta
bulā vel altare vel pallas alta
ris. Nā qd tūc agendū sit tam

de p̄mā q̄ de stilla docemur ex
decreto p̄ij pape cui? verba sūt

hec. **S**i p̄ negligenciā aliquid
stillauerit de sanguine in terrā

id ē sup tabulā que sol; eē sub
pedib; sacerdotis celebrātis s^m

glo. lingua lambat et tabula
radat. **S**i nō fuerit tabula vt
nō conculcet locus corrodet et
igne consumat et cinis iuxta al-
tare condatur. **E**t sacerdos xl. di-
es peniteat. **S**i sup altare et nō
interposita palla stillauerit ca-
lix sorbeat minister stillam et
diebus tribus peniteat. **S**i sup
lintheū altaris et ad aliud scilicet
lintheum stilla puenerit qua-
tuor diebus peniteat. **S**i vsq ad
terciū ix diebus peniteat. **S**i
vsq ad quartū xx diebus peni-
teat. et lintheamīa que tetigit
stillam tribus vicibus minister scilicet
ipse sacerdos abluat calicē sub-
terposito. et aqua ablucionis
sumat et iuxta altare datur.
Tho. in scripto di. xiiij. in fine
dicit qd cautū est vt ps illa lin-
thei siue palle abscondatur post
ablucionē et oburatur et cinis i
altari condatur.
¶ Tricesimus quintus. **S**i qd p e-
brietatē vel voracitatē eucaristi-
am euomuerit xl diebus penite-
at et hoc si sit laycus. **C**lerici ve-
ro vel monachi p̄sbyteri seu dy-
acom lxx. dies peniteant. **¶ Ps**
xc. **S**i p infirmitatis causa e-
uomuerit septem diebus peni-
teat de cōse. d. ij. **S**i quis p eb-
rietatem. **E**t quia non debuit su-
mere cū esset infirmus et ita fu-
it in culpa. **E**t in hoc casu scdm
Ray. dēt ille vomit? sumi dili-
genter et cremari et cineres iux

altare recōdi. **T**ho. in
scripto qd si mus vel aliud aīal
ppter negligētē custodiā spēs
sacramēti cōedit. **I**lle p cui? negli-
gēciā accidit hoc dicitur h^m canoēs
xl diebus penite et mus si capi-
p̄t oburi et cinis in sacrariū pi-
ci. **S**i autē amissa fuerit hostia
vel ps eius vt inueniri nō pos-
sit dicitur xxx. diebus penite.
¶ Tricesimus sextus. **Q**ui p̄sbyterū
interfecit xij. ānis peniteat et cui-
et vsq ad vltimū tps vite scilicet mi-
licie cingulo careat et absq spe
coniugij maneat.
¶ Tricesimus septimus. **Q**ui domū
et areā volūtariē succēdit sublata
vel incensa oīa restituat et tribus
ānis peniteat.
¶ Tricesimus octauus. **Q**ui cōicat
bēticō inscius vno āno peniteat
q sciēt qnqz annis. q pmittit
bēticū cātare missas ignorat xl
diebus. **S**i p reuerēcia ei? p ānū
Si in subūfionē fidei tāq bēti-
cus dāpnat nō p x ānos penite-
at. **S**i qd recesserit ab ecclia ad
bēticos cōfugiēs et alios ad h
idē faciendū induxerit xij ānis
penite. tres ex ecclia vij. int au-
diētes et duos adhuc ex dīoēz
et sic xij āno dīonē sine oblatōe
papiat vt xxiiij q i. si qd dedit
¶ Tricesimus nonus. **Q**ui ignorat
cognoscit duas sorores l m̄rēz
et filiā l amitā et neptim vij ā-
nis peniteat. **S**i scienter ppetuo
careat coniugio.

136
Quadragesim? Qui cum bru-
tis coierit plus qm septem an-
nis peniteat: et idem pro ince-
stu xxx. q. ij. c. hoc ipsū.

Quadragesimus primus Pa-
tronus qui res ecclesie dilapie-
dat vno āno peniteat

Quadragesimus secundus Qui lu-
strat domū scj cū magicis a icā-
tatoribz v. ānis peniteat xxvi
q. v. Qui diuinatores

Quadragesim? tercius Si m?
comedat corpus cristi. de hoc
vide supra canone xxxv.

Quadragesimus quartus Qui
iurat nō facere pacem cū pro-
pino suo āno peniteat et ad pa-
cem redeat xxij. q. iij. Qui sa-
cramento

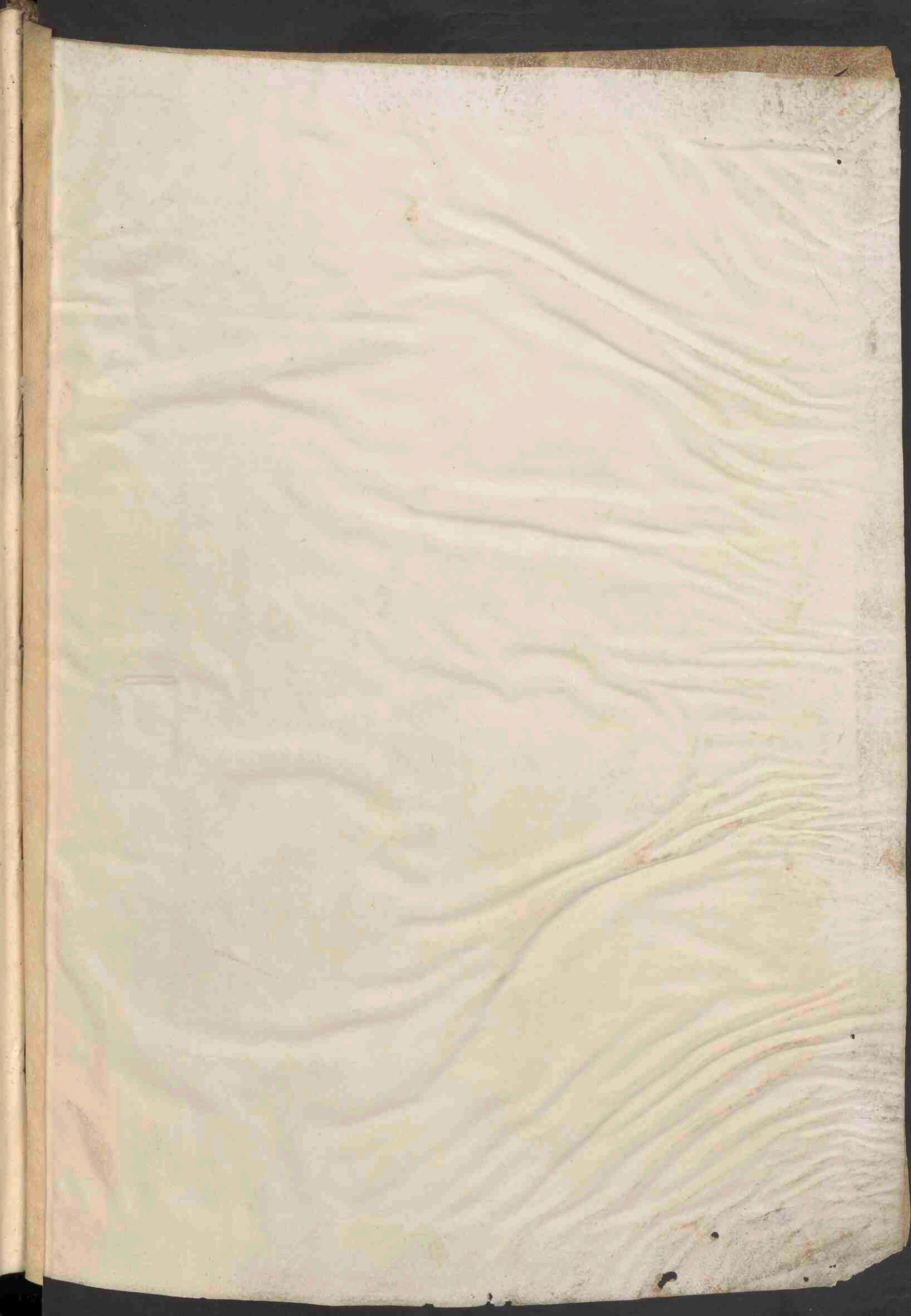
Quadragesimus quintus. Pro
piurio a adulterio a homicidio
dant regulariter septem anni
Idem pro fornicatione licet n

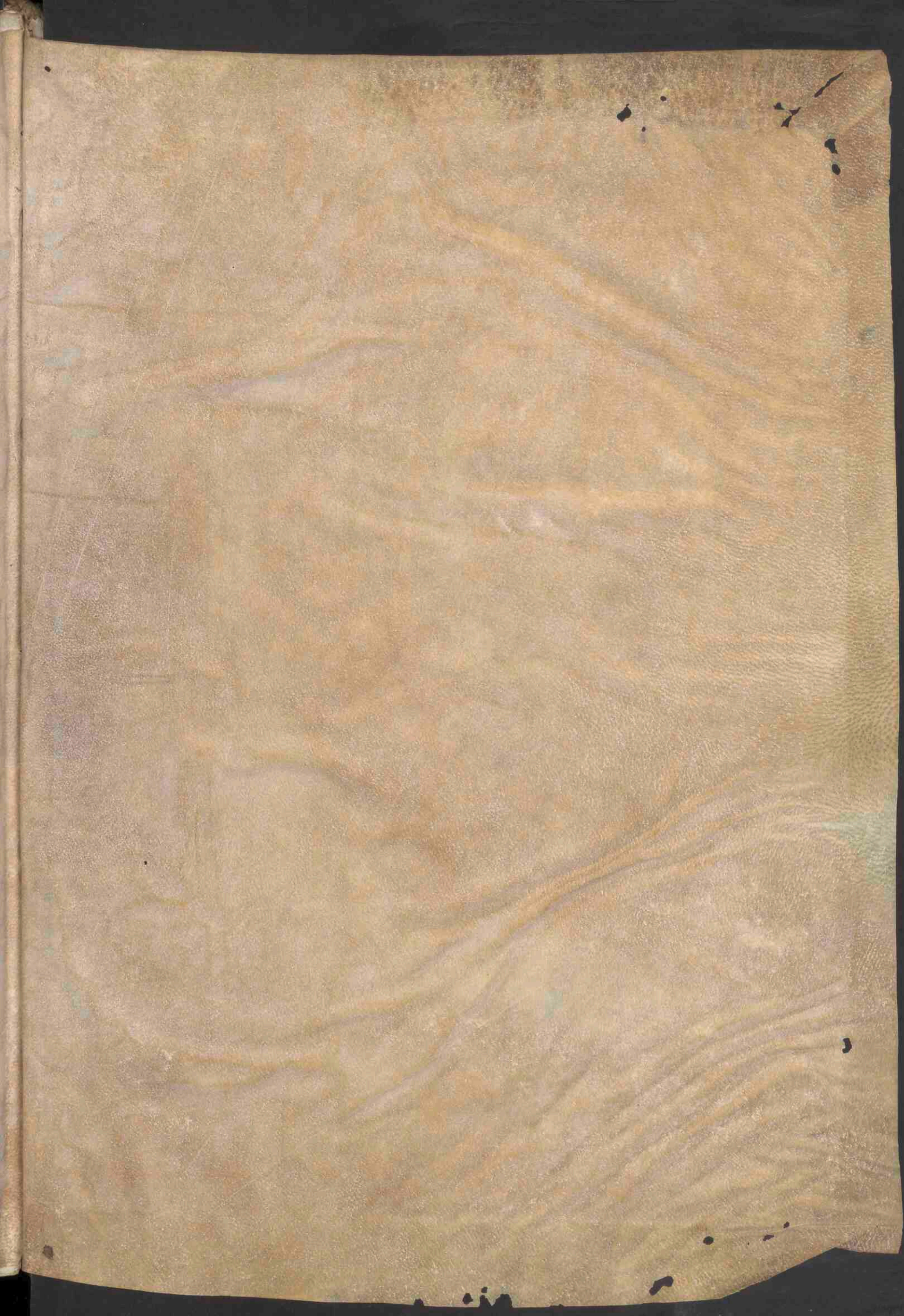
ita aspera penitencia iniungat
xxij. q. i. p̄dicandū

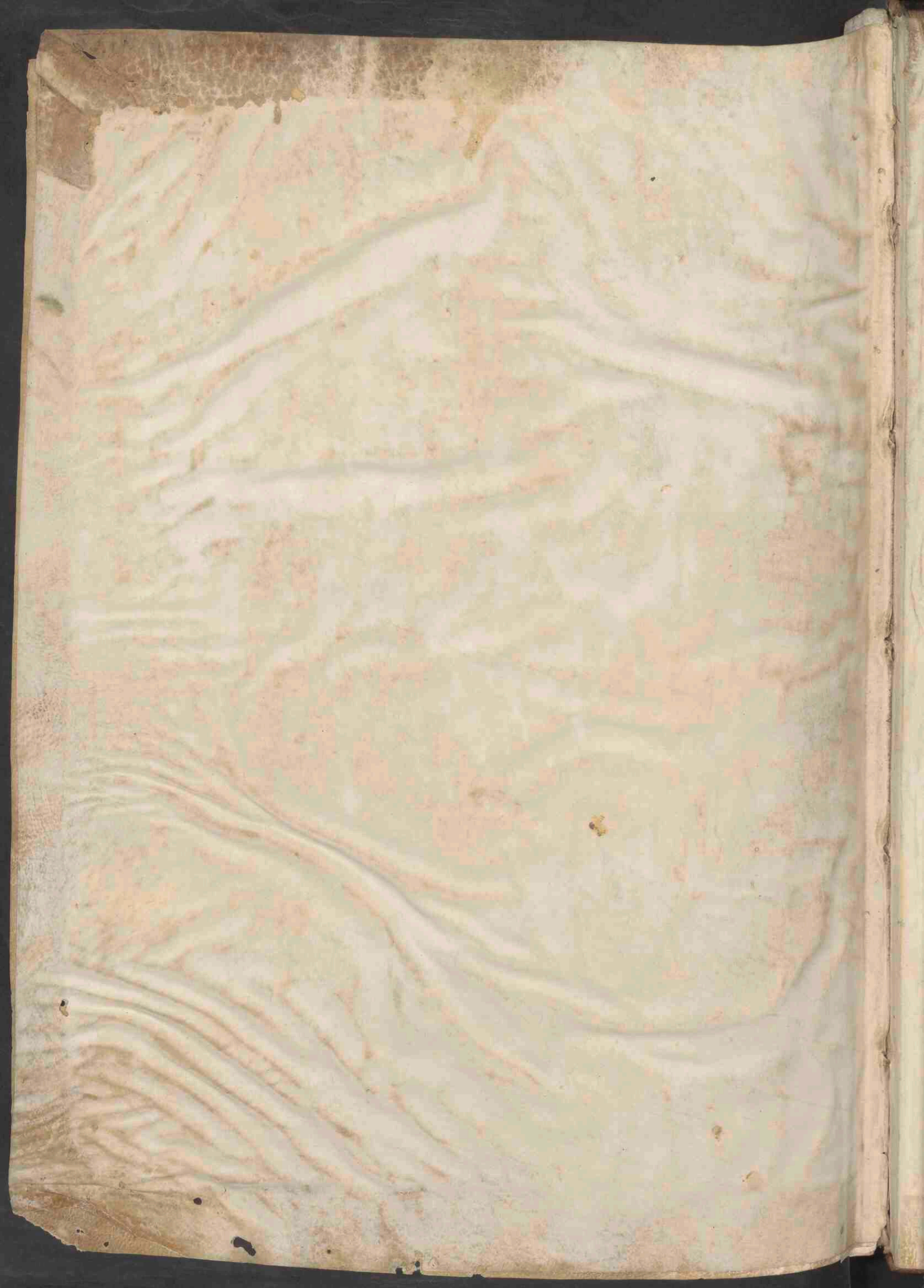
Quadragesimus sextus Qui sci-
enter rebaptizat septem ānis
peniteat quarta et sexta feria i
pane et aqua ieiunando a tres
quadragesimas ieiunet et hoc
si p̄vicio heresis hoc fecerit. se-
cus tamen de hijs quibz igno-
rancia etatis suffragat

De hijs omibz nota q si pec-
cator liber est totā penitenciaz
a canone statutā si fieri potest
explere debet xxvi. q. vij. Sa-
cerdotes penitenciam potest
tamen ex causa augmentari et
minui cōsideratis diuisis circūstā-
cijs. Hec omnia habentur in
summa confessorū iohannis.
in questione xij. tituli xxxiij.
libri terci

¶ Expliciūt canones p̄males

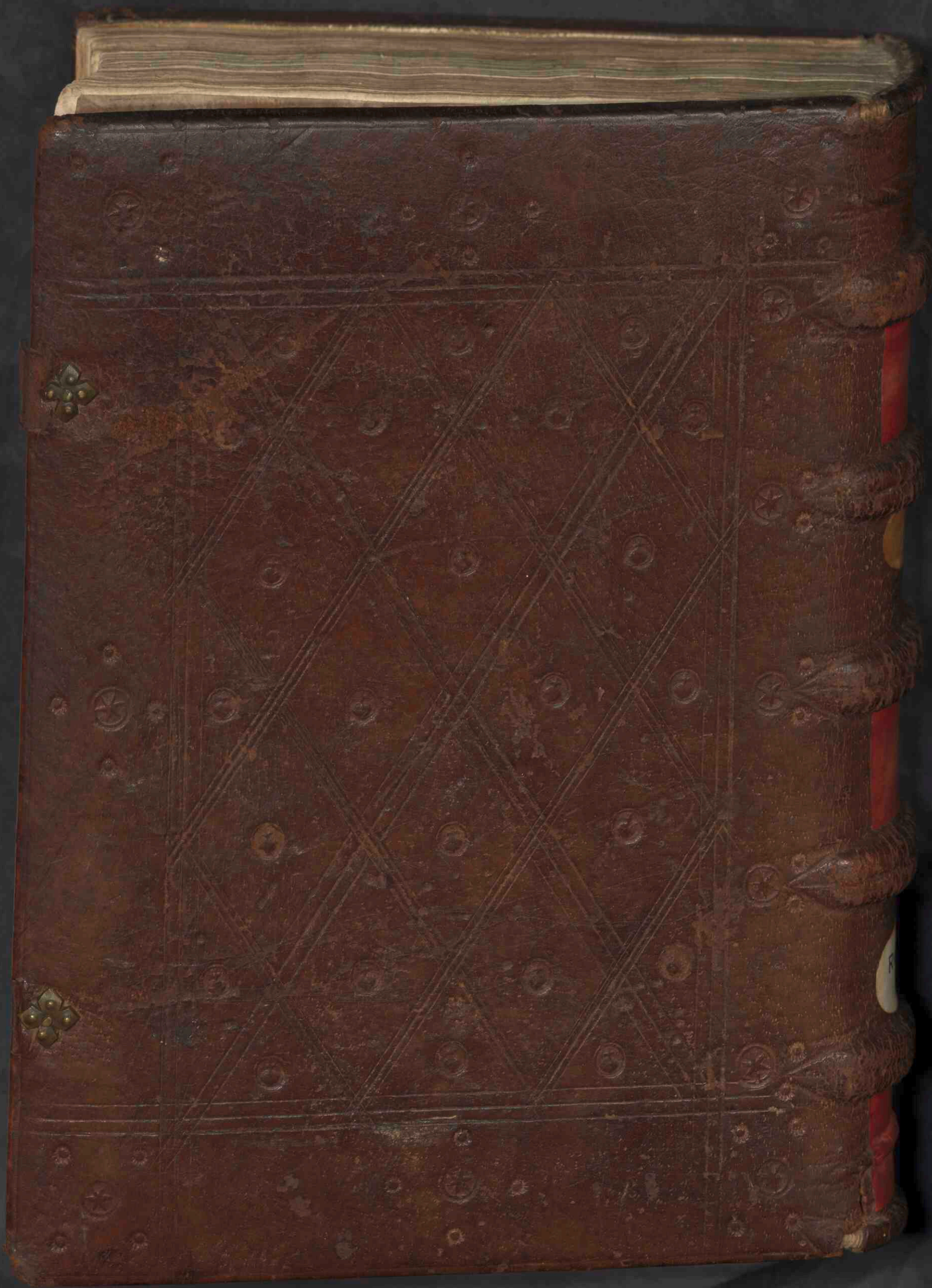

8529-32

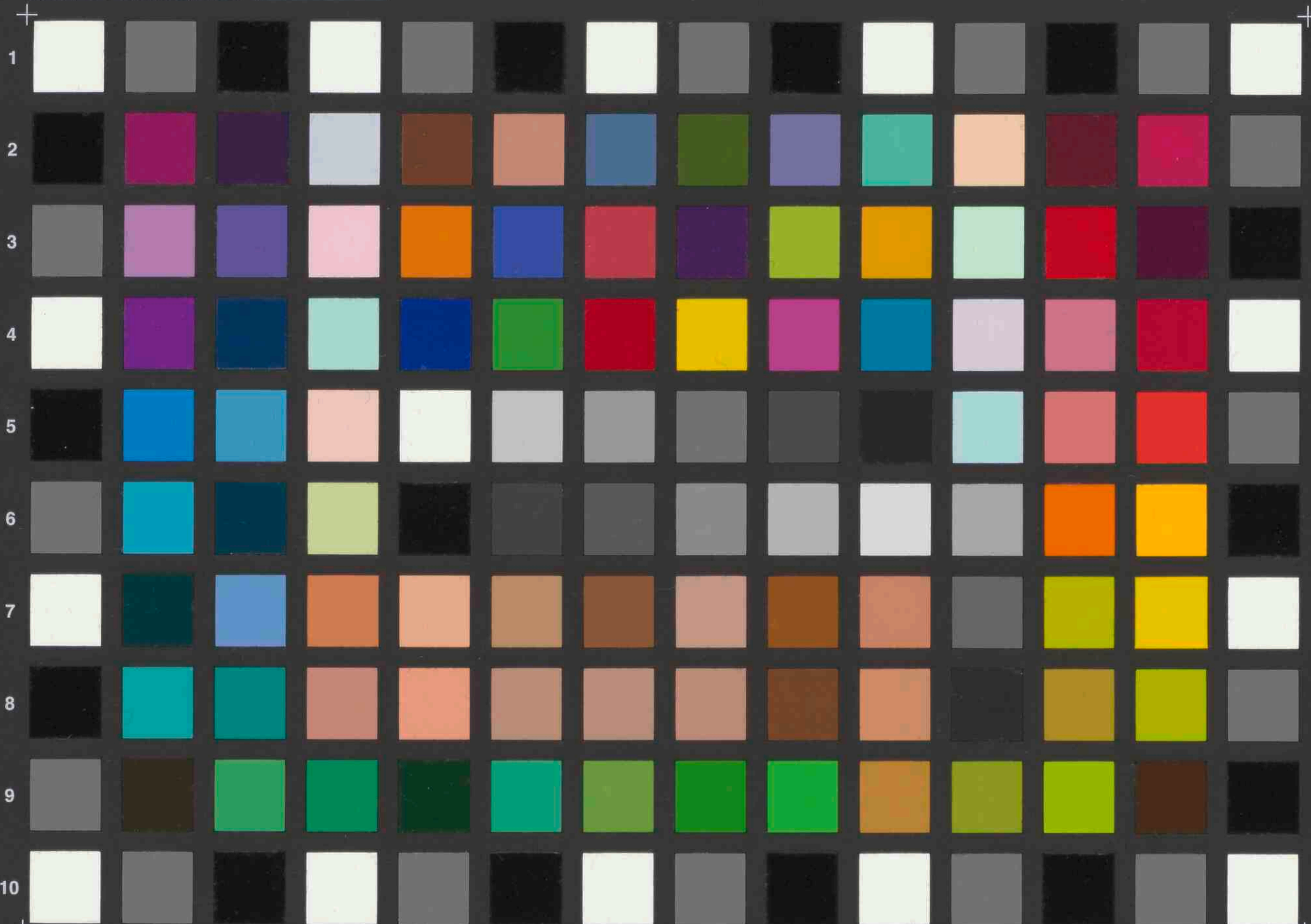
1111
1111
1111

colorchecker DIGITAL SG

DCSG - UBU # MX - 7181

x-rite

0 1 2 3 4 5 6 mm